

UNIVERSITY
OF
TORONTO
LIBRARY

ΕΠΙΚΛΗΣΕΙΣ ΘΕΩΝ.

SIVE

DE DEORUM COGNOMINIBUS PER
GRAMMATICORUM GRAECORUM SCRIPTA
DISPERSIS

DISSERTATIO

INAUGURALIS PHILOLOGICA

QUAM

AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS CONSENSU ET AUCTORITATE

IN

ACADEMIA GEORGIA AUGUSTA

AD

SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE CAPESSENDOS

SCRIPSIT

GEORGIUS WENTZEL

OPPOLIENSIS

GOTTINGAE

TYPIS EXPRESSIT L. HOFER

MDCCCXXXIX (1)

1839

$$\frac{24419}{2618192}$$

MATRI OPTIMAE
CONSORTI FIDISSIMAE

S

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

Non vereor, ne praefandi occasione videar abuti, cum paucissima libello meo praemittam, quibus significem, quo tendant eae quaestiones, quas hoc fasciculo sum complexus. Quae cum pertineant ad deorum graecorum *ἐπικλήσεις*, imprimis est distinguendum inter deorum *ἐπικλήσεις*, quae vere ita dicuntur, et epitheta poetica, quamquam sermone graeco neglegenter ac varie vocabula *ἐπίκλησις ἐπώνυμον ἐπίθετον* commiscentur. Sed *ἐπικλήσεις*, quae sunt ea cognomina, quae dis in *cultu* sunt, nullam habent rationem cum epithetis a poetis diis inditis, nisi quod poetae, cum deos epithetis adornent, a popularium religione plerumque adeo pendent, ut ad huius exemplum fingant, quae de diis praedicant. Haec igitur epitheta, quae poetarum ingenio nata sunt, non curo; ego animum attendam ad *ἐπικλήσεις*, ad ea cognomina, quibus Graeci, ut verbis exprimerent quale numen sentirent, in sacrificiis deos advocaverunt (*ἐπεκάλεσαν*) quibusque usi deorum potestatem venerando coluerunt usque ad recentissima tempora. Ergo, ut quod volo exemplo illustrem, non exponam, cur Homerus Jovi epitheton *νεφελιγερέτης* dederit aut Euripides Baccho *Διόγονος* aut Callimachus Dianae *πολίπολις*, sed tractabo Jovem *Ἐρεχθεά* Milesiorum, Cererem *Εὐρόδειαν* Scarpheensium, Dianam *Χιτώνην* Milesiorum Attamen *ἐπικλήσεις* ipsas colligere collectasque commentario prosequi est opus non modo periculosae plenum aleae, sed etiam pro tironis viribus operosum, laboriosum, arduum, quod ut umquam perficiam haud scio an animi corporisque vires omnino non permittant. Idem autem opus si quis absoluturus est, eum oportet antea certiore esse de fontibus praecipuis: quo e numero primum post inscriptiones locum obtinent grammatici graeci: qui quae de deorum cognominibus docuerunt, ea ostendere qua ratione cohaereant animum induxi, cum hunc fasciculum componerem. Itaque, ut pergam exemplo planum facere quid agam, non curo Jovem *Ἀπόμνιον* Eleorum ipsum neque explico quae notio insit in hoc cognomine aut qua de causa illa *ἐπίκλησις* Jovi sit indita, sed perlustro ac percenseo eos locos, qui de Jove isto sunt apud grammaticos graecos, quibusque e fontibus hausti sint extricare studeo. Selegi autem e grammaticorum turba eos, quos aliquo vinculo inter se esse conexos primo obtutu facile quivis intellegit, Hesychium, Athenaeum, Clementem

Alexandrinum, scholiastam Lycophronis, Pausaniam periegetam: in his cardo quaestionum vertetur. Tamen cum Hesychium, ut Diogeniani reliquias eruerem, cum reliquis lexicis compararem, peculiare aliquid, quamvis esset exiguum, de Suida docere posse mihi visus quaestiunculam de hoc homine addidi, quam cur retinerem causa non erat, quamquam cum ceteris grammaticis nullo pacto cohaeret neque intra *ἐπικλήσεις* continetur, sed ad poetarum epitheta paullisper aberrat. Suidam autem quae excipiunt, ea capita unius atque continuae disquisitionis sunt, quam ita institui, ut primum singulos auctores dispungam et exsequerer, deinde omnia inter se componerem. Itaque capita prima in describendo acquiesunt, in comprobando versatur ultimum; nam haec est summa artis nostrae lex ut, priusquam ad ratiocinandum progrediamur, nulla opinione obducti et obfuscati res ipsas lucide conspiciamus et libere contemplemur.

I

De Suida prolusio

Priusquam ad rem ipsam accedam, paucis iuvabit demonstrare Suidae, cuius adhuc apud multos magna est auctoritas, nostra in quaestione usum esse nullum. Qui quas exhibet, eae *ἐπικλήσεων* glossae, si ab auctoribus pendent, quos adhuc manibus terimus, omnino procul habendae sunt; ut eae quae scholiis Aristophanis (s. v. Ἀγοραῖος Ἐρμῆς, δειλάρα, Καταιβάτης, Λοξίας, δμόγνιος, Ταυροβόλος, Ταυροπόλον, Τελεία), Homeri (s. v. Δωδωναῖος, Κύπρις, Οὔλιος [= schol. E 5, § 231], Πυλάργον, Φοῖβος), Sophoclis (Ταυροπόλα, χθονίας βροντίας), Thucydidis (s. v. Χαλκίοικος), Gregorii (s. v. Βουθοίνας, Ἐκάτη, Κερδῶος), glossis Herodoti (s. v. Ἐταιρεῖος), Athenaeo (s. v. Πρίαπος), epimerismis Herodiani (s. v. Σειληνός), Stephano Byzantio (s. v. Αἰθήσιος, Ναπαῖος, quae lemmata Bernhardt perperam delevit), paroemiographis (s. v. Ἀζήσια, Ἀφθάς = Φθάς, Ἐμβαρος, Μόρχος = Μωρότερος Μορῆχον), chronographis Byzantinis (s. v. Πῆχος, Photio¹) et Harpocratonis epitomae (s. v. Ἐλενθέριος Ζεύς, Ζαργεύς, Ἰαρχος, Ὀμολώϊος, Πίθιον, Ὕης) debet. Alios autem scriptores Suidas perlegendo excerpserit, velut Aelianum, Anthologiam Palatinam, Babrium, alios; huc faciunt glossae s. v. Ἐπόγμιος, Κάσιον, Πυργοφόρος, Φύξιος. Etiam cum Etymologicis Suidas nonnusquam adfinitate quadam coniunctus est; cf. vv. Βρόμιος cum Etymologico Gudiano s. v. Βρόμιος (p. 116, 19), Ὀμπνιος cum Et^o Gud^o (p. 429, 28), Εἰρασιώτης cum Etⁱ Mⁱ p. 302, 53; glossae autem quam Suidas s. v. Θριάμβος posuit, pars prior e Photio fluxit, altera Etymologicorum doctrinam refert, cf. Etⁱ Mⁱ codicem Sorb. p. 454, 16 et Gudⁱ p. 265, 1. Accedunt quattuor glossae, s. v. Βουζύγης, Δηλιάς, Μελαναϊγίδα Διόνυσον, Ραριάς.

1) Vel si quis Photium ipsum a Suida adhibitum esse negat, utriusque auctore communi Photio paene pari.

E quibus et Ceres *Ἀηλιάς*, si veram J. Toepfferi coniecturam comprobamus (cf. *Hermae Berolinensis* vol. XXIII 327, 1), et Ceres *Ῥαριάς* ad Atticorum res sacras nos relegant: eodem pertinet Bacchus *Μελαναιγίς*, quamquam ea quae Suidas s. v. *Μελαναιγίδα Διόνυσον* narrat, ad Eleutherem Boeotum applicantur (cf. *Suid* s. v. *Ἀπαιούρια*). Hae igitur glossae earum numero adscribendae sunt, quas permultas Suidas praeter Photium e glossariis atticistarum vel rhetoricis adhuc ignotis descripsit. Contra Herculem *Βουζύγγην* unde Suidas sumpserit, prorsus nescio, nam non verum est, quod J. Toepffer nuperime coniecit, hanc glossam ex *ἐπικλήσεων* sylloge nescio qua petitam esse (*Attische Genealogie*, p. 146, adn. 4); eo enim in libro, quo in *ἐπικλήσεων* glossis conficiendis Suidam usum esse infra comprobabimus, Herculis mentio omnino facta non est. Tamen haec una glossa nihil ad rem.

Haec lemmata omnia si dempseris, tamen reliquae erunt multae in Suida glossae, quae ad deorum *ἐπικλήσεις* aut ad epitheta homerica pertinent, eo insignes fere omnes, quod praeter nomina deorum *ἐπικλήσεσι* nihil additur. Quas Suidas exscripsit ex anonymi Laurentiani catalogo cognominum deorum duodecim, quem Studemundius publici iuris fecit (*Anecd. var. graec. et lat.* I 265 ss.). Inspicias enim velim hanc tabulam, quam ita confeci, ut glossis Suidae integris, ubi poteram, numeros epithetorum Studemundianos apponerem; atque cum Studemundius in edendo libello isto praeter codicem Laurentianum LIX 16 in Jovis cognominibus librum Ambrosianum C 222 inf. ord. paullo integriorem adhibuerit, eorum epithetorum, quae solo in Ambrosiano extant, numeros uncis quadratis inclusi.

Suidas	An. Laur.
<i>Ἀγελαίη· ἢ Ἀθηνᾶ</i>	VIII 1
<i>Ἀγκυλομήτης· καὶ ἀγκυλομηῆται οἱ σκολιόβουλοι</i>	I 1
<i>Ἀγρολέτειρα· ἢ Ἄρτεμις</i>	XII 1
<i>Ἀγίοχος· ὁ Ζεὺς</i>	I 10
<i>Ἀργογάγος</i>	deest
<i>Ἀκάητος· ὁ Ἐρμῆς</i>	VII 1
<i>Ἄλειον· τὸ τοῦ Ἥλιου ἱερὸν κατὰ Ῥοδίους σημαίνει ὔδωρ. καὶ</i>	
<i>Ἄλειος· ὁ Ζεὺς</i>	[14]
<i>Ἀμμιγνήεις· ὁ Ἡφαιστος</i>	VI 1
<i>Ἄνθεια· ἐπίθειον Ἡρας</i>	IX 1
<i>Ἀργεία· Ἡρα· ἢ ἢ τῶν Ἀργείων γῆ</i>	IX 2
<i>Ἀργειφόντης· ὁ Ἐρμῆς</i>	VII 2

Γεοῦχος· ὁ Ποσειδῶν· ὁ τὴν γῆν ἔχων Γαιήοχος δέ Γαιήοχος· ὁ Ποσειδῶν	} III 4 } γαιή[ο]χου. } γεούχου δέ em. Stude- mund
Δηώ· Δηοῦς κλίνεται· ἢ Δημήτηρ Διδυμαῖος	XI 6 II 10
Διμήτωρ· ὁ Διόνυσος	V 10
Διωναία· ἢ Ἀφροδίτη· καὶ Διώνη· ἢ αὐτή	X 3 Nicetae epit. p. 282
Ἐκατηβελέτης· ὁ Ἀπόλλων· ὁ αὐτὸς καὶ Ἐκατηβόλος	II 16 II 14
Ἐκηβόλος· ὁ Ἀπόλλων	II 15
Ζευξιδία· ἢ Ἡρα	IX 8
Ζηρυνθία· ἢ Ἀφροδίτη· καὶ Ζηρύνθιον καὶ Ζήρινθον ἄντρον ἐν ᾧ τοὺς κίνας ἔθνον, ἐνθα ἦν τὰ τῶν Κορυβάντων καὶ τῆς Ἐκάτης μυστήρια. ἔστιν ἐν τῷ Ἄλλ' εἶ τις	X 6
Ζυγία· ἢ Ἡρα	IX 9
Ἰλιεία· Ἀθηᾶ· ἢ παρ' Ἰλιεῦσι τιμωμένη	VIII 17
Ἰππιος· Ποσειδῶν	III 9
Ἰώνη· καὶ Ἰωνία· ἢ Ἄρτεμις	XII 13
Κάρνειος· (Κάρνιος libri)· Ἀπόλλωνος	II 20
Κηναῖος· ὁ Ζεὺς	I 49
Κτήσιος· ὁ Ζεὺς	I 51
Κωλώτης· ἀσκαλαβάτης· Βάβριος· σοφῆς ἀράχνης ἰστὸν εὔρε κωλώτης, καὶ λεπτὸν ἐνέδου φᾶρος ἐκτεμὼν τοίχου· καὶ Κωλώτης· ὁ Διόνυσος	V 21 V 22
Λήρσιος· ἐπίθετον τοῦ Διονύσου (glossam, quae deest in codicibus AV, Bernhardy perperam delevit)	V 22
Μυχαίαιτον· ἐσώαιτον· καὶ μυχοίαιτον· Καὶ Μυχ[ε]ία· ἢ Ἀφροδίτη· (Ultima verba a codd. AV aliena Bernhardy perperam delevit.)	X 13
Ξεινήιον· καὶ Ξεινήιος Ζεὺς	[69]
Ξένιος· ὁ τῆς ξενίας ἔγορος· λέγεται καὶ ξένιος ὁ Ζεὺς	I 61
Ὀρκιος· Ζεὺς· καὶ ὄρκιον σκῆπτρον, καθ' οὗ ὤμνον οἱ βασιλεῖς, ἢ ῥάβδος	I 67
Πολιά· τοῦ γήρωσ· καὶ Πολιάς· ἢ Ἀθηναῖα	VIII 25
Προτρυγαῖος	V 33

Πύθιον· ἱερὸν Ἀπόλλωνος Ἀθήνησιν ὑπὸ Πεισιστράτου
γεγονός, εἰς ὃ τοὺς τρίποδας εἰτίθεσαν οἱ τῷ
κυκλίῳ χορῷ νικήσαντες τὰ Θαργήλια. καὶ

Πύθιος· ὁ Ἀπόλλων

Παγωνί[η]της· ὁ Ζεὺς

Σῶκος· ὁ Ἑρμῆς

Φοῖβος· ὁ Ἀπόλλων

Φοῖβος· καθαρός· ἄγνός ἢ μάντις· καὶ ἀμίαντος· καὶ ὁ
Ἀπόλλων.

II 34

deest

VII 12

II 43

Primum sequitur Suidam ἐπικλήσεων auctore peculiari usum esse. Nam eae glossae, quarum lemmata ad deorum epitheta pertinere non videntur, dubium non est, quin ita sint compositae, ut duae inter se plane diversae glossae ad unam notationem adscribantur; cf. glossas ἀγκυλομήτης, ἄλειον, Ἀργεία, μυχαίαιτον, ὄρκιος, πολιά, in quibus quae praeter ἐπικλήσεις accedunt, a dis omnino abhorrent. Quas glossas inter se dissimillimas Suidas particulis καὶ vel ἢ conglutinavit, morem secutus Byzantinorum, quem in Hesychio recte observavit Reitzensteinius (Mus. Rh. vol. XLIII 453). Res autem confirmatur, ubi primum Suidae auctoribus indagatis ostendimus, epitheta deorum illius propria esse. Ac s. v. Ζηρυνθία omnia se repetivisse praeter ἐπικλήσιν e glossa s. v. ἀλλ'εἴ τις ipse testatur, quam esse scholion Arist. Pac. 277 editores dudum animadverterunt: quo ab scholio Venus Ζηρυνθία abest. Glossae vero s. v. Κωλώτης verba prima (κωλώτης· ἀσκαλαβώτης) Photii sunt, post Babrium excerptit, qui de Baccho non magis loquitur quam Photius; Bacchus enim apud neutrum occurrit. Etiam s. v. ξένιος verba ὁ τῆς ξενίας ἔφορος e Photio sumpta sunt, cui ultima (λέγεται καὶ ξένιος ὁ Ζεὺς) desunt; item Suidas s. v. Πύθιον primum Photium expilavit (usque ad verba τὰ Θαργήλια); quae autem postremo Suidas addit (καὶ Πύθιος ὁ Ἀπόλλων), ea frustra apud Photium quaeres. Praeterea s. v. ἀγκυλομήται duas glossas secernimus, quarum altera (καὶ ἀγκυλομήται· οἱ σκολιόβουλοι), ad verbum redit in lexico Bachmannio (p. 329, 3 Bekk.); quae si sublata est, restat lemma ἀγκυλομήτης, Jovis epitheton, Suidae proprium; et s. v. ξενήϊον duae glossae coniunguntur, altera (ξενήϊον) Suidae et Hesychio (ξενήϊον) communis, altera Suidae propria, ex anonymo repetita. At Jovem Κτήσιον nonne potuit sumere e glossa proxima s. v. Κτησίου Διός, quae est Harpocratonis? Potuit, non sumpsit. Nam etsi erat Suidae in deliciis, eandem glossam diversis locis repetere — ut hanc quoque s. v. Ζεὺς Κτήσιος iterum posuit —, tamen quam ineptissimum erat et prorsus inutile ante illam Harpocratonis glossam alteram collocare,

quae nihil praeter cognomen ex Harpocrate notum complecteretur, nisi praeter hunc Suidas peculiarem de deorum epithetis libellum adhibebat. Eadem est ratio glossae s. v. *Φοῖβος*; ad glossam homericam, etiam Photio notam, altera eiusdem epitheti accedit, quae cur ante illam ipsam adderetur, nullo pacto posset intellegi, nisi Suidas proprium de his epithetis auctorem in manibus habuisset.

Cuius libelli indolem ex Suida cognoscere licet. Nam facile animadvertimus, inter cognomina deorum a Suida et *ἐπικλήσεις*, quae vere vocantur, et epitheta homerica aut poetica esse recepta. Atque hac quidem re Suidas, ut quam maxime ab Hesychio differt — qui quas explicat *ἐπικλήσεις* esse e proprio libro descriptas infra demonstrabo, epitheta vero homerica quae praebet non ad hunc librum, sed ad glossas homericas aut cum Apollonio Sophista aut cum scholiis homericis cognatas pertinere notum est —, ita proxime accedit ad Laurentianum anonymum, qui ipse quoque utriusque generis cognomina commiscet ac perfundit. Item Suidas a reliquis ipsius glossis homericis differt eo, quod epithetorum glossae praeter lemmata nihil continent nisi deorum nomina, ceterae autem glossae homericae, quamquam e doctrina vilissima provenerunt, tamen lemmata praeposita nonnullis verbis explicantur omnia. Accedit, quod is libellus, quem Suidas expilabat, eadem ratione dispositus et ad eundem ordinem digestus erat atque anonymus Studemundi. Suidas enim, quamquam ipse per totum lexicon elementorum ordinem secutus in epithetorum glossis primum loco lemmatum *ἐπικλήσεις* ponere, tum vero nomina deorum addere solebat, tamen non lexicon aut glossarium, sed libellum in manibus habebat, quo epitheta deorum singulorum singulis capitibus componerentur, deorum autem nomina inscriptionum loco capitulorum fronti praefigerentur, non post unumquodque cognomen repeterentur. Nam id nisi statuimus, explicari non possunt eae Suidae glossae, in quibus omnino nihil exscripsit nisi lemma, quo sola *ἐπικλήσεις* continebatur, nomina deorum addere oblitus. Cf. glossas s. v. *Αἰγογάγος*, *Διδυμαῖος*, *Προτρογαῖος*; neque glossa s. v. *ἀγκυλομήτης* huc non facit, dummodo segregaveris, quae segreganda supra dixi. Quod si recte observavi, Studemundi anonymus ultro se obfert. Suidae auctor porro plane nihil praeter epitheta comprehendebat; nam unum veriloquium, quod semel Suidas addit ab anonymo alienum, s. v. *Γεοῦχος* cum scribat *ὁ τὴν γῆν ἔχων*, tale est quale quivis homo Byzantinus non ipse repperire, at scire potuerit e doctrina homerica tritissima. Etiam illud quod Suidas adnotat s. v. *Δηῶ· Δηῶς κλίνεται*, si omnino ab auctore ullo deducendum est, cui aptius adscribamus, quam anonymo Laurentiano, qui omnium epithetorum casum genitivum posuerit? Ne id quidem sen-

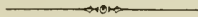
tentiam nostram evertit, quod s. v. *Ἰλιεία* addit Suidas ἢ παρ' *Ἰλιεῦσι τιμωμένη*, quae verba anonymus non novit. Nam haec de suo addere potuit, qui ante ipsam illam glossam alteram nescio quem auctorem secutus conscripsit: *Ἰλιεύς· ὁ ἀπὸ τῆς Ἰλίου πόλεως· καὶ Ἰλιέων*. Immo, glossa, quae est s. v. *Ἰλιεία*, rem conficit. Quid? nonne *Ἰλιάς* erat *ἐπίκλησις* Minervae, *Ἰλιεία* nomen dies festi in honorem Minervae celebrati? Ergo erravit anonymus Laurentianus, cum inter illius cognomina *Ἰλιείαν* reciperet, erravit nemo post eum, nisi Suidas et Nicetas, quem totum ab anonymo pendere Studemundius comprobavit. Itaque erroris communitate Suidas convincitur. Idem cadit in Dianam *Ἰτώνην*, quae apud nullum scriptorem occurrit nisi apud anonymum et Suidam; *Χιτώνη* enim Diana et *Χιτωνία* colebatur (cf. Callim. hymn. I 77, III 225 cum scholl.; Steph. Byz. *Χιτώνη* p. 694, 8 M), non *Ἰτώνη*; *Ἰτωνία* et *Ἰτώνη* Minerva (Steph. Byz. s. v. *Ἰτων*, p. 342, 8 M) appellabatur. Et hanc quidem *ἐπίκλησιν* quam anonymus recte Minervae attribuerat, Suidas, cum epitheta seligeret et ad literarum seriem digereret, Minervae nomen in exscribendo rursus oblitus falso cum lemmate *Ἰτώνη* e Dianae cognominibus excerpto coniunxit, unde haec evasis glossa: *Ἰτώνη· καὶ Ἰτωνία· ἢ Ἄρτεμις*. Adde quod glossa s. v. *Γεοῦχος*, cuius de veriloquio supra dixi, in ceteris adeo cum anonymo consentit, ut alterum sine altero vix possis intellegere, anonymi certe emendatio Studemundiana non probatur nisi Suida conlato. Itaque cum fere omnes *ἐπίκλησεις* a Suida receptae apud anonymum redeant, ad illum Suidam referre non dubito. Desunt autem anonymo [Venus] *Διώνη*, Juno *Αἰγιογάγος*, Jupiter *Πωγωνί[η]της*¹⁾. E quibus *Διώνη* neque in epithetorum numero haberi potest et quam facile potuerit addi vel a grammatico byzantino, Nicetae exemplo discimus qui ipse quoque eam inter Veneris cognomina enumerat.²⁾ Sed duorum epithetorum discrimine tantum abest ut sententia nostra refutetur, ut novum contra inde argumentum nanciscamur, quo fulciamus id quod posuimus. Nam eiusdem anonymi codices duo Ambrosianus et Laurentianus adeo inter se discrepant, ut ex 100 epithetis Jovis, quae Ambrosianus continet, non minus 17 in Laurentiano desiderentur, ex 92 autem Laurentiani epithetis novem in Ambrosiano non inveniuntur. Videmus igitur anonymi catalogum traditum esse ut solent grammaticorum scripta tradi: quae per varios codices circumferuntur, decurtantur excerpuntur, amplificantur interpolantur. Quodsi Suidas inter tot glossas non amplius duas exhibet, quae nec in Ambrosiano nec in Laurentiano

¹⁾ Ita Juppiter appellatur a Pogone, Trozeniorum portu.

²⁾ Nisi Nicetam quoque codice paullo pleniore usum esse mavis.

extant, quid est, cur miremur eum codicem paullo uberiorem exscripsisse, praesertim cum Suidas saeculo decimo vix potuerit libris uti scriptis saeculo duodecimo vel tertio decimo? Id quoque moneo Suidam duas *ἐπικλήσεις* enumerare, quae solius Ambrosiani sunt, non Laurentiani, Jovem *Ἀλεῖον* et *ξένιον*: nam cum Laurentianus unam noverit formam ionicam *ξενίου*, in Ambrosiano attica *ξενίου* additur, quam Suidas habet.

Quae cum ita sint, Suidae glossae *ἐπικλήσεων* nullius pretii sunt, quia anonymum, unde fluxerunt, in manibus habemus. Cuius libelli textum si constituturi sumus, Suidas codicis instar est; atque illum duobus epithetis auget, unam Studemundi coniecturam confirmat, alterum locum corruptum sanat: nam cum Laurentianus inter Bacchi epitheta unum praebeat, quod intellegi nequit *Κωλοάνου* (V 21), Suidas scripturam servat veram: *Κωλώτις*, quo cognomine eadem fere sententia Bacchus appellatus est atque Venus *Κωλώτις* Cypriorum (Lycophr. 837 cum scholl.).

II

De Diogeniano

Suidam nostra e quaestione removendum esse demonstravimus; nunc reliqua lexica adeamus, quorum ut in ceteris ita hic quoque princeps est Hesychius, in quo paene uno ex omnibus lexicographis nititur ea quaestio, quam instituimus de *ἐπικλήσεων* doctrina. Atque Hesychii optimus auctor Diogenianus cum non solus illius auctor fuerit, sed varia elementa in Hesychii lexico, quod nunc est, conglutinata sint (lexica, scholia HomERICA et Euripidea infimi generis, glossae vilissimae, velut Cyrilli), ne ipse quidem per unum fontem exquisitissimam veterum Alexandrinorum copiam exhausit, sed sive per Pamphilum sive per alios grammaticos ab auctoribus multis ac diversis pendet: ut inerant in Diogeniano aut certe nunc insunt in Hesychio scholia HomERICA, Aristophanea, Callimachea, Thucydidea, glossae atticistarum, rhetoricae, Harpocratonis, alia. Quo quae ex *ἐπικλήσεων* glossis pertinent, eae, cum conscriptae sint non *ἐπικλήσεων* causa, sed ad poetarum aut scriptorum aut oratorum locos aliquos interpretandos, ne verbo quidem dignae sunt in hac quidem quaestione neque singulas curamus, utrum Hesychii an Diogeniani opera in lexicon Hesychianum pervenerint: auctores enim eorum primarii qui fuerint constat, neque solent ab editoribus in adnotando negligi. Illud quoque licet animadvertere, in hoc glossarum genere epitheta poetica et *ἐπικλήσεις* sacras saepissime confundi, ut par erat in explicandis scriptoribus.

Haec lemmata ubicumque remota sunt, ingens restat caterva glossarum *ἐπικλήσεων*, Hesychii propria¹⁾, praeter numerum eo quoque memorabiles quod omnes ad veras *ἐπικλήσεις* pertinent, nulla ad epitheton ullum poeticum, et quod omnes *ἐπικλήσεων* causa adferuntur, non ut locus ullus e scriptore petitus adumbretur, sed ut indicetur quae cui deo quonam loco fuerit *ἐπικλήσεις*. Atque has quidem glossas Hesychium Diogeniano debere ut per se patet neque omnino argumentis indiget, ita ad liquidum perducitur potest, cum unius certe glossae auctor Diogenianus diserte nominetur. Hesychium enim cum scribat: *Βριτό-*

¹⁾ Cf. M. Schmidtii pnaest. Hesych. p. CLXXX.

μαρτις· ἐν Κρήτῃ ἢ Ἀριτεμς, e Diogeniano pendere, scholion Callimachi hymn. III 190 testatur: Βριτόμαρτις] ὄνομα κύριον τῆς νύμφης, ἀφ' ἧς καὶ ἡ Ἀριτεμς ἐν Κρήτῃ Βριτόμαρτις τιμᾶται, ὡς Διογενιανός. Sed quoniam Diogeniani memoria non in uno Hesychio posita est, sed ille etiam aliis a grammaticis adhibetur, circumspiciendum est, an ab his aliquid lucremur ad Diogenianas glossas ἐπικλήσεων restituendas aut amplificandas: nam Hesychius, quamquam ex omnibus grammaticis plurimas Diogeniani glossas servavit, tamen easdem quam maxime decurtavit; et saepe fit, ut eandem Diogeniani glossam apud alium scriptorem integriorem inveniamus. Qua in quaestione nihil iuvamur scholiis Platonis¹⁾, scholiis Nicandri²⁾, lexico Segueriano quinto³⁾, e

¹⁾ Schol. Plat. Eryx. 392 A ad verbum concinit cum Hesychio s. v. Ἐλευθέριος Ζεύς, quae glossa non ex Harpocrate (s. v. Ἐλευθέριος p. 70, 11 Bk. = Et. M., Suid.) pendet. — Ceterum de Diogeniano in scholiis Platoniceis adhibito cf. egregias Leop. Cohnii disquisitiones supplemento tertio decimo Fleckeisenii annalium insertas (1834, p. 786 ss.).

²⁾ Nisi quod coniectura, qua Meursius Hesychii glossam s. v. Ἀφαία emendavit, confirmatur schol. Nic. Alex. 618.

³⁾ Cf. Boysen., de Harpocrat. lex. font. p. 45; Cohn. l. l. p. 825. Seg. V glossa s. v. Ζειροφόρος p. 261, 19 Hesychio (s. v.) par, glossa Seg. V s. v. Ζωστήρ p. 261, 30 Hesychiana parciore est. Praeter has Diogenianas si quas habet lex. Seg. V ἐπικλήσεων glossas, eae ad illud lexicon rhetoricum pertinent, quod et cognatum fuisse cum Harpocrate et usurpatum a Photio, scholiis Platoniceis, lexicis Patmense, Bachmanniano, Seg. V Leopold Cohn luculenter ostendit (l. l. p. 826 ss.). Qui si Juliano hoc glossarium vindicat, de nomine hominis dubitandum est; fuisse autem talem libellum pro explorato habeo. Huic adscribendae sunt glossae hae: Seg. V p. 207, 32 Ἀθηνᾶ ἰπία (= lex. Bachm. p. 38, 10 Bachm. Ἀθηνᾶ ἰπία; cf. Harp. Ἰπία Ἀθηνᾶ p. 1 1, 21 Bk. [= Phot.]); p. 251 1, 15 Ἐρκειος Ζεύς (= Hes. Phot. Ἐρκειὸν Διὸς = schol. Plat. Euthyd. 302 D; cf. Harp. Ἐρκειος Ζεύς p. 85 Bk. [= Phot. Ἐρκειος]; Cohn p. 829); 291, 30 Πάτριος Ἀπόλλων (= lex. Patm. [Bull. de corresp. Hellén. I] p. 143 = schol. Plat. Euthyd. 302 C; cf. Harp. p. 28, 16 Bk.; Cohn p. 829); 293, 26 Προναία Ἀθηνᾶ (= Phot. Πρόνοια Ἀθηνᾶ); p. 299, 5 Προναία Ἀθηνᾶ (= schol. Aeschin. Ctes. 108; cf. Harp. Προναία p. 158, 22 Bk. [= Hes. Προναίος, Phot. Πρόνοια]); 304, 8 Σκ[ε]μεράς Ἀθηνᾶ (= Phot. σίμερος [= Suid.]; cf. Harp. σίμερον p. 168, 5 Bk. [= Phot. Suid. σίμερον]); 317, 11 Ψιδυριστής Ἐριμής (= Harp. p. 186, 24 Bk.). Eodem conicio pertinere Dianam Βραυρωνίαν (Seg. V p. 220, 26 Βραυρωνία; cf. schol. Ar. Av. 873. Lys. 645) Atheniensium et Apollinem Δῆλιον et Πύθειον (Lex. Seg. V p. 299, 8 Πύθειος καὶ Δῆλιος). Juppiter autem Νάϊος duabus glossis explicatur (Seg. V p. 279, 21 Νάϊος Ζεύς et p. 283, 13 Ναῖου Διός), quas ad unius oratoris locum pertinere censeo; alterum quidem lemma verba scriptoris alicuius exhibet. In altera autem — ne quid praetermittam — Perieris nomen dudum est restitutum; restituendus est Icarus; haec enim scripsit lexicographus: p. 279, 21 Νάϊος Ζεύς ὄνομα ἱεροῦ τοῦ ἐν Δωδώνῃ. Περιήρης (Πέρριος cod.) γὰρ ὁ Ἰκαρίου (Ἰκάστου cod.) παῖς τοῦ Αἰόλου ναυαγήσας διεσώθη ἐπὶ τῆς πρυμνῆς καὶ ἰδρύσατο ἐν Δωδώνῃ Διὸς Ναῖου ἱερόν.

quibus fontibus nullus cum Diogeniano non consentit hic illic in *ἐπι-
κλήσεων* explicationibus, nullus Hesychium auget. Clementis autem de
scholiis loqui melius erit in ultimo harum quaestionum capite, post-
quam summam rei absolverimus. Contra quid e Callimachi scholiis ad
Diogenianum redundaret, supra exposui, cum locum afferrem qui est
de Britomartide: reliqua autem *ἐπικλήσεων* scholia Callimachea alia
aliunde provenerunt¹⁾, si quidem vere statuitur eas adnotationes, quae
nunc in codicibus raro ad verba Callimachi adpersa sunt, omnes non
ex uno ac continuo commentario fluxisse, sed variis temporibus ad-
scriptas esse.

Ne Suidas quidem plus quam unam ex *ἐπικλήσεων* glossis
Diogeniani repetivit, eam autem ita ut aliquid inde lucremur:

Hesychius

Suidas

Ἐργάνη ὡς δαπάνη. ἐργασία ἐρ-
γαϊκὴ † δόρον. τεχνῆτις
(τέχνησις cod.; corr.
Hemsterhuys). ἐργάτις.
παρὰ δὲ Σαμίους ἢ Ἀθηναῖ-
οις ἐλέγετο ὡς (ελεως cod.;
corr. Schow et Wila-
mowitzius) . . .

Ἐργάνη ἢ Ἀθηναῖα, παρ' ὅσον ἔφορός
ἔστι τῆς τῶν γυναικῶν ἐρ-
γασίας, ταύτη παρὰ Ἀθη-
ναίους καὶ Σαμίους εἴρηται.
σημαίνει δὲ καὶ τὴν ἐργα-
σίαν.

Atque Hesychii quidem glossam e compluribus compositam esse
U. de Wilamowitz me docuit: prima enim verba *ὡς δαπάνη* non ad
notionem vocis, sed ad accentum conformationemque vocabuli *ἐργάνη*

Perieres et Icarium Penelopae sunt consanguinei, quam olim in fabulis antiquis
Thesproticis partes aliquas egisse e Pausania potest colligi, qui VIII 12, 5 haec
dicit: (Arcades) Πηνελόπης δὲ εἶναι τάφον φασὶν οὐχ ὁμολογοῦντες τὰ ἐς αὐτὴν
ποιήσει τῆ Θεσπρωτίδι ὀνομαζομένη. Ἐν ταύτῃ μὲν γέ ἐστι τῆ ποιήσει ἐπανήκοντι ἐκ
Τροίας Ὀδυσσεὶ τεκεῖν τὴν Πηνελόπην Πτολιπόρθου παῖδα. Cf. Wilamowitzii dis-
quisitiones homericas (p. 188), qui fortasse iniuria Pausaniae crimini vertit, quod
Penelopam et Callidicam, Ulixis uxorem Thesproticam, confuderit. — Ceterum
apud Diogenianum fortasse olim eadem fuit doctrina; cf. Hes. Δαδωνεύς· Ζεύς.
ὁ αὐτός καὶ Νάϊος (Δῖος cod.).

¹⁾ Britomartis Diogeniani est (cf. supra p. 4), verum et vetustum scholion
loci huius Callimachei servavit Et. M. p. 214, 22; Diana autem Οὐπίς (schol. III
204) olim in antiquis bonisque Callimachi commentariis inerat, unde idem scholion
exscripserunt et Etym. M. p. 641, 54 et veteres Vergilii interpretes, cf. schol.
vet. ad Aen. XI 532; quicumque autem in codicibus scholion, quod nunc est de
Venere Prisca, ad hymn. IV 307 appinxit, is nihil in manibus habebat aut certe
respiciebat nisi Callimachi verba ipsa: contra Apollo Carneus (schol. II 71) scho-
liis Pindari Pyth. V 106 debetur, hominis opera byzantini, opinor, descriptus.
Quae cum ita sint, quo sint referenda scholia I 77 et II 69, diiudicari nequit nec
ad Diogenianum certi quidquam redundat.

similitudine exempli illustranda pertinet; paullo post si abicitur corruptissimum *δδρν*, quod adhuc nemo aut sanavit aut intellexit, glossa aliena inserta est *ἐργατική· τεχνίτις, ἐργάτις*, quae verba ad lemma *ἐργάνη* omnino non possunt referri. Haec si sustuleris, reliqua erunt haec: *ἐργάνη· ἐργασία. παρὰ δὲ Σαμίους ἢ Ἀθηναῖα ἐλέγετο ὡς* quae olim eadem cognominis interpretatione excipiebantur, quae nunc est apud Suidam. Itaque Suidae glossa prorsus eadem est quae Hesychiana, nisi quod e Diogeniano pauca servavit, quae apud Hesychium exciderunt.

Nunc videndum est de Etymologicis. E quibus Gudianum cum parcissimum fuerit in Diogeniano exscribendo¹⁾, non mirum est rarissime exhibere *ἐπικλήσεων* glossas. Tamen duae extant (*Ἐρυσίβη* p. 210, 25; *Φαλαργίτις* p. 549, 23), optimae ac doctissimae illae quidem, quas, quamquam in Hesychio non redeunt, Diogeniano nihilominus adscribere propterea non dubito, quia eundem visum ad Diogenianearum *ἐπικλήσεων* similitudinem conformatum habent quem pleraeque glossae *ἐπικλήσεων* Hesychianae; Diogeniani utique propria sunt *ἐπικλήσεων* lemmata.²⁾

Jam vero in Etymologico Magno Diogeniani usus quamquam non admodum creber est, tamen latius patet quam concessit, qui nuper de Diogeniano Etymologici Magni auctore commentatiunculam conscripsit, G. Schoemann (in Comment. in hon. Studemundi, Argentorati 1889, p. 123 ss). Qui cum vere observavisset Diogeniani nomen nulli glossae in Et^o M^o subscribi post glossam s. v. *εἶεν*, tamen ratiocinatus hanc ob causam credi non posse Diogenianum post litteram *E* ab Etymologo usurpatum esse erravit. Dudum enim Boysenus glossas Etⁱ Mⁱ Diogenianaeas, quae incipiunt a littera *I*, composuit (l. l. p. 69). Nam etsi recte fortasse negavit Schoemannus librarios inculpandos esse, tamen illud quoque potest cogitari ipsum grammaticum, qui Etymologicum confecit, postea piguisse in nomine

1) In Gudiano Diogenianea perpauca insunt, at insunt: documento certo sunt glossae nonnullae, quae ad *ἐπικλήσεις* non spectant. Nam glossa Hesychii s. v. *Ἄναυρος* redit et in Et^o M^o Diogeniani nomine ornata p. 100, 57 et in Gudiano p. 53, 36; item glossa Hesychii s. v. *ἀπιός* in Et^o M^o p. 122, 25 Diogeniano adscripta invenitur in Gudo p. 65, 27; item Gud. s. v. *ἀπλητα* p. 65, 45 = Hes. *ἄπλητα, ἄπλετον, ἄπλητα* = Et. M. 123, 11; Gud. s. v. *ἀταλαίπωρον* p. 88, 30 = Hes. *ταλαίπωρος* = Et. M. p. 162, 35. Unam (s. v. *Ζαργεύς* p. 227, 88) Diogeniani esse in ultimo capite ostendam.

2) Reliquas *ἐπικλήσεων* glossas Gudiani enumerabo, cum de Et^o M^o dicam; unam e scholiis Lycophronis desumptam (*Κάδμος* p. 290, 23 = P ad Lyc. 162, schol. Lyc. 219) hic denotavisse satis erit.

addendo perseverare. Neque rationem Schoemannus habet earum glossarum, quae in mediis litteris *ΑΒΓΔΕ* Etymologus e Diogeniano sumpsit nomine non subscripto: idem fieri vel in posterioribus litteris utique concedendum est. Ex *ἐπικλίσεων* numero certe Diogeniano adscribendae sunt glossae quattuor, quas praeter Hesychium nemo agnoscit: *Ἀνησιδώρα* 108, 31 (= Hes.), *Βρισαῖος* 214, 16 (= Hes. *Βρησσαιός*), *Δάειρα* 244, 34 (= Hes.) *Δαφνίτης* 250, 35 (= Hes.) Duas (s. v. *Ἀπόμυιος* 131, 23, s. v. *Διδυμαῖος* p. 272, 44 Diogeniani esse in ultimo huius fasciculi capite ostendam. Ceteras praeter Diogenianaeas *ἐπικλίσεων* glossas in propatulo est Etⁱ Miⁱ auctorem hausisse ex iisdem fontibus, quos in reliquis glossis a deorum epithetis alienis solebat adire, cum opus suum componeret: ex Orione¹⁾, e Photio, e lexico Seg. V²⁾, ex aliis auctoribus etymologicis³⁾, e Methodio⁴⁾, e Stephano Byzantio⁵⁾, ex Arriano⁶⁾, e scholiis

1) Orionis sunt glossae *Δελφίνιος* 215, 17 (= Or. 46, 22), *Λύαιος* 571, 17 (= Or. 93, 13), *Παφίη* 656, 39 (= Or. 128, 16); accedit *Ἐνοδία* 344, 42, quam glossam nunc in Orionis lexico non servatam ad hoc referendam esse subscriptio Etⁱ Miⁱ docet: *Ἐνοδία ἢ Ἐκάτη. ἐπεὶ κνηγός. Ἡρακλειδης*.

2) Cf. Cohn l. l. p. 828. Ceterum rhetorica est etiam glossa s. v. *Ἐπάκριος* 352, 49 (= Hes. s. v.); Eust. ad ξ 1, p. 1747, 58.

3) Huc pertinent glossae s. v. *Ἀλησιάς* (62, 37 = Gud. 34, 42; adglutinatum est schol. Lyc. 868); *Ἀλιτηγία* (65, 40 = Gud. 35, 23), *Ἀνησιδανος* (108, 29 = Gud. 57, 16), *Ἄνθεια* (108, 45 = Gud. 57, 48), *Δασύλλιος* (248, 54), *Διδύραμβος* (274, 44 = Gud. 146, 23 et 42), *Ἐγκέλαδος* (310, 34 = Gud. 158, 12; Hesychii auctor (s. v.) alia voluit ac veriloquio illustrare, quibus e partibus vocabulum *Ἐγκέλαδος* constaret), *Ἐδάς* (315, 28), *Ἐριχθόσιος* (371, 49 = Gud. 208, 29), *Εύσιος* (391, 12), *Κλύμενος* (521, 4), *Μεθυμαῖος* (575, 45 = Gud. 333, 49), *Φλεύς* (796, 44).

4) *Ἀγεσίλαος* p. 8, 32 (= schol. Callim. Iav. Pall. 130), *Ἀλδήμιος* p. 58, 20.

5) s. v. *Γόργυρος* p. 238, 40. — Etiam Apollinem *Ζωστήριον* s. v. *Ζωστήρ* commemoratum (p. 414, 19) Stephano debet; nam ibi ad idem lemma duae glossae conferruminantur, altera e scholiis homericis repetita (= schol. ABT ad Δ 132. 133. 135), altera geographica, ad promunturium Atticum Zosterem applicata. Quam Stephano paullo plenior esse eo minus miramur, quod Stephani exemplar integrius Etⁱ Miⁱ auctori praesto fuisse J. Geffcken nuper multis locis collatis evicit (De Stephano Byzantio capita duo, Gottingae 1886, p. 3 ss.). Tertia autem Etⁱ Miⁱ glossa (*ζωστήρ* p. 414, 23) ex Apollonio Sophista desumpta est. Neque vero ulla ratio hoc loco inter Etum Mum et Diogenianum (Hes. *ζωστήρ*) intercedit.

6) s. v. *Ἀφείσιος* p. 176, 23 Arriani *Βιθυνακά* laudantur; argumenti paritate commotus eidem Arriani libro Wilamowitzius adtribuit Junonem *Ζευξιδίαν* Argivorum (p. 409, 28), cuius glossae ultima verba sic restituo: *ὅτε δὲ τοὺς στάχους συνέβαινε βλαστάνειν καὶ ἀνθεῖν, Ἄνθειαν Ἡραν (ἄνθεια Ἡρας vulgo) ἐκάλεσε.*

Lycophronis¹⁾, Apollonii Rhodii²⁾, Theocriti³⁾, Callimachi⁴⁾, Hesiodi⁵⁾, Pindari⁶⁾, Nicandri⁷⁾.

Transeo nunc ad Photium, quem Diogeniano usum esse Boysen optime demonstravit⁸⁾. Qui Hesychii copiam his *ἐπικλήσεων* glossis Diogenianeis auget:

1) E scholiis Lycophronis in Etum Mum nonnulla pervenerunt, quae nunc in codice Lycophronis Marciano nequaquam exiliora exstant; cf. Et. M. s. v. Βοαγίδας 203, 24 cum schol. Lyc. 652, Et. M. Ζηρυσθία 411, 30 cum schol. Lyc. 449, Et. M. s. v. Κηραμύνης 511, 27 cum schol. Lyc. 663, Et. M. s. v. Λαφύστιος 557, 51 cum schol. Lyc. 1237, Et. M. s. v. Τερμιεύς 753, 8 cum schol. Lyc. 706, Et. M. s. v. Τροπαία p. 768, 51 cum schol. Lyc. 1328. Quattuor autem inveniuntur glossae, quae cum in Etum Mum reciperentur, scholia Lycophronis interiora erant quam nunc: s. v. Ἀλαῖος 58, 4 (cf. Lycophr. 919), Εἰλενία 298, 26, Κυρήτα 548, 8 (cf. Lyc. 1392), Πολεμιών 679, 49 (ad Herculem Παλαιμόνα a Lycophrone in v. 661 commemoratum hoc lemma iure Valckenarius rettulit). Quarum glossarum subscriptiones cum praeter primam (s. v. Ἀλαῖος) omnes Orum grammaticum nominent eumque s. v. Εἰλενία Orum scholiis Lycophronis usum esse aperte indicetur (ἐν ὑπομνήματι Λυκόφρονος, Ὡρος), apparet etiam glossae s. v. Ἀλαῖος subscriptionem, quae est in libro Va οὕτως Ὡρίων, mutandam esse in οὕτως Ὡρος. Nam neque Orio Lycophronem adhibuit et res quoque illa glossa exposita adeo cum Orii doctrina glossa s. v. Εἰλενία tradita consentit, ut unius loci continui particulas duas duos in locos dispositas esse intellegamus; Etymologus enim Ἀλαῖος, inquit, ὁ Ἀτόλλων Φιλοκτήτης γὰρ παραγενόμενος εἰς Ἰταλίαν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ἰδρύσατο Ἀπόλλωνος Ἀλαίου ἱερὸν, ἐν ᾧ καὶ τὸ τόξον ἀνέθετο, et paullo post: Εἰλενία πόλις καὶ Εἰλενία Ἀθηναῖ. Φιλοκτήτης γὰρ παραγενόμενος εἰς Ἰταλίαν ἰδρύσατο Εἰλενίας Ἀθηναῖς ἱερὸν ἀπὸ τοῦ ἐν ἐκείνῳ συγκεκλεισθαι τῷ τόπῳ κτλ. Itaque cognoscimus, qua ratione in scholiis Lycophronis ab Oro exscriptis Minerva Εἰλενία potuerit tractari, quamquam apud Lycophronem omnino non invenitur. Accedit una glossa s. v. Σάλπιξ 708, 2, quae fluxit e scholiis Lycophronis (v. 915. 986) plenioribus, sed in Eto M^o subscriptione caret.

2) s. v. Βρμῶ (213, 49 = schol. Ap. Rh. III, 861), Ἰτωνία 479, 46 (est schol. Ap. Rh. I 550), Νυκτέλιος (609, 20 = schol. Ap. Rh. II 905; eadem doctrina est in schol. Soph. Ant. 1146).

3) s. v. Ἄκτιος 54, 26 (= schol. Theocr. V 14).

4) s. v. Βριτόμαρτις 214, 22 (= Call. hymn. III 190); Εὐκόλινη 329, 27; Οὐπίς 641, 54 (= schol. Callim. III 204).

5) s. v. Παγασαῖος 646, 39 (= schol. Hes. scut. 70).

6) s. v. Ἴππιος 473, 42 (= schol. Pyth. IV 246); Ὀρῥωσία 631, 2 (schol. Ol. III 54).

7) s. v. Αἰγοφάγος p. 27, 51. — Glossa poetica est etiam s. v. Ἀδῶου Διός 26, 48.

8) l. l. p. 65 s.

Photius

Καραιός· Ζεὺς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Βοιωτίᾳ.

Κύννειος· Ἀπόλλων Ἀθήνησιν οὖτως λεγόμενος, ὃν ἰδρύσατο Κύννης Ἀπόλλωνος καὶ Παρνηθίας νύμφης κτλ. sequuntur Socratis et Cratetis testimonia.

Ὅμολῶος· Ζεὺς ἐν Θήβαις καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι Βοιωτίας καὶ [ὁ] ἐν Θεσσαλίᾳ· ἀπὸ Ὅμολῶος προφητίδος κτλ. adfertur Aristophanes Boeoticorum scriptor et Ister.

Στράτιος· Ἄρης καὶ Ζεὺς. (ἢ δέντετρα συλλάβη βραχεῖα. καὶ στράτιον τὸ μέγα καὶ σοβαρόν).¹⁾

Hesychius

Καραιός· Ζεὺς παρὰ Βοιωτοῖς οὕτω προσαγορεύεται. ὡς μὲν τινὲς φασιν διὰ τὸ ὑψηλὸς εἶναι, ἀπὸ τοῦ κάρα.

Κύννειος· Ἀπόλλωνος ἐπίθετον.

Ὅμολῶιος Ζεὺς. Θήγησιν οὕτω προσαγορεύεται ὁ Ζεὺς.

Στράτιον· (πολεμικὸν ἢ γοβερόν). καὶ ἐπίθετον Διός.

¹⁾ Praeter haec lemmata Photius saepius cum Hesychio ad verbum concinit, ita tamen, ut nihil ultra hunc praebeat: cf. Hes. Phot. s. v. Ἐρμῆς Στροφαῖος = Στροφαῖος Ἐρμῆς, Λικνίτης, Ὀδῖος, Ὀργάνη. Photii autem glossas. v. Ἐργάνη sumpta est ex Pausania atticista, cf. Eustath. comm. in Odyss. p. 1437, 48; eadem Photii glossa quam maxime recedit ab Hesychio, qui s. v. Ἐργάνη prorsus peculiaris habet; cf. supra p. 5. Glossa comica est Hes. Phot. s. v. Ἐταίρας, tragica Hes. Phot. s. v. Σαρωνία. Pausaniae autem atticistae usus num in ἐπιλήσεις glossis ultra Ἐργάνην apud Photium pateat dubito; vindicari certe Pausaniae non possunt eae glossae, quae aut ad ad ἐπιλήσεις non atticis pertinent aut doctrina auctorum laudatorum insignes sunt; id enim ipsum Photius Pausaniae crimini vertit (bibl. cod. 153), quod in scriptoribus laudandis ab Aelio Dionysio superetur. Ceterum ut in Hesychio, ita in Photio eas glossas ex disputatione sustuli, quae aut ad scholia Aristophanis aut ad Harpocrationem revocandae sunt. Quas autem proprias habet Photius ἐπιλήσεις, eae ad locum aliquem scriptoris aut poetae se spectare ipsae aut disertis verbis aut lemmatis forma testantur; velut s. v. Ἐτης glossa prior, glossa s. v. Φίλιος. Contra emendando ex ἐπιλήσεων numero removenda est glossa s. v. Κεζρόπη. Traditum est: Κεζρόπη· Ἀθήνη, dubitavit de scriptura Bachmann (Anecd. I, p. 480), scribendum est aut Κεζροπία· Ἀθήναι aut — id quod Wilamowitzius praefert — Κεζροπία· Ἀθήναι.

Haec habeo, quae Diogeniano aliis e lexicis restituum.¹⁾ Quibus praeter Hesychium peculiarem in *ἐπικλήσεων* glossis fontem non fuisse est manifestum. Contra Diogenianus *ἐπικλήσεις* innumeras exhibet, proprias ac per se stantes omnes, spectantes ad deos deasque omnes quotquot Graeci noverunt. Quas glossas e peculiari libro fluxisse inde potissimum licet intellegere, quod non solum ex numero ingenti paucissimae cum aliis eiusdem lemmatis interpretamentis coniunguntur, sed etiam, si quando ad unum lemma variae praeter *ἐπικλήσεις* explanationes sunt adscriptae, aut a deorum epitethis adeo abhorrent, ut *ἐπικλήσεις* ad alios auctores esse referendas facile intellegas glossasque inter se diversas esse conglutinatas, aut — id quod gravissimum est — ea quae ad *ἐπικλήσεις* non spectant, apud alios scriptores redeunt atque unde sumpta sint potest demonstrari, *ἐπικλήσεις* autem ipsae nusquam Hesychii non sunt propriae. Velut *ἐπικλήσεις* nullius sunt nisi Hesychii, reliqua autem praeter eas e scholiis aut glossis homericis petita locis his: Hes. s. v. *Γραῖα* (cf. B 498), *Ἐρμιόνη* (cf. schol. D ad B 561 = Phot.; schol. δ 4. 11; Et. M. 376, 43); *Ἐνϋνόδεια* (cf. Π 635; Et. M. 396, 24; Eust. ad γ 454, p. 1476, 56; Suidas s. v.); *Ἴπποδάμεια* (cf. schol. ADT ad B 392); *κουρίδιον* (cf. schol. E 414; L. Weber, quaest. Lacon. p. 61); aut quae ad *ἐπίκλησιν* Hesychius adglutinavit, ad atticistarum lexica aut glossaria rhetorica aut Etymologica pertinet, quibus *ἐπίκλησις* deest; cf. Hes. *Ἐγκύκλιος* (cf. Et. M. 311, 51; Suid.; Lex. Bachm. p. 205, 13); *Ἐῖραφιώτης* (cf. Et. M. 302, 52; Suid.; schol. Dion. Perieg. 576; L. Weber, l. l. p. 33); *Ἐλαφρός*²⁾ (cf. Orion. 58, 1 = Et. M. 326, 15); *Ἐλευσίνα* (cf. Harpocr. s. v. p. 70, 18; L. Weber, l. l. p. 33/34, qui recte Hesychii glossam distinxit);

¹⁾ Lexicon Bachmannianum in quo Diogenianum esse expilatum Leop. Cohn censet (l. l. p. 794. 814) neque potest negari multas inesse glossas Hesychianas vilissimas, in litteris Β—Ω ne unam quidem *ἐπικλήσεων* glossam habet praeter Jovem *Ξένιον* (p. 311, 3 Bachm.), qui apud Hesychium non est; in littera autem Α, quam ubertate prae ceteris excellere notum est, si quae inveniuntur *ἐπικλήσεις* aut ab Hesychio discrepant (*Ἀζήσια* p. 36, 4 Bachm.; Hes.) aut ab eo alienae sunt (*Ἄγος* p. 24, 10 Bachm.); nonnullae sunt eum Harpocracione cognatae (cf. L. Cohn. l. l. p. 826 ss.), velut *Ἀσπρά ἱππία* p. 38, 10 Bachm. (cf. quae supra dixi p. 4) et *Ἄγλαυρος* p. 13, 15 Bachm. (= Harp. p. 3, 3 Bk.); in aliis latent scholia Aristophanis, quae etiam Hesychius exscripsit: cf. *Ἀγαία* p. 174, 23 Bachm. (= Hes.; cf. Wilamowitzium in Hermae vol. XX, p. 106, 1); *Ἄγοραῖος Ζεὺς* p. 24, 16 (= Hes. *Ἄγοραῖος Διός*, *Ἄγοραῖος Ἐρμῆς* (p. 24, 18 = Hes. *Ἄγοραῖος*); *Ἄγοραῖος Ζεὺς* p. 10, 13 (= Hes. *Ἄγοραῖος Ζεὺς*); cf. schol. Aristoph. equ. 297 410. Itaque auctor lexicī Bachmanniani unum certum Diogeniani fontem neglexit, nisi a Cohnii sententia mavis recedere.

²⁾ Juppiter audit *Ἐλάφριος*; cf. An. Laur. I 26.

Ἐναΐσιμος (cf. Z 521 et Schmidtii adnotationem; Suid. s. v., lex. Bachmann. p. 219, 18); *Ζέα* (cf. Phot. s. v., lex. Seg. V p. 261, 3, schol. Ar. Pac. 144), *Ζύγιος* (cf. Phot. s. v.; schol. Ar. Nub. 122); *Ἡραισιτία* (cf. Harpocrat. epit. p. 94,9 Bk.); *Ἰατρός* (cf. lex. Seg. V p. 262, 16. 263, 1. Phot. s. v. ἴρωσ); *Ἰγναίην χώραν* (cf. Suid.); *Κεραύνιος* (cf. Phot. s. v. κεραυνός); *Ἀνσιζωνος* (cf. Suid.); *Μανδραγόρας* (cf. Phot. Suid.; lex. Seg. V 280, 2); *Ταῦρος* (cf. Phot. s. v. ταῦρον). His locis omnibus ἐπικλήσεις a reliquis Diogeniani aut Hesychii auctoribus facili opera segregantur.

Quodsi Diogenianus peculiarem ἐπικλήσεων auctorem usurpavit, quaerendum, num quid de huius libri indole e glossis Hesychianis possit erui. Atque illud imprimis conspicuum est Diogenianum non unius hominis doctrinam certam ac sibi constantem referre, sed e collectione ἐπικλήσεων hausisse. Nam quisquis primus illas glossas composuit, is, cum ad omnes Graeciae regiones pervagaretur, debebat permultos varii generis libros adire, neque potuit aliter agere, quamcumque rationem sequebatur. Atque quamquam Hesychius, ut nunc est laceratus et decurtatus, paucissimos auctores nominat, tamen documento est imprimis multitudo locorum, urbium gentium insularum provinciarum, quae in hoc genere glossarum adferuntur; atque ut lucidum fiat, quam alte repetenda fuerit haec doctrina, tabulam locorum proponam, in qua ea nomina litteris inclinatis imprimenda curavi, quae etiam alios apud scriptores inveniuntur. Nominantur autem *Abdera* (Ἐπιπυργίτις), *Achaei* (Παγασίτης), *Arcades*, *Argi*, *Athensae*, *Boeotia*, *Caria* (Ἐλευθέριος), *Chalcedo* (Ἐλεήμων), *Chalcis* (Παλληνίς), *Chius*, *Cnosii* (Ἄνθεια), *Corinthus*, *Coronea* (Ἐναΐσιμος), *Cos* (Ἐπικυράδας), *Creta*, *Cyprus*, *Cyrene*, *Delphi* (Ἐννπιος), *Dodona* (Τμάριος), *Dorienses* (Ἐλωός), *Edessa*, *Eleutheræ*, *Euboea* (Ἐπιθαλαμίτης), *Gortyn* (Ἐκατόμβαιος), *Halicarnassus*, *Heraclea* (Παμπανον), *Jones*, *Lacones*, *Lesbus*, *Lycii* (Ἐρεθύμιος), *Macedones* (Ἄρωτος), *Messene* (Ἐλεία), *Metapontii* (Ἐνκόλος), *Miletus*, *Paeones* (Ἀύαλος), *Pamphylia* (Ἀθήδων), *Parii* (Πασπάριος), *Plataeae*, *Rhodus*, *Salamis* (Ἐπικοίνιος), *Samus*, *Scarphea* (Ἐνροδόεια), *Seleucia* (Κεραύνιος), *Sicilia*, *Sicyo*, *Sido* (Θαλάσσιος), *Siphnus*, *Sparta*, *Syracusae*, *Tarentini*, *Telphusii* (ἘΛουσία), *Thebae*, *Thessali* (Παγασίτης), *Thurii* (Ἐπιβουλεύς), *Trapezus* (Παλλάντιος). Qua in tabula id animadvertendum est nullum cultum barbarum aut Romanum apparere, sed omnes glossas intra deorum graecorum ἐπικλήσεις contineri; nam eae quoque ἐπικλήσεις, quae apud Edessaeos, Seleucia¹⁾

¹⁾ Itaque vera est opinio Wilanowitzii, qui Hes. glossam s. v. Κεραύνιος non ad Seleuciam Babyloniam, sed ad Seleuciam Syriam ad mare sitam spectare arbitratur.

Sidone in usu fuisse referuntur, ad Graecorum religionem pertinent; ea autem Hesychii lemmata, quibus barbarorum sacra explicantur, velut s. v. Ἀδά¹⁾, Σαλαμβώ, alia, non ἐπικλήσεις, sed nomina deorum proponunt. — Accedit, quod sex auctores, quos Hesychius nominatim affert, genere inter se diversi sunt; nominat enim *Antimachum* poetam (Ζειροσόρος), *Apollodorum* philosophum et grammaticum (Ἀργεύς), *Homerum* epicum (Ἰππιος), Gorgonem, qui de sacris Rhodiorum scripsit (Ἐπιπολιαῖος) *Theopompum* historicum (Δονάκταν). His e Photio addendi sunt Aristophanes Thebanus, Ister Callimachus, Crates Mallota, Socrates Cous.²⁾ Ac Photii potissimum e glossis cognoscimus de eodem cognomine saepe complurium auctorum sententias referri: ad Apollinem certe Κύννειον explicandum duos attulit, duos de Jove Homoloio. Etiam apud Hesychium s. v. Ἰππιος primum a physicis (γυσικῶς) adfertur Homeri testimonium, cui mythographorum opiniones opponuntur. Paene eadem est ratio earum glossarum, quibus Hesychius scriptorum nomina non apponit, sed alia ratione diversas sententias significat; velut s. v. Ἰπποδέτης· Ἡρακλῆς ὁ ἐν Ὀγγηστῷ τιμώμενος· οἱ δὲ ἐν Θήβαις, aut s. v. Καλλίστη καὶ ἡ ἐν τῷ Κεραμεικῷ ἰδρυμένη Ἐκάτη, ἣν ἔνιοι Ἄρτεμιν λέγουσιν; aut s. v. Πολύβοια· θεός τις, ὑπ' ἐνίων μὲν Ἄρτεμις, ὑπὸ δὲ ἄλλων Κόρη; aut s. v. Φεραία· Ἀθήνησι ξενικὴ θεός· οἱ δὲ τὴν Ἐκάτην, aut s. v. Φυτάλμιος· Ζεύς. συγγενῆς ἢ ζωογόνος. Nonnullis autem ἐπικλήσεσι praeter nomina deorum et templorum locos explicationes adduntur; atque in his quoque diversissimas interpretandi rationes cognoscimus; aliae enim a fabulis repetuntur (cf. s. vv. Ἀκρία, Ἀξιδήμος, Ἐκάλειος, Ἰππιος, Κάρνειος, Κύννειος, Ὀμολώϊος, aliarum vis ac notio explanatur (ut s. vv. Ἀκρία, Ἰκετήσιος, Ἴμψιος, Ἰεύς, Φυτάλμιος), aliae ἀπὸ τόπου derivantur (cf. s. vv. Γυγᾶ, Θυμβραῖος, Παγασίτης, Σελλασία), de aliis philosophorum doctrina citatur (s. v. Ἰππιος), aliorum veriloquia exponuntur (s. vv. Ἀζησία, Ἀναξιδώρα, Ἀνησιδώρα, Εὐάλωσία, Καραῖός, Κύννειος, Λικνίτης, Ὀμολώϊος). Ergo auctor Diogeniani, quaecumque de quoque cognomine dei cuiusque poterat repperire, videtur compilavisse, et ea quae nunc in Hesychio temporum iniuria raro inveniuntur, olim ad omnes ἐπικλήσεις adscripta erant: nomina deorum, cultus templorumque loci, explicationes ac veriloquia, αἴτια a fabulis repetita aut ex historicis desumpta, nomina testium.

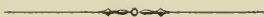
Quo vero ordine ἐπικλήσεις apud Diogeniani auctorem se exceperint, quamquam perspicere non licet, tamen id certum est, eum,

¹⁾ De hac glossa cf. Useneri de historia religionum disquisitiones (I p. 34, 18).

²⁾ Vide Toepfferi genealogiam atticam (p. 303).

quisquis fuit, elementorum seriem non respexisse. Nam nonnullae glossae inveniuntur, in quibus ordo literarum in corruptelis nititur; velut Ceres *Λουσία* in litteram *E* aberravit (s. v. *ἔλουσία*, Ceres *Μυσία* in litteram *A* (s. v. *Ἀμυμυσίων*) Bacchus *Δύαλος* in eandem litteram *A* (s. v. *Ἀῦαλος*), Martis cognomen *Ἐνύλιος* corruptum ad *Ναναλεῖ* in litteram *N* migravit.¹⁾ Etiam intra fines eiusdem litterae interdum peccatur; quibus e mendis ea, quae in itacismo, qui dicitur, aut aliis levioribus in erroribus posita sunt, nihil ad rem. Sed corrupta est Bacchi cognomen: *Ἐλυγείς· Διόνυσος ἐν Σάμῳ*; verum est dudum repertum *Ἐλελείς*; tamen glossa nunc collocata est inter eas voces, quae a litteris *ἐλυγ* incipiunt. Bacchus *Ἐλευθερέυς* Hesychio falso audit *Ἐλευθερός*; itaque inter voces *ἐλεύθερον* et *ἐλευθεροστομῶ* locum habet. Rem vero conficit una glossa, s. v. *Ἀφαία*, cuius emendatio a Meursio proposita vera ac certa est et confirmatur schol. Nicandri Al. 618: *Ἀφαία καὶ (ἦ cod.) Δίκτυννα· ἦ (καὶ cod.) Ἄρτεμις*. Nam non *Ἀφαία* est Dictynnae cognomen, sed et *Ἀφαία* et *Δίκτυννα* Dianae *ἐπικλήσεις* sunt. Itaque eodem loco a Diogeniani auctore duo epitheta Dianae tractabantur, quorum alterum ad litteram *A*, alterum ad litteram *Δ* pertinet.

¹⁾ Etiam Minerva *Αἴθυια* ad litteram *E* aberravit; sed hanc glossam esse scholion poetae alicuius lemma docet: *ἐν δ' Αἴθυια*

III
De Athenaeo

Jam vero paullo altius adsurgamus pergamusque ad Athenaeum, qui non saepe, sed uberrime de deorum cognominibus narrat.

Proficiscendum est a libro tertio decimo. Praedicaverat amorem Myrtilus, cui Cynulcus adversatur. Atque inde a p. 567 sermonem instituit de meretricibus, quarum de vita multis comicorum locis allatis agit; deinde pergit 568 d ad lupanaria, quae quomodo instituta fuerint nonnulli Eubuli Xenarchique loci docent. Et haec quidem inter se cohaerere in manifesto est neque opus est disputatione. Ne id quidem mirum est quod statim sequitur, 569 d: *καὶ Φιλήμων δ' ἐν Ἀδελφοῖς προϊστορῶν ὅτι πρῶτος Σόλων διὰ τὴν τῶν νέων ἀκμὴν ἔστησεν ἐπὶ οἰκημάτων γύναϊα πριάμενος*: ita qui loquitur, eum versus Philemonis allaturum, et si attulit, sine ulla intercapedine appositurum esse confidimus. Sed quid noster? pergit sic: *καθὰ καὶ Νικάνδρος ὁ Κολοφώνιος ἱστορεῖ ἐν τρίτῳ Κολοφωνιακῶν γράσκων αὐτὸν καὶ Πανδήμον Ἀφροδίτης ἱερὸν πρῶτον ἰδρῦσασθαι ἀφ' ὧν ἤργυρισαντο αἱ προσεῦσαι τῶν οἰκημάτων*. His nexum interrumpi ostendere non opus est, ac si quis dubitet, legat, quae illa excipiunt: *ἀλλ' ὃ γε Φιλήμων οὕτως φησί· σὺ δ' εἰς ἅπαντας εἶρες ἀνθρώπους κτλ*: non modo laudat versus, sed particulis *ἀλλ' ὃ γε* ipse sermonem interruptum indicat; et quae interposuit, ea prorsus aliena sunt a proximis: nam hausta sunt non e comicis, sed e Nicandri Colophoniacis neque de lupanaribus quidquam novi proferunt, sed qua de causa Athenis templum Veneris Πανδήμον conditum sit.

Addit nonnulla Cynulcus adversus Myrtilum de Aspasia et de Laide, sed paullo post Myrtilus ad dicendum aggreditur seque ita defendit, ut non de meretricibus, sed de amicis se locutum esse comoneat et cum convivarum more orationem nonnullis luminibus e Callimacho, Ephippo, Aristagora petitis exornaverit, vocis *ἐταῖρα* diversas esse significationes demonstrare conetur: 571 c *ἀλλὰ περὶ τῶν ὄντως ἐταῖρῶν τὸν λόγον πεποιήμαι τουτέστι τῶν φιλιᾶν ἄδολον συντηρεῖν δυναμένων*,

ἄς οὐδὲ (οὐ cod.) Κύνουλκος τοῖμᾱ λουδορεῖν, μόνας γε (τε cod.; corr. Schweighaeuser) τῶν ἄλλων γυναικῶν τῷ τῆς φίλιας ὀνόματι προσηγορευμένας. Expositurus igitur est et vocabuli *ἑταῖρα* sententiam duplicem esse et amicas recte *ἑταίρας* vocari; et exponit postea. Sed antequam ad novam hanc quaestionem perducamur, in nonnulla incidimus, quibus orationem divelli animadvertimus. Legas enim, quomodo Myrtilus pergat: ἢ ἀπὸ τῆς παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καλουμένης ἑταίρας [τῆς] Ἀφροδίτης. περὶ ἧς φησιν ὁ Ἀθηναῖος Ἀπολλόδορος ἐν τοῖς περὶ θεῶν οὕτως: ἑταῖραν δὲ τὴν Ἀφροδίτην τὴν τοῖς ἑταίρους καὶ τὰς ἑταίρας συνάγουσαν τοῦτο δ' ἔστι φίλας. Particula ἢ ante ἀπὸ posita colligimus, veriloquium vocis *ἑταίρας* antecessisse; at non antecessit. Veriloquium autem illud, quo nomen *ἑταῖρα* ab Atheniensium Venere Vulgivaga repetitur, ut est per se ineptum, ita et inventum et appositum est, ut aliqua ratione Apollodori locus adnectatur. Qui ipse nihil ad meretrices, sed quae sit Veneris cognominis significatio, breviter docet. Sed multus sum in re aperta: aliunde enim Athenaeus inseruit, quae de Venere Meretrice legerat. Verum ne hic quidem in obscuro est, qua re commotus Athenaeus Apollodori fragmentum farragini versuum e comicis repetitorum inseruerit. Nam Apollodorus, ut suam ἐπικλήσεως explicationem stabiliat, haec addit: καλοῦσι γοῦν καὶ αἱ ἐλεύθεραι γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν καὶ αἱ παρθένου τὰς συνήθειαι καὶ φίλας ἑταίρας ὡς ἡ Σαπφώ· τὰδε νῦν ἑταίραις ταῖς ἑμαῖς τερπνὰ καλῶς ἀείσω· καὶ ἔτι· Αἰτὼ καὶ Νιόβα μάλα μὲν φίλαι ἦσαν ἑταῖραι. Quem locum Apollodori esse, non Athenaei, quia eo dempto verba τοῦτο δ' ἔστι φίλας non intellegantur, U. de Wilamowitz me monet. His autem in verbis inerat ea, quam Myrtilus et Athenaeus postulabant, vocabuli *ἑταίρας* explicatio. Qua prolata Myrtilus ad comicos reversus pergat disputare et duplex esse genus nomenque *ἑταίρας* denuo demonstrat, cum nonnullis comicorum locis, Menandri Ephiippi Eubuli Antiphanis Anaxilae, earum vitam ita illustret, ut horum versus ad illud discrimen videantur spectare (cf. imprimis Menandrum, Anaxilam, Antiphanem p. 572 a. b.). Huc quae faciunt optime cohaerent neque ordo sententiarum verborumque nexus potest vituperari. Omnis autem orationis perpetuitas evanescit, simulac pathicorum mentio facta est (572 c). Ac statim cognoscimus, inde ab hoc loco Athenaeum versari in scribendi genere longe alio. Antea enim rem sic instituerat, ut, quidquid gerebat, quasi filo continuo conecteret; nunc nihil iam nisi doctrinae et eruditionis documenta coacervat et auget locosque locis cumulat, neque ulla inter eos intercedit ratio aut adfinitas, nisi quod omnium argumentum meretrices sunt, de quibus videtur conguessisse quidquid ubique poterat invenire. Ne id quidem abhorrere ab Athenaeo notum est. Affert igitur de

catamitis Antiphanis, Ehippi, Aeschinis oratoris verba, his adicit duos Philetaeri versus, quos ideo videtur apposuisse, ut ea quae sequuntur aliquo modo adornarentur. Transit enim ad enumeranda templa Jovi *Ἐταιρείῳ* et Veneri *Πόρνῃ* dedicata; quae excipiuntur fabula, quae de Gyge e Clearchi eroticis excerpitur; exscripsit denique sententiam quandam quam dixit Demosthenes de meretricibus, paelicibus, uxoribus. Inter haec eminet locus ille de Jove Hetaereo. Quae *ἐπικλήσεις* cum nullo pacto cum meretricibus conferri possit, sed ab Jasonis comitibus derivetur, locus alienum a proximis se esse ipse indicat. Tamen ad nostram quaestionem non pertinet, quia Hegesander, cuius commentarios Athenaeus describit, non solum de Jovis *Ἐταιρείου* cognomine loquitur, sed praecipue id agit, ut origo hetaerideorum Macedonicorum adumbretur. Ea autem, quae post Hegesandrum de Veneris epithetis *Πόρνῆς* et *Ἐταίρας* leguntur, non ad modum nexum rerum perturbant, non quo cohaereant, sed quia certus ordo non adest. Ac potest explicari, cur hoc maxime loco collocentur: nam cum Venus *Ἐταίρας* cognomen unde acceperit, fabulis variis narrent, de meretricibus sermo esse non desinit. Nihilominus, ut totus locus e variis scriptoribus conflatus argumenti aequitate praeclare continetur, ita a reliquo capite differt, quod haec qui collegit, non eo tendit, ut de meretricibus nonnulla componat, sed ut Veneris *ἐπικλήσεις* enumeret et unde ortae sint enarret: haec est summa rei, non scortorum vita. Itaque hic quoque locus per se stat. Ac primum e Neanthis mythicis refert, qua de causa Abydi templum Veneris *Πόρνῆς* conditum sit, item Alexidis annales Samios secutus *αἴτιον* exponit templi Sami Veneri *ἐν ἔλει* dedicati, Ephesi quoque esse delubrum Veneris *Ἐταίρας* Eualce teste adfirmat. Haec excerpta cui debeat, Athenaeus ipse indicat, cum Pamphilum in initio nominatim afferat (572 e).

Atque haec quidem hactenus; luculentis enim exemplis demonstratum est, Athenaeum *ἐπικλήσεων* excerpta hic illic ita agglutinare, ut ea aliunde hausta esse ac proxima patefiat. Ita cum fundamentum iecerimus, restat ut reliquos eiusdem generis locos deinceps perquiramus¹⁾.

Proficiscor a loco qui legitur I 30 a/b in medio de vinis capite. Quorum multa genera nominatim recensentur. Sed series vinorum in-

¹⁾ Mitto omnes locos quibus *ἐπικλήσεις* non sua ipsarum causa commemorantur: cf. ex. gr. XIII 589 b (Venerem *Ἄροσίαν*, e Polemone Laidis causa allatam); et XIII 595 e, ubi de Veneris *Πυθιονίχης* cognomine nec Athenaeus nec Theopompus propter epitheton loquitur. Neque Apollo Pythius Ephesiorum aut Bacchus *Ἄρθεός* (II 38 d = V 179 e) nec Bacchus *Διωμαῖος* aut veriloquia eorum Bacchi epithetorum, quae inveniuntur VIII 363 b, *ἐπικλήσεων* causa adferuntur.

terrumpitur, cum I 29 f fabula illa de Themistocle a rege Persarum Lampsaco Magnesia aliis urbibus donato narretur. Quae fabula movet Athenaeum, ut simillimam Cyri regis largitionem ex Agathoele Babylonio exscribat; deinde urbe Lampsaco commemorata adducitur, ut haec adnotet: *τιμᾶται δὲ παρὰ Λαμψακηροῖς ὁ Περὶηπος ὁ αὐτὸς ὢν τῷ Διονύσῳ ἕξ ἐπιθέειν καλούμενος οὐτως, ὡς Θρίαμβος καὶ Διδύραμβος.* Tum pergit vinorum notas enumerare. Verba illa, quae facit de Baccho Priapo, nullo pacto cum iis quae praecedunt aut cum iis quae sequuntur cohaerere quivis cognoscit; et quid affigendi ansam dederit, in propatulo est.

Sequitur deinceps Minerva *Κολοκασία*, commemorata sub initium libri tertii, p. 72 a. Ibi versamur in iis operis partibus, quae lexicorum more disponuntur. Ac primum tractatur vox *κιβώρια*, cuius variae potestates exponuntur. Nam post lemma statim nonnulli versus Nicandri afferuntur, ut fabam Aegyptiam voce *κιβώριον* significari ostendatur. Quorum ultimus hic est: *ρίζας δ' ἐν Θοίνησιν ἀγεψήσας προτίθημι.* Deinde sic pergit: *ρίζας δὲ λέγει Νικάνδρος τὰ ὑπ' Ἀλεξανδρέων κολοκάσια καλούμενα, ὡς ὁ αὐτὸς· κνάμον λέψας κολοκάσιον ἐνιμήξας τε.* Haec iam paullulum a ciboriis deflectunt, tamen re vera optime ad antecedentia adnectuntur. At non cohaerent, quae illa excipiunt: *ἐστὶ δὲ ἐν Σικυῶνι Κολοκασίας Ἀθηναῖς ἱερὸν.* Haec nihil ad fabam eiusque radices, nihil ad vocem *κιβώρια*. Immo, quantopere ordo interrumpatur, eo maxime patefit, quod oratio iterum redit ad explicandum vocabulum *κιβώρια*: *ἔστι δὲ καὶ κιβώριον εἶδος ποτηρίου κτλ.* Ergo ne ea quidem quae proxime sequuntur a re proposita abhorrent, Minervae *Κολοκασίας* nulla est cum ceteris ratio. Immo is qui haec composuit eruditionis coacervandae studio adeo abreptus est, ut quod unius verbi aequabilitate simile videretur, ceteris assueret per se alienis.

Pergimus ad eiusdem libri locum alterum qui extat in p. 78. Ibi de ficis sermo instituitur atque ita quidem, ut inde a p. 74 e varia genera (*γένη πλείονα*) ficorum enumerentur. Haec enumeratio, quam non est cur persequamur, finitur p. 78 a, ubi novum capitulum incipit, quod est *περὶ τῆς προσηγορίας ἰῶν σῦκων*, de origine nominis. Primum igitur Trypho Androtione auctore vocem *σῦκον* a Syceo gigante, deinde Pherenicus Heracleotes a Syca Oxyli filia derivant. Inde Athenaeus hoc modo pergit: *Σωσίβιος δ' ὁ Λάκων ἀποδεικνύς εὕρημα Διονύσου τὴν συκὴν διὰ τοῦτο φησι καὶ Λακεδαιμονίους Συκίτην Διόνυσσον τιμᾶν. Νάξιοι δὲ ὡς Ἀνδρισκος, ἔτι δὲ Ἀγλαοσθένης ἱστοροῦσι, Μειλίχιον καλεῖσθαι τὸν Διόνυσσον διὰ τὴν τοῦ σκίνου καρποῦ παράδοσιν. διὸ καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῖς Νάξιοις τὸ μὲν τοῦ Βακχέως Διονύσου*

καλουμένον εἶναι ἀμπέλινον, τὸ δὲ τοῦ Μελιχίου σίκυνον· τὰ γὰρ σῦκα μείλιχα καλεῖσθαι. Etiam haec ad ficos aliqua ratione respicere sane concedo. At quid illa cum ficorum denominatione antea explicata? aut quid ad ficorum utilitatem quae infra exponitur (p. 78 d ss)? Quid omnino Bacchi cognominum explicatio cum capite toto lexicorum more instituta? Nonne quae exscripsi per se prorsus aliena sunt hoc loco? Neque enim verba Aglaosthenis ultima τὰ γὰρ σῦκα μείλιχα καλεῖσθαι vereor ne quis mihi obvertat. Attamen locus aliquo modo cum reliquis coniungitur: antea enim dictum erat, unde ficus nomen acceperit, nunc epitheta, quamquam ad quaestionem quae est de nominis origine nihil faciunt, adnectuntur, quia primum eorum a fici inventionem deducitur. Itaque rursus adduntur, quae ut addantur natura rerum tractatarum non postulat, sed similitudinis species suadere videtur.

Duplicem nunc locum adgredimur:

III 109 a

οὐ τοῦτου οὖν τοῦ Ἄρτου ὁ νῦν καιρὸς ἦν, ἀλλὰ τῶν ἐρηγμένων ὑπὸ τῆς Σιτοῦς καλουμένης Δήμητρος καὶ Ἰμαλίδος (Σιμαλίδος cod.; corr. Schweighaeuser), οὕτως γὰρ ἡ θεὸς παρὰ Συρακοσίοις τιμαῖται, ὡς ὁ (ὁ add. Schw.) αὐτὸς Πολέμων ἱστορεῖ ἐν τῇ περὶ τοῦ Μορούχου. ἐν δὲ τῇ ἅ τῶν πρὸς Τίμαιον ἐν Σκόλω γησί τῇ Βοιωτικῇ Μεγαλάρτιον καὶ Μεγαλομάζον ἀγάλματα ἰδρῶσθαι.

X 416 b

Πολέμων δὲ ἐν ἅ τῶν πρὸς Τίμαιον παρὰ Σικελιώταις γησίον Ἀθηγαγίας ἱερὸν εἶναι καὶ Σιτοῦς Δήμητρος ἀγάλμα, οὗ πλησίον ἰδρῶσθαι καὶ Ἰμαλίδος, καθάπερ ἐν Δελφοῖς † ερμούχου †, ἐν δὲ Σκόλω τῇ Βοιωτικῇ Μεγαλάρτιον καὶ Μεγαλομάζον.

Locum re vera unum esse non opus est argumentis demonstrare; in tertio libro cum non omnia exscriberet, Athenaeus in auctore nominando diligentior fuit, Cererem Ἀθηγαγίαν addidit in decimo. Id autem in propatulo est, in libro decimo certe locum cum proximis male cohaerere: ibi enim de hominibus voracibus res est quorum magnus numerus nominatur. Inter hos medios — Erysichtho antea commemoratus erat — positum est illud e Polemone excerptum: atque apta videtur esse posse, non est Cereris Ἀθηγαγίας commemoratio, quam ineptissime reliqua Cereris epitheta adduntur. Verum ne tertii quidem libri locus est ita comparatus, ut bene omnia procedere concedamus. Sed paulo aliter se habet atque alter. Etenim est non in continua disputatione, sed in medio convivarum sermone; nam

ut a piscibus transiretur ad panem, Cynulcus ubicumque postulavit, eruditionem reconditam ut solet incipit venditare his: ἄριτον δεῖ καὶ οὐ τοῦ Μεσσαπίων βασιλέως λέγω τοῦ ἐν Ἰαπυγίᾳ, neque cunctatur de hoc Arto nonnulla conferre e Polemone, Thucydide, Demetrio comico. Deinde ita pergit: οὐ τοῦτου οὖν τοῦ Ἄριτον ὁ νῦν καιρὸς ἔν, ἀλλὰ τῶν εὐρημένων ὑπὸ τῆς Σιτοῦς καλουμένης Δίμητρος κτλ. Tum demum panes inferuntur, de quibus lexicorum more agere instituunt. Jam, quamquam continuus sententiarum aut rerum ordo vix adest neque quidquam nisi aliqua cum doctrina et multo cum labore transitus paratur, tamen ne hic quidem ab omni parte apte videntur inscri, quae de Cereris epithetis proferuntur. Nam sine offensione ulla ferremus, si diceret Cynulcus οὐ τοῦτου οὖν τοῦ Ἄριτον ὁ νῦν καιρὸς, ἀλλὰ τῶν εὐρημένων ὑπὸ τῆς Δίμητρος. Sed cognomina illa nonne prorsus supervacanea sunt? ecquid ad rem propositam, ad panes, valent? Ἀθηγαγαλίαν Cererem Athenaeus hoc loco suppressit, sed reliqua epitheta num aptius cum panis inventione coniunguntur? E quibus Μεγάριτον cognomen nominis saltem aequitate paullulum commendatur, cetera ne hac quidem a parte nec ab ulla alia cohaerent. Hic quoque Athenaeus, ut litterulas suas ostentaret, cum transitum efficere studeret, locum attulit, quem alicubi invenerat, nec satis apte assuit totum, cuius magna pars a proposito aliena erat.

Venimus ad adulatores, quos libro sexto Athenaeus perstringit, inde a p. 248 d. Proficiscitur autem Democritus — is enim loquitur — a parasitis, de quibus antea molem doctrinae Plutarchus congesserat. Quorum indolem ut illustret, alia de aliis narrat e multis historicis excerpta, e Satyro peripatetico, Lynceo Samio, Hegesandro, Nicolao Damasceno, Theopompo, Duride, Timaeo, Aristobulo, (Timone), Phylarcho, Euphanto, Polybio, Batone Sinopensi, Agatharchide, Xenophonte, (Callimacho), Hermippo, Posidonio, Demochare (252 f. 253 a. b). Haec omnia praeter duos poetas per occasionem immixtos ab historicis repetita sunt. Substiti autem ad Democharem, quia inde videtur novum ac peculiare capitulum incipere. Quod ita exorditur: διαβόητος δὲ ἐγένετο ἐπὶ κολακείᾳ καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος. Itaque necesse est sequi de Atheniensibus nonnulla. Et sequuntur; primum Demochares de Atheniensium adversus Démetrium adulatione, deinde de eadem Duris et Alexis, post Theopompus Atheniensium vile genus perstringens, item Anaxilas, Plato; deflectit paullulum oratio p. 254 d ad Argivos et Thessalos, de quibus Theophrastus et Theopompus, redit ad Athenienses Lemni habitantes p. 255 a, quorum adulationem Phylarchus vituperat. Demochares igitur p. 253 a réttulit Athenienses Leaeae et Lamiae Demetrii scortis eiusque familiaribus Buricho, Adimanto,

Oxythemidi sacra instituisse et eorum in honorem paeanas cantavisse. Deinde Athenaeus ita pergit: καὶ Θηβαῖοι δὲ κολακεῖοντες τὸν Δημήτριον, ὡς φησι Πολέμων ἐν τῷ περὶ τῆς ποικίλης στοᾶς τῆς ἐν Σικωῶνι. ἰδρῦσαντι καὶ τὸν Ἀφροδίτης Λαμίας · ἐρωμένη δὲ ἦν αὕτη τοῦ Δημητρίου καθάπερ ἢ Λέαινα. Quid Thebani inter medios Atheniensis? Quid Polemo periegeta inter tot historicos? Qui cum ipse nihil agat nisi ut describat et commentetur quae viderit, ab Athenaeo ad Atheniensis castigandos adhibetur, quod consilium a Polemone prorsus alienum est. Rursus ordo rerum turbari videtur. Ac ne quis dubitet, Demochares post Polemonem iterum laudatur. Cuius verba his praemissis adferuntur: τί οὖν παράδοξον οἱ Ἀθηναῖοι οἱ (οἱ add. Coraes) τῶν κολάκων κολακες ἐποίησαν [οἱ del. Coraes] εἰς αὐτὸν τὸν Δημήτριον παιᾶνας καὶ προσόδια ἄδοντες. Quid? si dicitur, Athenienses in ipsum Demetrium paeanas cantavisse, nonne necesse est, eosdem Athenienses hunc honorem aliis quoque adtribuisse antea narratum esse? Narratum est, sed non a Polemone, sed a Demochare 253 a τούτων ἐκάστῳ καὶ παιᾶνες ἤδοντο. Ad hunc igitur arte se adplicant verba Athenaei τί οὖν κτλ... ἄδοντες; particula certe οὖν ad verba Democharis, non Polemonis refertur. Praeterea si opus erat explanare, quae fuerit Lamia, cur non explanavit, cum primum eam commemoraret? Tamen cum dicantur Athenienses οἱ τῶν κολάκων κολακες, Thebanos respici animadvertimus, cognoscimusque Athenaeum saltem studere Polemonem cum Democharis loco aliqua ratione coniungere. Mihi autem luce videtur clarius esse, hic quoque Polemonis locum aliunde historicorum excerptis inseri sive per Athenaeum sive per eius auctorem.¹⁾

Transeo ad librum octavum, in quo amplissimus ille catalogus inest ὀψογάγων. Qui finitur p. 345 e. Sequuntur de vocibus ὀψογάγος et ὀψοσαγεῖν tria exempla e comicis petita, quorum ultimum verba ὀψογάγον alicuius ipsius sunt, quem Macho loquentem induxerat. Deinde haec: 346 b πρὸς τούτοις τοῖς ὀψογάγοις, ἄνδρες ἑταῖροι, οἶδα καὶ τὸν παρ' Ἡλείοις τιμώμενον ὀψογάγον Ἀπόλλωνα, μνημονεύει δὲ αὐτοῦ Πολέμων ἐν τῇ πρὸς Ἄτταλον ἐπιστολῇ. Ac primum sequitur eum locum qui est de vocis ὀψογάγον usu alienum esse hic, nam

¹⁾ p. 255 c Athenaeus ordine leviter turbato inserit haec: τῶν δὲ Δημητρίου τοῦ βασιλέως κολάκων οἱ περὶ Ἀδείμαντον τὸν Λαμψακηνὸν νεῶν κατασκευασάμενοι καὶ ἀγάλματα ἰδρυσάμενοι Θρηῖσιν ὠνόμασαν Φίλας Ἀφροδίτης καὶ τὸν τόπον Φιλαῖον ἐκάλεσαν ἀπὸ τῆς Δημητρίου Φίλας, ὡς φησιν Διονύσιος ὁ τοῦ Τρυφῶνος ἐν τῷ δεκάτῳ περὶ ὀνομάτων. Hic locus, cum in fronte non Venerem ponat, sed etiam unde locus nomen Φιλαῖον acceperit explicaturus sit, inter ἐπιπλήσεις referendus non est. Dionysius autem homo grammaticus ea quae narrat ex historico aliquo hausit.

verba πρὸς τοῦτοις τοῖς ὀψογάγοις ad catalogum praecedentem spectant. Tamen ad hunc Apollo Ὀψογάγος non magis pertinet quam Ceres Ἀθηγαγία ad ἀθηγάγους, quia deus, cui illud cognomen inditum est, nullo pacto in numero eorum haberi potest, qui opsonio vesci dicuntur et eam ob rem plerumque perstringuntur. Itaque hic quoque ad magnam et continuam operis partem aliquid admiscetur, quod aliunde sumptum est: etiam qui sequitur Demetrii Scepsii locus ad ὀψογάγων catalogum non facit.

Paucis absolvam locum quendam libri undecimi p. 460 b. Ibi de poculis caput Athenaeus a voce ποτήριον incipit. Quae a quo primum adhibita, unde dicta sit, exponitur, et exempla e variis poetis adferuntur, neque in obscuro est lexicon hic exscribi. Ultimos autem post versus Sapphus et Alcaei scripta sunt haec: 460 d *τιμᾶται δὲ καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ Δημήτηρ ποτηριοσόρος κατὰ τὴν Ἀνθέων χώραν, ὡς Ἀντοκράτης ἱστορεῖ ἐν δευτέρῳ Ἀχαικῶν*. Deinde ad varia poculorum genera sermo transfertur. Itaque cum cetera omnia ad usum et vim vocis ποτήριον spectent, illud unum quod de Cerere legitur ab hac materia alienum est. Occasionem autem adnectendi Athenaeus denuo a vocis aequitate adeptus est.

Sequitur fabula quae de Venere Callipygo in libro XII p. 554 c extat. Quo libro de luxuria (περὶ τρυφῆς) praecipue agi notum est, ac sub finem libri multa magnaue de unguentis excerpta occurrunt. Ad eandem luxuriam revocanda est quaestio e Clearcho excerpta διὰ τί μετὰ χειρᾶς ἄνθη καὶ μῆλα καὶ τὰ τοιαῦτα φέρομεν; confer imprimis verba, quae sunt p. 554 c *οἶον ἐκ τρυφῶν τε κτλ*. Sed pergitur *οἴτω δὲ ἐξήρτηντο τῶν ἡδυπαθειῶν οἱ τότε ὡς καὶ Καλλιπύγον Ἀφροδίτης ἱερὸν ἰδρῶσασθαι ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας*. Jam miramur: nam quae est ἡδυπάθεια in condendo templo Veneris Καλλιπύγον, quae luxuria? Multo magis miramur, si fabellam ipsam legimus. Nam illud inde certum evadit, qui illud templum Syracusis conderent, eos non propter luxuriam Veneri Καλλιπύγῃ dedicavisse. Itaque luxuriae exemplo esse non possunt. Accedit quod vocolae οἱ τότε non habent quo referantur. Ac si legimus quae illam fabulam excipiunt excerpta ex Heraclidis Pontici libris *περὶ ἡδονῆς*, luce clarius est, nexum excerptorum eversum esse narratione illa interposita.¹⁾

Jam pedem sistamus quaeque enucleavisse nobis videmur, paucis complectamur.

Quaecumque Athenaeus de cognominibus deorum adfert, ea argumento pari inter se coniuncta sunt eandemque indolem ac naturam

¹⁾ De Venere Argynide (XIII 603 d) infra disputabo.

prae se ferunt omnia, ita autem semper collocantur, ut rerum ordinem propositum interrumpant; nam etiam si non interrumpunt, quia nullus ordo adest, certe per se stant. Inde colligimus ea a proximis aliena et aliunde inserta esse. Quae cum ita sint, Athenaeus aut ipse optimos illos auctores legit eorumque testimonia in suum usum convertit, aut librum aliquem adhibuit, quo *ἐπικλήσεις* collectae erant. Atque unum locum cum se non auctoribus primariis, sed Pamphilo debere testetur (p. 573 a), necessario sequitur, eum ne ceteros quidem ipsum collegisse, sed e Pamphilo sumpsisse. Itaque ad Pamphilum ascendendum est. Quas enim Athenaeus exhibet, eae *ἐπικλήσεις* non solum in iis operis capitibus occurrunt, quas Pamphili non esse constat: nam catalogos *ἀδηγάων* et *ὄψογάων* et excerpta historica librorum sexti et duodecimi si quis Pamphilo vindicat, is certe Athenaeum universum e Pamphilo fluxisse statuat necesse est, id quod per se ridiculum est nec nos quidquam iuvat, quia eadem quaestio in Pamphilum, quae nunc in Athenaeum, instituenda est; verum *ἐπικλήσεις* etiam iis partibus Athenaei immiscetur, quas Pamphileas esse nemo negat, velut capitulis lexicographicis librorum III et XI, atque ibi quoque ita, ut rerum ordinem turbent. Itaque dubitari videtur posse, utrum Athenaeus an Pamphilus perturbationis auctor sit. Quam si Athenaeus commisit, necessario sequitur aut Pamphili opus ita fuisse dispositum, ut eorum *ἐπικλήσεις* peculiari capite continerentur aut duos libros Pamphili ab Athenaeo usurpatos esse: nisi enim hac ratione non intellego Athenaeum, cum illas Pamphileis adiungeret, ordinem non servasse; sin autem Pamphilus, statuamus necesse est eum idem scribendi genus secutum vel potius eadem ingenii negligentia, inertia, tarditate praeditum, quam Athenaei fuisse ex totius operis indole cognoscimus, hic illic aut diversos auctores aut unam *ἐπικλήσεων* syllogen excerptisse, ubi luberet. Utrum igitur veri similis? Equidem fateor mihi id unum cogitari posse videri, *ἐπικλήσεων* explicationes non iam apud auctorem Athenaei ita cum ceteris coniunctas fuisse ut nunc sunt, sed Athenaeum perturbationis auctorem esse. Nam primum supra dixi hunc morem eius per alias res innotuisse; deinde haec sententia eo commendatur, quod *ἐπικλήσεις* iis quoque admixtae sunt, quae non e Pamphilo fluxerunt, id quod herele mirum esset, si una cum ceteris Pamphileis eorum epitheta exscripsisset. Sed res ad liquidum perducitur potest; nam Athenaeus cum eadem Cereris *ἐπικλήσεις* bis (III 109 a, X 416 b) poneret, unum Pamphili continuum locum excerptis, cuius singulas particulas diripere non potuit; et posuit eum non modo in eo capite, quod e Pamphilo non pendet (X 416 b), sed etiam in ea parte, quae nullius est nisi Athenaei ipsius, in convivii

narratione (III 109 a). Ergo ipse Athenaeus ex auctore suo elegit, quae sibi usui viderentur esse. Sic, quae ratio inter Athenaeum eiusque auctorem intercedat, in manifesto est.¹⁾ Pamphilus autem *ἐπικλήσεις* vix ipse composuit: is enim iure inter compilatores ab omnibus refertur. Id praeterea addendum est, apud Pamphilum *ἐπικλήσεις* non *κατὰ στοιχειῶν* fuisse digestas, sed ad vim ac sententiam; Athenaeus certe Cereris *Ἀδηφαγίας*, *Σιτοῦς*, *Ἰμαλίδος*, *Μεγαλομάζου*, *Μεγαλόρτου* epitheta per se adfinia etiam coniuncta apud Pamphilum invenit; item uno loco Venerem *Ἐταίραν* et *Πόρην* videtur tractavisse (XIII 572 e, f).

Pamphilus autem quid de deorum epithetis exhibeat, paucis potest depingi. Addit enim *ἐπικλήσεσι* semper locos quibus dii coluntur, plerumque auctorum nomina apponit, saepius etiam aut cognominum vim interpretatur e doctrina philosophorum (Athen. XIII 571 c) et ad dialectos linguae Graecae (III 78 c) aut originem fabulis indicat, unde dii epitheta acceperint, quibus de causis templa condita sint; unum eiusdem deae cognomen compluribus locis extare semel tradit (XIII 572 e, f) idemque cognomen quater explicat. Itaque auctores sunt poetae, historici, periegetae, philosophi; nominantur autem Aglaosthenes (78 c); Alexis Samius (572 f); Andriscus (78 c); *Apollodoros* (571 c), Archelaus (554 d); Autocrates (460 b); Cercidas Megalopolitanus (554 d); Eualces (573 a); Neanthes (572 f); *Nicander* (569 d); *Polemo* (409 a; alias); *Sosibius* (78 b). Urbes insulae gentes hae commemorantur: *Abydus*; *Achaia*; *Athenae*, *Boeotia*, *Delphi*, *Elis*, *Ephesus*, *Lampsacus*, *Naxos*, *Samus*, *Scolus*, *Sicyon*, *Sparta*, *Syracusae*, *Thebae*.

¹⁾ Sequitur Aelianum (v. h. I 27), eum non solum Cereris *Σιτοῦς* et *Ἀδηφαγίας* epitheta, sed etiam totum *ἀδηφάγων* catalogum exscriberet, Athenaeo ipso, non eius auctore hoc saltem loco usum esse. Cf. Athenaei edit. Kaibel. I p. XXXI.

IV

De Clemente Alexandrino

Brevissime dici potest de Clementis Alexandrini Protreptico. Quo in libro duo *ἐπικλήσεων* excerpta inveniuntur continua et simillima, paragraphi 38 et 39 capitis alterius. Haec epitheta deorum Clemens affert, ut demonstret quam absurde ficta Graecorum de dis doctrina, quam impia sit paganorum omnis religio. Itaque eas *ἐπικλήσεις* eligit, quae sibi usui esse possint, haud ita multas, eo autem insignes, quod paene omnibus cultus locus additur, neque interpretatio omittitur, nisi si de vi cognominis dubium esse non potest. Ita sine ullo interpretamento enumerantur Diana *Ἀπαγομένη* Arcadica, *Κονδυλίτις* Methymnaea, *Ποδάγρα* Laconica (II 38). Quae autem ad intellegenda epitheta exhibet, ea si non copiosa, at certe talia sunt, ut semper fructum aliquem inde percipiamus; cf. Dianam *Χελῶτιν* II 38 et Bacchum *Χοιροψάλαν* II 39. Praestat vero Clemens Hesychio scholiisque Lycophronis maxime eo, quod in auctoribus nominandis uberior est; nam in excerpto priore (II 38) fons fere semper indicatur, in altero semel unum testimonium advocatur. Atque auctores e numero sumpsit historicorum, periegetarum, poetarum. Nominantur autem *Callimachus*, *Nicander*, *Polemo*, *Sosibius*, *Staphylus*. Urbes, gentes, regiones ubi di coluntur commemorantur hae: *Argi*, *Arcades*, *Athensae*, *Cyprus*, *Elis*, *Laconica*, *Methymna*, *Roma*, *Sicyon*, *Sparta*, *Syracusae*.

His excerptis, quae se e compilatione aliqua hausta esse ipsa indole sua testantur, locus interpositus est unus qui an alio ex fonte provenerit, iure dubitamus, Phanoelis fragmentum, quod est de Venere Argynside. Hanc enim deam Clemens ita affert, ut *ἐπίκλησιν* omnino non nominet, sed fabulam de Agamemnonis amore et de templo condito e Phanoelis Amoribus petitam narret. Ac pridem U. d. Wilamowitz (commentariol. gramm. II 13) observavit Athenaeum XIII 603 eodem puerorum a diis amatorum catalogo usum esse atque Clementem (protr. II 33); itaque eadem fabula cum apud illum in medio paederastarum indice ita inseratur (XIII 603 d), ut nullo modo a reliquis divelli possit, in aperto est etiam Clementem Phanoelis locum eidem commentario debere. Nam id quoque verum est, quod Ed. Hiller nuper disputavit (in *Hermae* vol. XXIII, imprimis p. 130), Clementem auctores suos per varias librorum partes dispergere solere. Quem morem ubi cognovimus, iam non miramur nobis loco ab *ἐπικλήσεων* excerptis

(II 38) admodum remoto (II 30) frustulum occurrere eiusdem doctrinae. Ibi enim Philochorum secutus Teni Neptunum fuisse Medicum Clemens narrat. Sed illud caput totum eo tendit, ut patefiat deos Graecos ab hominibus ad ipsorum imagines fictos esse; multos deos eiusdem nominis esse (tres Joves, quinque Minervas, sex Apollines) demonstratum est; iam vero pergit II 29: *ἀλλ' αἶ γε πατρίδες αἰτιοὺς καὶ οἱ τάγοι ἀνθρώπους γεγονότας διελέγχουσιν*. Ac patrias quidem varias Marti fuisse docet, cuius de captivitate et de canum asinorumque sacrificiis nonnulla immiscentur. Sequuntur deinceps *αἱ τέχναι καὶ οἱ βίοι*, artes deorum et victus, cum exponatur Vulcanum fuisse fabrum ferrarium. Tum haec: *ἔχεις καὶ ἰατρὸν οὐχὶ χαλκῆα μόνον ἐν θεοῖς*. Sic qui incipit, eum duos vel plures deorum medicos enumeratum esse nego, neque Clemens enumeraturus erat, cum pergeret: *ὁ δὲ ἰατρὸς φιλάργυρος ἦν, Ἀσκληπιὸς ὄνομα αὐτοῦ*. Jam de deorum vita actum est, transiturque ad mortes, et ipso ab Aesculapio novum capitulum proficiscitur (II 30); qui primo loco ponitur a Jove fulmine ictus; sequuntur Saturnus in Sicilia sepultus, Dioscuri morti obnoxii, Hercules in Oeta concrematus; atque haec quidem continuo sermone bene cohaerent. Verum quid sibi vult ille post Aesculapii mortem interpositus Neptunus Medicus Teni cultus? Qui fortasse ferri posset, dummodo post Aesculapii medicinam collocatus esset; ferri non potest post Aesculapii mortem. Ab hac disputatione nonne prorsus alienus est? Adde, quod ne cum iis quidem quae proxime sequuntur artius connexus est: *Φιλόχορος δὲ ἐν Τήνῳ Ποσειδῶνά φησι τιμᾶσθαι Ἰατρὸν, Κρόνῳ δὲ ἐπιχειῶσθαι Σικελίαν καὶ ἐνταῦθα αὐτὸν τεύεσθαι*. Non unum, sed duos locos Philochori plane diversos adferri per se patet, quorum alter apte laudatur, alter ordinem turbat. Itaque hunc aliunde a Clemente insertum esse colligo, praesertim cum non in obscuro sit quid ei interpolandi ansam dederit: nempe antea Aesculapii medici mentionem iniecerat, paullo post Philochorum ab auctore quem exscripsit laudatum invenerat. Itaque si quaerimus unde hunc Philochori locum Clemens sumpserit, ultro se offerunt excerpta paraphorum 38 et 39; nam cavendum est, ne ad IV 47 eum referamus.¹⁾

¹⁾ Apollo Σμίνδιος II 39 affertur non propter *ἐπίκλησιν*, sed ut murium cultus illustretur. Eundem auctorem Clemens expilat, cui Aelianus hist. an. XII 5 debet.

v

De scholiis Lycophronis

Scholiorum Lycophronis memoria non simplex, sed triplex est; nititur enim in scholiis Marcianis (A) a Kinkelio primo protractis, in paraphrasibus P et p a Scheerio editis et in Tzetzae (T) commentario. Itaque quoniam nostrae quaestionis pars aliquanta in scholiis posita est, non ineptum erit, inter hos scholiorum rivulos quae intercedat ratio perquirere, quippe qua non perspecta illis iudicio probo uti vix possimus.

1.

Pauca sufficiunt de Tzetza. Qui quos praeter scholia exscripsit cum commentarium suum amplissimum componeret, eorum librorum ratio habenda non est, quia cum scholiis a nulla parte cohaerent. Ne ipsius quidem T^{ae} commenta nobis respicienda sunt; solet enim, ubicumque apud nullum auctorem quidquam invenit, ut explicandi cupiditate suae satisfaciat, ipse excogitare quaelibet, ut de aliis rebus, ita de deorum epithetis. Quae omnia absurditate conspicua a reliquis secernere facile erit, ubi primum exempla nonnulla proposuerimus et illustraverimus. Vide enim absurdissima illa, quae ad versus 403 vocem *Κασινίαν*, scilicet Venerem, adscripsit: *Κασινίαν δὲ τὴν ἀδελγοποιόν· τοὺς γὰρ ξένους ἀδελγούς καὶ γίλους τὰ ἐρωτικὰ ποιοῦσιν· οἱ γὰρ ἐρῶντες φωραθέντες λέγουσιν· ἀδελφή μου ἢ συγγενής μου ἔστιν*, aut ad v. 832 *Σχοινίης μὲν* (scilicet *Ἀφροδίτη*) *λέγεται, ὅτι ἡ σχοῖνος βοιάνη μασσωμένη τοὺς ὀδόντας μὲν καθαίρει, κινεῖ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἀφροδίσια· Ἀρέντια δὲ, ὅτι δύο [ξένους] ἀρμόττει πρὸς μίαν συνάγειαν γαμικὴν· Ξένη δὲ, ὅτι* (adde *ξένους*) *γίλοποιεῖ*. Ac sunt loci, quibus falsa cum veris, ficta cum alienis adeo commisceat, ut furta eius detegere difficile sit. Pauca ponam exempla. Ad v. 152 primum adnotat e scholiis mutuatus haec: *Ἐνναία καὶ Ἐρχοννα καὶ Ἐρινὺς ἐπώνυμα Δίμητρος. Καὶ Καλλίμαχος Ἐρινὺν καλεῖ τὴν Δίμητρα λέγων· τὴν μὲν ὄ γ' ἐσπέργησεν Ἐρινύϊ Τελγουσαίῃ*. Deinde expilat Et^{um} M^{um} p. 374, 2: *καὶ Ἐρινὺς μὲν λέγεται ἢ παρὰ τὸ τὰς ἀράς ἀνύειν καὶ πληροῦν ἢ παρὰ τὸ*

ἐν τῇ ἔρα καὶ ἐν τῇ γῆ ναίειν ὡς καὶ τὸ Ἔνναια: ultima (ὡς καὶ τὸ Ἔνναια) de suo addit; sequitur Apollodorus III 4, 8, 5 ἢ ὅτι Ἐρινίῳ ὁμοιωθεῖσα μίγνυται Ποσειδῶνι καὶ γεννᾷ τὸν Ἀρείονα ἵππον; tum scholia Iliadis AD XXIII 346 λέγουσι γὰρ ὅτι Ποσειδῶνος ἐρασθέντιος τῆς Δήμητρος αὐτὴ εἰς ἵππον μεταβληθεῖσα καὶ μειαξὺ ἀγέλης ἵππικῆς εἰσγρήσασα;¹⁾ finem autem facit, cum haec proponat: τοὺς ἵππους ἐτάραξε διὰ τὸ ἀθρόον ξένην ἵππον ἐπισιῆραι, ἔφη οὖν ὁ ἵππογορβός· πόθεν αὐτῇ ἢ ἐρινίς; ficta haec sunt, nam absurdius cogitari vix potest illa pastoris interrogatione; tamen ipse num hunc fabellae exitum finxerit, dubito; videtur enim ut alias, ita hic quoque Ptolemaei Chenni Nova Historia usus esse, ubi (p. 186, 7 ss. W) de Cerere in equam mutata nonnulla narrata olim erant. Deinde ad scholia redit: ἀλλὰ καὶ Ἀρκάδες οὕτως αὐτὴν τιμῶσιν Similiter, ut Bacchi epitheta Ἐνόρχης Φιγαλεὺς Φανστήριος explicet, ad v. 212 primum scholia exscribit (p. 481 Muell. = p. 85, 17—26 Kink.), deinde novum veriloquium pronuntiat: ἢ ὅτι ἐν ὄρχοις καὶ γηγοῖς διῆγεν; quae explicatio cum non modo duas ἐπικλησεις comprehendat (Ἐνόρχης, Φιγαλεὺς), sed etiam falsam lectionem alterius classis codicum (C²DE) a Tzetzza adhibitae respiciat (I = AB Φιγαλεὺς; C²DE Φηγαλεὺς), ad hunc locum a T^a ipso excogitata sit necesse est. Postremo autem fabulam adiungit obscenam e scholiis Gregorianis haustam, non ex Alexandrae commentariis veteribus (cf. de Wilamowitzii comment. gramm. II p 15 s.). Paullo aliter tertius locus comparatus est. Versu enim 461 de Hercule Aiace infantulum brachiis movente haec cum Lycophro scripsisset: σκύμνον παρ' ἀγκαλαῖσιν αἴταν sic P; αἴια vel αἴια (libri) βράσας, vetus scholiasta, qui tertiam scripturam in codicibus non servatam (αἴιας) explicabat, annotaverat: τὸ δ' Αἴιας ἀντὶ τοῦ ὁ Ἡρακλῆς; T vero, qui et hoc scholion ante oculos habebat et vocem Laconicam esse αἴιας e Theocrito suo compererat, non dubitavit novum Herculis cultum fingere: Αἴτης ὁ Ἡρακλῆς παρὰ Λακεδαιμονίους. Audaacter autem Tzetzza mentitus est, cum ad Venerem Κωλιῶτιν Cypriorum (Lyc. 67) e scholio Aristoph. Nub. 52 Veneris Κωλιάδος explicationem transferret. Haec omnia et, quaecumque his apud Tzetzam extant similia, procul habenda sunt.

Scholorum autem codice T usus est Marciani adeo simili, ut saepe uterque iisdem ac gravissimis corruptelis inquinatus sit. Tamen quo tempore in Tzetzae recensionem transierunt, scholia Marciano paullo integriora et ampliora fuerunt. Rarissime enim T, sed ita ut

¹⁾ Librarium fraude intereiderunt hoc fere loco verba κατὰ τὴν Βοιωτίαν, quae ex scholiis homericis Tzetzam transcripsisse propterea censeo, quia infra sic pergit: ἀλλὰ καὶ Ἀρκαδῆες.

dubitatio non existat, nonnulla exhibet, quae nec ab ipso ficta esse possunt nec ad alios auctores referenda sunt. Quorum quae ad *ἐπικλήσεις* pertinent, tam pauca sunt, ut omnia exscribam: 152 *Ἐρχυννα δὲ ἢ Τροσωνίου θυγάτηρ ἐν Λεβαθείᾳ λεβάδῃ* (libri) *τῆς Βοιωτίας ἰδρύσατο τὴν θεὸν* (Cererem) *καὶ ἀφ' ἑαντῆς ὠνόμασεν Ἐρχυνναν.* 522 *Πρόγαντος ὁ Ποσειδῶν παρὰ Θουρίοις* (scholia *Πρόγαντος δὲ ὁ Ποσειδῶν*) 536 *Δρύμνιος] ὁ Ζεὺς· Δρύμνιος δὲ παρὰ Παργυλίοις, Προμανθεὺς παρὰ Θουρίοις· Αἰθίοψ δὲ καὶ Γυράπιος παρὰ Χίοις.* 542 *Κράγος δὲ ὁ Ζεὺς παρὰ Λυκίοις τιμᾶται.* 680 *γαιθρὸς] μειαληπτικῶς ἀντὶ τοῦ λευκός· καὶ γὰρ παρὰ Βοιωτοῖς Ἐρμῆς Λευκός τιμᾶται· πολεμουμένοι γὰρ Ταναγραῖοι ὑπὸ Ἐρειριέων ἐσγαγίασαν παῖδα καὶ κόρην κατὰ χρησμὸν κἀντιῦθεν ἰδρύσαντι Λευκὸν Ἐρμῆν* (scholiis deest non *ἐπικλήσεις*, sed fabella). Haec scholiorum instar habenda sunt, et recte Scheerius, cum Lycophronis verba recenseret, rem ita instituit, ut T et Marcianum A non pro duobus diversis scholiorum corporibus, sed pro unius corporis testibus duobus haberet. Eandem rationem in nostram quaestionem valere in propatulo est.

2.

De paraphrasi maiore P — nam minoris (p), quam Scheerius recentiorem illa esse statuit, nobis nullus usquam usus est — mihi cum Scheerio, v. d., pugnandum est. Is cum de recensenda Alexandra in Mus. Rhen. vol. XXXIV doctissime et amplissime ageret, paraphrasim P ad Theonis grammatici auctoritatem revocavit neque postea cum Lycophronem ederet et eam formam paraphrasis, quae nunc est in codicibus, deberi byzantini alicuius operae intellexisset (praef. p. XII), ab illa sententia videtur discessisse. Quae num stare possit ut recte iudicemus, a scholiis ipsis proficiscendum est.

Lycophronis carmine cum res tractatae non dilucide narrarentur nec aperte exponerentur, sed verborum priscorum aut reconditorum farragine obscurarentur sententiarumque nimis longa continuatione paene obruerentur, oportebat, si quis apte et plane explicaturus erat quae ille significavisset, eum et singula verba interpretari et totum enuntiatorum conexum enodare. Quod negotium cum diversis modis expediri potuerit, tamen in scholiis quae adhuc extant plerisque eandem interpretandi rationem inesse facile perspicimus. Quicumque enim Lycophronis ambages commentario illo prosecutus est, is primum adhibitis auctoribus et mythographicis et geographicis cognoscere studebat, quas fabulas Lycophro narravisset vel significavisset, deinde has cum sibi videretur invenisse, unumquodque vocabulum ad eas explicando referebat, ita tamen, ut vocum vim non tam propriam

linguae legibus constitutam respiceret, quam eam, quae quoque loco in illis ex sententiarum nexu inesset; praeterea autem, cum explicandi munere satisfecisset, verborum compositionem et consecutionem declarabat et, si opus erat, singula singulis paraphraetae modo exprimebat. Atque huius quidem commentarii quam maxime proprium est, omnia quaecumque afferuntur, non ut per se stent afferre, sed ideo ut aliqua ratione ad paraphrasim referantur. Quem morem cum continuo observatum esse videamus, non licet singulas commentarii partes discernere — id quod in aliorum poetarum scholiis non modo licet, sed saepissime necessarium est —, neque miramur eadem auctorum laudatorum genera toti commentario ab initio usque ad finem subesse; neque enim in scholiis praeter fabularum scriptores (poetas et historicos) praeterque geographos auctores multi inveniuntur; grammatica certe doctrina, cui, si alicubi, in Lycophronis certe glossis abstrusis locus erat, praeter *ἐπικλήσεις*, de quibus infra dicitur, rara neque optima notae est. Omnes autem ita usurpantur, ut paraphrasis ab iis pendeat aut saltem iis fulciatur. Fortasse non erit inutile unius loci continuam interpretationem proponere. Ad v. 72 hoc adscriptum est scholion: τὸ ἐξῆς· τοὺς τάφους τοῦ κολυμβητοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θυγατρὸς Ἀτλαντος καὶ Πηληϊόνης, λέγει δὲ τῆς Ἡλέκτρας· ἔστι δὲ μία τῶν Πηληϊάδων (AT verba ἔστι δὲ usque ad Πηληϊάδων post vocem Πηληϊόνης exhibent). Eiusdem paraphrasis altera recensio ex eadem de Dardano fabula profecta ad v. 73 repetitur: δύπτου κέλωρος] τοῦ Δαρδάνου τοῦ υἱοῦ τῆς Ἡλέκτρας καὶ Διός· ὅστις καταλιπὼν τὴν Σαμοθράκην ἐν τῷ κατακλυσμῷ κατασκευάσας σχεδιάν καὶ ῥάψας (ῥίψας A) ἐπὶ τὴν Ἴλιον παρεγένετο. στένω οὖν φησι, στένω καὶ τοὺς τάφους τοῦ υἱοῦ τῆς Ἡλέκτρας. Pergitur ad v. 74. Ibi primum vocula πόρκος ita explanatur: ζῶόν ἐστι παρὰ τὸν Ἰστρον ποταμὸν τὸν λεγόμενον Δανούβιον (Δάννουβιν T; Ἀνούβιον A). περιέχεται δὲ λεπτῷ δέρματι, ὃ (T; καὶ A) φρωσόμενον γίνεται ἀσκοειδὲς καὶ οὕτω νήχεται, ἕως ἂν (ἂν T; om. A) λεπτινῶν, καὶ ἐξέρχεται ἐπὶ τὴν γῆν καὶ νέμεται· καὶ ἐνθάτως ψυχόμενον θνήσκει. Post de voce μονήρη haec: μονήρη δὲ εἶπε διὰ τὸ μιᾷ κόπῃ χρῆσθαι ἐν τῇ σχεδίᾳ. Haec qui scripsit, eandem de Dardano fabulam novit, quae antea exposita est. Finem vero facit paraphrasis v. 74 ss: τὸ δὲ ἐξῆς οὕτως· ὡς ὁ πόρκος τῇ ἰδίῳ δέρματι καθάπερ ἀσκῆ ἐπισκεπάσας (T; ἐπισκεπώσας A) νήχεται, οὕτως καὶ ὁ Δάρδανος ἐπὶ τῆς σχεδιάς ἔπλευσε (T; ἔπλευσε A) ὃ λίθους ἔχων καὶ σκεπάζων ἑαυτοῦ τὸ σῶμα καθάπερ πόρκος. Quae explicatio ipsa quoque utitur illa de Dardano narratione, nititur autem etiam ea in adnotatione qua paullo ante vox πόρκος explanata est. Itaque haec scholia cum argumenti paritate plane inter se concinant, ab eodem

homine Lycophroni adscripta sunt. Possum haec augere; sed satis erit monuisse non omnibus locis omnia servata esse; saepissime enim librorum negligentia factum est, ut aut paraphrasis aut commentarius mythographicus aut aliae adnotationes interciderent; velut is, qui supra Dardanum dixit ὃ λῆθους ἔχοντα Ilium navigavisse, vocem τετρασκελής (v. 74) aliqua ex fabula olim interpretatus est. Nonnullos autem ad versus qui per se bene potuerant intellegi, num multa olim fuerint adscripta, potest dubitari. Verum né his quidem sententia nostra infringitur, sed probabile mihi videtur pleraque scholia ex unius grammatici officina prodiisse.

Pleraque dico, non omnia; nam nonnumquam vestigia duplicis interpretationis occurrunt. Velut duo scholia inter se diversa v. 24 extant: p. 66, 7 Φαλακραῖται δὲ ἀντὶ τοῦ Ἰδαῖται· ὁ δὲ περὶ τὴν Φάλακρον τόπος ψιλὸς καὶ ἄδενδρος· διὸ καὶ ταύτην ἔσχε τὴν προσηγορίαν. — ἄλλως· ὄρος Τροίας, ἐπειδὴ περ ἐκεῖθεν ἐποίησεν ὁ Πάρις τὰς ναῖς καὶ ὡς γάλακρον ἐποίησε τὸν τόπον. Neque aliter ad v. 33 verba τριεσπέρον λέοντος duplex invenitur explicatio: p. 66, 23 Κ λέοντα μὲν καλεῖ τὸν Ἡρακλέα διὰ τὸ ἀνδρείον· ἢ δὲ τὴν λεοντήν. Etiam v. 53 verba ταῖς τ' Αἰακείοις χερσὶ duplicem in modum intelleguntur p. 69, 15: ταῖς τοῦ Νεοπτολέμου χερσὶν ἢ (χερσὶ καὶ ΑΤ; correxi ex P) Ἐπειοῦ διὰ τὸν δούρειον ἵππον. Ac prior quidem explicatio ad notissimum Aeaci nepotem Neoptoleum redit, altera remotiorem Epei genealogiam profert. Item v. 86 primum haec scholia habet: p. 72, 8 περὶ Ἀλέξανδρον ποιεῖται τὸν λόγον· σπουδάζοντα τὸν Ἀλέξανδρον θεωρῶ περὶ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἑλένης· γρυνὸν δὲ εἶπε τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ μετωνυμίαν καλέσας· γρυνὸς γάρ ἐστιν ὁ κορμῖος· καὶ Ὅμηρος· γρυνοὶ μὲν δαίοντο, μέγας δ' Ἥραιοσιτος ἀνέστη, λαμπάδα δὲ λέγει [τὸν] αὐτὸν, παρ' ὅσον ἢ Ἐκάβη ἐγκυμονοῦσα ἔδοξε κατ' ὄναρ λαμπάδα τεκεῖν. Bona haec sunt aut certe docta, eandemque studii rationem cernimus, quam antea descripsimus. Sed scholion accedit alterum, doctrina nequaquam insigne p. 72, 15: τινὲς δὲ ἴκονσαν γρυνὸν ἐπιτερωμένον τὴν ναῦν, διὰ τὰς κόπας ἦτοι τὰ πιερά, παρόσον τὴν πορείαν δι' αὐτῶν ποιεῖται. — V. 87 scholia duobus ex interpretationis conflata sunt; primum enim de voce τρίρωνος, qua Lycophro Helenam significat, his exponitur: p. 72, 19 τῆς δειλῆς καὶ ταχείας καὶ καταφεροῦς· οἰκείον γὰρ Ἀφροδίτης τὸ ζῶον· ἢ ἐπεὶ καὶ τὸν Ἀλέξανδρον αἰετῶ ἀπέκασεν ἐπὶ τὴν ἀρπαγὴν ἐπειγόμενον; ac prioris sententiae auctor explicationem vocis et de columbarum natura et de Veneris cultu petvit, alterum scholion non fluxit nisi e verbis carminis ipsius. Tamen ne hoc quidem intelligitur nisi adhibitis scholiis v. 92. Ibi cum Paris πνυραγός a Lycophrone appellatus sit, haec arponuntur: p. 73, 24 πνυραγὸν δὲ δειλὸν ἢ ἄρπαγα· πύραργος

γὰρ (δὲ PA) εἶδος ἀειοῦ· ὁ δὲ Σοφοκλῆς πύραργον ἐπὶ τοῦ δειλοῦ λαμβάνει· ἢ πύραργον ἀπὸ τῆς [δειλῆς] λευκῆς πηγῆς λέγει, ὡς περ ἐκ τοῦ ἐναντίου μελαμύγης (adde: ἀπὸ) τῆς ἰσχυρᾶς.¹⁾ Duo igitur sunt scholia, alterum Sophoclis testimonio nisum, alterum simplex et doctrina vacuum. Is autem, qui propter vocem πύραργον Paridem a Lycophrone cum aquila comparatum censebat, etiam scholion v. 87 scripsit illud, quod ad hanc imaginem referebatur. In eodem v. 87 quae extant Helenae nomina περναίης κυνὸς dupliciter explanantur: p. 72, 23 ἢ ἀπὸ τόπου τῆς Λακωνικῆς ἢ διότι πολλοὶ δι' αὐτῆς ἀπέθανον. Cf. p. 72, 27 s. Simile discrimen inest in scholiis vv. 88/89. Quae quid verba ἦν τόργος ὑψίφοιτος sibi velint, ita enarrant: p. 73, 1 ὁ Ζεὺς ἢ ἡ Νέμεσις· παρόσον κύκνω ἀπεικασθεῖς ὁ Ζεὺς Νεμέσει τῆ Ὠκεανοῦ συνῆλθεν. ἐξ ἧς γεννᾶται ὄον, ὅπερ λαβοῦσα ἡ Αἴδα ἐθέρμαινε καὶ ἔτεκε τὴν Ἐλένην καὶ τοὺς Διοσκόρους. Quodsi inter Jovem et Nemesim optio datur, haec duplex interpretatio vel ab eodem homine ex ea fabula quae sequitur potuit depromi; sed pergunt scholia variam lectionem proponere: τὸ δὲ ὑγρόφοιτος γρ. καὶ ὑψίφοιτος, quae non statim explicatur; sed redit scholiasta ad vocem τόργος, cum scribat: τόργος δὲ (P; δὲ om. T, τόργος δὲ om. A) κυρίως ὁ γύψ· νῦν δὲ τὸν κύκνον λέγει, ὃν μιμησάμενος ὁ Ζεὺς συνεμίγη τῆ Αἴδα. Quid? haec nonne ad fabulam prorsus aliam pertinent? quae cum sit omnium tritissima, ea, quae antea enarrabatur, e numero remotiorum est. Itaque rursus duos auctores secernimus. Deinde varia lectio antea proposita explicatur: p. 73, 7 ὑγρόφοιτος δὲ ὁ ἐν τοῖς ὑγροῖς φοιτῶν καὶ ἀναστρεφόμενος, ὁ γύψ· νῦν δὲ τὸν ἀειτὸν ἢ τὸν κύκνον λέγει. Nam qui de aquila cogitat, is certe vocem ὑψίφοιτος explicat, qui de cyeno, alteram scripturam ὑγρόφοιτος. Atque est in aperto aliquam intercedere rationem inter hoc scholion et illud, quo paullo ante vocabulum τόργος explicabatur; prius autem scholion nominis τόργου (p. 73, 5—7), cum paene ad verbum cum alterius ultimis verbis concinat, apparet hoc usum et postea conscriptum esse. Ultimum vero scholion illo antiquius quo pertineat, vix potest certo demonstrari. Nihil certe impedit quominus verba ὑγρόφοιτος δὲ — ἢ τὸν κύκνον λέγει (p. 73, 7—9) eidem homini adtribuamus, qui primum scholion (73, 1—4) conscripsit.²⁾ Nam in utroque scholio vox τόργος vocabulo κύκνος

¹⁾ Emendatio nititur in glossa Etī Mī s. v. Πύραργος p. 695, 45.

²⁾ Cautius loquor, quia si in eodem libro duae scripturae exstabant, unus grammaticus in utramque poterat commentari. Talibus igitur locis in hac argumentandi ratione abstinere. Proponam autem ex eorum numero prima totius carminis scholia, ut ea foedissimis, quibus apud Kinkelium inquinata sunt, vitis liberem. Ad v. igitur 1 scholia haec: τοῦτο τριχῶς ἀποδίδεται· λέξω σοι ἀληθῶς, ὡ Πρίαμε, ἃ με πυνθάνου (πυνθάνη A, μάνθανε exprimit T). ἦτοι οὖν

exprimitur; itaque ad eandem fabulam utrumque videtur spectare, cum praesertim alteram illam explicationem, quae de Jovis erga Ledam amore repetita est, postea exortam esse demonstraverimus. Ad versum vero proximum (89) quae apposita sunt, ea omnia ovum respiciunt, quod Juppiter Nemesi dedisse fertur. Nam ne ultima quidem verba (p. 73, 14) ἡ τῶν γλῆμμαι καὶ ἰμένι τοῦ ὠοῦ, διὰ τὴν ἱστορίαν οὐ ἐξ ὀοῦ (ἐκ ζώου AP; corr. Bachmann) ἐγεννῶντο ἢ Ἐλένη καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἀντῆς aliud quiddam exhibent nisi alteram recensionem eorum quae antecedunt (p. 73, 12—13). Itaque hoc quoque loco scholiis bonis ac doctis (p. 73, 1—4. 12—15) alterius hominis interpretamentum immixtum est (p. 73, 6—7), nec exquisitum nec verum. — Brevius dicam de versu 148, quo cum Helenae procos Thesea et Alexandrum Lycophro ita significat: *πιηρὸς ἰριόρχας αἰετὸς ὄφθαλμίας*, in scholiis vocis *ὄφθαλμίας* duplex interpretamentum inest, alterum p. 28, 15 ἦτοι τοὺς αἰετὸς εὐοφθάλμους εἶπεν· εἶδος γὰρ ἱεράκων ὄφθαλμοβόλων, alterum p. 78, 17 ἡ τῆς Ἐλένης, εὐοφθάλμου οὔσης καὶ διὰ τῶν ὄφθαλμῶν ἀπα-

τὴν διάλυσιν τῆς συναλοιφῆς (T; συναλιφῆς A) οὕτως ἀπολυτέον· ἀλλ' ἰστόρει· ἢ ἄ μῆ (T; ἄ μ' A) ἰστορεῖς· ἄ μηδὲ καθιστορεῖν ἐγίνωσκεις· ἢ ἄ με (T; ἄ μ' A) ἰστορεῖς, ὡς τοῦ Πριάμου πρότερον πνιθανομένου κτλ. Tres sunt explicationes, duae lectiones. Primum enim qui confecit, is legit imperativum ἰστόρει et cum post νητρεκῶς gravium distingueret, relativum pro demonstrativo vi adversativa (ἀλλ') positum esse ita volebat, ut nova inde exordiretur sententia: „Omnia ad veritatem exponam. Quae quaeras, quaeso id est „sed quaeras, quaeso“. Cf. Tzetzae verba: ἢ δεῖ στίξιν εἰς τὸ νητρεκῶς καὶ ἀφ' ἐτέρας ἀρχῆς λέγειν τὸ ἀλλ' ἰστόρει, ἦτοι, ἰστορῶν καὶ ἀκούων μάνθανε. Itaque perperam Scheerius e T novam scripturae discrepantiam (ἀλλ' ἰστόρει) lucratus esse sibi videbatur; neque T neque scholia A aliud quiddam legerunt nisi ἄ μ' ἰστόρει. — Ad v. 3/4 duo scholia extant: οὐ γὰρ ὡς τὸ πρότερον ἡσυχος τὸ στόμα ἔλυσε τῶν ποιικίλων χρησμῶν· αἰόλων (αἰόλων A; T hoc scholion non agnoscit, P hoc loco nihil valet) δὲ διὰ τὴν πολυμάθειαν τῶν χρησμῶν· ἢ διὰ τὰ αἰνίγματα, οἷον αἰνιγματώδως λέγει ὡς ἡ Σφίξι. Huius scholii auctor legit αἰόλων, neque dubito rescribere αἰόλων pro tradito αἰόλων, quod e textu in scholia irrepsit facillimo errore; πολυμάθεια autem χρησμῶν non est Cassandrae scientia oraculorum, sed doctrina, quae inest in oraculis. Eodem pertinent τὰ αἰνίγματα; cf. schol. v. 7 fortasse ab eodem auctore confectum: Σφίγι δὲ τὴν Κασσάνδραν ἀπεικάζει διὰ τὸ αἰνιγματώδεις αὐτῆς εἶναι τοὺς χρησμούς. Sequitur alterum scholion: p. 64, 15 τὸ ἐξῆς· ἔλυσε χρησμῶν αἰόλον στόμα· καὶ γὰρ πολλὰ ἐχρησιμολόγει· ἢ οὕτως· οὐ γὰρ ἡ φύσει ἡσυχος κόρη, διὰ δὲ τὰς μαντείας κωλυμένη ἡσυχος εἶναι, ἀνέλυσε ὡς πρὶν τὸ αἰόλον στόμα· (adde αἰόλον δε) διὰ τὸ πλῆθος τῶν χρησμῶν ἢ τὸ ποιικίλον. Unius scholii duplex recensio exstat; nam verba prima e proximis exscripta esse apparet. Quae vero sequuntur verba (ὅτι μάντις ἦν καὶ μουσική), scholii inferioris sunt, quod ita restituendum est: δαφνηφάγων] ὅτι μάντις ἦν καὶ μουσική· εἰῶσαι δ' (εἰῶσαι AT) οἱ μάντις δάφνας προεσθίειν.

τώσης τοὺς ἄνδρας. Item singula verba binis commentis illustrantur in v. 186 (καρατόμον, p. 83, 10), 196 (γραΐαν, p. 83, 24), 198 (Ἰδοῦ κρατήρος, p. 83, 29). Sed si quis dubitat an hae varietates grammatico uni potius debeantur in interpretando haesitanti, quam duobus aut compluribus, versus 202 et 203 certe ita explicantur, ut scholia non a duobus hominibus conscripta esse nequeant. Ubi cum Lycophro de Graecis Aulide commorantibus haec ponat: οὐ δ' ἀμφὶ βωμόν τοῦ προμάντιος Κρόνου σὺν μητρὶ τέκνων νηπίων κρεανόμου, primum alter scholiasta verba illa sic reddit: p. 84, 8 οἱ δὲ Ἕλληνες, γησὶν, ἐν Αἰλίδι περὶ τὸν βωμόν τοῦ Διὸς ἐωρακότες τὸν δράκοντα τὸν σὺν τῇ μητρὶ τοὺς στρούθοις φαγόντα ὄρκους ἀλλήλοις δόντες πλέουσιν ἐπὶ Τροίαν· τινὲς δὲ τὸ Κρόνου ἀντὶ τοῦ Κρονίδου νῦν ἀνέγνωσαν, ἢ ἢ τοῦ Διὸς. Sequitur altera paraphrasis p. 84, 13: οἱ δὲ ἀντὶ τοῦ Κρόνου, καὶ φασιν, ὅτι τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον πρότερον τοῦ Κρόνου ἦν, ἐνθα ἔλαβον τὸν χρησμόν οἱ Ἕλληνες, ὅτι τῷ δεκάτῳ ἔτει τὸ Ἴλιον πορθέουσιν· τὸ δὲ ἐξῆς οὕτω ληπτέον· τοῦ προμάντιος Κρόνου τὸν δράκοντα· καὶ γὰρ ὁ δράκων ἐμαντεύσατο, ὡς γησὶν Ὅμηρος, ἀλλ' ὕστερον τοῦ Κρόνου. πρόμαντις οὖν ὁ Κρόνος, ὁ πρὸ τοῦ δράκοντος μαντευσάμενος, ὑστερόμαντις δὲ ὁ δράκων. Aperte duo auctores laudantur (τινὲς δὲ, οἱ δέ), totus locus, non verba singula, continuo, sed duplicem in modum ita explanatur, ut duo interpretamenta nullo pacto possint inter se conciliari. Illud vero obiter moneo alterius scholiastae vestigia ad v. 204 ss. recurrere: utroque enim loco idem Apollinis Delphici oraculum narratur et ad enodanda Lycophronis aenigmata adhibetur. Eiusdem generis aliud exemplum praebent scholia vv. 291 ss. Ibi ad v. 291 verba πρόβλημα καὶ σταυροῖσι κορσωτῆ πτέρυξ haec adscripta sunt: p. 93, 2 πτέρυγα εἶπε τοῦ τείχους τὴν περίστασιν τῆς οἰκοδομῆς, (adde: κορσωτὴν δὲ) οἶον τὴν ὑψηλὴν παρὰ τὸ κορύττεσθαι καὶ ἐγείρεσθαι· τὸ δὲ (M 258) κορσώσας μὲν πύργων ἔρνον· οὐ κλίμακας οἶδεν, οὐδὲ λέγει ὅτι κατέβαλον (κατέλαβον AT) τὰς κλίμακας· ἀλλ' ἦσαν τινες ξύλινοι ὑπότροχοι κλίμακας ἔχουσαι ἄνω πρόμαχος (A; πρόμαχοι T; ἔχοντες — προμαχῶνες? an usus est scholiasta vocis προμαχῶνες genere feminino?), ἐφ' αἷς οἱ πολέμοι ἐγεσιῶντες (T; ἐγισιάντες A) ἐμάχοντο τοῖς ἐπὶ τοῦ τείχους, ἔρνον καὶ κατέβαλον τὰς ἐπάλξεις· σταυροῖσι δὲ, ἢ ἐκατέρωθεν οἰκοδομῇ τοῦ τείχους ὀρθοῖς ξύλοις διειλιγμένη (A; διειλημμένη T), ὑπερ σταυροὺς κέλῃκε διὰ τὴν στάσιν. Sequitur alter scholiasta, qui non de vallis modo commemoratis, sed de voce πτέρυξ loquitur, quem ipsum murum intellegit: p. 93, 13 ἢ αὐτὸ τὸ τεῖχος, διὰ τὸ πλάτος. Idem vocabulum κορσωτῆ quoque aliter explicat: p. 53, 14 κορσωτῆ δὲ, ἢ κλιμακώδης. Alter ille grammaticus, cuius verba supra exscrisimus, scalas cogitandas esse discrete negaverat; itaque hac altera

explicatione quam cum falsam esse vellet, habebat ante oculos, recentior est. — Quae autem proxime sequuntur, nihil ad rem; repetitur scholion *πέτρῆς τὸ τεῖχος*, quae verba interpretatione vocis *γεῖσα* excipiuntur. Sed iterum dissensio exsurgit in iis, quae de vocabulis *ἄφλαστα* καὶ *κόρυμβα* exponuntur: p. 93, 15 *ἄφλαστα δὲ καὶ κόρυμβα τὰ ἄκρα τῆς νεῶς κατ' εὐφρημισμὸν τοῦ εὐθλαστα* (T; εὐθλαστον A), καὶ *κόρυμβα δὲ τὸ αὐτὸ δηλοῖ, καὶ ἔστιν ἐκ παραλλήλου. ἢ διαφέρουσιν, ὅτι τὰ μὲν ἄφλαστα πρύμνῆσια, τὰ δὲ κόρυμβα προωρήσια.* Certissimum vero omnium argumentum suppeditat tertius locus, vv. 326—329 (p. 96, 8—97, 3 K). Quos versus Lycophronis alter grammaticus ad Iphigeniam mactatam, alter ad Polyxenam spectare contendit. Quartus locus agmen exemplorum claudat, schol. vv. 389 ss. Ad verba enim *διπλῶν μεταξὺ χοιράδων σαροῦμενον* — de foedo Aiacis Locrensis apud Euboeam interitu sermo est — alter grammaticus adnotat: *ἦτοι Μυκόνου καὶ Τήρου*, quae explicatio paullo post repetitur: p. 102, 2 *τὸ δὲ μεταξὺ Τήρου καὶ Μυκόνου, αἱ εἰσι νῆσοι τῶν Κυκλάδων*; alter autem ad Lycophronis versum proximum provocat, cum explicet: *ἢ μεταξὺ τινῶν χοιράδων περὶ τὰς Γυρὰς σῆτω καλουμένας πέτρας· καὶ Ὅμηρος (δ 500) ,Γυρῆσιν μιν πρῶτα Ποσειδάων ἐπέλασσε.'* Eundem Aiacem Cassandra paullo post (v. 395) appellat *κόκκυγα κομπάζοντα μαψαύρας στίβους*. Quorum verborum in scholiis (102, 9) primum exstat paraphrasis: *λείπει τὸ ὄς· τὸν ὄς κόκκυγα καυχώμενον ματαιὰς λοιδορίας.* Sed qua de causa *Αἶαξ κόκκῆς* nominetur, dupliciter exponitur: p. 102, 11 *κόκκῆς ὄρνεον δειλὸν ὅμοιον ἰέρακι, ὅθεν καὶ διὰ δειλίαν οὐ συναλίσκεται τοῖς λοιποῖς ὄρνέοις· ἦτοι οὖν διὰ τὸ μονιὸν τὸν Αἶαντα παρείκασε τῷ κόκκυγι. ἢ διὰ τὸ μάτην φθέγγεσθαι· καὶ γὰρ θορυβητικὸν καὶ γλαρὸν τὸ ὄρνεον.* Hanc alteram explicationem ad paraphrasim antea scriptam pertinere in aperto est.

Tales discrepantias per totum scholiorum corpus persequi licet; ¹⁾ ac persequeretur, si quid inde efficeretur. Verum in hac tanta reliquiarum paucitate ac tenuitate certi quidquam cognosci nequit, atque omnis opinio in coniciendo posita est, neque scio, quot grammatici in

¹⁾ Confer scholl. vv. 452 (p. 110, 1); 479 (p. 112, 18/19); 495 (p. 114, 26, 115, 1); 529 (p. 118, 8—14); 600 (p. 125, 25/26); 608 (p. 126, 16/17); 630 (p. 128, 18, 22); 648 (p. 131, 3, 6); 793 (p. 142, 8, 9); 805 (p. 143, 23, 144, 1); 902 (p. 151, 23/24); 916 (p. 152, 17/18); 934 (p. 153, 12, 16); 936 (p. 153, 21 ss.); 976 (p. 156, 4 ss.); 991 (p. 158, 10, 13); 1094 (p. 169, 8, 9); 1095 (p. 169, 13, 14); 1117 (p. 171, 1, 2); 1184 (p. 175, 21, 22); 1278 (p. 182, 14, 15); 1313 (p. 185, 1, 2); 1349 (p. 187, 25 ss.); 1356 (p. 189, 2, 3); 1374 (p. 189, 15, 22—25); 1388 (p. 191, 22—24, 29 ss.); 1464 (p. 197, 6, 7); 1466 (p. 198, 4, 5).

Lycophronem fuerint commentati. Itaque ad liquidum perducere nequeo, quod supra proposui, non tam commentarios duos vel plures continuos contaminatos esse ab eo, qui scholiorum corpus confecit, quam ad unum commentarium magnum ac perpetuum fundamenti loco habitum reliquos homines doctos vel indoctos adnotatiunculas suas adpersisse. Eandem nihilominus sententiam veri esse similem censeo, primum quia — id quod supra significavi — idem argumentandi et explicandi genus per totum commentarium cernitur; deinde, quia interpretandi illae varietates ipsae ita sunt comparatae, ut paene omnes pertineant ad singula verba, non ad copiam rerum fabularumque; paraphrastica interpretamenta solent esse diversa, non silva fabularum, qua illa nituntur; ac si quando interpretes alius aliam fabulam adhibet, alter doctrinam bonam affert, alter contentus est tritis ac decantatis (cf. schol. vv. 53; 88/89; 529; 991; 1388), ut additamenta sciolorum nonnumquam dubito an recentissimae aetatis cognoscamus. Paucissimi sunt loci, quibus uterque interpretes bona affert, ut suam sententiam stabiliat, atque ii quidem tam parci, ut nihil inde consequatur (schol. vv. 202/3; 326 ss). Immo, ad easdem res et fabulas plerumque provocant vel ii, qui de loco aliquo interpretando dissentiunt. Itaque videtur olim unus homo doctrinam illam tam amplam congressisse, cuius opera usi sequiores commenta sua conscripserunt; eadem sententia eo commendatur, quod saepius interpretes alter alterum videtur usurpasse aut retractasse; cuius rei exempla nonnulla supra attuli, alia infra proponam; nunc satis erit eos locos significare, quibus interpretes alter se suam sententiam alteri praeferre diserte affirmat vocibus *βέλτιον δέ* vel *μᾶλλον δέ* *χρῆ* vel similibus: schol. vv. 452. 495. 522. 805. 1356. 1374. Sed quidquid hac de re iudicandum est, per totum scholiorum corpus variorum hominum manus conspiciuntur, scholia non omnia ab uno homine conscripta, sed e complurium grammaticorum commentis conferruminata sunt.

Verum quaeramus quid ex hac disputatione ad paraphrasim P redundet. Paraphrastae cuiusvis munus a scholiasta eo differt, quod hic colligit, quaecumque ad explanandos auctores usui videntur esse, ille vero scriptoris quem explicat verba singula singulis verbis exprimit, ut quid hic voluerit bene ac celeriter possit perspicere. Itaque a paraphrasta alienum est varias variorum de locis difficilioribus iudicia congerere. Lycophronis autem paraphrasis P si nihilominus easdem in explicando diversitates complectitur, quae in scholiis passim occurrunt, sequitur, scholia a paraphrasi, non paraphrasim a scholiis exscriptam esse. Atque hic quoque sufficit, e multis locis pauca exempla seligere; cf. P 87 (*περγναίης*) cum schol. p. 72, 22 ss.; P 88 (*τόργος ὑγρόουτος*)

cum schol. p. 73, 1 ss.; P 91 (*πίγαργον*) cum schol. p. 73, 24 ss.; P 148 (*ὄφθαλμίας*) cum schol. p. 78, 15 ss.; P 187 (*καραιόμον*) cum schol. p. 83, 11 ss.; P 195/196 (*γραῖαν*) cum schol. p. 83, 24 ss.; P 197/198 (*Ἰίδου κρατήρα*) cum schol. p. 84, 1; P 191/192 (*χορσωτή πτέρυξ*) cum schol. p. 93, 1 ss.; P 328/329 cum schol. p. 96, 8 ss. Neque huic sententiae obstat, quod saepius in P explicationum diversitates inveniuntur, quae in scholiis non insunt, aut quod P nonnumquam tres interpretationes praebet, cum scholia duo exhibeant (cf. P 53 *ταῖς τ' Αἰακείοις χερσί* cum schol. p. 69, 15—19). Nam paraphrasis P codex primarius, liber Coislinianus 345 (B), et Marciano A et Tzetzta antiquior est: quid igitur mirum, quo tempore auctor paraphrasis P scholia transscribat, ea pleniora fuisse? Accedit quod P multa comprehendit, quae munus paraphrastae verba singula explicandi per se longe excedunt. Fabulas enim P et doctrinam mythographicam praeter paraphrasim hic illic inserit, atque hac quoque cum scholiis ita consentit, ut modo eadem modo plura illis praebeat (cf. vv. 33. 43. 56. 72. 88. 89. 115. 128. 175. passim).

Quodsi paraphrasis P post scholorum corpus congestum scripta est, Theo auctor eius esse non potest, neque in ea Theonis reliquiae insunt nisi eae, quas a scholiis poterat accipere. Eam post Theonem natam esse Stephani quoque Byzantii testimonio discimus. Qui cum Theonis commentarium laudet, eius doctrinam memoriae prodit; ac quo tempore Lycophronem Stephanus legebat, eius textus a multis corruptelis erat vacuus, quae nunc in codicibus propagantur. Ubicumque autem libri Lycophronis a Stephano ita recedunt, ut hic verum servaverit, illi vitii inquinati sint, P semper cum corruptelis librorum manuscriptorum facit; ut v. 906 veram nominis formam *Φάλανναν* a Bachmanno restitutam Stephanus novit, libri corruptam agnoscunt *Φάλαννον* (A; *Φάλλαννόν* B) aut *Φάλανον* (C D E); P scribit: *Γόννος καὶ Φάλανος πόλις Περιωβίας*; v. 1254 verum habet Stephanus *ὑπὲρ Λακίου Λαννίου τ'*, codices nostri omnes falsam scripturam *ὑπὲρ Λατίνους Λαννίου τ'*; P explicat *Λαῖνοι καὶ Λαῖνιοι ἔθνη Ἰταλίας*; v. 1309 integra lectio est apud Stephanum *καὶ δευτέρους ἔπεμψαν Ἄτρακας λύκους*, interpolata *ἄρπαγας λύκους* in libris utriusque classis; P interpretatur: *Καὶ δευτέρους ἀπέστειλαν ἄρπαγας λύκους*; etiam v. 1312 Lycophro ita scripsit, ut Stephanus testatur: *ὅς εἰς Κύναιαν τὴν Αἰβουσίην μολών*; libri *Αἰγυσικὴν*; P *τὴν γείονα τῶν Αἰγυσιῶν ἐλθών*. In v. 360 verum est a Scheerio inventum *αἰδάζουσα*; Stephanus leni corruptela scribit *αἰδάξουσα*; interpolatio in codices irrepsit *αἰδάξασα*, quam P exprimit: *κράξασα*. Etiam in veris scripturis explicandis P cum codicibus contra Stephanum facit (v. 715 *Γλάνις τε* codd. et P, *Γλάνις δὲ* Steph.);

v. 906 *Γόννον* ABP; *γόνον* CDE Steph.), numquam cum Stephano contra codicum nostrorum archetypum.

Itaque non scholia adhibenda sunt ad paraphrasim ampliorem restituendam, sed paraphrasis ad scholiorum textum plenior restituendum; et si quid, ut alias, ita in *ἐπικλήσεων* glossis paraphrasta exhibet, quod Marcianus non novit, talia additamenta nobis scholiorum instar habenda sunt; cf. P vv. 139. 152. 153. 162 (= Et. Gud. 290, 22. T hoc loco sua sibi fingit). 208 (= T, p. 478, lin. 7). 356. 359. 435. 562. 832. 835 (= T). 915. 986. 1207. 1268. 1377. 1391. 1454.

3.

Scholia *ἐπικλήσεων*, quarum in usu Lycophro multus est, non omnia eiusdem pretii sunt; nam sunt, quae magni faciamus, sunt, quae statim abiciamus. Ac removemus, quaecumque non tam ad *ἐπικλήσεως* propriam vim ac notionem spectant quam exponunt, apud Lycophronem quid sibi velit *ἐπίκλησις*; ut is qui ad v. 288, p. 92, 25 K., adscripsit: *Φύξιον Δία δὲ, ἵνα φύγῳσιν, ἣ ὅτι ἐγένετο (ἵνα γένηται* A; emendationem suppeditant PT) *αὐτοῖς αἴτιος φνγῆς*, is non eo tendit, ut declaret, cur Jovi sit hoc epitheton, sed ut explicet, quid Lycophro voluerit, cum illud hoc potissimum loco adhiberet — id quod scholiastae ipsius est, non eius, qui in deorum cognominibus studia sua collocat. Alia exempla sunt in schol. vv. 1328 (p. 186, 25) et 1349 (p. 188, 3. 8). Ne illa quidem nos curamus, quae a scholiasta aut e Lycophrone ipso aut alio ex fonte inveniri poterant ratiocinando. Ut vv. 47 ss. cum de Scylla ab Hercule interfecta Lycophro haec dixisset: *ἦν αἰθῆρας πατήρ* (Phorcys) *σάρκας καταΐθων λογιῆσιν δωμήσατο Λέπτυνιν οὐ τρέμουσαν οὐδαίαν θεόν*, scholiastae, cui vocabulum *Λέπτυνιν* aliqua ratione interpretandum erat, nihil peculiare in manu fuisse videtur. Nam *οὐδαίαν θεόν* Proserpinam esse ex adiectivi *οὐδαῖος* (= *χθόνιος*) notione colligebatur; de voce *Λέπτυνιν* cum nemo scholiastarum certi quidquam sciret, alter Proserpinam intellexit, accusativum *Λέπτυνιν*, cui appositive *οὐδαίαν θεόν* adnecteretur, a participio *τρέμουσαν* pendere totumque locum metonymice de inferis positum esse ratus; alter, cum in explicando verbo *δωμᾶσθαι* haereret, *Λέπτυνιν* accusativum e verbo finito *δωμήσατο* pendere arbitratus *Λέπτυνιν* animam dictam esse statuit (*παρὰ τὸ λελεπτυνισμένην καὶ ἀερώδη εἶναι* T addit; *λεπτομερέστατον γὰρ ἐστί* Et^{um} M^{um} p. 560, 56): p. 68, 26 K *ἣ λέπτυνιν τὴν ψυχὴν. οὐκοῦν Φόρκυς καύσας τὴν Σκύλλαν ἀνεκάλεσε τὴν ψυχὴν τὴν μὴ φοβουμένην τὸν Ἄιδην.* — Aut v. 1163 cum virgines graecae in templum Minervae Iliadis refugere dicerentur: *ἕως ἂν εἰςθροέξωσιν Ἀμφείρας δόμους λιταῖς Σθένειαν ἴκτιδες γουνοῦμεναι*, de Minerva agi scholiasta a Lycophronis auctore

Timaeo compertum habebat, cuius verba ad v. 1155 (p. 173, 20) exscripserat; neque quidquam de illis Minervae epithetis in scholiis nunc servatum est.

Plerique autem loci ita comparati sunt, ut scholia aut ad *ἐπικλήσεις* ipsas aliquid conferant aut patefiat, quae inter scholorum particulas dispersas ratio intercedat

Primum enim saepissime tota loci alicuius explicatio a cognomine ita pendet, ut e Lycophronis verbis quis deus significetur nulla ratione possit colligi, nec illa ipsa intellegantur, nisi aliunde constiterit, quid sub cognomine lateret. Ita quotiens res se habet, necesse est scholiastam, sive *ἐπικλήσιν* diserte explicat, sive in paraphrasi merum dei nomen ponit, peculiarem de illa auctorem consuluisse; etiam id sequitur, si paraphrasis addatur, eam esse ab eodem homine confectam, qui *ἐπικλήσεως* explicationem attulit et apposuit. Velut v. 561 cum Lycophro diceret: *ὦν ἀλκίην ἐνὸς οὐδ' ὁ Σκισσιῆς Ὀρχιεὺς Τελφοῦσιος ἐμέμψαι' ἐν χάρμαισιν ραιβώσας κέρας*, is qui recte intellexerat ea quae praecedebant, scire poterat, sub vocibus *ὦν ἐνὸς* aut Idam aut Lyncea latere, scire non poterat, certamen ab Ida cum Apolline de Marpessa institutum agi, nisi compertum habebat, *Σκισσιῆς Ὀρχιεὺς Τελφοῦσιος* epitheta esse Apollinis; quae priusquam cognovisset, nullo pacto in illam de Marpessa narratiunculam incidere potuit, quam in scholiis ad v. 561 appositam videmus. Ergo fuit praesto scholiastae auctor aliquis, e quo de illarum *ἐπικλήσεων* vi certior fieret, id quod ipsis iis confirmatur, quae ad v. 562 P adnotat: *οὐδ' ὁ Ἀπόλλων παρὰ Λάκωσιν, ἐπώνυμα Ἀπόλλωνος παρὰ Βοιωτοῖς*. Aut v. 722 *ἀκτὴν δὲ τὴν προὔχουσαν εἰς Ἐνιπέως* promunturium *Ποσειδεῖον* significari scholiasta numquam intellexisset, nisi *Ἐνιπέως* Neptuni esse cognomen didicisset, et verba ea, quae adnotat p. 136, 12: *Ἐνιπέως Ποσειδῶν τιμᾶται παρὰ Μιλησίοις· προὔχουσαν δὲ ἀκτὴν, τὴν προκειμένην εἰς θάλασσαν. λέγει δὲ τὸ Ποσειδεῖον ἄκρον*, ipsa demonstrant, qua colligendi via processerit.

— Aliud exemplum est v. 449, ubi cum ab auctoribus geographis quivis posset discere de Cypro Lycophronem loqui, tamen verba *Μοργῶ παροιήσουσι τὴν Ζηρυνθίαν* nemo poterat explicare, qui ignoraret, *Μοργῶ* Veneris esse *ἐπικλήσιν*; nam vel *Ζηρυνθία* est vox ambigua, quia Lycophro ipse Hecates antrum Zerynthium v. 77 commemoravit: ac doctam scholiasta de Venere annotationem proponit (p. 109, 4—8). — Agmen exemplorum claudant vv. 433—437: *τρίτον δὲ (scil. Colopho mortuum sepultura afficiet), τοῦ μόσσυνας Ἐκτίνων ποτὲ στεροῦ δικέλλη βουσκαφίσαντος γόνον, ὃν Γογγυλάτης εἶλε Βουλαῖος Μυλεὺς ἀγγλάτῳ μάστιγι συνθραύσας κάρα*. Ad haec scholia: p. 106, 11 *μόσσυνες κυρίως τὰ ξύλινα τεῖχη, νῦν δὲ τὸ τεῖχος λέγει τῶν Θηβῶν*.

τρίαιον δέ γησιν (γασιν A; emendationem suppeditat T) εἶναι τῶν ἀπελθόντων ἐν Κολοφῶνι τὸν Σθένελλον τὴν υἱὸν Καπανέως τοῦ κατασκάψαντος τὰ τεῖχη τῶν Βοιωτικῶν Θηβῶν, ὄντινα ὁ Ζεὺς ἐκεραίνωσε μεγαλανόχισαντα, ὡς Εὐριπίδης ἐν Φοινίσσαις. τὸ δὲ ἀγγλάτω μάστιγι, εἰ μὲν δασέως, τῷ τοὺς ἀσεβεῖς ἐλαύνοντι· εἰ δὲ ψιλῶς, τῷ ἄγαν ἐλαννομένῳ, λέγει δὲ τῷ κεραννῶ (ultima, quae sequuntur de Polynice et Eteocle, nihil ad rem). Videndum igitur, quid scholiasta in manibus habuerit, quid non habuerit. De Stheneli quidem morte nihil peculiare ei praesto erat, immo verba scholiastae docent eum haec ex iis collegisse, quae aliunde afferret. Ac de Thebis a septem oppugnatis sermonem esse et vox Ἐσσίρων et vv. 437 s. indicabant; Capanei autem filium Lycophroni in mente fuisse manifestum non erat, nisi quis epitheta Γογγυλάτης Βουλαῖος Μυλεύς Jovis esse noverat. Nam multi dici potuerunt βουσκαφίσαντες στερρῶ δικέλλη μuros Thebanorum, multis tum acciderat, ut capita contunderentur (συνθραίσας κάρα), multis modis vel potius de quavis plaga quibuslibet armis inflicta μάστιξ dici potuerat, ne ἀγγλάτω quidem adiectivum quidquam efficiebat, nisi vocabulum μάστιξ vere explicatum erat, praesertim cum de lectione dubitaretur; locus omnino intellegi non poterat nisi epitheta illa ad Jovem recte relata erant; quod ubi factum est, per se patebat, voce μάστιγι Jovis flagellum significari, neque quisquam vel inter eos, qui mediocriter erant docti, tum quidem ignorabat Jovis μάστιγα fulmen dici ab Homero N 812; unus autem ex iis, qui Thebas oppugnaverunt, Capaneus fulmine ictus erat, itaque Capanei filii fata extrema Stheneli a Cassandra praedicuntur. Persecuti sumus, qua ratione hoc loco singula e singulis, omnia autem ab ἐπικλήσεως explicatione penderent, et hic quoque paraphrasim scholiis insertam ab eodem esse confectam demonstravimus, qui ἐπικλήσεων doctrinam adhiberet, quamquam de cognominibus quae olim attulerat nunc interciderunt neque quidquam superest nisi paraphrasis. Exemplis pluribus supersedeo. Quod genus quam late pateat si quis cognoscere studet, perlustret scholia horum versuum: 400. 431. 435. 440. 448. 617. 658. 699. 710. 767. 831. 1040. 1225. 1261. 1327. 1393.

Unum locum paullo aliter comparatum restat ut breviter tractem, vv. 156—159: ὃν δὴ δις ἠβήσαντα καὶ βαρὺν πόθον θυγόνια Νανυμέδοντος ἀρακνήριον ἔστειλ' Ἐρεχθεὺς ἐς Λετριναίους γύας λευρὰν ἀλετρεύοντα Μόλπιδος Πέτραν¹⁾. De Pelopis Neptuni amasio in Elidem ex Asia misso quin haec dicerentur, dubitatio non erat, si quidem ea quae

¹⁾ Regionem Eliacam Πέτραν vocatam Lycophro significat; Paus. VI 24, 5.

antecedunt recte erant intellecta, id quod facillime fieri poterat. Ac *Ναυμέδων* Neptunus appellatur, non quo haec eius sit *ἐπίκλησις*, sed quia hoc epitheto poetice adornabatur, ut eundem Aeschylus *ποντιομέδοντα* vocavit (Sept. 123). Verum quis Pelopem e Lydia in Elidem misisset, scholiasta ambigebat; auctores fabulares, si quos adhibebat, nihil videntur eum docuisse; velut Pindarus in universum loquitur Ol. I 65: *τοῦνεκα προῖχαν υἷὸν* (scil. Tantalii) *ἀθάνατοί οἱ πάλιν μετὰ τὸ ταχυπότιμον αὐτίς ἀνέρων ἔθνος*; nihil certe ex iis reliquum est, neque hos scholiastam adiisse, cum v. 158 explicaret, ea ostendunt, quae praeter paraphrasim adscripsit: nam hic quoque totam interpretationem in cognomine collocavit, quo quasi fundamento uteretur. Sed duplex proponitur in scholiis interpretatio v. 158: (p. 80, 4) *τὸ δὲ Ἐρεχθεὺς τινες μὲν ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ἄλλοι δὲ ἐπὶ τοῦ Διὸς ἤκουσαν*, quae interpretandi diversitas nasci non potuit nisi auctor aliquis in scholiis adhibebatur et adscriptus erat, qui idem cognomen Jovi et Neptuno fuisse docebat. Ac Jovem hoc epitheto adornatum coli apud auctorem scholiastae narratum fuisse schol. v. 431 (p. 106, 6 K) testatur: *Ἐρεχθεὺς γὰρ καλεῖται ὁ Ζεὺς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ*; Neptuni fuisse eandem *ἐπίκλησιν* Athenis, Hes. s. v. *Ἐρεχθεὺς* refert. Atque eius quidem, qui Neptunum intellexit, memoria intercidit, superest nunc unus, qui Jovem interpretatus paraphrasi intexuit: p. 79, 21 *τὸ ἐξῆς· ἔστειλεν ὁ Ζεὺς τὸν Πέλοπα κτλ.* = p. 80, 3 *τὸν δὲ* (adde *Πέλοπα*) *ἔστειλεν ὁ Ζεὺς ἀπὸ τῆς Λυδίας*. Qui grammaticus in interpretatione quantopere pendeat ab eo auctore, qui ei *ἐπικλήσεως* illius notitiam suppeditaverit, inde cognoscimus, quod in commentando scholiasta erravit: mihi quidem vox *Ἐρεχθεὺς* utique ad unum Neptunum apte referri videtur; cf. Theopompum in schol. AD Hom. *A* 38: *ἰστορία. Πέλοψ ὁ Ταντάλον κατὰ μισθὸν παιδικῆς ὥρας λαβὼν παρὰ Ποσειδῶνος ἵππους ἀδαμάσιους σὺν τῷ ὀχήματι ἔσπευσεν εἰς Πῖσαν τῆς Πελοποννήσου κτλ* (Philostr. imag. XVII. Palaeph. XXX. Boeckh., ad Pindari l. l.).

Quodsi multos locos explicari non potuisse demonstravimus, nisi scholiasta compertum habebat, quorum deorum *ἐπικλήσεις* essent a Lycophrone usurpatae, eum de his auctores aliquos consuluisse per se patet. Sequitur altera disputationis pars qua comprobetur peculiarem librum scholiastae in manibus fuisse, unde de deorum cognominibus certior fieret. Quae cum a fabulis aut a rebus geographicis et grammaticis natura differant, primum locos esse ostendam, ubi, quamquam scholiastae interpretatio aliis in auctoribus sita sit neque his allatis dubitatio restare potuerit de *ἐπικλήσεως* notione, tamen docta atque exquisita eademque a reliquis aliena de epithetis a scholiasta tradantur.

Ac rursus satis erit pauca proposuisse exempla, quae reliquorum numeris breviter additis excipiuntur.

Exordium faciam e Lycophronis versibus 535—566. Hos ad illustrandos quos auctores scholia adhibuerint ut extricemus, primum in Lycophronem ipsum inquiramus, quem sequatur scriptorem. Qua in re si aut diutius commorari aut longius a scholiis pervagari videbimur, veniam tamen nobis datum iri speramus, quoniam ea quae effecturi sumus ex infimorum grammaticorum provinciis ad veteres epicos nos abducent et quid inde ad scholia recte iudicanda lucremur facillime perspicietur. Lycophronis autem ille locus, ut praecise dicam, quod sentio, qui est de raptis Leucippidibus et de pugna inter Dioscuros et Apharei filios Idam Lynceaque commissa, petitus est ex Cypriis. Quo in carmine quid hac de re narratum sit, testes habemus nonnullos eorum versiculos hic illic dispersos, Procli excerpta, Pindari carmen Nemeum decimum, quo Pindarum Cypriorum fabulam expressisse Dissenus cognovit, sciverunt veteres grammatici, cum gravissimum fragmentum appingerent Cypriorum. Lycophro autem et cum Proclo Cypriorumque versibus arte cohaeret et cum Pindaro eum in modum consentit, ut utrumque ex eodem fonte hausisse necessarium sit. Ac versus Lycophronis hi sunt:

535 ἄλλ' ἔστι γὰρ τις, ἔστι καὶ παρ' ἐλπίδα
 ἡμῶν ἀρωγὸς πρηνεμένης ὁ Δρύμνιος
 δαίμων Προμανθεὶς Αἰθίοψ Γυράπιος,
 ὃς, τὸν πλανήτην Ὀρθάνην ὅταν δόμοις
 σίνην καιαρρακτῆρα δέξωνται πικρὸν
 540 οἱ δεινὰ κἀπόθεσσα πείσεσθαι ποτε
 μέλλοντες, ἔν τε δαυτὶ καὶ θαλυσίοις
 λοιβαῖσι μελίσσωσιν ἀστεργῆ Κράγον,
 θήσει βαρὴν κολῶν ἐν λέσχαις μέσον.
 καὶ πρῶτα μὲν μύθοισιν ἀλλήλους ὀδᾶξ
 545 βρούξουσι κηκασμοῖσιν ὠκρωμένοι,
 αἰθῆς δ' ἐναϊχμάσουσιν αὐτανέψιοι,
 ἀνεψιαῖς ὄρνισι χραισιμηῖσαι γάμους
 βιαιοκλῶπας ἀρπαγὰς τε συγγόνων
 χρήζοντες, ἀλγῆς τῆς ἀεδνώτου δίκην.
 550 ἧ πολλὰ δὴ βέλεμνα Κηκιδῶν πόρος
 ἔφέντα τόλμαις αἰετῶν ἐπόψεται,
 ἄπιστα καὶ θαμβητὰ Φηραίοις κλύειν.
 ὁ μὲν κρανεῖα κοῦλον οὐτάσας στίπος
 φηγοῦ κελαινῆς διπτύχων ἓνα φθερεῖ,
 555 λέοντα ταύρω συμβαλόντα φύλοπιν.

v.538: qui ubicumque vagantem peregrinum latronem, milvum futurum amarum, atriis receperint gravia olim et inoptata perpessuri libamentisque in epulis et thalysiis Jovem placaverint implacabilem, gravem tumultum inter medios sermones excitabit. Ac primum quidem conviciis invicem mordicus lacerabunt cavillationibus stimulati, post autem arma capient consanguinei, patruales gallinas a matrimonio furtis ac vi arrepto et a rapina cognatorum defendere cupientes, ut poenam imponderent ἀλφῆς τῆς ἀεδνώτου. Multa herele iacula Cneconis vadum con-

ὁ δ' αὖ σιγύνῳ πλείρ' ἀναρρήξας βοὸς
 κλινεῖ πρὸς οὐδας. τῷ δὲ δευτέρῳ ἐπὶ
 πληγὴν ἀθαμβήης κριὸς ἐγκορῦψεται,
 ἄγαλμα πήλας τῶν Ἀμυκλαίων τάφων.
 560 ὁμοῦ δὲ χαλκὸς καὶ κεραῖνοι βολαὶ
 ταύρους καταξανοῦσιν, ὧν ἀλκὴν ἐνὸς
 οὐδ' ὁ Σκιασιγῆς Ὁρχιεὺς Τυφούσιος
 ἐμέμψατ' ἐν χάρμαισι ραιβώσας κέρας
 καὶ τοὺς μὲν Ἄιδης, τοὺς δ' Ὀλύμπιοι
 πλάκας
 565 παρ' ἡμᾶρ αἰεὶ δεξιῶσονται ξένους
 γιλανθομαίμους, ἀφθίτους τε καὶ
 φθιτούς.

spiciet iacta ab aquilis illis, quae cum audient Pheraei, diffisi stupebunt. Alter enim, cum cavam stipem ilicis atrae hasta percusserit, unum ex geminis perdet, leonem pugnam cum bove inire ausum. Alter autem ense bovis latera perrumpet illumque humi prosternet. Hunc autem nova plaga intrepidus aries aggredietur, statuam sepulcri Amyclaei vibrans. Simul autem ferrum et fulgura tauros percitent, quorum alterius vires ne Apollo quidem vituperaverat, cum arcu cum eo pugnaret. Et illos inferi, hos Olympus vice cotidiana semper excipiet, hospites, fratres amicos, eosdem et mortuos et immortales.

Daemon Προμανθεὺς Γυράψιος Δρύμνιος Αἰθίοψ a scholiis recte ad Jovem refertur, qua de re posthac videndum erit; σίνις autem καταρρακτῆρ et πλανήτης ὀρθάνης Paris appellatur, quem domi recepisse dicuntur οἱ δεινὰ κάποθεσια πείσεσθαι ποτε μέλλοντες; hi quinam fuerint, ipse Lycophro infra significat, cum gravissima illa et immania, quae Dioscuris et Idae Lynceoque acciderunt, narret. Qui Paridem hospitio exceperunt; ac quo tempore Jovi libamenta offerebant, is effecit, ut inter Dioscuros et Apharidas gravis rixa vehementer exoriretur. Ac statim incidimus in locum, quem ad Cypria a Lycophrone compositum esse quavis a parte planum facere ac probare possimus. Illud enim Paridis apud Dioscuros hospitium Proclus diserte testatur, cum haec in Cypriis narrata fuisse scribat: ἐπιβὰς δὲ τῇ Λακεδαιμονίᾳ Ἀλέξανδρος ξενίζεται παρὰ τοῖς Τυνδαρίδαις; de Apharidis autem Pindarus paene iisdem verbis utitur ac Lycophro, et eundem Jovem infortunii auctorem vocat Nem. X 65: καὶ πάθον δεινὸν, παλάμαις Ἀφαρητίδαι Διός. — Pergit Lycophro narrare primum altercationes iurgiaque illata, postea certamen armorum inter Dioscuros et Apharidas ortum esse. Quam pugnam non confestim convivium ipsum exceperit, sed postea initam esse, cum Lycophro vocula αὐθις significat,

tum ex ea narratione quae sequitur omnino colligi potest. Ansam autem dedere et cavillandi et dimicandi Leucippi filiae raptae, utrisque cognatae, Hilaira et Phoebe. Ita enim intellegenda sunt verba *ἀνεψιαῖς ὄρουσι χραισιμῆσαι γάμους βιαιοκλῶπας ἀρπαγὰς τε συγγόνων χηρίζοντες*. Quibus cum Lycophro addit *ἀλφῆς τῆς ἀεδνώτου δίκην*, obscure loquitur, attamen ita, ut quid cogitaverit sentire possimus. *Ἀλφῆ* enim, si quaerimus, non quid vere hoc vocabulum significet, sed quid de voce rarissima veteres iudicaverint, ab Hesychio sic explicatur: *ἀλφῆ· τιμή, ὠνή. εὔρεσις*. Quibus e notionibus ultima procul habenda est, quippe quae huic Lycophronis loco apta non sit; est trita et apud grammaticos homericos, ubicumque *ἄνδρες ἀλφηστῆαι* commemorantur, passim obvia. Remotior est et exquisitior altera (*τιμή, ὠνή*) eademque usus est Lycophro in v. 1394. Quodsi ad hoc nomen accedit adiectivum *ἀεδνώτος*, quod idem est atque *ἄδνος* (*ἄνευ ἔδνων* P scholia, opinor, secuta interpretatur), apparet matrimonium sine donis nuptialibus contractum significari. Accusativus autem *δίκην* appositionis loco ad totum enuntiatum vel potius ad participium *χραισιμῆσαι χηρίζοντες* apponitur, ut pugna illa poena (*δίκη*) dicatur *ἀλφῆς τῆς ἀεδνώτου*. Idem fortasse sensit paraphrasta P, cum *δίκην* exprimeret voce *χάριν*. Haec si recte disputavi, efficitur eam fabulam, cuius vestigia Lycophro premit, abhorrere quam maxime ab ea, quae vulgo narratur, Leucippi filias, quo tempore a Dioscuris raperentur, sponsas fuisse Idae et Lynceo; in hac enim re ceteri praeter Lycophronem testes paene omnes consentiunt, utut inter se differunt (Theocr. XXII 137 ss., Hyg. fab. 80, Ovid. fast. V 699—720, schol. Pind. Nem. X 112). Contra Lycophro ne verbum quidem hanc in sententiam facit; vide enim quid praedicit: *γάμους βιαιοκλῶπας ἀρπαγὰς τε συγγόνων*; nihil de Apharidarum Leucippidumque nuptiis. Immo, narrat in convivio rixam exordium cepisse a verborum iurgiis, postea demum (*αἰθεῖς*) arma capta esse, id quod fieri non poterat. si Castor et Pollux sponsas Apharidis Leucippides rapuerunt; nam hoc si factum erat, necessario sequebatur, ut Apharidae nullo temporis spatio interiecto ad persequendos Dioscuros proficiscerentur; neque poterat convivium cogitari neque verborum contumeliae locum habebant: pugna rapinam utique debebat excipere. Atque ita quidem omnes narraverunt, ne Theocritus quidem, quamquam Apharidas et Dioscuros vehementissime altercantes ante pugnam ipsam inducit, discedit ab hac fabula, cum ita narret:

*τὼ μὲν ἀναρπάζαντε δῶο γερέτην Διὸς νιῶ
δοιάς Λευκίπποιο κόρας· δοιῶ δ' ἄρα τῶγε
ἔσσυμένως ἐδίωκον ἀδελφεῶ νῆ' Ἀφαρῆς,
140 γαμβρῶ μελλογάμῳ, Λυγκεὺς καὶ ὁ καρτερός Ἴδας.*

ἀλλ' ὄτε τύμβον ἴκανον ἀποσθιμένον Ἀγαρήος,
 ἐκ δίφρων ἄρα βάντες ἐπ' ἀλλήλοισιν ὄρουσαν,
 ἔγχεσι καὶ κοίλοισι βαρυνόμενοι σακέεσσι.

Λυγκεὺς δ' αὖ μετέειπεν ὑπέκ κόρυθος μέγ' αὔσας·

145 δαιμόνιοι, τί μάχης ἱμείρετε; πῶς δ' ἐπὶ νύμφαις

ἀλλοτριαῖς χαλεποί, γυμναὶ δ' ἐν χερσὶ μάχαιραι;

ἡμῖν τοι Λεύκιππος εἰς ἔδνωσε θύγατρας

τάςδε πολὺ προτέρους· ἡμῖν γάμος οὗτος ἐν ὄρφῃ.

Ita etiam artifex anaglyphi Trysaei a Benndorfio nuperrime editi (Das Heroon von Gjölbaschi-Trysa, tab. XVII) rem exsculpsit: nam in hoc anaglypho non modo Castor et Pollux Leucippides ex templo mediisque sacrificiis nuptialibus vi abducunt, sed Idas et Lynceus equitantes et pugnantes statim illos persequuntur. Haec omnia cum Lycophrone pugnant et ab eo procul sunt habenda. Cuius verba *χραισμῆσαι χαρίζοντες ἀλφῆς τῆς ἀεδνώτου δίκην*, pugnae causam ansamque proximam aperte indicant: scilicet Dioscuri cum Leucippides raperent neque dona nuptialia Leucippo darent, ius violaverant; inde commoti Apharidae cum illis manus conseruerunt. Haec quoque aliena esse a fabula vulgari per se patet. At paullulum haeremus: conviciandi altercandique causa haec erat idonea Idae et Lynceo, praesertim in convivio: nulla erat, cur Dioscuros ad internecionem persequerentur. Poterant Leucippum avunculum amore complecti et pietate quamvis magna; sed quid Dioscuros morte ulciscuntur? nam Leucippides ipsis Apharidis sponsas non fuisse hac in fabula demonstravimus. Ergo Lycophro aliquid omisit et brevitate more suo rem obscuravit. Quibus in angustiis scholia nobis succurrunt, quae p. 120, 26 haec adnotant: *ὄνειδισθέντες γὰρ οἱ Διόσκουροι ὑπὸ τῶν Ἀγαρέως παίδων, ὡς μὴ ἐδέδωκεσαν ἔδνα ὑπὲρ τῶν Λευκίππου θυγατέρων, ἴλασαν τὰς Ἀγαρέως βοῦς, (adde ὡς) δόντες (lege δώσοντες) τῷ Λευκίππῳ· περὶ ᾧ ὁ πόλεμος.* Ubi quae de prima discidii causa narrantur (*ὄνειδισθέντες — θυγατέρων*) e Lycophronis verbis interpretando vel potius divinando colligi potuisse concedo, quamquam aegre intellegitur, cur id quod Lycophro pugnae causam fuisse significaverat, ad convivium iurgiaque referatur; extrema autem, quae sunt de bubus raptis nullo pacto poterant aut e Lycophrone sumi aut fingi. Itaque scholiasta totum locum ex auctore aliquo hausit, qui fabulam integram narraverat atque ita quidem narraverat, ut eius vestigia Lycophronem secutum esse intellegamus. Nam cum Lycophrone consentit primo neque eius verba nisi scholio illo adhibito explicari certa ratione possunt; deinde Lycophrone locupletior est, sed ita, ut hiatus, quem apud hunc exstare docuimus, bene et recte expleat. Itaque hoc scholio in Lycophronis fonte inve-

stigando uti non modo licet, sed opus est. Cypriorum autem poeta quid narraverit, discimus e Procli Pindarique consensu; e quibus ille haec refert: ἐν τούτῳ δὲ Κάστωρ μετὰ Πολυδεύκους τὰς Ἴδα καὶ Λυγκέως βοῦς ὑφαιρούμενοι ἐγωράθησαν, hic autem sic loquitur v. 60: τὸν γὰρ (scil. Castora) Ἰδας ἀμγὶ βουσὶν πῶς χολωθεῖς ἔτρωσεν κτλ. Itaque scholion quoque illud ad Cypria redit; nam boves raptae ibi commemorantur: . . . ἦλασαν τὰς Ἀφαρέως βοῦς ὡς δώσοντες τῷ Λευκίπῳ· περὶ ᾧν ὁ πόλεμος. Ergo Lycophro etiam hoc loco Cypria expressit.

At quaeret fortasse quispiam: nonne inter se pugnant Leucippides raptae et boves Apharidarum abductae? nonne illae, quoniam de bubus Cypria narrasse certum est, ab hoc carmine removendae sunt? Dixit in hanc sententiam Welckerus (de cycl. epico II p. 397), atque ille quidem rectissime, quandoquidem fabulam de Leucippidibus vulgo propagatam respexit, quae omni a parte a Cypriis abhorret; nam si Leucippides a Dioscuris raptae sunt, quo tempore Apharidis nupturae erant, non boves poterant pugnae causae esse. Sed eadem fabula a Lycophrone non minus abhorret; et qua ratione Leucippides abductae et boves raptae* inter se cohaerere possint, scholion a nobis tractatum et ad Cypria revocatum docet. Leucippides autem in Cypriis commemoratas esse Pausanias testis est: III 16, 1 πλησίον δὲ Ἰλαίρας καὶ Φοίβης ἐστὶν ἱερόν· ὁ δὲ ποιήσας τὰ ἔπη τὰ Κύπρια θυγατέρας αὐτὰς Ἀπολλωνός γησιν εἶναι; Apollinis filiae nimirum erant φύσει, Leucippi θέσει. Pindarus vero se fabulam novisse qua boves raptae una cum rebus nescio quibus coniunctae fusius et uberius tractarentur una vocula πῶς significat l. l.: τὸν γὰρ Ἰδας ἀμγὶ βουσὶν πῶς χολωθεῖς. Itaque in Cypriis Castor et Pollux filias Leucippi e domo patris vi abduxerunt neque dona nuptialia dederunt. Paulo post cum Paridem hospitio exciperent, ad idem convivium congressi Idas et Lynceus cum Dioscuris et cum Leucippidibus aequae cognati in mediis epulis cavillabundi illos perstrinxerunt, quod Leucippi filias rapuissent donis nuptialibus non datis. Qua re infensi Dioscuri Idae et Lyncei boves abduxerunt, quas Leucippo dono obferrent. Sed Apharidae ubi primum animadverterunt quid factum esset, illos persecuti et in cursu nacti pugnam inierunt. Quodsi quis obiciat, fabulam prorsus novam Cypriis obtrudi, verum est hanc quidem apud nullum reperiri scriptorem praeter Lycophronem eiusque scholiastam; nam parum valet quod Kinkelius ex Stephani commentario rhetoricae Aristotelicae (II 23, p. 1397, b, 21) excerpserit (ad Cypr. fgm. 7). Stephanus enim se e lexico quodam homerico haec deprompsisse fatetur (Cram. Anecd. Par. I 298): Τυνδάρεως καὶ Ἀφαρέως καὶ Λευκίππος ἀδελφοί. ὁ δὲ Λευκίππος εἶχε θυγα-

τέρας δύο, Φοίβην καὶ Ἰάλειραν, ἃς οἱ Διόσκουροι ἔτι παρθένους οὔσας ἐξήρασαν κτλ.¹⁾ Idem poterat dici, si Leucippides Apharidis sponsae erant. Sed non modo cogitari posse talem fabulam, qualem Lycophronis scholion secuti narravimus, sed fuisse quondam auctores, qui Leucippides Apharidis non sponsas a Dioscuris raptas, Dioscurorum esse autem et Apharidarum dimicationem propter boves raptas exortum referrent, Apollodori, qui dicitur, e bibliotheca discimus, ubi haec videmus scripta: III 11, 2 τῶν δὲ ἐκ Ἀΐδας γενομένων παίδων Κάστωρ μὲν ἦσκει τὰ κατὰ πόλεμον, Πολυδεύκης δὲ πυγμῆν καὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν ἐκλήθησαν ἀμφοτέρω Διόσκουροι. βουλόμενοι δὲ γῆμαι τὰς Λευκίππου θυγατέρας ἐκ Μεσσήνης ἀρπάσαντες ἔγημαν· καὶ γίνεται μὲν Πολυδεύκους καὶ Φοίβης Μνησίλεως, Κάστορος δὲ καὶ Ἰαλείρας Ἀνώγων. ἐλάσαντες δὲ ἐκ τῆς Ἀρκαδίας βοῶν λείαν μετὰ τῶν Ἀγαρέως παίδων Ἴδα καὶ Ἀγκέως ἐπιτρέπουσιν Ἴδα διελεῖν· ὃ δὲ τεμῶν βοῶν εἰς μέρη τέσσαρα τοῦ πρώτου καταφαγόντος εἶπε τῆς λείας τὸ ἦμισον ἔσεσθαι καὶ τοῦ δευτέρου τὸ λοιπόν. καὶ φθάσας κατηγάλωσε τὸ μέρος τὸ ἴδιον πρῶτον Ἴδας καὶ τὸ τοῦ ἀδελγοῦ καὶ μετ' ἐκείνου τὴν λείαν εἰς Μεσσήνην ἦλασε. στρατεύσαντες δὲ ἐπὶ Μεσσήνην οἱ Διόσκουροι τὴν τε λείαν ἐκείνην καὶ πολλὴν ἄλλην συνελαύνουσι κτλ. Sequitur pugna ipsa eum in modum descripta, quo in Cypris eam narratam fuisse postea demonstrabimus. Itaque fortasse erunt, qui non Lycophronem eiusque scholiastam, sed Apollodorum Cypria adisse censeant. Ac verum est Apollodori fabulam non adversari iis quae Proclus et Pindarus de causa discidii narrant. Sed ne Lycophro quidem ab his abhorret et ipse quoque in pugna Dioscurorum et Apharidarum describenda omni a parte cum Cypris consentit. Itaque sola auctoritas, nisi aliae rationes valerent, a Lycophrone staret. Sed Procli testimonio constat in Cypris fuisse convivium, quo Dioscuri Paridem excipiebant; idem convivium Lycophro e Cypris petiit, quorum vestigia certissima deteximus in iis, quae ille de hoc hospitio narrat. Quo cum convivio quam vehementissime pugnat Apollodori de praeda Arcadica fabula. Itaque per se Apollodorus nihil ad Cypria restituenda valet, sed illud inde lucratur, ut intellegamus bene cogitari posse eum fabulae nexum, quem nos in Cypris fuisse coniecimus. Praeterea auxilio nobis veniunt artis monumenta. Quae ita perquirere, ut patefiat, qua adfinitate singula cum singulis cohaereant quaeque exempla sequantur qualemque fabulam Polygnotus expresserit, quem Leucippides raptas pinxisse Pausanias memoriae prodit (I 18, 1), archaeologorum est, non nostrum. Tamen nos quoque iuvabit paucis percensere, quid in illis insit. Ac fabulae

¹⁾ Reliqua quae Kinkelius excerpit Stephanus ex Aristotele desumpsit.

vulgaris antiquissimum ac paene unum testimonium est monumentum Trysaicum, quod supra attulimus; nam nullius momenti est urna Etrusca a Rochettio edita (mon. inéd. pl. 75). Trysaicum autem anaglyphum, ut a Lycophrone Cypriisque discedit, ita ne reliquis quidem cum monumentis ulla ratione coniunctum est. Inter haec primum locum obtinent vascula, picta, quorum duae classes extant¹⁾. Quarum altera constat ex Midiae vasculo (a Gerhardio edito in Comment. Acad. Berol. 1839) et ex eo, quod Heydemannus publici iuris fecit (Mon. d. Inst. XII tab. XVI); huius classis duo exempla artissime inter se cohaerere Heydemannus (Ann. d. Inst. 1885, p. 158 ss.) perspexit. Altera classis constat ex cratere Coghilliano (Arch. Ztg. X, tab. 41) et vasculo Atheniensi (*Αρχαιολ. ἔργα*. 1885, tab. 5), quae ipsa quoque ad unum exemplar confecta sunt. Atque in vasculis prioris classis res ita picta est, ut Dioscuri Leucippides ludentes cum sodalibus aut ancillis in lucu deae cuiusdam, cuius simulacrum conspicitur — Dianam esse aiunt viri docti — e media turba puellarum abripiant curruque avehant. Nuptiarum aut Apharidarum vestigium nullum. Contra pictus est Juppiter, qui ea quae fiunt oculis caelitus persequitur, quippe qui auctor rei sit. Quae nomina singulis figuris danda sint, inscriptionibus docemur, quibus Midias picturam suam adornavit; unde de Jove certiores fimus. In propatulo est eandem hic pingi fabulam, quam Lycophro aut eius auctor tradidit. Tamen illa pictura non ad ipsa Cypria expressa est, sed ad poetam vel artificem aliquem, qui illis fortasse usus nonnulla mutavit; nam nomina Leucippidum a Midia alia adscripta sunt ac fuere in Cypriis; altera enim ei audit *Ἐλέρα*, quam nominis formam etiam schol. Pind. Nem. X 112 [*Ἐλάειραν*] testatur, altera non *Φοίβη*, sed *Ἐριύλη*. Reliquas autem puellas aurigamque Pollucis quod nominibus peculiaribus Midias denotat, nihil ad rem, quia de his hominibus nihil usquam traditum est. Altera vasculorum classis rem similiter depingit, cum et Jovem spectantem agnoscat et Leucippides in lucu cum puellis ludentes faciat. Sed eo differt a priore, quod deae illius simulacrum non habet. Quod discrimen propterea nullius momenti est, quia ubicumque craterem Coghilliano cum Midia aut cum vasculo Heydemanniano contuleris, facile intelleges, nonnullas utriusque figuras ita inter se respondere, ut utramque classem ex eodem exemplo fluxisse necesse sit. Sed confir-

¹⁾ Disputavit de his picturis Heydemannus, Ann. d. Inst. 1885, p. 158 ss., ubi ceteri qui eadem de re scripserunt enumerantur. Vasculum Hallense, a Kuhnerto recte ad Leucippides relatam (Arch. Jahrb. I, tab. 10, 2; II p. 271 ss.) ita mutilatum est, ut paucissima cognosci possint.

matur, quod supra dixi, nuptias Leucippidum Apheridarumque ab his picturis fuisse alienas. Idem cadit in sarcophagum Panticapaeensem, a Bursiano editum (Arch. Ztg. X tab. 41, 1. 2). Quae pictura, cum neque cum vasculis neque cum sarcophagis Romanis cohaereat, sed per se stet, momenti est summi; atque hic quoque non in templo aut ad nuptias paratae Leucippides pictae sunt, sed cum cygnis sub divo ludibundae. Etiam anaglypha Romana (anaglyphum, quod edidit Bursianus AZ X, tab. 40, 3; sarcophagi tres: Gal. Giust. II 138, Mus. P.-Clem. IV 44, Winckelm. Mon. in. 41), quae unum exemplum imitari Bursianus vidit (l. l. p. 436 ss.), neque Idam aut Lyncea¹⁾ neque nuptias aut templum neque simulacrum noverunt, sed ibi quoque nihil exsculptum est, nisi Leucippides e puellarum comitumque turba a Dioscuris abreptae. Tamen concedo rem tum demum fore absolutam et ad liquidum perductam, ubi in scholiis huius loci Cypria adhibita esse vere docuerimus, id quod postea fore ut nobis eontingat spero.

Ac si quis dubitat, num recte haec disseruerimus, ea saltem quae sequuntur Lycophro omnia Cypriis debet. Eo enim procedit, ut pugnae locum designet: v. 550 ἡ πολλὰ δὴ βέλεμνα Κνηκιῶν πόρος εἰσφέρντα . . . ἐπόψεται, ἄπιστα καὶ θαμβητὰ Φηραίοις κλύειν. Cnecio est fluvius Spartanus, cuius scientiam praeter Lycophronem una lex Lycurgi servavit, quam memoriae tradit Plutarchus in vita Lycurgi: VI Διὸς Συλλανίου καὶ Ἀθανῶς Συλλανίας ἱερὸν ἰδρυσάμενον, φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα, τριάκοντα γερονσίαν σὸν ἀρχαγέταις καταστήσαντα, ὥρας ἕξ ὥρας ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακιῶνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀγίστασθαι· δάμψ δὲ τὰν κυρίαν ἡμεν καὶ κράτος. Plutarchus autem cum hunc Cnacionem fluvium eundem esse dicat, quae tum vocitetur Oenus (. . . καὶ τὸν Κνακιῶνα νῦν Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν) Aristotelem videtur sequi, eum certe hanc rhetram tractavisse et a Plutarcho adhibitum esse verba proxima docent: . . . Ἀριστοτέλης δὲ τὸν μὲν Κνακιῶνα ποταμόν. Praeter hanc rhetram Spartanam nihil erat praesto, unde veteres ipsi de Cnacione certiores fierent; nam Plutarchus in Pelopidae cap. XVII ad eandem redit neque Herodiani locus a Sauppio in epistola critica (p. 68) adlatus ultra eam egreditur. Lycophro autem num eandem de Cnacionis situ sententiam sibi imbuerit quam Plutarchus, nescimus, neque quidquam interest hoc scire; nam, quod summum est, certum est Cnacionem fluvium esse Spartanum, Spartanorumque in finibus Dioscuros et

¹⁾ Qui enim Viscontio auctore Idas et Lynceus esse dicuntur duo viri in sarcophagis sculpti, ad illos referri nullo pacto possunt, quia inter se luctantes inducuntur. Cf. Bursianum l. l.

Apharidas in certamen descendisse v. 559 testis est, ubi Amyclarum mentio fit. Pheraei, autem qui v. 552 dicuntur *ἄπιστα καὶ θαμβητὰ κλύειν*, Messenii sunt, quia si pugnae narrationem postea audiunt, ab pugna ipsa abesse debent: ac notum est. Apharidas ipsas esse Pheraeos (cf. Wilamowitzii Isyll. p. 55,29). Si autem apud Lycophronem pugna in Laconica committitur, iterum consensum Cypriorum nanciscimur, quorum fragmentum a schol. Pind. Nem. l. l. servatum sic incipit: *αἴψα δὲ Λυγκεὺς Ταῦγετον προσέβαινε ποσὶν ταχέεσσι πεποιθώς· ἀκρότατον δ' ἀναβάς διεδέρκετο νῆσον ἅπασαν Τανταλίδου Πέλοπος*. Nimirum Lynceus ex Messenia, unde oriundus est, proficiscitur; neque vero opus esset summum Taygeti cacumen ascendere, si ii, qui boves arripuerunt, in Taygeti parte ad Messeniam versa commorarentur; ubi si essent, Lynceus eos assequeretur, priusquam summos montes tangeret. Itaque Dioscuri cum bubus raptis iam in Taygeti parte Laconica erant.

In pugna autem ipsa describenda Lycophro Pindarusque inter se et cum Cypriis adeo consentiunt, ut quae ratio inter eos intercedat, dubium esse nequeat. Nam et Pindarus et Cypriorum poeta narrant Lyncea Castorem in medio arboris stipite sedentem deprehendisse, Idam eum interfecisse; uter Apharei filius Castorem deprehenderit, Lycophro non dicit, sed ipse quoque tradit Idam Castorem in media arbore occultum interemisse:

Lycophro	Pindarus	Cypria
553 ὁ μὲν κραναίᾳ κοῖλον οὐτάσας στίπτος φρηγοῦ κελαινῆς διπτύχων ἓνα φθερεῖ.	60—62 τὸν γὰρ Ἴδας ἀμφὶ βουσὶν πως χολωθεὶς ἔ- τρωσε χαλκείας λόγ- χας ἀκμῆ. ἀπὸ Ταῦγετον πεδαν- γάζων ἴδεν Λυγκε- υὺς θρῦός ἐν στε- λέχει ἤμενον.	schol. Pind. Nem. l. l.: ... τάχα δ' εἶσιν κύνιμος ἦρος ... ὀφθαλμοῖσιν ἔσω κοίλης θρῦός ἄμω Κάστορά θ' ἰππόδαμον καὶ ἀεθλοφόρον Πολυδεύκα. νύξε δ' ἄρ' ἄγχι στὰς μεγά- λην θρῦν. Proclus: καὶ Κάστιωρ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἴδα ἀναιρεῖται.

Atque hic quidem is locus est, unde a scholiis Cypria adhibita esse demonstrare possimus. Pindari enim in verbis *ἤμενον* quod scripsi verissimae Aristarchi coniecturae debetur, quae non solum fabula, sed nexu sententiarum ac verborum flagitatur. Itaque paullulum deflectit Pindarus a Cypriis, quorum poeta Dioscuros ambos in stipite ilicis sedentes fecit. Ne Lycophro quidem utrumque Dioscurorum in ilice

occultum inducit; nihilosecius a Pindaro, non a Cypriis recedit; nam cum Pindarus Cypriorum fabulam vere mutaverit, Lycophro nihil eam nisi decurtat: ea enim quae inter initium dissensionis et mortem Castoris gesta sunt, prorsus omisit, quod abbreviandi studium ad Cassandram vaticinantem optime quadrat, neque Lyncea e cacumine Taygeti speculantem neque Dioscuros insidiantes adtiguit, sed fabulam interruptam eo temporis momento continuat, quo Idas Castorem adoritur. Eadem vero, quae Cypriorum versus complectuntur, Lycophro transsiluit. eius scholiasta narrat ad v. 553: p. 121, 5 *Πολυδεύκης καὶ Κάστωρ ἐκρύβησαν ἐν κοιλώματι δρυός κτλ.* Ergo Cypriis utique usus est scholiasta et confirmatur, quod supra contendimus, scholion v. 548 (p. 120, 26) e Cypriis fluxisse.

Lycophro autem cum ad v. 554 proximum adnectat (555 *λέοντα ταύρω συμβαλόντα γύλοπιν*) leonem Castorem, taurum Idam appellat, et cum pergat (556) *ὃ δ' αὖ σιγίμνω πλεύρ' ἀναρρήξας βοὸς κλινεῖ πρὸς οἴδας*, pronomine *ὃ* Pollucem, substantivo *βοὸς* Lyncea significat. Deinde cum scribat *τῷ δὲ δευτέρω ἐπὶ πληγὴν ἀθαμβῆς κριὸς ἐγκορύψεται*, pronomine *τῷ* Pollucem nominat, arietem autem Idam vocat, qui priore plaga Castorem icit, altera Pollucem occisurus est. Ceterum hic quoque omnes testes conspirant:

Lycophro 556 ss.	Pindarus	Cypria
<i>ὃ δ' αὖ σιγίμνω πλεύρ' ἀναρρήξας βοὸς κλινεῖ πρὸς οἴδας· τῷ δὲ δευτέρω ἐπι πληγὴν ἀθαμβῆς κριὸς ἐγ- κορύψεται, ἄγαλμα πήλας τῶν Ἀμν- κλαίων τάφων ὁμοῦ δὲ χαλκὸς καὶ κε- ραῖνοι βολαὶ ταύρους καταξανούσιν (scil. Apharidas).</i>	<i>65 ἀντίκα γὰρ ἦλθε Ἀΐδας παῖς διώκων· τοὶ δ' ἔναντα σιάθεν τύμβω πατρῶϊ· ἔνθεν ἀρπάξαντες ἄγαλμ' Ἀΐδα, ξεστὸν πέτρων ἔμ- βαλον σιέρω Πολυδεύκε- ος· ἀλλ' οὐ νιν φλάσαν οὐδ' ἀνέχασσαν· ἐφορμαθεῖς δ' ἄρ' ἄκοντι θοῶ ἦλασε Ἀνγκέος ἐν πλευραῖσι χαλ- κόν. Ζεὺς δ' ἐπ' Ἴδα πνε- φόρον πλᾶξε ψολόοντα κε- ραννόν, ἅμα δ' ἐκαίοντ' ἐρῆμοι.</i>	<i>Proclus: καὶ Κά- στωρ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἴδα ἀναιρεῖται, Ἀνγκέος δὲ καὶ Ἴδας ὑπὸ Πολυ- δεύκου.</i>

Consensus manifestus est, dummodo memoria teneamus, Proclum ut excerptorem omnia decurtata in brevissimam formam redigere.

Finem autem faciunt Lycophro et Pindarus, cum idem narrent, quod in Cypriis fuisse Proclus testatur et Clemens Alexandrinus (protr. II 30), Polluci roganti Jovem permisisse, ut alterna vice alterum diem

uterque mortuus apud inferos, alterum uterque in luce vivus degeret. Cf. Lyc. 564—566 = Pind. Nem. X 76—90 = Clem. Al. protr. II 30 = Procl. (*καὶ Ζεὺς αὐτοῖς ἑτερήμερον νέμει τὴν ἄθανασίαν*. Disputatione supersedeo.¹⁾

Auctorem Lycophronis enucleavimus; nunc ad scholia videndum erit quid inde redundet. Ac dixi uno saltem loco scholia Lycophronis auctorem consuluisse, cum ad v. 548 p. 120, 26 fabulam plenam exponerent. Idem factum est, cum vv. 553—558 explanarent. Praeterea nullo verbo Lycophro dicit sepulcrum Amyclaeum Apharei fuisse. Tamen scholiasta p. 121, 8 *Ἴδαν δὲ* inquit *ὁ Ζεὺς ἔκεραίνωσε, πρότερον τοῦ Ἴδου τὴν στήλην ἐκ τοῦ τάφου τοῦ πατρὸς ῥόψαντος ἐπὶ τὸν Πολυδεύκη*. Patris autem fuisse sepulcrum, Cypriorum poeta narraverat, teste Pindari v. 66, ubi de Amyclis nihil. Etiam Hilairam et Phoeben nomina Leucippidum scholiasta novit pag. 120, 24, ac fortasse ea omnia, quae de genere Oebali disserit, Cypriis debet. Nihilominus dubitandum est, num scholiasta Cypria ipsa evolverit. Eorum notitiam potius videtur debuisse compendio alicui aut auctori grammatico: Demetrium nominat; p. 120, 1 *περὶ τῶν Διοσκούρων καὶ Ἴδα καὶ Λυγκέως πρὸς ἀλλήλους μαχομένων γησὶ Δημήτριος*. Qui quis fuerit, nescio, fortasse Scepsius, quippe qui et bene potuerit in libro qui inscriptus erat *περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ διακόσμου* has res ad originem belli Troiani aliquo modo spectantes percensere et a scholiis alias quoque adhibeatur (p. 118, 18). Sed quod gravissimum est, scholiasta potuit scire et scivit, quae in Cypriis narrarentur. Itaque etiam convivii vel sacrificii illius, unde narratio egressa est, notitiam habebat, ac pendent paraphrases vv. 535—543 ex huius carminis scientia, et bona (120, 3—18) et duae deteriores ac recentiores, a sciolis meliore

¹⁾ Unum locum seposui, quippe qui ad aliam fabulam pertineret, vv. 561—563. Quos versus ad Marpessam Apollinisque et Idae de ea certamen scholiasta iure rettulit (p. 121, 23—25). Fortasse haec quoque fabula in Cypriis erat: certe cum in Cypriis Leucippides raptae Apharidarumque mors narrarentur, facillime fieri poterat — ne dicam debebat —, ut res illa commemoraretur; accedit, quod non vv. 535—566, sed etiam vv. 567—583 Cypria Lycophro expressit; cf. schol. 570, modo p. 122, 22; itaque in magno ac continuo Cypriorum fragmento videmur esse. Ac vetustissima est Marpessae fabula: Homerus, ad quem scholia p. 122, 1 nos remittunt: *τὰ δὲ περὶ Ἴδου καὶ Ἀπόλλωνος ἀγωνίσματος (γωνιάματος Α) καὶ Ὀμηρος ἐν τῇ ἰ* (I 556 ss.), eandem ita praestringit, ut eam antea notissimam fuisse planum fiat; cf. schol. T ad I 558: *ὡς διάσημον οὖν τὴν ἱστορίαν περιεργασται* (foeda est interpolatio cod. B: *οὕτως δὲ Σιμωνίδης τ. ἰ. π.*); ac Lycophro Homero paullulum locupletior est.

illa usis confectae (p. 119, 21¹) et p. 119, 16—20)²). Ergo antiquissimae paraphrasis auctor e Cypriis comparando et ratiocinando cognoscere potuit Jovem esse deum illum, quem Lycophro rixam movisse dicit, e Cypriis cognoscere potuit, cui deo Dioscuri libaverint; neque praeter Jovis nomen quidquam est in paraphrasticis scholiis. Tamen olim plura adnotata erant; T enim ponit ad v. 536 haec: *ὁ Δρύμνιος δαίμων ὁ Ζεὺς. Δρύμνιος δὲ παρὰ Παμφυλίοις, Προμανθεὺς παρὰ Θουρόις, Αἰθίοψ δὲ καὶ Γυράψιος παρὰ Χίοις*, et ad v. 542: *Κράγον δὲ τὸν Δία ἐτίμων ἐν Λυκίᾳ*. Ergo praeter auctorem fabularem scholiasta alios adiit, unde disceret ea quae de Jovis cognominibus affert; quos nec cum Lycophrone interpretando nec cum fabulis ab eo tractatis cohaerere, sed *ἐπικλήσεις* ipsarum causa tractavisse propterea manifestum est, quia gentes nominant a Lycophrone reliquisque scholiis quam alienissimas: quid enim Pamphyliis, Thuriis, Chiis, Lyciis cum Paride aut cum Dioscuris?

Verum pergamus exempla proponere, cumque tam diu longeque in Cypriis versati simus, alter locus proximus erit, quo Telephi in Mysia infortunium tractat Lycophro v. 211—215: *ῥῆ̃* (scil. Agamemnoni) *θυμάτων πρόσπαιον ἐκτίνων χάριν δαίμων Ἐνόρχης Φιγαλεὺς Φανστήριος* (id est Bacchus) *λέονια* (Telephum) *θοίνης, ἔχνος ἐμπλέξας λύοις, σχήσει, τὸ μὴ πρόρριζον ἐσιτῶσαι στάχυν κείροντ' ὀδόντι καὶ λαφυστίαις γνάθοις*. Quos versus facillime expedire poterat, cui Cypria sive integra sive excerpta in manibus erant; neque poterat in hac notissima fabula ambigi, quin deus, qui pedes Telephi vitis sarmentis ac claviculis implicabat, esset Liber; tamen ad epitheta v. 212 in scholiis multa adduntur, eaque non modo bona ac docta, sed a Lycophrone et fabula Cypriorum plane aliena.

¹) legendum p. 119, 25 *καὶ εἰς μάχην ἐλεύσονται περὶ τῶν Λευκίππου θυγατέρων Φοίβης καὶ Ἥλειρας, αἷς ἀρπάσαντες τοῖς (οἱ Α) περὶ τὸν Ἴδαν προκατεγγυθεύσας οἱ Διόσκουροι (τοῖς Διοσκούροις Α) εἰς μάχην κατέστησαν*. Hanc paraphrasim non ab eodem conscriptam esse, a quo antiquior confecta est, inde patefit, quod iis ipsis verbis, quos exscripsi, si quis Lycophronem explicare studebat, idem non poterat fabulam adnotavisse, quae inest in narrationcula supra tractata (p. 120, 26; cf. supra p. 21). Tamen recentior hic paraphrasta ea quae scit debet antiquioris diligentiae. Explicationem autem pessumdedit, quia eam ad tritae fabulae normam falso redegit.

²) Hanc interpretationem recentissimam et pessimam esse inde cognoscimus, quia Paridis apud Dioscuros hospitium cum Menelao commutatur. Idem qui hoc scholion confecit verba *ὄρθάγην δὲ κατὰ γλώσσαν τὸν ξένον· λέγει δὲ τὸν Ἀλέξανδρον* ex antiquiore scholio (p. 120, 3. 4) transcripsit.

Tertius locus est de Jove Comyro. Lycophro enim v. 457, ss. narrat Aiakis corpus totum vulnerari non potuisse praeter unum locum, quem Hercules, cum Telamoni obsecutus *καταίθων θύσθλα Κομύρω* infantulum Aiacem deorum gratiae commendaret, pharetra obtexisset. Scholiasta, ut hos versus explicaret, non modo Pindarum evolvit, qui in carmine Isthmico quinto eandem rem fuse tractavit, sed etiam Aeschyli *Θρήσσας* adiit. Qua in fabula quid Aeschylus scripserit, non accuratius scimus; sed sufficit Pindarus; qui cum Jovem diserte nominaret (v. 42 Hercules ita orat *εἴποτ' ἐμᾶν ᾧ Ζεῦ πάτερ θυμῷ θέλων ἄρᾶν ἄκουσας κτλ*), scholiasta sciebat, quis *Κώμυρος* esset, nam dei alicuius esse hanc *ἐπικλήσιν* e verbis *καταίθων θύσθλα* colligendum erat. Nihilominus hic quoque per se aliena adduntur haec: schol. p. 110, 19 *Κώμυρος γὰρ ὁ Ζεὺς ἐν Ἀλικαρνασσῶ τιμᾶται*.

Quartum exemplum praebent v. 521 ss. Ibi de Troia haec cum dicerentur: *οὐκ ἂν τὰ χειρώνακτες ἐργάται διπλοῖ, Δρύμας τε καὶ Πρόφαντος ὁ Κρώμνης ἀναξ, ἐλατύπησαν κοιράνω ψευδωμότη, ἐν ἡμαρ ἀρκέσειε πορθηταῖς λύκοις στέξει βαρείαν ἐμβολὴν ῥαιστηρίαν*, in propatulo erat, *κοιράνω ψευδωμότη* Laomedonta significari, *ἐργάται διπλοῖ* Apollinem et Neptunum appellari. Itaque e duobus cognominibus, quae sequebantur, alterum Apollinis alterum Neptuni erat. Quae ut recte distribueret, scholiasta primum auctorem geographicum de voce *Κρώμνης* consuluit, a quo nactus est quod petebat: *Κρωῖνα Παφλαγονίας πόλις, ἐν ἣ Ἰοσειδῶνος ἱερὸν ἐστὶ κτλ*: ergo in aperto erat, *Πρόφαντον* cognominari Neptunum; quod si inventum erat, etiam *Δρύμας* explicatus erat. Tamen de utroque epitheto in scholiis adduntur paucissima illa quidem, sed ita comparata, ut peculiarem auctorem scholiastam sequi patefiat, nam *ἐπικλήσεως* formam scholiasta aliam exhibet ac Lycophro; cui cum Apollo *Δρύμας* audiat, scholiasta *Δρύμαιον* novit: p. 117, 22 *Δρύμαιος δὲ ὁ Ἀπόλλων τιμᾶται, καὶ Πρόφαντος ὁ Ποσειδῶν*.¹⁾

His exemplis similia habes in scholiis vv. 129. 152. 156—160. 208. 265. 351. 356. 403. 426. 577. 614. 651. 835. 920. 936—938. 985. 1124. 1152. 1152. 1327. 1377.

Ac per proprium fontem *ἐπικλήσεων* notitiam ad scholiastam pervenisse, iis maxime locis elucet, quibus de cognomine aliquo in scholiis disputatur, quamquam in Lycophronis verbis nullum inest.

¹⁾ T cum ad vocem *Δρύμας* v. 522 adnotaret: *Δρυμαῶς ὁ Ἀπόλλων παρὰ Μιλησίοις*, de Apolline Didymaeo cogitavit.

Velut Mercurius cum dicatur a Lycophrone *Νωνακριάτης τρικέφαλος φαιδρός θεός*, adiectiva *τρικέφαλος φαιδρός* non sunt *ἐπικλήσεις*, sed poetice adtributa deo. Tamen scholiasta docte et sagaciter a Lycophrone Mercurium *φαιδρόν* appellari exponit, quia in Boeotia Mercurius *Λευκός* coleretur, cuius cultus *αἴτιον* T quamvis mutilatum servavit. Mercurii autem *Λευκοῦ* Lycophro ne verbo quidem mentionem facit. Aut Lycophro vv. 469 ss., cum verba facit de Troia ab Hercule et Telamone diruta, nullo pacto ad ea spectat, quae in scholiis adnotantur, ut *πυροσκάγον* Telamonem dici demonstratur: p. 111, 23 *ἱστορεῖ γὰρ Ἑλλάντικος ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἡρακλέους εἰσελθὼν εἰς τὴν Τροίαν ὁ Τελαμὼν καὶ μέρος τι τοῦ τείχους καταβαλὼν, εἶτα παρατηρήσας καὶ μαθὼν δυσχεράναντα τούτου ἔνεκα τὸν Ἡρακλέα, Ἀλεξικάκου Ἡρακλέους βωμὸν ἰδρύσατο καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πεπραγμένῳ αὐτοῦ ὀργὴν ἐθεράπευσε.* Hercules *Ἀλεξίκακος* cum nulla adfinitate cum Lycophrone coniunctus sit, tota autem fabella in *αἴτιον* huius cultus exeat, haec quorsum pertineat, in luce est. Aut v. 1303 cum Lycophro Cretensium Troiam a Teucro deductam coloniam muriumque portentum enarrat, scholiasta bene ad Polemonem provocat, quem eadem de re rettulisse Clem. Al. protr. II 39 testis est. Sed ne hoc quidem scholion in id desinit, quod Lycophro expressit, sed in *ἐπίκλησιν* explicandam; haec enim sunt ultima verba scholiastae: *ὄφεν καὶ ὁ Ἀπόλλων Σμινθεὺς ἐκλήθη· σμίνθοι γὰρ παρὰ Κρησὶν οἱ μῦες*: quem cultum Lycophro non commemorat. Similiter ad v. 1225 (*λάβουσιν αἰκισθέντιας Ὀγκαίου βόθρον*) Cereris templum Oncis Arcadicis conditum scholiasta respicit, sed eo nomine, ut Cereris epitheton *Ἐρινός* illo loco celeberrimum ad versum explicandum adhibeat: *Ὀγκαίου τινὲς τῆς Δήμητρος, τοντέστιν ἔριννώδους, παρ' ὅσον ἐν Ὀγκαῖς τῆς Ἀρκαδίας Δήμητρι Ἐρινὸς τιμᾶται, ὡς καὶ Καλλιμάχος·* (fgm. 207) *τὴν μὲν ὄγ' ἐσπέριμηνεν Ἐρινύϊ Τιλφωσαίῃ.* Nihil apud Lycophronem de Cerere: scholion in hoc cognomine prorsus nititur. Eandem vero de eadem Cerere doctrina scholiasta cum tribus inter se diversis locis apponeret (153. 1040. 1225), apparet eum ante oculos habuisse librum aliquem, quo diserte de hoc cognomine agebatur. Etiam de Jove Neptunoque Erechtheo eandem scientiam duobus locis scholiastam dividere supra exposuimus (153. 431); idem in Herculem *Ἀλεξίκακον* cadit, quae *ἐπικλήσις* ad v. 469 et ad v. 663 usurpatur; eademque Veneris *Τροϊζηνίας* explicatio et ad v. 449 et ad v. 610 adscripta est. Ex eodem genere Juppiter *Ἀγαμέμνων* est, quo de cognomine ad v. 1123 scholiasta adnotat: *οἱ Λακεδαιμόνιοι ἰδρύσαντο Ἀγαμέμνονος Διὸς ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ ἥρωος.* Eodem loco usus est, cum v. 1369 explicaret. Ubi cum Lycophro scripsisset: *πρῶτος μὲν ἤξει Ζηνὶ τῷ Λα-*

περσῶν ὁμώνυμος Ζεὺς, scholiasta primum, ut adtributum *Λαπερσῶν* interpretaretur, geographum, ut par erat, adiit auctorem; cui haec debet: *Λάπερσαι δῆμος τῆς Λακωνικῆς*: ita enim correxit traditam (AT) scripturam *τῆς Ἀττικῆς* Wilamowitzius; nam Lapersae est vicus Spartanus, non Atticus. Hac cum explicatione scholiasta de Jove Agamemnone quae comperta habebat coniunxit, cum adderet: *ἐνθα Ἀγαμέμνωνος Διὸς ἱερόν ἐστιν*; quae eadem sunt atque ea, quae ad v. 1123 adscripta. Sequitur paraphrasis nisa in *ἐπικλήσεως* interpretatione: *ὁ ὁμώνυμος οὖν τῷ Λαπερσῶν Διὶ (adde Ζεὺς), ὁ Ἀγαμέμνων, ὅστις ἐπὶ Ἴλιον στρατεύσει (ἐστράτευσεν AT)*.

Sed comprehendendum quid adhuc enucleaverimus. Quae in scholiis de deorum cognominibus aderunt, ex iis aut totius loci interpretatio ita pendet, ut paraphrasis ab eodem homine confecta sit, a quo *ἐπικλήσεων* doctrina non excogitata aut congesta, sed scholiis illata est; aut praeter auctores fabulares et geographos ita usurpantur, ut ea a ceteris scholiorum fontibus diversa fuisse et e peculiari fonte fluxisse appareat. Praeterea nonnunquam deorum cognomina tractantur iis locis, quo videantur non pertinere aut certe Lycophro ansam dederit nullam, cur commemorarentur. Coniectura igitur ab hac quoque parte verisimilis est librum aliquem de deorum cognominibus conscriptum in scholiis usurpari. In eandem coniecturam incidemus, ubi primum ea perquisiverimus, quae de *ἐπικλήσεων* notione atque origine in scholiis memoriae produntur. Nam paene omnia ita comparata sunt, ut ad Lycophronem resque ab hoc tractatas omnino non spectent; ea veriloquia quibus *ἐπικλήσεις* explicantur, nihil ad Lycophronem; sed scripta certe omnia ab iis, qui primi ea scripserunt, utique non eam ab causam, ut Lycophro explicaretur, sed ut *ἐπικλήσεις* illustrarentur: ac loci, qui nominantur per totam Graeciam et Asiam dispersi, a Lycophrone ne adtinguntur quidem, neque quidquam aliud agitur nisi ut aut cur deus aliquam *ἐπίκλησιν* acceperit aut ubi ea in usu fuerit exponatur. Qui autem haec collegit, ei non solum poetae adeundi erant — id enim scholiastae concederemus —, sed etiam singularum urbium historici aliique scriptores varii generis; aliter enim multa inveniri non poterant. Tantam autem talemque doctrinam non congerit, qui Lycophronem commentario prosecuturus est, sed is qui *ἐπικλήσεις* tractandas sibi proposuit. Accedit quod, si unus scholiasta omnia collegisset Lycophronis causa, unius manus indicium aliquod sive argumentorum paritate sive ratiocinandi similitate nancisceremur; contra quaecumque in scholiis de deorum cognominibus scripta sunt, ut ab aliis auctoribus discedunt ac per se stant, ita compilationis speciem manifestam prae se ferunt. Nam primum eadem *ἐπίκλησις* non una ratione, sed dupliciter vel tripliciter saepius expli-

catur, unde diversorum auctorum vestigia cognoscimus; cf. quae ad Themidem *Ἰχναίαν*¹⁾ (schol. 26, 18, P 129), ad Cererem *Ἐρκυνναν* (153; PT) et *Θουρίαν* (153; schol. 79, 18; P 153), ad Bacchum *Ἐνόρχην* (212; schol. p. 85, 17), ad Venerem *Μοργώ* (449; schol. p. 109, 4), Herculem *Παλαίμουνα* (663; schol. p. 132, 14) adnotantur: ne haec quidem scholiastae sunt, qui Lycophronis verba interpretatur, sed eius qui *ἐπικλήσει* colligendis et explicandis operam dat. Eandem autem interpretandi diversitatem per totum commentarium licet animadvertere: modo enim *ἐπικλήσεις* ex veriloquiis (153. 212), modo e locis templorum (129. 152. 153. 403. 440. 448), modo e deorum numine ac potestate (129. 153. 403. 577. 633. 705. 835. 1246) explicantur, modo *αἴτιον* fabella narrata apponitur (153. 160. P 208. 265 449. 652. 663. 985).

Compileris manum indicat etiam auctorum et locorum laudatorum multitudo; nam urbes, insulae, provinciae, gentes nominantur hae: *Abdera* (440), *Arcadia* (212. 400. 431. 1040), *Argus* (Et. M. p. 208, 2; ad. v. 986), *Athenae* (431. 766), *Boeotia* (T 153. 519. 562), *Chius* (537), *Corinthus* (658), *Cyprus* (448. 831), *Delus* (767), *Elis* (160. 562. 614), *Halicarnassus* (459), *Iberia* (663), *Ichnae* (129), *Lacedaemon* (449. 563. 1124), *Lesbus* (212), *Lycia* (542), *Melina* (403, Stephanus Byz. s. v.), *Miletus* (722), *Oncae* (1225), *Pamphylia* (536), *Samus* (831), *Telphusa* (212. 1225), *Thebae* (519), *Thurii* (153. 536), *Trozen* (449. 610), *Tyrrhenia* (162); scriptores autem afferuntur hi: Aeschylus (1246), *Callimachus* (153. 617. 1225)²⁾, Dionysius *Σκιωναῖος* (sic T; *Σκυμναῖος*, quod A habet, nihili est), *Hellanicus* (469), *Pindarus* (440), *Polemo* (1303; cf. supra p. 31).

¹⁾ Lycophronis verba ipsa (v. 129) nec scholiasta nec qui illum sequitur Scheerius recte distinxit. Commate enim post *δίκης* delete et ad *βραβεύς* translato est scribendum: *κεῖνός σε* (Proteus Alexandrum), *Γουνεύς ὡςπερ, ἐργάτης δίκης τῆς θ' Ἡλίου θυγατρὸς Ἰχναίας βραβεύς, ἐπεσβολήσας λυπρὰ νοσφιεὶ γάμων*. Verba *ἐργάτης δίκης* ad *κεῖνος*, non ad *Γουνεύς*, appositively adnectenda sunt eademque ratione nominativus *βραβεύς* cum voce *κεῖνος* coniungendus est. Contra erravit scholiasta cum explicaret: *ἐκεῖνός σε ὁ Πρωτεύς ὡςπερ ὁ τῆς δίκης ἐργάτης Γουνεύς στεργήσει τῶν γάμων. ὁ Γουνεύς δὲ οὗτος Ἄραψ ἦν τὸ γένος καὶ δίκαιος πάνυ, ὅστις διὰ δικαιοσύνης (δικαιοσύνην AT) στασιάζοντάς ποτε τοὺς Φοίνικας καὶ Βαβυλωνίους ἐλθῶν μετήλλαξεν, σταλείς ὑπὸ Σεμράμδος κτλ.*

²⁾ Callimachus olim fuit etiam in scholiis v. 162; ubi P: *Καδμῖλος ὁ Ἐρμῆς ἐν Τυρρηνίᾳ* (= Et. Gud. 290, 22). Confer Macrob. III 8, 6 (= schol. Verg. Aon. XI 543. 558); nam *Stattius Tullianus de vocabulis rerum libro primo ait dixisse Callimachum Tuscos Camillum appellare Mercurium, quo vocabulo significant praeministrum deorum.*

Inde suspicari licet, quam egregia olim fuerit scholiastae vel auctoris, quem scholiasta exscripsit, doctrina; nam olim erant congesta, quaecumque quoque de epitheto sciri poterant, nunc iniuria eorum, qui scholia decurtaverunt, nihil manibus tenemus nisi miseris lacinias; saepissime enim aut deest explicatio, aut locus quo deus colitur omittitur; plerumque autem nomina auctorum interciderunt; nonnumquam factum est, praecipue sub finem commentarii, ut nihil restaret nisi nomen dei ad *ἐπίκλησιν* diserte relatam.

VI

De Pausania periegeta

Quicumque hac nostra aetate de Pausania periegeta disserunt, eorum id plurimum solet interesse, utrum Pausanias ea quae describit suis oculis viderit an scientiam, quam ubique ut suam prae se fert, aliis auctoribus debeat. Ea autem quam nos persequimur disputatio alio tendit neque quidquam cum illa lite, quae adhuc inter viros doctos viget, commune habet. Nobis enim, qui de *ἐπικλήσεων* doctrina agere instituerimus, quoniam Pausaniam praeter eas operis sui partis, quae in describendo versantur, diversi generis libros, historicos, mythographos, alios, usurpasse ab omnibus concessum est, id imprimis erit videndum, ex iis, quae de deorum cognominibus Pausanias tradit, quaenam periegesis sint, quae periegesis non sint. Cuius non sunt, quae esse non possunt, sive suis sive aliorum commentariis usus Pausanias eam conscripsit; neque in nostra quaestione ab hac lite pendemus, immo, haec, nisi discreverimus, quid ad describendam Graeciam pertineat, quid ad alios auctores revocandum sit, diiudicari numquam poterit.

Ac primum periegesis sunt omnia, quaecumque in iis nituntur, quae oculis poterant conspici, sive Pausanias in describendo acquiescit sive rationes adnectit, quae inde proficiscuntur nec ultra ea egrediuntur, quae omnibus erant conspicua. Itaque eae *ἐπικλήσεις* ad auctores periegeticos referendae sunt, quibus praeter nomen dei nihil additur nisi ubi templum aut ara aut statua sita sit; quas eo certius periegesi adscribimus, quo accuratius loci sacrorum describuntur. Sed apparet etiam aliquantam partem explicationum epithetis deorum additarum periegeticam esse, eas certe omnes, quaecumque de nominibus aut quibusdam proprietatibus locorum depromptae sunt, quibus templa condita sunt; nam tales explicationes quivis, qui regionem aliquam peragrat, vel ipse invenire vel ab aliis audire potest. Velut nulla est causa, cur haec e periegesi segregemus: II 24, 1 τὸ δὲ ἄγαλμα

τὸ νῦν χαλκοῦν ἔστιν ὄρθον, *Λειραδιώτης Απόλλων* καλούμενος, ὅτι καὶ ὁ τόπος οὗτος καλεῖται *Λειράς*. Ac multae quidem ἐπικλήσεις ita afferuntur, ut non diserte e locis explicentur, sed ita cum his nullo commentario addito coniunguntur, ut qua ratione loci et ἐπικλήσεις cohaereant, primo obtutu perspiciatur; ut VIII 23, 3 *Καφνάταις* δὲ ἱερά θεῶν *Ποσειδῶνός* ἐστι καὶ ἐπικλήσιν *Κνακαλησίας Ἀρτέμδος*· ἐστὶ δὲ αὐτοῖς καὶ ὄρος *Κνάκαλος*, ἐνθα ἐπέτειον τελετὴν ἄγουσι τῇ *Ἀρτέμιδι*. Huius modi multa extant exempla: III 25, 9 *Μίνερνα Ἰππολαΐτις*; IV 31, 3 *Διὰ Λιμῶντις*; IV 36, 7 *Μίνερνα Κυπαρισσία*; VI 21, 5 *Λίβερ Λενκανίτης*; VII 17, 5 *Μίνερνα Λαρισσαία*; VII 22, 2 *Μερκῦριος Ἀγοραῖος*; VIII 21, 5 *Ἀεσκλαπιὸς Καούσιος*; VIII 35, 5 *Διὰ Σιαδίτις*; IX 31, 4 *Ἰνππίτερ Λαγύσιος*. Etiam Neptunus *Γενέσιος* in hoc numero habendus est, quem etiam si nos aliter explicamus, Pausanias certe vel eius auctor a *Γενεσίο* prope *Λερνὰ* sito derivavit II 38, 4. His autem affines sunt interpretationes eae, quae petitae sunt non ex nomine geographico, sed ex iis quae prope fanum numinis iacent; velut VI 23, 8 ἐκ δὲ τοῦ γυμνασίου πρὸς τὰ λουτρά ἐρχομένη δι' ἀγνῆς τε ἢ ὑδὸς *Σιωπῆς* καὶ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς *Φιλομείρακος* ἐστὶν *Ἀρτέμδος*· τῇ μὲν δὴ θεῶ γέγονεν ἢ ἐπικλήσις αἶτε τοῦ γυμνασίου γείτονι. Ii quoque loci periegetici sunt, quibus a proprietate quadam simulacri omnibus conspicua ἐπικλήσις derivatur; cf. VIII 13, 2 πρὸς δὲ τῇ πόλει *ξοανόν* ἐστὶν *Ἀρτέμδος*· ἴδρται δὲ ἐν κέδρῳ μεγάλῃ, καὶ τὴν θεὸν ὀνομάζουσιν ἀπὸ τῆς κέδρου *Κεδρεῖτις*; IX 11, 7 ὑπὲρ δὲ τὸν *Σωφρονιστήρα λίθον βωμός* ἐστὶν *Ἀπόλλωνος* ἐπικλήσιν *Σποδίου*, πεποιήται δὲ ἀπὸ τῆς τέφρας τῶν ἱερείων.

Praeterea periegesi adnumeranda sunt omnia quaecumque in inscriptionibus nituntur. Solent autem in inscriptionibus poni et nomina artificum et nomina eorum, qui diis sacra dedicaverunt, et causae quibus factum est, ut statuae araeque aut voverentur aut exstruerentur. Atque id imprimis per se patet haec versari in memoria historicorum fide contestata. Ceterum ex hoc genere quae apud Pausaniam sunt, ea, ut par est, diversos in modos sunt conformata; nam modo nomina eorum, qui sacra condiderunt, omittit, modo tacite apponit, modo inde derivandas esse ἐπικλήσεις diserte affirmat. Ut dicit I 28, 2 δύο δὲ ἄλλα ἐστὶν ἀναθήματα, *Περικλῆς* ὁ *Ξανθίππου*, καὶ τῶν ἔργων τῶν *Φειδίου* θεᾶς μάλιστα ἄξιον, *Ἀθηνᾶς* ἄγαλμα ἀπὸ τῶν ἀναθέντων καλουμένης *Ἀημνίας*; aut VIII 53, 7 . . . πλησίον δὲ *Ἀφροδίτης* καλουμένης *Παγίας*· ἰδρύσατο αὐτὴν *Λαοδίχη*, γεγωνῖα μὲν, ὡς καὶ πρότερον ἐδήλωσα, ἀπὸ *Ἀγαπήνορος*, ὃς ἐς *Τροίαν* ἦγγαστο *Ἀρκάσις*, οἰκοῦσα δὲ ἐν *Πάφῳ*. Alia exempla sunt *Ἰνππίτερ Μεσσαπέτις* III 20, 3 (γενέσθαι δὲ οἱ τὴν ἐπικλήσιν ἀπὸ ἀνδρὸς λέγουσιν ἱερωσαμένου τῷ θεῶ), *Ἀεσκλαπιὸς Δημαίνετος* VI 21, 4, *Μίνερνα*

Σκιαδίτις VIII 35, 4. Haec epitheta pleraque omnino non ad cultum pertinent, sed distinguendi causa non tam dis quam templis ab hominibus indita sunt.

Quodsi additur, qua de causa templum aliquis condiderit, in inscriptionibus quid omnino esse potuerit, praecipue respiciendum est; nam qui statuam aut aram aut templum dedicat, ei plerumque sufficit, quod breviter narrat, qua re commotus votum expleverit; scilicet spatii angustiis paucis contentus esse debet, neque solent lapides in numeris literis incisi, fabulis poetarum more compositis et perpolitus adornati, statusis supponi. Sed quae intra certos fines continentur, ea in inscriptionibus fuisse et a periegetis exscribi potuisse verisimile duco; ut II 31, 5 Trozenii *Ἡλίου δὲ Ἐλευθερίου καὶ σφόδρα εἰκότι λόγῳ δοκοῦσί μοι ποιῆσαι βωμὸν ἐκφυγόντες δουλείαν ἀπὸ Ξέρξου τε καὶ Περσῶν*; quae verba epigramma paene redolent. Tamen a periegesi etiam hoc in genere ablegamur, ubicumque ultra vetustissimam memoriam ad tempora heroica deducimur. Quamquam interdum in templis ipsis extiterunt epigrammata quibus dona ab heroe aliquo posita esse confirmabatur; cuius rei testis est Pseudo-Aristoteles, cum de mirab. auscult. 104 scribat: *ἐν δὲ Πενκεντίνοις εἶναι γασιν Ἀρτέμιδος ἱερὸν, ἐν ᾧ τὴν διωνομασμένην ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις χαλκῆν ἔλικα ἀνάκεισθαι λέγουσιν, ἔχουσαν ἐπίγραμμα· Διομήδης Ἀρτέμιδι*. Ficta est haec inscriptio tempore satis recenti; at videmus quo rivulo fabularum notitia etiam ad periegetas fluere potuerit. Tamen eadem res ad nos parvi momenti est. Nam quamvis late pateat ille usus, *ἐπικλήσεων* inscriptionibus explanatarum aut ad originem dedutarum nullum ex temporibus heroicis petitum exemplum exstat.

Verum de his alias; nunc quoniam multos de deorum epithetis locos Pausaniae periegesi vel auctoribus eius periegetis adtribuendos esse aut adtribui posse docuimus, eo progrediendum est, ut, quae a periegesi utique discernenda sint, accuratius definiamus. Pausanias enim praeter eos auctores, qui in describendis urbibus operam suam collocaverant, cum *ἐπικλήσεις* tractaret, aliorum hominum libros aut certe verba inspexisse ipse testis est, quia non uno loco nomina auctorum affert, neque vero eorum quidem periegetarum, sed poetarum omnium. Ac praetermittit hic quoque, ut aliis locis, pleraque nomina eorum, quos exscribit, seligit, ut suam auctoritatem quam maxime augeat, homines remotissimos et antiquissimos, aut certe eos, quos antiquissimos arbitratur. Velut *ἐπικλήσεων* scientiam ac doctrinam se debere fatetur principi omnium *Homero* saepius (de Neptuno Equestri VII 21, 8; de Neptuno Heliconio VII 24, 5; de Mercurio Acacesio VIII 3, 2; de Proserpinae *Κόρης* templo VIII 37, 9; de Minerva *Zosteria* IX

17, 3)¹⁾; deinde *Pindaro*, cum tractet Dianam *Δίκυρναν* (II 30, 3) et Dianam Ephesiam (VII 2, 7)²⁾; Telesillae, cum Dianam *Κορυφασίαν* (II 28, 2) et Apollinem *Πυθαία* (II 35, 2), *Praxillae*, cum Apollinem Carneum (III 13, 5)³⁾, *Antimacho*, cum Cererem *Ἐρινόν* et *Λουσίαν* (VIII 25, 4) explicet⁴⁾. Addi potest *Callimachus*, cuius in Dianae hymno (v. 190 ss) eadem de Britomartide fabula invenitur, quam Pausanias, cum de Dianae *Δικύννης* cultu II 30, 2 exponat, post Pindari locum genealogiamque Britomartidis ex hoc petitam enarrat.

Ergo Pausanias non unum certum auctorem in explanandis deorum cognominibus sequitur; sed iam his tam paucis locis potest colligi, eum *ἐπικλήσεων* compendium quoddam e multorum librorum laciniis compositum adhibuisse. Nam auctores nominat, quorum opera ipse legisse nullo pacto credi potest, Antimachum, Telesillam, Praxillam; et Homerum Pindarumque quamquam Pausaniam legisse nemo est qui neget, tamen dissimile veri est Pausaniam hos auctores ingenti cum diligentia perlustravisse, ut erueret quaecumque ad *ἐπικλήσεις* explicandas idonea posset reperire.

Sed haec opinio, quae adhuc mera in coniectura videtur niti, confirmari potest, si locorum alterum genus perlustravimus his simillimum, non aequum. Nam cum eos locos a periegesi secluserimus, quorum auctores Pausanias diserte laudat, idem valet in eos locos, quibus nomina auctorum non apponit, duos autem se auctores sequi eo significat, quod duas diversas opiniones affert. Talia a periegesi propterea aliena sunt, quia id, quod in monumentis et in rerum natura

1) Etiam cum narret, quam ob rem Venus *Μιγώνιδος* cognomen acceperit (III 22, 1. 2), ad Homerum recurrit; at is locus non ad *ἐπίκλησιν* solam spectat, sed etiam eo tendit, ut eur regio illa in insula Cranaë sita *Μιγώνιον* appellata sit explicetur. Itaque ad nostram questionem eum pertinere certo affirmare non licet.

2) Tertium infra addam locum.

3) Moneo harum poëtriarum Pausaniae usum nullum fuisse, nisi ut *ἐπικλήσεις* explicaret; in aliis operis partibus non laudantur.

4) Omisi ex hac tabula Lyceam, quem Pausaniam ipsum inspexisse Kalkmannus (p. 145 s.) rectissime observavit; ceterum ea, quae Lyceas de Jove Mechaneo II 22, 2 narrare videtur, ad *ἐπίκλησιν* omnino non pertinent, ac de Baccho Cresio II 23, 8 mira mendacia venditat. Omisi etiam Pamphi testimonia de Dianae Neptuni Proserpinae nonnullis cognominibus (I 29, 2. VIII 35, 8. VII 21, 9. VIII 37, 9). Hunc auctorem sublestae fidei, nisi ipse legit, Pausanias videtur aut per compendium mythographicum cognovisse, cui alia ac plurima debet, non *ἐπικλήσεις* (Kalkmann. p. 232 ss), aut legit in hymnorum collectione (Kalkmann. p. 240). — Asii testimonium IX 23, 6 non modo ad *ἐπίκλησιν* Apollinis Ptoi, sed imprimis ad montis Ptoi nomen explicandum allatum est.

cernitur, simplex est neque duplicem admittit interpretationem. Quae sicubi invenitur, libros scriptos usurpari in propatulo est, atque eos quidem, qui non in monumentis aut locis describendis versantur, sed qui de hominum commentis sunt. Ac qualem in his rebus consuetudinem sibi asciverit, pridem notum est; aut enim sine ullo additamento pronomini *οἱ μὲν - οἱ δὲ* varias sententias distinet, aut incolas quorum regiones se peragravisse quibusque scientiam suam se debere fatetur, testes advocat. Exempla autem propono haec: II 35, 4 Cererem *Χθονίαν*; II 35, 9 Orcum *Κλύμενον*; III 13, 2 Proserpinam *Σώτειραν*; III 13, 4 s. Apollinem *Κάρνειον*; III 14, 6 Cererem *Χθονίαν*; III 15, 11 Venerem *Μορσῶ*; III 18, 4 Dianam *Κναγίαν*; III 19, 8 Martem *Θηρίαν*, VI 21, 1 Cererem *Χαμύνην*; VI 21, 6 Minervam *Κυδωνίαν*; VI 22, 11 Dianam *Ἐλαγιάαν*. Praeterea eodem in numero sunt ii loci, quibus Pausanias sententias varias ipsas non exponit, sed fuisse complures de aliquo epitheto significat; velut I 29, 2 *Κατιούσι δὲ, ἐς αὐτὴν περιβόλος ἐστὶν Ἀρτέμιδος καὶ ἕοανα Ἀρίστης καὶ Καλλίστης· ὡς μὲν ἐγὼ δοκῶ καὶ ὁμολογεῖ τὰ ἔπη τὰ Πάμω τῆς Ἀρτέμιδος εἰσὶν ἐπικλήσεις αὐταί, λεγόμενον δὲ ἄλλον ἐς αὐτὰς λόγον εἰδῶς ὑπερβήσομαι*; aut I 44, 3 *ἱερὸν Δήμητρος ἐστὶ Μαλοσόρον· λέγεται δὲ καὶ ἄλλα ἐς τὴν ἐπικλήσιν καὶ τοὺς πρώτους πρόβατα ἐν τῇ γῆ Θρέψαντας Δήμητρα ὀνομάσαι Μαλοσόρον¹⁾*; aut V 14, 1 *γασὶ δὲ Ἡρακλεῖ τῷ Ἀλκμήνης θύοντι ἐν Ὀλυμπίᾳ δι' ὄχλου μάλιστα γενέσθαι τὰς μνίας· ἐξευρόντα οὖν αὐτὸν ἦ καὶ ὑπ' ἄλλον διδαχθέντα Ἀπομνίῳ θύσαι Δίῃ κτλ.* Itaque Pausanias non unius hominis librum unum exscripsit, sed compilationem aliquam, qua multorum de *ἐπικλήσεων* vi et origine iudicia congesta erant. Neque enim tot de tam variis rebus auctores ipsum adisse Pausaniam vereor ne quis credat. Ne id quidem cogitari potest, eum, ut hanc doctrinam arriperet, libros consuluisse, quibus singularum urbium ac provinciarum historiae enarrarentur; nam ea quae de deorum cognominibus affert, non locorum paucorum quorundam propria sunt, sed aequae per totam Graeciam distribuuntur. Ac si perlustramus, quales fuerint opiniones auctorum Pausaniae, vel his quos adhuc tetigimus locis ad diversissima rerum hominumque genera remittimur. Nam aut *αἷτια* traduntur, cum qua de causa deo alicui *ἐπικλήσις* indita sit exponatur (cf. Cererem *Χθονίαν*, Apollinem *Κάρνειον*, Venerem *Μορσῶ*, Dianam *Κναγίαν*, Jovem *Ἀπόμνιον*, Cererem *Χαμύνην*, Minervam *Κυδωνίαν*, Dianam *Ἐλαγιάαν* ll. ll.), aut satis est Pausaniae eum breviter nominavisse, qui primus *ἐπικλήσιν* deo alicui adtribuit

¹⁾ Cf. schol. B ad II. IX 542: *μηλων] ἐξ ἐνός τό πᾶν· (η 115) καὶ μήλαι ἀγλαόκαρποι. μηλοφόρον δὲ καὶ τὴν Δήμητρα τιμᾶσι.*

(cf. Cererem *Xϑονίαν* III 35, 8 et Proserpinam *Σώτειραν* III 13, 2), aut veriloquia *ἐπικλήσεων* enodat earumque vim illustrat (cf. Cererem *Μαλοφόρον*, Martem *Θηρίαν*, Dianam *Ἐλαγιάαν* ll. ll.), aut fabulas in veriloquia desinentes apponit (cf. Apollinem *Κάρνειον*, Cererem *Χαμύνην*, Minervam *Κυδωνίαν* ll. ll.), aut nomen aliquod num omnino inter *ἐπικλήσεις* recte referatur, disputat (cf. Orcum *Κλύμενον*, Dianam *Καλλίστην* ll. ll.). Quos locos omnes, ut a periegesi, ita ab iis auctoribus — si quos habebat —, qui historiam singularum urbium locorumque enarraverunt, alienos esse inde elucet, quod ad *ἐπικλήσεις* explicandas nonnumquam res adhibentur, quae ad regiones remotissimas pertineant; ut unus ex auctoribus tribus, quorum de Marte Therita Spartaeculto sententias Pausanias refert, a Lacedaemoniis ad Colchos provocat; altero loco, qui est de Minerva Asia, duo huius deae cultus commemorantur, alter Laensium, alter Colchorum. Neque vero quidquam interest discriminis, utrum complures aliorum hominum sententias disiungat an ut suam alteri alteram opponat; nam ea, quae se ipsum excogitavisse simulat, interdum ita comparata sunt, ut eum res nonnullas non cogitando assequi potuisse, sed legendo comperisse necesse sit; cf. quae de Orco Clymeno II 35, 9 et de Venere Morpho III 15, 11 dicit, cuius de origine cum duas sententias fuisse exponat, alteram suam esse verbis non praedicat, sed eo sibi vindicat, quod alteram falsam et ineptam esse demonstrat: hoc certe loco, quod ipse probavit, alii se debere fatetur.

Verum haec omnia simplicia et facilia: nunc ad difficiliora veniamus. Pausanias enim, ut fontes, unde hauserit, astute dissimulat et consulto plerumque eos nominat, quos ipse non evolvit, ita varios quibus usus est libros sollertissime inter se commiscet et confundit. Itaque ut disputationis firmum quoddam et quasi stabile fundamentum iaciatur, eruendum est, quoad fieri possit, qua ratione in conglutinando opere usus sit. Neque enim merus est compilerator, sed arte quadam instructus eaque stili elegantia imbutus, quae per rhetorum scholas illis temporibus propagabatur, cum in describenda Graecia nihil antiquius haberet, quam ut animos legentium non tam doctrina fatigaret, quam rerum varietate delectaret, libros inter se diversos, qui ei praesto erant, non continuos exscripsit, sed certo consilio per totum opus disposuit. Itaque etiam *ἐπικλήσεις* easdem non uno loco, sed compluribus explicat; de quibus quae apud auctorem suum invenit, discerpit aut ita, ut aliam alio loco particulam exscribat, aut ita, ut duobus locis repetat eadem. Nonnulla perlustremus exempla, velut Dianam *Λαφρίαν* et *Ἐγεσίαν*. De qua primum loquitur IV 31, 7. Ibi Messenen describere aggressus Pausanias primum aut periegetam

aut artis historiae scriptorem sequitur: artifex enim statuae Dianae nominatur: *Δαμοφῶντος δὲ ἐστὶ τούτου καὶ ἡ Λαφρία καλουμένη παρὰ Μεσσηνίους*. Iis autem quae sequuntur certiores fimus Dianam Laphriam primo Calydone cultam postea Naupactum translata esse: *σέβεσθαι δὲ σμῖσιν ἀπὸ τοιοῦδε αὐτὴν καθέστηκε*. *Καλυδωνίους ἡ Ἄρτεμις — ταύτην γὰρ θεῶν μάλιστα ἔσεβον — ἐπέκλησιν εἶχε Λαφρία*. *Μεσσηνίων δὲ οἱ λαβόντες Ναιίπακτον παρὰ Ἀθηναίων — τηρικαῦτα γὰρ Αἰτωλίας ἐγγυιᾶτα ᾤκουν — παρὰ Καλυδωνίων ἔλαβον*. Neque Calydon neque Naupactus quidquam ad Messenen: itaque Pausanias non sequitur auctorem, qui in Messene describenda aut in rebus Messeniorum adumbrandis versatus est; statuam autem Dianae aut Damophontem Pausanias abhinc omnino iam non respiceret, nisi paullulum interrumperet disputationem, quam de Diana instituit, cum more solito eos, qui hoc capitulum legunt, ad aliam operis sui partem relegaret: *τὸ σχῆμα ἐτέρωθι (VII 18, 10) δηλώσω*. Quibus dictis ad ἐπέκλησιν reversus urbibus, in quibus Dianam *Λαφρίαν* coli antea rettulerat, Calydoni et Naupacto, tertiam addit Patras: *τὸ μὲν δὴ inquit τῆς Λαφρίας ἀφίκετο ὄνομα ἔς τε Μεσσηνίους καὶ ἐς Παιρεῖς Ἀχαιῶν μόνους*. Etiam haec quin ab periegesi Messenae abhorreant, dubium non est; quo in oppidulo describendo quid sibi volunt Patrae, urbs Achaiae? Pergit vero ita: *Ἐγεσίαν δὲ Ἄρτεμιν πόλεις τε νομίζουσιν αἱ πᾶσαι καὶ ἄνδρες ἰδίᾳ θεῶν μάλιστα ἄγουσιν ἐν τιμῇ· τὰ δὲ αἴτια ἐμοὶ δοκεῖν ἐστὶν Ἀμαζόνων τε κλέος, αἱ γῆμην τὸ ἄγαλμα ἔχουσιν ἰδρῦσασθαι, καὶ ὅτι ἐκ παλαιοτάτου τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐποιήθη*. τρία δὲ ἄλλα ἐπὶ τούτοις συνετέλεσεν ἔς δόξαν, μέγεθός τε τοῦ ναοῦ τὰ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις κατασκηνάσματα ὑπερηρότος καὶ Ἐγεσίαν τῆς πόλεως ἡ ἀκμὴ καὶ ἐν αὐτῇ τὸ ἐπιφανὲς τῆς θεοῦ. Atque extrema Pausaniae relinquimus (inde a verbis *τρία δὲ ἄλλα*), reliqua autem et a Messene aliena sunt, quia Ephesiae Dianae templum ibi non erat, et a Diana Laphria longius recedunt. Opponitur sane Diana Ephesia Laphriae eo quod haec non colitur nisi apud Messenios et Patrenses, illa apud omnes graecos. At haec oppositio pendet e lubricitate, non e ratione, harumque sententiarum nexus ineptissimus est, paene dicam nullus. Duas igitur ἐπικλήσεων particulas in manibus habemus neque inter se bene cohaerentes neque cum periegesi ulla ratione coniunctas, quarum altera est de Diana Laphria, altera de Ephesia. De hac quae proferuntur, cum quid sibi velint omnino vix intelligantur, tamen omnis difficultas tollitur, ubi primum alterum quendam locum e libro septimo petitum attulerimus. Cuius libri capite secundo Pausanias coloniarum a Codridis in Asiam deductarum historiam fuse narrat, omniaque continuo procedunt per paucis aliunde insertis. Initium (§ 1) enim Pausanias capit e certa-

mine, quod de regno exortum erat inter Neleum et Medontem, Codri filios; quam ad litem dirimendam Pythiam consultam oraculum edidisse, ut Medonti Neleus cederet; quo facto et reliquos Codri filios et Neleum emigrasse cum exercitu ex Atheniensibus atque Jonibus collecto. Quam narrationem Pausanias his interpositis interrumpit: VII 2, 2 *ἐκ δὲ τῆς Ἑλλάδος τρίτος δὴ οὗτος στόλος ὑπὸ βασιλεῦσιν ἄλλοίοις ὄχλοις τε ἄλλοίοις ἐστάλησαν· τὰ μὲν γὰρ ἀρχαιότατα Ἰόλαος Θηβαίους, ἀδελφιδοῦς Ἡρακλέους, Ἀθηναίους ἐς Σαρδῶ καὶ Θεσπιεῦσιν ἠγήσατο· γενεῆ δὲ μιᾷ πρότερον ἢ ἐξέπλευσαν ἐξ Ἀθηρῶν Ἴωνες, Λακεδαιμονίους τε καὶ Μινύας τοὺς ἐκβληθέντας ὑπὸ Πελασγῶν ἐκ Αἰήμων Θήρας ὁ Αὐτεσιῶνος Θηβαῖος ἤγαγεν ἐς τὴν νῆσον τὴν νῦν μὲν ἀπὸ τοῦ Θήρα τούτου, πρότερον δὲ ὀνομαζομένην Καλλίστην. E quibus prima Pausaniae ipsius sunt, Therae coloniam ex Herodoto (IV 167) sumpsit, cuius eundem locum III 1, 7 expilavit, Jolaus autem quo pertineat, docemur libro decimo, ubi (X 17, 5) suo loco haec ex eodem fonte hausta sunt: *τετάρτη δὲ μοῖρα Ἰολάου Θεσπιέων τε καὶ ἐκ τῆς Ἀττικῆς στρατιὰ κατήρην ἐς Σαρδῶ κτλ.* Deinde Pausanias ad propositum redit pergitque res a Codridis in Asia gestas ita narrare, ut primum coloniae socios uberius enarret (VII 2, 3. 4), post autem Codridarum facta ipsa coloniasque ab illis constitutas persequatur. Qua in re ita solet semper procedere, ut quae gentes ante Graecorum adventum quaque in urbe consederint et qua ratione in dicionem advenarum redactae sint accuratius exponat. Primum igitur Miletum aggreditur (VII 2, 5. 6), quam urbem qui antea incoluissent, Cares Cretensesque a Neleo subactos esse dicit. Cuius fabulae finem facit, cum scribat: *τοῦ δὲ Νειλέως ὁ τάφος Ἴόντων ἐς Αἰδίμους ἐστὶν οὐ πόρρω τῶν πυλῶν ἐν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ.* Verum quid sequitur? VII 2, 6 *τὸ δὲ ἱερὸν τὸ ἐν Αἰδίμοις τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ μαντιεῖόν ἐστιν ἀρχαιότερον ἢ κατὰ τὴν Ἴώνων ἐξοίκησιν· πολλῶν δὲ πρεσβύτερα ἔτι ἢ κατὰ Ἴωνας τὰ ἐς τὴν Ἀρτεμιν τὴν Ἐφεσίαν ἐστίν.* 7 *οὐ μὲν πάντα γε τὰ ἐς τὴν θεὸν ἐπύθετο ἐμοὶ δοκεῖν Πίνδαρος, ὅς Ἀμαζόνιας τὸ ἱερὸν ἔφη τοῦτο ἰδρῦσασθαι στραινομένης ἐπὶ Ἀθήνας τε καὶ Θησεία. αἱ δὲ ἀπὸ Θερωμάδοντος γυναικες ἔθυσαν μὲν καὶ τότε τῇ Ἐφεσίᾳ θεῷ, ἅτε ἐπιστάμεναι τε ἐκ παλαιοῦ τὸ ἱερὸν, καὶ ἠρίκα Ἡρακλεῖα ἔθρυγον, αἱ δὲ καὶ Διόνυσον ἔτι ἀρχαιότερα, ἱκέτιδες ἐνταῦθα ἐλθοῦσαι οὐ μὲν ὑπὸ Ἀμαζόνων γε ἰδρῦθη, Κόρησος δὲ αὐτόχθων καὶ Ἐφεσος, Καῦστρου δὲ τοῦ ποταμοῦ τὸν Ἐφεσον παῖδα εἶναι νομίζουσιν, οὗτοι τὸ ἱερὸν εἰσιν οἱ ἰδρυσάμενοι· καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐφέσου τὸ ὄνομα ἐστὶ τῇ πόλει.* Haec quam non cohaereant cum iis quae antecedunt, in manifesto est; Diana enim Ephesia nihil ad Miletum, nihil ad Neleum, nihil omnino ad colonias Graecas, neque quisquam potest intellegere, his transitum ad Ephesum urbem effici. Atque etiamsi Pausanias e Didymorum mentione occa-*

sionem fabularum illarum interiendarum videtur arripuisse, nexum tamen quam ineptissimum esse cognoscimus. Itaque haec cum interponeret, Pausanias alium auctorem secutus est atque antea. — Sed pergit de coloniis e Graccia in Asiam deductis narrare eademque plane ratione progreditur quam antea iniit, cum primum dicat, qui homines prope Ephesum habitaverint, post, quomodo Ephesus in manus Graecorum venerit (VII 2, 8). Quo facto reliquas Joniae urbes prorsus consimili modo pertractat. Itaque apparet, nexum rerum et sententiarum interrumpi eo loco qui est de Diana Ephesia. Qui ne cum iis quidem cohaeret, quae proxime sequuntur. Vide enim, quae cum excipiant: VII 2, 7 *Ἀελεγες δὲ τοῦ Καρικοῦ μοῖρα καὶ Ἀυδῶν τὸ πολὺ οἱ νεμόμενοι τὴν χώραν ἦσαν ὄρκου δὲ καὶ περὶ τὸ ἱερὸν ἄλλοι τε ἰκεσίας ἔνεκα καὶ γυναῖκες τοῦ Ἀμαζόνων γένος*. His duo inter se discrepantes auctores a Pausania commiscuntur; ab altero erat narratum, primos prope Ephesum habitavisse Leleges et Lydos; eiusdem historici sunt, quae sequuntur; ibi enim ad Leleges istos Lydosque reditur: VII 2, 8 *Ἄνδροκλος δὲ ὁ Κόδρου, οὗτος γὰρ δὴ ἀπεδέδεικτο Ἰώνων τῶν ἐς Ἐφεσον πλευσάντων βασιλεὺς, Ἀελεγας μὲν καὶ Ἀύδους τὴν ἄνω πόλιν ἔχοντας ἐξέβαλεν ἐκ τῆς χώρας*. — Verba quoque proxima *ὄρκου δὲ καὶ περὶ τὸ ἱερὸν ἄλλοι τε ἰκεσίας ἔνεκα* aliqua ratione cum reliquis cohaerent, cum postea narretur: VII 2, 8 *τοῖς δὲ περὶ τὸ ἱερὸν οἰκοῦσι δέϊμα ἦν οὐδέν, ἀλλὰ Ἰωσιν ὄρκους δόντες καὶ ἀνὰ μέρος παρ' αὐτῶν λαβόντες ἐκτὸς ἦσαν πολέμου*. Amazones vero, quas supra addit, in illa de Androclo historia omnino non redeunt, immo ab ea quam alienissimae sunt; sed ut abhorrent ab Androclo, ita ad ea pertinent, quae antea de Diana Ephesia narrata erant. Quam nullo vinculo cum Androclo contineri inde elucet, quod, qui Ephesi *ἀντόχθονες* dicuntur, iidem, cum de Androclo sermo sit, omnino non commemorantur; ne id quidem dicit Pausanias, illos *ἀντόχθονας* cum Lelegibus Lydisve fuisse cognatos. Itaque detecta sunt Pausaniae artificia, ac vereor, ne nimius fuerim in re aperta: quaecumque enim de Diana Ephesia referuntur, ea a proximis seiungenda sunt, quia alio ex fonte provenerunt. Quem locum si perlustraverimus, in cultu Dianae Ephesiae omnia verti lucidum est; cuius duo *αἴτια* adferuntur, quorum alterum in veriloquium *ἐπικλήσεως* exit, alterius Pindarus auctor nominatur. Utrumque autem Pausanias, ut solet, ita coniunxit, ut in altero nisus Pindarum erravisse demonstraret. — Idem vero locus, qui a libri septimi capite secundo facile seiungitur, artissime conexus est cum libro quarto: ubi quae Pausanias verba facit de Diana Ephesia, nunc bene intellegimus; utriusque loco communia sunt et quae de prisca templi vetustate veneranda proferuntur et fabula Pindarica, ad quam IV 31, 8 haec referuntur: *τὰ δὲ αἴτια,*

ἔμοι δοκεῖν, ἐστὶν Ἀμαζόνων τε κλέος, αἶ φήμην τὸ ἄγαλμα ἔχουσιν ἰδρῦσασθαι. Itaque unum ex eodem auctore exscriptum locum Pausanias bis posuit.

At tempus est redeundi ad Dianam Laphriam. Ipse Pausanias nos ad Patrarum descriptionem (VII 18, 8 ss) ablegaverat, ubi eandem diversorum auctorum colluviam deprendimus. Nam primum Dianae *Λαφρίας* templi mentionem inicit: *Πατρεῦσι δὲ ἐν ἄκρῃ τῆ πόλει Λαφρίας ἱερόν ἐστὶν Ἀρτέμιδος*. Deinde simulacrum Calydone ab Augusto deleta Patras translatum esse narrat. Quae neque periegesis neque ad *ἐπίκλησιν* pertinent; nam non id agit, qui haec scripsit, ut simulacrum describat aut Dianae cognomen explicet, sed ut statuae fata enarret. Itaque hic locus ei libro vel uni ex iis libris adtribuendus est, unde Pausanias hausit quae de artis historia tradit (cf. Kalkmann p. 184 ss). Pergit autem ita: *γενέσθαι δὲ τὴν ἐπίκλησιν τῆ θεῶ Λαφρίαν ἀπὸ ἀνδρὸς Φωκέως γασί· Λάφριον γὰρ τὸν Κασταλίον τοῦ Δελφοῦ Καλυδωνίοις ἰδρῦσασθαι τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος τὸ ἀρχαῖον, οἱ δὲ τῆς Ἀρτεμιδος τὸ μῆγμα τὸ ἐς Οἰνέα ἀνὰ χρόνον τοῖς Καλυδωνίοις ἐλαφρότερον γενέσθαι λέγουσι καὶ αἰτίαν τῆ θεῆ τῆς ἐπικλήσεως ἐθέλουσιν εἶναι ταύτην*. Haec a periegesi aliena sunt, quia duplex fabula narratur, non una (cf. quae supra p. 7 disputavi), et quia non ad Patras, sed ad Calydonem omnia spectant. Ne illius quidem auctoris propria sunt, quem Pausanias de artis historia consuluit: nam ad statuam Patrensem omnino non pertinent. Immo, qui duas istas fabellas composuit, ei *ἐπίκλησις* summa rei erat. Ab hoc igitur Pausanias scriptum invenit, Dianam Laphriam coli Calydone: eodem ex fonte hausit, cum quartum librum conscriberet: cf. IV 31, 7 *Καλυδωνίοις ἢ Ἀρτεμις, ταύτην γὰρ θεῶν μάλιστα ἔσεβον, ἐπίκλησιν εἶχε Λαφρία*. In septimo autem libro Pausanias haec addit, quae in quarto promiserat: VII 18, 10 *τὸ μὲν σχῆμα τοῦ ἀγάλματος Θηρεῖουσά ἐστιν, ἐλέφαντος δὲ καὶ χρυσοῦ πεποίηται, Ναυπάκτιω δὲ Μέναιχμος καὶ Σοῦδας εἰργάσαντο· τεκμαίρονται δὲ σφᾶς Κανάχου τοῦ Σικωνίου καὶ τοῦ Αἰγινήτου Κάλλωνος οὐ πολλῶ γενέσθαι τινὶ ἡλικίαν ὑστέρους*. Quibus iterum ad eundem de arte scriptorem deducimur, quem antea comprehendimus: nam ultra statuam Pausanias eo progreditur, ut de aetate artificum disserat. Itaque Pausanias hoc loco praeter periegesim duos auctores contaminavit, alterum *ἐπικλήσεως*, alterum de arte plastica graecorum. Ex eo autem qui scripsit de arte Pausanias cum compertum haberet, Dianae Patrensis sculptores, Menaechmum et Suidam, fuisse Naupactios, iam videmus, qualem in usum hanc notitiam converterit. Nam in quarto libro (IV 31, 7) cum scribat, Messenios qui tunc Naupactum ab Atheniensibus datam incolerent, a Calydoniis Dianae *Λαφρίας* sacra

accepisse (*Μεσσηνίων δὲ οἱ λαβόντες Ναύπακτον παρὰ Ἀθηναίων — τηρικαῦτα γὰρ Αἰτωλίας ἐγγύτατα ᾤκουν — παρὰ Καλυδωνίων ἔλαβον*), ea quae de Messeniorum colonia Naupactum deducta narrat Thucydidi (I 103) debet, quem sescenties et describit et imitatur; ut autem statueret, Messenios Naupactios Dianam Laphriam a Calydoniis accepisse, ad eam sententiam mera ipse coniectura adductus est, atque ea quidem, quae in illo loco nititur, qui erat de Suida et Menaechmo Dianae Laphriae sculptoribus Naupactiis. Quae vero dicit de Messeniis (*τηρικαῦτα γὰρ Αἰτωλίας ἐγγύτατα ᾤκουν*), ea cum non vera sint, sed ineptissima sciolumque studiorum proborum expertem redoleant, ab ipso Pausania apertum est ficta esse, ut aliqua ratione cum ceteris Thucydidem coniungeret. Itaque hoc quoque loco complures auctores contaminavit.

Sed comprehendamus, quid ad *ἐπικλήσεις* ex hac disputatione redundet. Peculiarem igitur de his librum adiit, quem non modo a periegesis (IV 31, 7 ss; VII 18, ss), sed etiam ab auctoribus historicis (VII 2) et artis scriptore, quem Pausanias VII 18, 8 exscribit, alienum esse demonstravimus. Is auctor, quem ne Messeniorum quidem aut Patrensiū rebus in enarrandis studium suum collocavisse inde efficitur, quod res Calydonias describit, quam urbem Aetolicam a toto opere Pausanias exclusit, non certa ullā ratione *ἐπικλήσεις* tractavit, sed quae de Dianae Laphriae origine et de Diana Ephesia apud varios auctores reperiebatur, unum in librum conegessit.

Quibus e Dianae cognominibus quoniam cognovimus quam viam Pausanias in lacerandis, distribuendis, repetendis, contaminandis auctoribus iniisset, brevius disputandum est de Neptuno Equestri, de quo VII 21, haec: *Ποσειδῶνι δὲ παρ᾽ ἧ ὀπόσα ὀνόματα ποιηταῖς πεποιημένα ἐστὶν ἐς ἐπῶν κόσμον καὶ ἰδίᾳ σφίσιν ἐπιχώρια ὄντα ἕκαστοι τίθενται, τοσαῦτε ἐς ἅπαντας γεγόνασιν ἐπικλήσεις αὐτῷ, Πελαγαῖος Ἀσφάλιός τε καὶ Ἴππιος. Ὡς ὀνομάσθαι δὲ Ἴππιον τὸν θεὸν πεύθοιτο μὲν ἂν τις καὶ ἐπ' ἄλλαις αἰτίαις, ἐγὼ δὲ εὐρετὴν ἱππικῆς ὄντα ἀπὸ τούτου σχεῖν καὶ τὸ ὄνομα εἰκάσω. Ὅμηρος μὲν γε ἐν ἵππων ἄθλοισι Μενελάω κατὰ τοῦ θεοῦ τούτου πρόκλησιν περιέθηκεν ὄρκου*

Ἴππων ἀψάμενος γαιήορον ἐννοσίγαιον

ὄμνυθι μὴδὲν ἐκὼν τὸ ἐμὸν δόλω ἄρμα πεδῆσαι.

Sequitur Pamphi testimonium, de quo dubitari posse supra significavi. A Patrarum descriptione, in qua sumus, totus locus propterea abhorret, quia Neptuni templum Patrense a Pausania commemoratum *ἐπίκλησιν* omnino non habet, complures autem *ἐπικλήσεις* afferuntur, e quibus una ita explicatur, ut Patrae nullo pacto respiciantur, sed testis advocetur poeta, Homerus. Ita autem qui scripsit, is animum imprimis

ad *ἐπικλήσεις* advertit. Sed Pausanias alias causas esse, cur Neptunus *Ἴππιος* appelletur, ipse significat, ac sunt apud Pausaniam, quae huc faciant. De Pheneo enim vico Arcadico cum loquatur (VIII 14, 5), haec καὶ Ποσειδῶν inquit χαλκοῦς ἔστηκεν ἑπωνυμίαν Ἴππιος· ἀναθεῖναι δὲ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ποσειδῶνος Ὀδυσσεὶ ἔφασαν· ἀπολέσθαι γὰρ ἵππους τῷ Ὀδυσσεῖ, καὶ αὐτὸν γῆν τὴν Ἑλλάδα κατὰ ζήτησιν ἐπιόντια τῶν ἵππων ἰδρῦσασθαι μὲν ἱερὸν ἐνταῦθα Ἀριέμιδος καὶ Εὐρύππαν ὀνομάσαι τὴν θεὸν ἐνθα τῆς Φενεατικῆς χώρας εἶρε τὰς ἵππους, ἀναθεῖναι δὲ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰππίου. Τῷ δὲ Ὀδυσσεῖ λέγουσιν εὐρόντι τὰς ἵππους γενέσθαι οἱ κατὰ γνώμην ἐν χώρᾳ τῇ Φενεατῶν ἔχειν ἵππους καθάπερ γε καὶ τὰς βοῦς ἐν τῇ ἡπειρῷ τῆς Ἰθάκης ἀπαντικρὺν τρέφειν αὐτόν. καὶ μοι καὶ γράμματα οἱ Φενεᾶται παρείχοντο ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος γεγραμμένα τῷ βάρθρῳ, τοῦ Ὀδυσσεῶς δὴ τι πρόσταγμα τοῖς ποιμαίνουσι τὰς ἵππους. Extrema, quippe quae ad statuam ipsam referantur, auctori Pausaniae periegetico tribuenda sunt; a quo omnia aliena videntur esse, quaecumque de cognomine exponuntur. Nam is, qui Pheneum descripsit, novit unum Neptunum Equestrem; is autem, qui de cognomine agebat, non modo Neptunum *Ἴππιον* interpretatur, sed eadem fabula Dianam *Εὐρύππαν*. Illud vero *αἷμιον* epithetorum in statuæ epigrammate, quo Ulixes ipse loquens inducebatur, omnino non erat; ibi enim quid fuerit inscriptum, Pausanias aperte eloquitur: τοῦ Ὀδυσσεῶς δὴ τι πρόσταγμα τοῖς ποιμαίνουσι τὰς ἵππους. His igitur narratis eo Pausanias transit, ut fabulam antea de Ulixee narratam refutet: qua in re cum argumenta in aetate artis aeris fundendi posita sint, iterum Pausanias libro utitur, qui fuit de artis historia. Atque est proprium Pausaniae, ubi primum periegesim aliis aliunde interpositis interruptit, non uno interiecto auctore esse contentum, sed complurium inter se diversorum librorum fragmenta conferruminare. Hoc igitur loco primum cum periegesi *ἐπικλήσεων* fragmentum coniunxit, deinde adnexuit adnotationem ex artis historia petitam, in qua ita nititur, ut fabulam illam nihili esse demonstraret, non quo auctor ille, quem de aeris fundendi aetate exscribit, eam noverit, sed quia ipse utrumque inter se conciliari posse negabat. — Neptunum autem *Ἰππίον* Pausanias tertio loco attingit, in Arcadicis (VIII 25, 5). Ac Thelpusae quidem topographiae longa de Cereris *Ἐρινός* et *Λουσίας* cognominibus fabula insertur, quam a periegesi supra (p. 6) propter Antimachi versus laudatos segregavimus. Periegesim autem et epithetorum *αἷμιον* sic permiscet, ut media in fabula (VIII 25, 6) simulacri descriptionem interponat. Quo facto ad *ἐπικλήσεις* his redit: VIII 25, 7 τὴν δὲ *Δήμητρα* τεκεῖν φασιν ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος θυγατέρα, ἧς τὸ ὄνομα ἐς ἀτελέστους λέγειν οὐ νομίζουσιν, καὶ ἵππον τὸν *Ἀρεῖονα*· ἐπὶ τούτῳ δὲ

παρὰ στίσιν Ἀρχάδων πρώτοις Ἴππιον Ποσειδῶνα ὀνομασθῆναι. Tertia igitur ἐπικλήσεως causa allata est, quacum alias cohaerere Pausanias ipse (VII 21, 7) significavit.¹⁾

Tertius locus est de Cerere Chthonia, de qua III 14, 5 duae opiniones adferuntur Δήμητρα δὲ Χθονίαν Λακεδαιμόνιοι μὲν σέβειν γασί παραδύντος στίσιν Ὀρφέως, δόξῃ δὲ ἐμῇ διὰ τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Ἐρμιόني κατέστη καὶ τούτοις Χθονίαν νομίζειν Δήμητρα. Duplex igitur opinio proponitur, quarum altera ad Hermionis descriptionem relegamur, ubi haec scripta sunt: II 35, 4 τὸ δὲ λόγον μάλιστα ἄξιον ἱερὸν Δήμητρος ἐστὶν ἐπὶ τοῦ Πρωῆος. τοῦτο τὸ ἱερὸν Ἐρμιονεῖς μὲν Κλύμενον Φορωνέως παῖδα καὶ ἀδελφὴν Κλυμένου Χθονίαν τοὺς ἰδρυσμένους εἶναι· Ἀργεῖοι δὲ, ὅτε ἐς τὴν Ἀργολίαν ἐσῆλθε Δημήτηρ, τότε Ἀθήραν μὲν λέγουσι καὶ Μύσιον ὡς ξενίαν παρασχόντας τῇ θεῷ, Κολόνταν δὲ οὔτε οἶκῳ δέξασθαι τὴν θεὸν οὔτε ἀπονεῖμαί τι ἄλλο ἐς τιμὴν· ταῦτα δὲ οὐ κατὰ γνώμην Χθονίᾳ τῇ θυγατρὶ ποιεῖν αὐτόν. Κολόνταν μὲν οὖν γασὶν ἀντὶ τούτων συγκαταπρησθῆναι τῇ οἰκίᾳ, Χθονίαν δὲ κομισθεῖσαν ἐς Ἐρμιόνα ὑπὸ Δήμητρος Ἐρμιονεῦσι ποιῆσαι τὸ ἱερὸν· Χθονία δὲ οὖν ἢ θεὸς τε αὐτῇ καλεῖται καὶ Χθονία ἐορτὴν κατὰ ἔτος ἄγουσιν ὥρᾳ θέρους. Duas igitur invenit apud auctorem suum Pausanias urbes, ubi Ceres Χθονία colebatur, duorum autem fanorum bina αἴτια, quae ipse ita dispertivit, ut libri ordo suadebat. Sed paullo accuratius si contemplamur eam fabulam, quae Argivorum esse dicitur, inter viros duos, Atheram et Mysium, et Cererem Χθονίαν nulla ratio intercedit; uterque a fabula, sicut exponitur, abesse potuit sine ulla vituperatione. At Mysius certe qua ratione cum Cerere coniunctus sit, aliunde discimus: vide enim quae Pausanias in describendis Argis referat; II 18, 2 ἀπὸ δὲ τῶν Κριῶν προσελθοῦσιν ὀλίγον ἐστὶν ἐν ἀριστερῇ χωρίον Μυσία καὶ Δήμητρος Μυσίας ἱερὸν ἀπὸ ἀνδρὸς Μυσίου τὸ ὄνομα, γενομένου καὶ τούτου καθάπερ λέγουσιν Ἀργεῖοι, ξένου τῇ Δήμητρι. Ecce, Mysius ipse Cereri sacrum condidit. Eius autem memoria tertium redintegratur VIII 27, 9: Πελλήνης δὲ ὅσον στάδια ἐξίχοντα ἀπέχει τὸ Μύσιαιον, ἱερὸν Δήμητρος Μυσίας· ἰδρύσασθαι δὲ αὐτὸ Μύσιόν γασιν ἄνδρα Ἀργεῖον·

1) Miror Kalkmannum (p. 233) aliter indicasse. Quae autem apud Pausaniam sequuntur (VIII 25, 7—9), ea ita superioribus adnectuntur, ut credas eum ἐπιλήσειν Neptuni fusius adornaturum esse: ἐπάγονται δὲ ἐξ Ἰλιάδος ἐπη καὶ Θηβαῖδος μαρτυρία σφισιν εἶναι τοῦ λόγου, ἐν μὲν Ἰλιάδι ἐς αὐτόν Ἀργεῖονα πεποιῆσθαι κτλ. Tamen in his nihil ad Neptunum Equestrem, sed loci Homeri, Thebaidis, Antimachi documento non sunt nisi equo Arioni. Itaque dubitandum est, num Pausanias eos eidem auctori debeat, cui proxima; equidem eos potius adscribam compendio, quo in fabulis enarrandis utitur. Quodsi est, Pausanias rursus duos praeter periegesim auctores contaminavit.

ἔδεξάτο δὲ οἴκῳ Δίμητρα καὶ ὁ Μύσιος λόγῳ τῷ Ἀργείων. Fabula Argiva ad explicanda Pellenae sacra nihil valet. Immo hic quoque cognoscimus extitisse apud auctorem Pausaniae unam Cereris Mysiae explicationem a Mysio Argivo repetitam; hanc Pausaniam cum excerptisset, bis posuisse, et in describendis Argis et in describenda Pellene. Quodsi Pausanias II 18, 3 *γενομένον καὶ τούτου* se antea alterum quendam significat commemoravisse Cereris hospitem Argivum, ad I 14, 2 remittimur, ubi Pelasgum eam hospitio excepisse narratur: idem vero Pelasgus Cererem condidit *Πελασγίδα* II 22, 1.

Venio ad Dianam *Δίκυνναν, Ἀγαίαν, Βριτόμαρτιν*. Pausanias cum Aeginae res visu dignas enumerat, haec II 30, 3 *ἐν Αἰγίνῃ δέ*, inquit, *πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Πανελληνίου Διὸς ἰουσίην ἔστιν Ἀγαίας ἱερόν ἐς ἣν καὶ Πίνδαρος ἔσμα Αἰγινίταις ἐποίησε. γασὶ δὲ οἱ Κρηῖτες, τούτοις γάρ ἔστι τὰ ἐς αὐτὴν ἐπιχώρια, Καρμάνορος τοῦ κατήρατος Ἀπόλλωνα ἐπὶ γόνῳ τῷ Πύθωνος παῖδα Εὐβούλον εἶναι, Διὸς δὲ καὶ Κάριμης τῆς Εὐβούλου Βριτόμαρτιν γενέσθαι*: sequitur fabella ex Callimachi hymno in Dianam 191 ss. petita (cf. supra). *ταύτην μὲν θεὸν ἐποίησεν Ἄρτεμις, σέβουσι δὲ οὐ Κρηῖτες μόνον, ἀλλὰ καὶ Αἰγινῆται λέγοντες ἀγαισθῆναι (φαίνεσθαι vulgo; corr. Kalkmann) σφίσις ἐν τῇ νήσῳ τῇ Βριτόμαρτιν· ἐπικλήσεις δὲ οἱ παρὰ τε Αἰγινίταις ἔστιν Ἀγαία καὶ Δίκυννα ἐν Κρήτῃ*. Supra (p. 6) exposui locum hunc a periegesi alienum esse propterea quia Pindarus laudatur et praeter eum alter auctor Callimachus adhibetur; accedit, quod Cretensium fabulis in describenda Aegina locus nullus est. Sed quaeret aliquis fortasse, quo iure hunc Pausaniae locum inter deorum *ἐπικλήσεις* receperim; neque enim Dianae *ἐπικλήσεις* dicitur *Ἀγαία*, sed Britomartidis nymphae. Legat vero, si quis dubitat, alterum locum, qui est in Laconicis III 14, 5. Spartae *ἐπανελευθούσι δὲ ὀπίσω πρὸς τῇν λέσχην ἔστιν Ἀρτέμιδος Ἰσσωρίας (Ἰσώρας vulgo; corr. L. Weber, quaest. Lac. p. 60) ἱερόν, ἐπονομάζουσι δὲ αὐτὴν καὶ Λιμναίαν, οὗσαν οὐκ Ἄρτεμιν Βριτόμαρτιν δὲ Κρητῶν. τὰ δὲ ἐς αὐτὴν ὁ Αἰγινάτος ἔχει μοι λόγος*. Ibi quae primo loco de Diana Issoria dicuntur, utique periegesis sunt; quae autem sequuntur, ea ut inter se bene cohaerent, a periegesi Laconicae seiungenda esse Cretensium mentio indicat; ad *ἐπικλήσεις* eadem pertinent, quia non minus duo epitheta Dianae commemorantur. Sequitur eundem hominem, cuius e libro Pausanias hoc fragmentum sumpsit, etiam Dianam *Ἰσσωρίαν* commemoravisse; quam nisi novisset, Pausanias illud de Diana Limnaea et Britomartide excerptum hoc potissimum loco intercalare non potuit. Cuius verba *οὗσαν οὐκ Ἄρτεμιν*, quamquam per se sunt insulsa, tamen docent apud auctorem Pausaniae Britomartim inter Dianae *ἐπικλήσεις* relatum fuisse: aliter enim ne hanc quidem in

sententiam incidisset. Istum vero tertii libri locum cum libro secundo cohaerere et rerum similitudo ostendit et Pausanias ipse significat. Itaque non solum Britomartim, sed etiam Aphaeam et Dictynnā inter Dianae epitheta auctor eius enumeraverat.

Nunc paullo fusius est dicendum de Mercurio Acacesio, quem Pausanias bis commemorat. Octavum enim librum ita exorditur, ut primum de Arcadiae originibus disserat. Quod caput incipit a Pelasgo (VIII 1, 4 ss.), deinde Lycao tractatur Pelasgi filius (VIII 2), quo facto Pausanias ad Lycaonis filios transit (VIII 3, 1—5). Ac si accurate perpendimus, quae de filiis Lycaonis scripta sunt, Pausaniam certum in disponenda hac Arcadicorum particula ordinem apparet secutum esse. Nam ita filios percenset, ut singulorum nomina primo ponat loco, post enumeret, quas urbes singuli condiderint. Quaecumque enim ab hoc ordine discedere videntur — sunt autem paucissima —, aliunde inserta esse potest ostendi. Capitulum autem quod est de Lycaone (VIII 2), quamquam primo obtutu speciem prorsus aliam prae se videtur ferre, nullo pacto ab illa ratione digreditur. Exordium enim eius faciunt pauca verba Pausaniae ipsius: *Λυκάων δὲ ὁ Πελασγοῦ τοσάδε εἶρεν ἢ ὁ πατήρ οἱ σοφώτερα*. Sequitur — eundem in modum quo Pausanias postea in filiis enumerandis utitur — urbs, quam condidit, Lycosura: *Λυκόσουράν τε γὰρ πόλιν ᾤκισεν ἐν τῷ ὄρει τῷ Λυκαίῳ*. Ea autem, quae haec verba excipiunt, ut cum genealogia illa veterum regum Arcadiae nulla adfinitate coniuncta sunt, ita diversis ex fontibus fluxisse et a Pausania huic loco adglutinata esse demonstrabo. Ac de Jove Lycaeo, quem post Lycosuram ipsam Pausanias aggreditur, postea dicemus. Quem postquam brevissime adtigit (VIII 2, 1 *καὶ Δία ὠνόμασε Λύκαιον καὶ ἀγῶνα ἔθηκε Λύκαια*), de Panathenaeis loquitur, quae ad propagines regum Arcadicorum nequaquam pertinent, sed ad Athenienses. Post se convertit ad ludos Olympicos; de quibus quae affert, cum in libro quinto iam persecutus sit (cf. V 7, 6. 7. 10), ea ipse a proposito aliena esse testis est. Tum Cecropem cum Lycaone comparat: VIII 2, 2 *δοκῶ δὲ ἔγωγε Κέκροπι ἡλικίαν τῷ βασιλεύσαντι Ἀθηναίων καὶ Λυκάωνι εἶναι τὴν αὐτήν, σογία δὲ οὐχ ὁμοία σφᾶς ἐς τὸ θεῖον χρήσασθαι· ὁ μὲν γὰρ Δία τε ὠνόμασεν Ὑπάτου πρῶτος καὶ ὅποσα ἔχει ψυχὴν, τούτων μὲν ἡξίωσεν οὐδὲν θῦσαι, πέμματα δὲ ἐπιχώρια ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καθήγισεν, ἃ πελάνους καλοῦσιν ἔτι καὶ ἐς ἡμᾶς Ἀθηναῖοι*. His ea paullo pleniora repetit, quae in Atticis suo loco posita erant: I 26, 5 *ἔστι δὲ οἴκημα Ἐρέχθειον· πρὸ δὲ τῆς ἐσόδου Διὸς ἐστὶ βωμὸς Ὑπάτου, ἔνθα ἔμψυχον θύουσιν οὐδὲν, πέμματα δὲ θέντες οὐδὲν ἔτι οἴνῳ χρήσασθαι νομίζουσιν*. Posthac ad Lycaonem transit: VIII, 3, 3 *Λυκάων δὲ ἐπὶ τὸν βωμὸν τοῦ Λυκαίου Διὸς βρέφος ἤνεγκεν ἀνθρώπου καὶ ἔθυσε τὸ βρέφος καὶ*

ἔσπεισεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὸ αἷμα. καὶ αὐτὸν αὐτίκα ἐπὶ τῇ θυσίᾳ γενέσθαι λύκον φασὶν ἀντὶ ἀνθρώπου. Ad eandem rem, postquam nonnulla interposuit, quae ex ipsius officina prodiisse insulitas sententiarum rerumque indigentia clamant (VIII 2, 4. 5. 6), paullo infra redit: VIII 2, 6 λέγουσι γὰρ δὴ ὡς Λυκάονος ὕστερον αἰεὶ τις ἐξ ἀνθρώπου λύκος γίνοιτο ἐπὶ τῇ θυσίᾳ τοῦ Λυκαίου Λιός, γίνοιτο δὲ οὐκ ἐς ἅπαντα τὸν βίον· ὅποτε δὲ εἶη λύκος, εἰ μὲν κρεῶν ἀπόσχοιτο ἀνθρώπων, ὕστερον ἔτει δεκάτῳ φασὶν αὐτὸν αἰεὶς ἀνθρώπον ἐκ λύκον γενέσθαι, γενεσάμενον δὲ εἰς αἰεὶ μένειν θηρίον. Haec patet cum iis cohaerere, quae antea de Jove Lycaeo allata sunt, et id unum agere, ut haec ἐπίκλησις quo iure ad Jovem delata sit, explanetur. Itaque hic quoque locus a genealogia regum Arcadicorum alienus est, praesertim cum ultra Lycaonem eiusque filios ad tempora recentiora descendat. Quae vero sequuntur de Nioba, de gryphibus, de Tritonibus, ea e paradoxorum copiis hausta sunt, neque quidquam invenitur, quin alias Pausanias tractaverit; Niobam enim commemorat I 21, 3, gryphes I 23, 6, Tritones IX 29, 1 (cf. Kalkm. p. 29 s. 273). Itaque qua ratione hoc caput Pausanias composuerit, in aperto est; nam praeter suas nugas et ineptias in mediis rebus Arcadicis multa collocavit, quae re vera alio pertinere demonstravi, Panathenaea, Olympia, Cecropem, mirabilia; ne unus quidem, qui alibi non invenitur, Juppiter Λυκαῖος, genealogiae Arcadicae adfinis est, sed ad ἐπικλήσεις referendus. Haec omnia si dempseris, nil restat nisi quae sunt in initio capituli: Λυκόσουράν τε γὰρ πόλιν ἤκισεν ἐν τῷ ὄρει τῷ Λυκαίῳ; quae eandem habent speciem atque ea quae paullo infra de Lycaonis filiis sequuntur. In quibus duo loci intercalati sunt, alter Stesichori (VIII 3, 2), alter de Mercurio Acacesio, cf. VIII 3, 2: (Τραπεζεὺς δὲ καὶ Λασσεάτις καὶ Μακαρεὺς καὶ Ἐλισσὼν καὶ Ἄκακός τε καὶ Θῶκνος Θωκνίαν πόλιν, ὃ δὲ Ἀκακίσιον ἔκισεν.) ἀπὸ τοῦτου δὲ τοῦ Ἀκάκου καὶ Ὀμηρος λόγῳ τῷ Ἀρκάδων ἐς Ἐρμῆν ἐποίησεν ἐπίκλησιν. Mercurium Acacesium auctoris genealogiae Arcadicae non esse inde colligimus, quod Homeri testimonium advocatur. Eadem de causa e periegesi eum segregavimus (cf. supra p. 5); in hac enim media eadem paullo pleniora invenimus VIII 36, 10: ὑπὸ τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ πόλις τε ἦν Ἀκακίσιον Ἐρμού τε Ἀκακησίου λίθου πεποιημένον ἄγαλμα καὶ ἐς ἡμᾶς ἐστὶν ἐπὶ τοῦ λόγου. τραφῆναι δὲ Ἐρμῆν παῖδα αὐτόθι καὶ Ἄκακον τὸν Λυκάονος γενέσθαι οἱ τροφεῖα Ἀρκάδων ἐστὶν ἐς αὐτὸν λόγος, ac qui haec Pausaniae suppeditavit, is non Graeciae urbes visere ac describere, sed in fabulis versatus ἐπίκλησιν explicare voluit.¹⁾

¹⁾ Moneo Pausaniae veriloquium Mercurii Acacesii non pendere e grammaticorum homerorum doctrina; scholia certe ABTD ad II 185 (= Et. M. 44, 54) eandem ἐπίκλησιν aliter interpretantur.

His de locis omnibus ideo uberrime exposui, ut appareret, quae ratione in componendo opere Pausanias usus esset. Ac certis exemplis nunc demonstratum est eum et eiusdem auctoris lacinias diversissimis locis collocare solere et singula capita, quibus continuae disputationis speciem induit, e variis variorum librorum fragmentis conglutinare. *Ἐπικλήσεων* vero ad scientiam quae adfert, ea omnia non uni auctori debet, sed permultorum librorum compilationi: haec sententia nostra paene omnium locorum indole ac natura confirmatur, praesertim cum Pausaniam eum fuisse, qui illam doctrinam amplissimam congereret, iure omnes negent.¹⁾

Adhuc e periegesi seclusimus eos locos, quibus Pausanias aut discrete testes nominat aut complurium hominum opiniones diversas tacite refert. Nunc pergamus discernere, quae discrepant ab iis, quae ad describendas urbes profert. Quo in genere luculentissimo exemplo est Ceres *Μέλαινα*, cuius de origine haec narrat: VIII 42, 1 *Δήμητρος δὲ ἄντρον αὐτόφι ἱερὸν ἐπικλήσιν Μελαίνης· ὅσα μὲν δὴ οἱ ἐν Θελοπούσῃ λέγουσιν ἐς μῆξιν τὴν Ποσειδῶνός τε καὶ Δήμητρος, κατὰ ταῦτά σφισιν οἱ Φιγαλεῖς νομίζουσιν· ιεχθῆναι δὲ ὑπὸ τῆς Δήμητρος οἱ Φιγαλεῖς φασιν οὐχ ἔππον, ἀλλὰ τὴν Δέσποιναν ἐπονομαζομένην ὑπὸ Ἀρκάδων. 2 τὸ δὲ ἀπὸ τοῦτου λέγουσι θυμῷ τε ἅμα ἐς τὸν Ποσειδῶνα αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῆς Περσεφόνης τῇ ἀρπαγῇ πένθει χρωμένην μέλαιναν ἐσθῆτα ἐνδύναι καὶ ἐς τὸ σπήλαιον τοῦτο ἐλθοῦσαν ἐπὶ χρόνον ἀνεῖναι πολὺν κτλ.* Tum fabulam persequitur. Aperte autem Pausanias ad ea legentes reicit, quae antea

¹⁾ Etiam illud observare licet, Pausaniam interdum eandem fabulam aut eundem e fabulari historia petiitum hominem ita compluribus locis commemorare, ut semper ad aliquam *ἐπίκλησιν* referatur. Velut Clymenus Eleus, Cardyis filius, non reperitur, nisi cum *αἴτια* epitheti alicuius enarrantur: V 18, 1 Herculis *Παραστάτου*, V 14, 8 Junonis *Ὀλυμπίας*, VI 21, 6 Minervae *Κυδωνίας* sacra instituisse fertur. Inde efficitur huius hominis notitiam Pausaniae auctorem *ἐπικλήσεων* suppeditavisse. Idem valere conicio in bellum ab Hercule et Thebanis cum Orchomeniis gestum. A qua fabula bis *αἴτια* cognominum repetuntur Herculis, *Ῥινοκολούστου* IX 25, 4 et *Ἰπποδέτου* IX, 26, 1. Ergo ab *ἐπικλήσεων* auctore utique narrata erat. Atque horum quidem locorum alter hic est IX 25, 4 καὶ ἀπωτέρω μικρόν *Ἡρακλῆς ἔστηκεν ἐν ὑπαίθρῳ Ῥινοκολούστης ἐπωνυμίαν ἔχων, ὅτι τῶν κηρύκων, ὡς οἱ Θηβαῖοι λέγουσιν, ἀπέτεμεν ἐπὶ λῶβῃ τὰς ῥίνας, οἱ παρὰ Ὀρχομενίων ἀφίκοντο ἐπὶ τοῦ δασμοῦ τὴν ἀπαίτησιν.* Quam ob causam tributum poposcerint Orchomenii aut quale fuerit cum non audiamus, sequitur fabulam a Pausania in breviorum formam esse redactam. Rem postea (IX 37, 2) Pausanias narrat, non ut eo *ἐπίκλησιν* ullam referat, attamen ita, ut inde demum lucem accipiant, quae de Hercule *Ῥινοκολούστου* enarrantur. Eadem de illo bello fabula IX 17, 1 exponitur, ubi de Dianae *Εὐκλείας* templo sermo est.

de Cerere exposuit VIII 25, 5 ss. Ibi narrandi finem fecit his: VIII 25, 7 τὴν δὲ Δήμητρα τεκεῖν φασιν ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος θυγατέρα, ἧς τὸ ὄνομα ἐς ἀτελέστους λέγειν οὐ νομίζουσιν, καὶ ἵππον τὸν Ἀρείονα. Illo vero loco se fabulam ab hac altera discrepantem referre adfirmat. Quid? duae fabulae num inter se adversantur? Nonne ipse Pausanias VIII 25, 5 dixit Cererem filiam peperisse? Ac quam arte alter locus cum altero cohaereat, inde elucet, quod etiam VIII 42, 2 ad Cereris iram (Θυμῶ τε ἅμα ἐς τὸν Ποσειδῶνα) cum luctu Proserpinae raptae non admodum congruentem Pausanias redit, a qua antea cognomen Cereris Ἐρινύος derivavit. Haec igitur per se idonea sunt, quibus ostendatur fabulam, quae de Cerere Nigra VIII 42, 2 exstat, non ad Phigaliae descriptionem, sed ad ἐπικλήσεων fragmentum pertinere, quod VIII 25 latere partim demonstravimus, partim demonstrabimus. Sed alia accedunt. Statua enim ipsa Cereris Phigaliensis sic describitur: VIII 42, 4 καθέζεσθαι μὲν ἐπὶ πέτρῳ, γυναικὶ δὲ εἰκέναι τᾶλλα πλὴν κεφαλῆν· κεφαλὴν δὲ καὶ κόμην εἶχεν ἵππου, καὶ δρακόντων τε καὶ ἄλλον θηρίων εἰκόνες προσεπεφύκεσαν τῇ κεφαλῇ· χιτῶνα δὲ ἐνεδέδυντο καὶ ἐς ἄκρους τοῖς πόδας· δεξιὰς δὲ ἐπὶ τῆς χειρὸς ἦν αὐτῆ, περιστερὰ δὲ ἡ ὄρνις ἐπὶ τῇ ἐτέρῳ. ἐφ' ὅτῳ μὲν δὴ οἱ τὸ ξόανον ἐποιήσαντο οὕτως, ἀνδρὶ οὐκ ἀσυνείτῳ γνώμην, ἀγαθῶ δὲ καὶ τὰ ἐς μνήμην δῆλὰ ἐστί. Quibus dictis ad cognomen reditur: Μέλαιναν δὲ ἐπονομάσαι φασὶν αὐτὴν ὅτι καὶ ἡ θεὸς μέλαιναν τὴν ἐσθῆτα εἶχε. Tum iterum de simulacro haec: VIII 42, 5 τοῦτο μὲν δὴ τὸ ξόανον οὔτε ὅτου ποίημα ἦν, οὔτε ἡ φλοῦξ τρόπον ὄντινα ἐπέλαβεν αὐτὸ μνημονεύουσιν· ἀφανισθέντος δὲ τοῦ ἀρχαίου Φιγαλεῖς οὔτε ἄγαλμα ἄλλο ἀπεδίδοσαν τῇ θεῷ, καὶ ὁπόσα ἐς ἐορτὰς καὶ θυσίας, τὰ πολλὰ δὲ παρῶπτό σφισιν, ἐς ὃ ἡ ἀκαρπία ἐπιλαμβάνει τὴν γῆν, καὶ ἰκετεύσασιν αὐτοῖς χρῆτάδε ἡ Πυθία κτλ.: versus Pythiae afferuntur, in quibus nihil de cognomine inest. Restituerunt igitur Cereri debitos honores: § 7 καὶ Ὀνάταν τὸν Μίκωνος Αἰγυνήτην πείθουσιν ἐφ' ὅσῳ δὴ μισθῶ ποιῆσαι σφισιν ἄγαλμα Δήμητρος τότε δὴ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀνευρὼν γραφὴν ἢ μίμημα τοῦ ἀρχαίου ξόανου, τὰ πλείω δὲ, ὡς λέγεται, καὶ κατὰ ὄνειράτων ὄψιν, ἐποίησε χαλκοῦν Φιγαλεῦσιν ἄγαλμα, γενεᾷ μάλιστα ὕστερον τῆς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπιστρατείας τοῦ Μήδου. Deinde de Onata multa addit, quae huc non faciunt. Infra autem ita pergit § 12: τὸ δὲ ἄγαλμα τὸ ὑπὸ τοῦ Ὀνάτα ποιηθὲν οὔτε ἦν κατ' ἐμὲ οὔτε εἰ ἐγένετο ἀρχὴν Φιγαλεῦσιν, ἠπίσταντο οἱ πολλοί· τῶν δὲ ἐντυχόντων ἡμῖν ἔλεγεν ὁ πρεσβύτατος γενεαῖς πρότερον τρίσιν ἢ κατ' αὐτὸν ἐμπεσεῖν ἐς τὸ ἄγαλμα ἐκ τοῦ ὀρόφου πέτρας, ὑπὸ τούτων δὲ καταγῆραι καὶ ἐς ἅπαν ἔφασκεν αὐτὸ ἀφανισθῆναι· καὶ ἔν γε τῷ ὀρόφῳ δῆλα καὶ ἡμῖν ἔτι ἦν καθὰ ἀπερρώγασαν αἱ πέτραι. Multa in his coniungi, quae e diversis fontibus hausta essent, viri docti pridem intellexe-

runt.¹⁾ Primum mitto, quae de Onatae aetate et de Cereris sacris Pausanias disputat: haec a periegesi aliena esse non opus est demonstrare. Sed restant alia, quae in suspicionem vocanda censeamus. Ipse enim Pausanias neque Onatae neque priscum simulacrum vidit: quod cum confiteatur, diserte concedit se de his quae narret aliis debere. Narrat autem, se a sene quodam audivisse, olim Cereris statuam ab Onata sculptam lapide delapso contritam esse. Haec post simulacrum deletum scripta sunt neque qui ea refert, is Onatae opus umquam vidit. Quod si est, ea quae de hoc inveniuntur ab alio auctore narrata fuisse sequitur. Nam si quis ita de simulacro loquitur, ut sculptoris nomen, patrem, patriam, causamque enarret, qua denno statua dedicata sit, is ipse templum et simulacrum conspexit. Alterum igitur deprehendimus periegetam, qui ante Onatae statuam dirutam Phigaliae descriptionem confecit. Etiam illud sequitur eum, qui Onatae simulacrum videre et describere posset, non conspicatum esse priscam statuam. Tamen describitur. Ergo aut ad periegetam quendam saeculo quinto vetustiore deducimur, id quod cogitari non potest, aut in fabulis mendaciisque versamur. Et apparet Onatam statuam Cereris simulacri prisci ad exemplum conficere non potuisse, quo tempore illud iam extinctum esset. Atque cum Pausanias rem ita expedire studeat, ut Onatam *ἀνευρόντα γραφήν ἢ μίμημα τοῦ ἀρχαίου ξοάνου, τὰ πλείω δὲ . . . καὶ κατὰ ὄνειράτων ὄψιν* sculpsisse adfirmet, in aperto est ad novi simulacri exemplum ab Onatae confecti veteris descriptionem compositam esse. Haec autem — id quod in nostra quaestione summum est — etiam ab illa de Cereris *Μελαίνης* cognomine fabula abhorret neque ullo pacto ad eam quadrat. Nam epitheton cum inde deducatur, quod nigram vestem Ceres induerit, in simulacro vestis adest, sed de colore nihil: *χιτῶνα δὲ ἐνεδέδυτο καὶ ἐς ἄκρους τοὺς πόδας*. Tamen sunt in descriptione nonnulla, quae cum narratiuncula videntur consentire, velut *κεφαλὴν δὲ καὶ κόμην εἶχεν ἵππου*. At prae summo reliquorum discrimine haec nihil valent: nam multa in simulacro occurrunt, quae nec pertinent ad illam fabulam neque ea explicantur, velut dracones aliaeque bestiae in capite Cereris exsculptae, delphis in altera, in altera columba sedens; et multa in fabula, quae e simulacro explicari non possunt, velut quae de Pane, Jove, Parcis narrantur. Ergo nec a vetere nec a novo simulacro sumpta est fabula. Sequitur eam nec a Pausania inventam nec ab auctore periegeta quo usus est relatam, sed ex alio libro transcriptam esse.

¹⁾ Kalkmann, Pausanias der Perieget, p. 23. Hirt, de Pausaniae Eliacis, diss. Gryphisw. 1879, p. 45 ss. Petersen, Krit. Bemerkungen z. ält. Gesch. d. griech. Kunst, progr. Ploen. 1871, p. 35 ss.

Proximum est, ut pauca de Cerere Lusiam dicam, quae a Pausania VIII 25, 6 commemoratur. Ac Cererem cum exposuerit Thelpusae colli *Ἐρινύν*, cuius epitheti *αἴτιον* propter versum Antimachi supra (p. 6) e periegesi seclusimus, eandem fabulam ita finit: § 6 *τὸ μὲν δὴ παρατύχαια τὴν Δήμητρα ἐπὶ τῷ συμβάντι ἔχειν ὀργίλως, χρόνον δὲ ὕστερον τοῦ τε θυμοῦ παύσασθαι καὶ τῷ Λάδωνι ἐθελῆσαι φασιν αὐτὴν λούσασθαι. Ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐπικλήσεις τῇ θεῷ γεγόνασι, τοῦ μηνίματος μὲν ἕνεκα Ἐρινύς, ὅτι τὸ θυμῷ χρῆσθαι καλοῦσιν ἔρινύειν οἱ Ἀρκάδες, Λουσσία δὲ ἐπὶ τῷ λούσασθαι τῇ Λάδωνι.* Ne Lusiam quidem Cereris periegesis est, quippe quae *ἐπίκλησις* eadem fabula nitatur atque *Ἐρινύς* neque ab hac possit divelli. Periegesis autem statim sequitur: *τὰ δὲ ἀγάλματά ἐστι τὰ ἐν τῷ ναῷ ξύλον, πρόσωπα δὲ σφισι καὶ χεῖρες ἄκρα καὶ πόδες εἰς Παρίον λίθου.* 7 *τὸ μὲν δὴ τῆς Ἐρινύος τὴν τε κίστην καλονομένην ἔχει καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ δᾶδα, μέγεθος δὲ εἰκάζομεν ἕννεα εἶναι ποδῶν αὐτῆν ἢ Λουσσία δὲ ποδῶν ἕξ ἐφαίνεται εἶναι.* Atque haec quidem, quamquam de statu nihil exponitur, quod ulla ratione ad Cereris *Λουσίας* cultum aut *Ἐρινύος* pertineat, cum superioribus videntur bene cohaerere. Vide autem quid infra Pausanias scribat: § 7 *ὅσοι δὲ Θέμιδος καὶ οὐ Δήμητρος τῆς Λουσίας τὸ ἄγαλμα εἶναι νομίζουσι, μάταια ἴστωσαν ὑπεκλιησότες.* Ergo duo erant auctores, alter, qui, cum *ἐπικλήσεις* ei summa rei essent, fabulam de duobus epithetis narravit et alteram *ἐπίκλησιν* Antimachi testimonio firmavit, alter periegeta, qui cum in templis simulacrisque describendis acquiesceret, *ἐπικλήσεων* rationem non modo non habebat, sed alteram omnino non novisse videtur, cum referret statuam alteram non Cereris, sed Iustitiae esse. Quos auctores inter se repugnantes Pausanias more suo ita coniunxit, ut quae alter de Iustitia scriberet, ad Cererem *Λουσίαν* transferret Iustitiamque procul haberi iuberet: aliter nimirum coniungi non poterant.

Accedunt loci nonnulli, quibus Pausanias templa aut statuas eas, quas commemorat, aut diserte testatur aut tecte significat iam non extitisse, quo tempore vel ipse vel auctor eius periegeta oppida visebat, quae describit. Velut Stymphelum cum describat, Pausanias (VIII 22, 2) dicit olim fuisse urbem aliquam antiquiorem eiusdem nominis, sed non plane eodem loco sitam: hac in prisca urbe, quae ab ea diversa est, quam ipse visit, Temenum Junonis *Παιδός*, *Τελείας*, *Χήρας* templa tria condidisse narrat. Sed eadem de prisca urbe ita loquitur: *λέγεται δὲ ἕξ ἀρχῆς ἐτέρωθι οἰκισθῆναι τῆς χώρας καὶ οὐκ ἐς τὴν ἐφ' ἡμῶν πόλιν.* Sequitur, quisquis fuit, qui hanc periegesim confecit, sive Pausanias sive alius periegeta, eum urbem illam vetustiore oculis numquam conspicatum esse, quam si vidisset, etiam scivisset et dixisset, quo loco sita esset, neque dubitanter scripsisset: *λέγεται δὲ καὶ κτλ.* Itaque

ea fabula, quae de templis Junonis conditis narratur, quoniam ad priscam urbem refertur, a periegesi segreganda est, quae sententia eo confirmatur, quod Pausanias illa Junonis sacra verbis respicit his: *ἡ δὲ ἐφ' ἡμῶν πόλις τῶν μὲν εἰρημένων οὐδὲν κτλ.* — Idem iudicium ferendum esse censeo de Minervae *Σωτείρας* templo (VIII 44, 3), de ara Dianae *Πυρωνίας* (VIII 15, 8), de simulacro Apollinis *Λυκίου* Argivorum (II 19, 3). Pauca vero exponenda sunt de Minerva Equestri Tegeatarum. In Arcadicis enim cum Minervae Aleae templum describeret, Pausanias VIII 47, 1 *τὸ δὲ ἄγαλμα* inquit *ἐν Τεγέᾳ τὸ ἐφ' ἡμῶν ἐκομίσθη μὲν ἐκ δήμου τοῦ Μανθουρέων, Ἰππία δὲ παρὰ τοῖς Μανθουρεῦσιν εἶχεν ἐπίκλησιν, ὅτι τῷ ἐκείνων λόγῳ γενομένης τοῖς θεοῖς πρὸς Γίγαντας μάχης ἐπήλασεν Ἐγκελάδῳ ἵππων τὸ ἄρμα. Ἀλέαν μέντοι καλεῖσθαι καὶ ταύτην ἔς τε Ἑλλήνας τοὺς ἄλλους καὶ ἐς αὐτοὺς Πελοποννησίους ἐκνενίκηκε.* Ergo aperte ad Manthurenses relegamur. Sed quo tempore Pausanias vel is quem transscripsit hanc periegesim confecit, Minerva *Ἰππία* apud Manthurenses iam non erat; itaque horum nullum monumentum erat, unde fabula sumi posset. Sed ne Tegeae quidem erat; nam ibi *Ἀλέα* appellabatur. Itaque si Pausanias, unde Minerva *ἐπίκλησιν* acceperit, narrat, hic locus a periegesi alienus est, quae sententia eo commendatur, quod *αἴτιον* illud nec ad Manthurenses nec ad Tegeates ulla ratione pertinet.

Sequitur Diana *Ἵρθία* III 16, 7 ss. Quo de loco pleraque recte disputavit Robertus (Archaeol. Maerchen, p. 145 ss.), cuius a sententia semel discedendum duco. Dianae enim *Ἵρθίας* simulacrum primum his verbis Pausanias commemorat: § 7 *τὸ δὲ χωρίον τὸ ἐπονομαζόμενον Λιμναῖον Ἵρθίας ἱερὸν ἐστίν;* deinde ad originem simulacri, non *ἐπικλήσεως*, transit et docet non Atheniensium simulacrum Dianae *Βραυρωνίας*, sed Spartanorum statuam *Ἵρθίας* veram esse Dianam Tauricam ab Oreste et Iphigenia raptam. Ac recte Robertus haec ad eandem disputationem pertinere vidit, cuius fragmentum Atticis insertum est (I 33, 1). Sed Pausanias sententiam suam duobus additis argumentis studet stabilire, quae his verbis inducit: § 9 *μαρτύρια δὲ μοι καὶ τάδε τὴν ἐν Λακεδαίμονι Ἵρθίαν τὸ ἐκ τῶν βαρβάρων εἶναι ξόανον;* ac prius argumentum hoc est: *τοῦτο μὲν γὰρ Ἀστράβακος καὶ Ἀλώπεκος οἱ Ἴσθρου τοῦ Ἀμφισθένοους τοῦ Ἀμφικλέους τοῦ Ἄγιδος τὸ ἄγαλμα εὐρόντες αὐτῶν παρεγρόνησαν;* haec quamquam Pausanias ita affert, ut ad opinionem illam fulciendam ea idonea fore speremus, tamen ab iis quae antecedunt prorsus discrepare vere statuit Robertus (l. l. p. 148): nam si Orestes simulacrum Dianae e Tauris raptum Lacedaemonem transtulerat, qua tandem ratione potuit fieri, ut idem simulacrum a Lacedaemoniis quibusdam nescio quot annis post inveniretur? quasi ille in itinere

Dianam omiserit! Ergo Pausanias duos fontes inter se ita contaminavit, ut alterum ad alterum defendendum aut supplendum adhiberet. Sequitur alterum argumentum: *τοῦτο δὲ οἱ Λιμνάται Σπαρτιατῶν καὶ Κνωσοῦρεῖς καὶ ἐκ Μεσῳάς τε καὶ Πιτάνης θύοντες τῇ Ἀρτέμιδι ἐς διαφοράν, ἀπὸ δὲ αὐτῆς καὶ ἐς γόνους προήχθησαν, ἀποθανόντων δὲ ἐπὶ τῷ βωμῷ πολλῶν νόσος ἔγθαιρε τοὺς λοιπούς.* Ne haec quidem cum ea disputatione, quam ad stabiliendam a Pausania adferuntur, ulla a parte cohaerent, sed genus argumentandi hoc quam ineptissimum est. Sed quo ea pertineant, statim cognoscimus; vide enim quae sequuntur: *καὶ σφισιν ἐπὶ τούτῳ γίνεται λόγιον αἵματι ἀνθρώπων τὸν βωμὸν αἱμάσσειν*: itaque ea, quae de caedibus Lacedaemoniorum antea Pausanias narra- verat, ad sanguinolenta Dianae Ὀρθίας sacrificia pertinent, quae ad describenda Pausanias se convertit. Tertium igitur deprendimus auc- torem, qui neque de historia Dianae Tauricae neque de simulacro Ὀρθίας Spartanorum disseverat: nam ne ea quidem fabula, quae re- ferebatur de Astrabaco et Alopeco, quidquam ad sacrificia cultumve Dianae oraculi iussu institutum Lycurgoque auctore renovatum ac retractatum valet. Immo cohaeret cum iis, quae ultimo loco Pausanias profert: § 11 *καλοῦσι δὲ οὐκ Ὀρθίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἀνγοδέσμαν τὴν αὐτήν, ὅτι ἐν θάμνω λύγων εὐρέθη, περιειληθεῖσα δὲ ἡ λίγος ἐποίησε τὸ ἄγαλμα ὀρθόν.* Qui haec scripsit, is una fabella duas eiusdem deae ἐπικλήσεις explicaturus erat, quarum altera in periegesi non com- memoratur. Itaque hic quoque locus ab hac alienus est. Narratur autem in arbustis simulacrum esse inventum: quinam invenerint, paullo ante Pausanias dicit: Astrabacus et Alopecus. Quorum avos atavos- que Pausanias potuit sumere e genealogia regum Spartanorum, fabula ipsa non ad hanc, sed ad ἐπικλήσεις spectat.

Ultimum ex horum exemplorum numero ex Eliacis peto. V 14, 6 *τούτου δὲ οὐ πάρω καὶ ἄλλος τῷ Ἀλφειῷ βωμὸς πεποιήται, παρὰ δὲ αὐτόν ἐστιν Ἡγαίστιον. τοῦ δὲ Ἡγαίστου τὸν βωμὸν εἰσὶν Ἡλείων οἱ ὀνομάζουσιν Ἀρείου Διός. λέγουσι δὲ οἱ αὐτοὶ οὗτοι καὶ ὡς Οἰνόμαος ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τούτου θύοι τῷ Ἀρείῳ Δί, ὅποτε τῶν Ἰπποδαμείας μνηστήρων καθίστασθαι μέλλοι τινὶ ἐς ἕμιλλαν.* Fieri non potuit, ut Olympiae, ubi deorum graecorum sacra a sacerdotibus cultus caerimoniis, religionis pietate summa usque ad recentissima tempora colerentur, ubi in tanta hominum colluvie tot ἐξηγηταὶ exstarent, qui hospites ad ea ducere so- lerent quae essent visenda, et unumquidque non modo ostendere, sed etiam explicare, omnino umquam ambigeretur, cuiusnam dei ara ali- qua esset. Itaque hoc Pausaniae loco duorum inter se occurrunt auc- torum sententiae, alterius periegetae, alterius, qui id egit, ut Jovis ἐπίκλησιν illustraret: ad hanc enim fabella, quae de Oenomaο narratur, spectat.

Atque in hoc quidem genere locorum Pausanias auctores inter se discrepantes cum aliquo studio, nonnumquam non sine arte coniungere cupit. Exstant autem alii loci, quibus Pausanias ne operam quidem dederit, ut inter se conecteret, quae diversis e fontibus haurisset. Saepius enim ad illud scribendi genus delabitur, quod miscellaneorum proprium solet esse, in quo neque nexus rerum neque discrepantiae animadvertantur. Velut V 14, 1 cum describit Jovis aram Olympiam, subito interponit primum paradoxon, ad quod transitum ita efficit: *ὁ δὲ ἐν Ὀλυμπίᾳ βωμὸς παρέχεται καὶ ἄλλο τοιόνδε ἐς Θαῦμα*. Deinde sine ulla intercapedine sequitur Juppiter *Ἀπόμνιος* ab Hercule conditus, cuius cultus *αἴτιον* supra exscripsimus: ne grammaticae quidem haec cum proximis cohaerent, nisi in initio primi enuntiati particula *δὲ* saltem poneretur. Aut velut ea, quae de Junonis *Ἀίγοσάγον* origine III 15, 9 narrantur: haec quoque fabula in media periegesi collocata neque cum iis quae antecedunt neque cum iis quae sequuntur conexa est. Similia exempla sunt Apollo *Ὀριος* et *Πυθαεῖς* II 35, 2 et Diana *Κνωγία* III 18, 4. Haec omnia a periegesi aliena sunt.

Ab eadem eos locos secernendos arbitror, quibus ut *ἐπίκλησις* aliqua explicetur, Pausanias ad res refugit, quae omnino non pertineant ad eas regiones, quarum in topographia versatur. Cuius rei unum exemplum proposui cum de Diana Laphria disputarem. Aliud est III 19, 9, ubi, cum de Helenae *Δενδρίτιδος* cognomine agatur, in mediis Laconicis Rhodiorum sacra ad *ἐπίκλησεως* originem deducendam advocantur. Item in Atticis de Veneris *Ἀκραιάς*, *Ἰωρίτιδος*, *Ἐνπλοίας* cultu Cnidio agitur I 1, 3, Minervam *Ἀσίαν* Lacedaemoniorum Pausanias a Colchis deducit III 24, 7, Neptunum *Ἐλικώνιον* in media Achaiae chorographia Teni et Mileti coli adfirmat (VII 24, 5), Dianam *Κορδάκαν* in Eliacis (VI 22, 1) a saltatione prope Sipylum montem usitata, Minervam *Τελχινίαν* Boeotorum a Telchinibus Cypriis (IX 19, 2), Atheniensium Dianam *Ἀμαρυσίαν* e cultu Euboico (I 31, 5) explicat. Cf. praeterea II 23, 5 (Dianam *Φεραίαν*) et VIII 24, 5 (Venerem Erycinam).

Supra cum disputandi fundamentum iaceremus, diximus periegesis esse ea, quae ad monumenta conspicua pertinerent aut ad describendas urbes provinciasque aliqua ratione spectant. Idem si tenemus, aliena sunt, quae non ad templa aut altaria referuntur, sed ad solam *ἐπίκλησιν* ita tendunt, ut haec locum obtineat principem. Eae igitur explicationes *ἐπίκλησεων* a periegesi eximendae sunt, quibus non tam templi conditi aut arae exaedificatae aut statuae exsculptae causa narretur, quam quae sententia in *ἐπίκλησεων* vocabulis insit exponatur, velut Bacchi *Μελπομένον* I 2, 5, Apollinis *Ὀρίου* II 35, 2, Apollinis

Ἄκεσίον VI 24, 2, aut quae a numine vel potestate deorum repetitae non ad locum certum, sed ad dei cultum apud omnes gentes vigentem pertineant, cuius rei exempla cum nonnulla protulerimus, addi possunt haec: Apollo Παρόπιος I 29, 8; Venus Μελανίς VIII 6, 6; Μαχανίτις VIII 31, 9; Minerva Μαχανίτις VIII 36, 5; Venus Οὐρανία, Πάνδημος, Ἀποστροφία IX 16, 3. 4.¹⁾ Ne eae quidem explicationes periegeticae sunt, quae ad linguae leges aut ad sermonem aut ad dialectos revocantur; talia enim non periegetarum, sed grammaticorum sunt; velut Minerva Ἀξιόποιος III 15, 6 et Minerva Ζωστήρια IX 17, 3 a veterum (παλαιῶν) sermone, Bacchus Ψίλαξ III 19, 6 et Juppiter Καππώτις III 23, 1 e dialecto Dorica, Apollo Θέρμιος V 15, 7 ex Elea, Minerva Ὀγγα IX 12, 2 a Phoenicibus repetuntur; Cererem vero Ἐρινύν, quam ad interpretandam verbum Arcadicum ἐρινύειν adhibetur VIII 25. 5, alias ob causas periegesis esse supra negavimus. Ne fabellae quidem, quarum auctores non in templorum conditorum causis acquieverunt, sed rebus narratis ἐπίκλησιν ipsam ad originem deducere volunt, periegesis sunt; nam qui talia persequitur, non id agit, quod periegetae agendum est, ut regionum res memorabiles describat, sed ut ἐπικλήσεις enarrando explicet. Quibus de fabellis cum supra nonnulla dixerim, vel hic longum est singula exempla persequi; sed satis erit breviter significavisse hos locos genere et natura inter se esse dissimillimos; alii enim brevissimi sunt, velut αἴτια Bacchi Σαώτου II 31, 5, Veneris Νυμφίας II 32, 7, Ἀμβολογίας III 18, 1, alii vel in rebus minimis non sine arte edolati et copiosissime enarrati poetarum manus sapiunt, ut Diana Ἀπαγχομένη VIII 23, 6, Juppiter Σαώτης IX 26, 7, aliis fabella narrata veriloquia ἐπικλήσεων enodantur, velut Dianae Ἀγροτέρας I 19, 6, Apollinis Ἀγραιῶν et Dianae Ἀγροτέρας I 41, 4, Jovis Ὀμαγροῖον VII 24, 2, Λεχεάτου VIII 26, 6, Κλαρίον VIII 53, 9, Herculis Ἐνοκολούστου IX 25, 4, Ἴπποδέτου IX 26, 1; aliis locis ad ἐπίκλησιν interpretandam fabellae adferuntur, quibus numen dei cognomine expressum illustretur; ut Apollinis Λυκίον II 9, 7; Neptuni Προσκλυστίον II 22, 4 et Φυταλίον II 32, 8, Minervae Ἀνεμώνιδος IV 35, 8. Haec omnia nullo pacto ad periegeticos Pausaniae auctores pertinent.

Praeterea continua duo sunt apud Pausaniam de deorum cognominibus excerpta, inserta Atticis. Quorum alterum cum sacra tribuum atticarum enumeret (I 31, 4—6), praeter ἐπικλήσεις fere nihil continet atque ita comparatum est, ut ad nonnullas explicandas auctores

¹⁾ Etiam Venus Ἥρα Spartae culta (III 13, 9) huc pertinere videtur; ea certe quae de hoc cultu addit Pausanias (ἐπὶ δὲ θυγατρὶ γαμουμένη νενομίκασι τὰς μητέρας τῆ δεῦρ δύνειν), et explicandae ἐπικλήσεως causa scripta sunt et eam ita explicant, ut ἐπίκλησις a Junonis Pronubae numine derivetur.

a periegesi diversas adhibitos esse necesse sit; cf. Bacchum *Κισσόν*, Venerem *Κολαιίδα*, Dianam *Ἀμαρυσίαν*. Alterum quoque, quod I 32, 2 statuas arasque enumerat montium Atticorum, nihil exhibet nisi *ἐπικλήσεις*.

Sed iam finem faciamus disserendi brevique comprehendamus, quid effectum sit iis, quae de Pausania disputavimus.

Pausanias eorum quae de deorum cognominibus adfert, partem aliquam auctoribus suis periegeticis debet; quorum quosnam adhibuerit aut num periegesim sua opera confecerit, non nostrum est quaerere. Pleraque autem apparuit a periegesi esse aliena eique a Pausania aliunde inserta. Eadem nonnullis locis discrepant a reliquis Pausaniae auctoribus. Atque omnes quidem loci qui sunt ex hoc genere, ita sunt comparati, ut *ἐπικλήσεις* summa rei sit. Tamen illud quoque manifestum erat Pausaniam non unius auctoris sententiae se addixisse, sed cum ea, quae de singulis cognominibus adnotabat, inter se quam diversissima solebant esse, tum saepius eandem *ἐπίκλησιν* variis modis illustrabat: multorum auctorum manus conspiciabantur. Itaque Pausanias, quoniam auctores hos partim remotissimos ipse perlustravisse credi non potest, compilatione usus est, qua e multis literarum provinciis optima quaeque doctrina de deorum epithetis congesta erat. Quae *ἐπικλήσεων* sylloge non modo eas Graeciae regiones respiciebat, quas Pausanias descripsit, sed omnes locos, quibus Graeci dii colebantur; atque ad eas urbes gentes insulas, quas Pausanias tractat, accedunt ex Aetolia Calydon, ex Asia *Cnidus*, *Ephesus*, *Miletus*, ex insulis *Rhodus*, *Tenus*. Praeter Graecos autem aliarum gentium religiones non commemorabantur; nec Romanorum nec barbarorum ullum apud Pausaniam extat vestigium; Juppiter certe Capitolinus, quam *ἐπίκλησιν* II 4, 5 voce *Κορυφαῖος* interpretatur, saeculo post Chr. secundo adeo erat tritus, ut tale interpretamentum quivis posset conficere.

VII

De ἐπιλήσεων sylloge,
Diogeniani, Athenaei, Clementis, scholiorum
Lycophronis, Pausaniae fonte communi

EX iis quos adhuc tractavimus auctoribus ne unus quidem dignus est, quem credamus illam tam exquisitam doctrinam, cuius notitiam prae se ferret, ipsum coacervasse aut scriptores, quorum nomina ac verba adponeret, inspexisse ipsos. Itaque unusquisque eorum librum aliquem, quo *ἐπικλήσεις* deorum collectae erant, in usum suum convertit; ac si quid adhuc disputando effecimus, id lucidum est, hos quinque libros, si exstabant inter se fuisse prorsus consimiles et non modo eadem plane ratione compositos, sed etiam iisdem auctoribus adhibitis confectos. Quodsi quinque libros exstitisse adeo pares cogitari per se vix potest, sequitur unam *ἐπικλήσεων* syllogen omnibus in manu fuisse. Quae quomodo fuerit constituta, ex iis apparet, quae supra exposuimus; agebatur enim enchiridiorum mythographorum more de deorum epithetis ita, ut dii et *ἐπικλήσεις* nescio quo ordine collocatae enumerarentur, loci nominarentur, quibus colebantur, deinde quid *ἐπικλήσεις* valerent, unde essent ortae, explicaretur. Quae explicationes aut a fabulis et historia repetitae erant, aut e doctrina philosophorum vel theologorum profectae aut e grammaticorum vel etymologorum officina egressae; itaque passim accidit, ut eadem *ἐπικλήσεις* non semel, sed bis vel ter vel saepius alia ratione ab aliis explicaretur; neque vero mirum est, ad unum cognomen diversas interpretationes adnotatas esse, siquidem eadem *ἐπικλήσεις* eiusdem dei aliis locis aliis de causis in usu erat aut aliis locis deorum aliorum erat. Nomina autem auctorum accurate erant addita. Talem librum cum quinque nostri adhiberent, necesse erat hos non omnes eo eundem in modum usos esse. Nam ut erant natura inter se dissimilimi, ita cum syllogen describerent, diversa agebant. Ita factum est non solum, ut alius alio parcius vel uberius esset, sed etiam ut alius de eadem re alia exscriberet; nam si in illo *ἐπικλήσεων* corpore eidem epitheto varii loci, variae explicationes, varii interpretes adscribebantur, fieri non potuit, quin e diversis veriloquiis alter hoc alter illud eligeret vel in eodem cognomine hic locum ille explicationem tertium auctorem omitteret vel quin si eadem *ἐπικλήσεις* aliorum deorum locis aliis erat,

alius alium deum aut locum expilaret. Quod si factum esse censemus, nihil aliud statuimus nisi quod de quovis compendio a posterioribus excerpto valet.

Praemittenda haec duxi, non quo ea demonstrata iam esse crederem, sed ut accurate definirem, quo tota haec quaestio tenderet. Efficiam autem quod volo singulis singulorum locis inter se collatis. Nam consensu rerum evincitur eosdem auctores adhibitos esse; si autem ostenditur, non modo in uno, sed in multis auctoribus adhibitis consentire omnes testes, sequitur non illos ipsos, sed collectionem e variis libris confectam unam exscriptam esse. Quam ita et dispositam et expilatam fuisse, ut antea significavi, loci ipsi docebunt.

Atque e re erit eam viam ingredi, ut a Clemente Alexandrino profisciscamur eiusque *ἐπικλήσεις* singulas cum Diogeniano, Pamphilo, scholiasta Lycophronis, Pausania comparemus; Clemens enim unus exhibet continua *ἐπικλήσεων* excerpta; quae cum saepissime cum reliquis testibus concinant neque cum uno alterove ex his aliqua ratione coniuncta sint, sed cum omnibus cohaereant, quam maxime sunt idonea, in quibus argumenta colloceamus.

Clemens igitur primo loco Jovem ponit *Ἀγαμέμνονα*; eundem novit scholiasta Lycophronis:

Clemens

Scholia Lycophronis

Π 38: *Ἀγαμέμνονα γοῦν
τινα Δία ἐν Σπάρτῃ τι-
μᾶσθαι Στάφυλος ἰστο-
ρεῖ.*

1123. οἱ Λακεδαιμόνιοι ἰδρύσαντο Ἀγαμέ-
νονος Διὸς ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ ἥρωος.

1369. *Ἀπέρσαι δῆμος τῆς Λακωνικῆς* (*Ἀτι-
κῆς* AT; corr. de Wilamowitz), *ἐνθα Ἀγα-
μέμνονος Διὸς ἱερόν ἐστιν.* Cf. cap. V p. 32.

Rerum consensus manifestus est. Sed Clemens Staphyli nomine uberius est quam scholiasta, qui eo excellit, quod verbis *εἰς τιμὴν τοῦ ἥρωος* leviter significat, non narrat, qua de causa templum Spartanum conditum sit. Haec quomodo ad expilatores pervenerint, cogitari non potest, nisi in fonte primario et nomen Staphyli et *αἴτιον* allata fuisse statuamus.

Locum qui sequitur de Venere Argynnide a quaestione nostra alienum esse in capite quarto docui.

Tertia est apud Clementem Diana *Ἀπαρχομένη*, quo de cognomine Pausanias cum illo conferendus est:

Clemens

Pausanias

Π 38 *Ἀρτεμιν
δὲ Ἀρκάδες
Ἀπαρχομένην
καλουμένην*

VIII 23, 6 *Καρυῶν δὲ ἀφέστηκεν ὅσον στάδιον Κορυ-
δαί χωρίον, καὶ Ἀρτέμιδος ἄλλος καὶ ναός ἐστιν ἐνταῦ-
θα καλουμένης Κορυδαίτιδος τὸ ἀρχαῖον. μετονομα-
σθήναι δὲ ἐπὶ αἰτίᾳ τὴν θεὸν φασὶ τοιαύτη. παιδία περι*

προστρέπον- τὸ ἱερὸν παίζοντα, ἀριθμὸν δὲ αὐτῶν οὐ μνημονεύουσιν, ται, ὡς γησι ἐπέτυχε καλωδίῳ, δῆσαντα δὲ τὸ καλωδίον τοῦ ἀγάλματος Καλλίμαχος ἐν περὶ τὸν τράχηλον ἐπέλεγεν, ὡς ἀπάγχουτο ἢ Ἄρτεμις, Αἰτίοις. καὶ γωράσαντες δὲ οἱ Καρυεῖς τὰ ποιηθέντα ὑπὸ τῶν παι- Κονδυλίτις ἐν δίων καταλείουσιν αὐτά· καὶ σφισι ταῦτα ἐργασασμένοις Μηθύμνη ἐτέ- ἐσέπεσεν ἐς τὰς γυναῖκας νόσος, τὰ ἐν τῇ γαστρὶ πρὸ ρα τειύμηται τοκετοῦ τεθνεῶτα ἐκβάλλεσθαι, ἐς ὃ ἡ Πυθία θάψαι τε Ἄρτεμις. τὰ παιδία ἀνεῖπε καὶ ἐναγίζεν αὐτοῖς κατὰ ἔτος· ἀπο- θανεῖν γὰρ αὐτὰ οὐ σὺν δίκῃ. Καρυεῖς δὲ ποιούσι τὰ τε ἄλλα ἔτι καὶ νῦν κατ' ἐκεῖνο τὸ μάντευμα, καὶ τὴν ἐν ταῖς Κονδυλέαις θεόν, προσεῖναι γὰρ καὶ τόδε ἔτι τῷ χρησμῷ γασι, καλοῦσιν Ἀπαγχομένην ἐξ ἐκεῖνου.

Clementem et Pausaniam eadem referre in aperto est. Nam quod Clemens Arcades nominavit, Pausanias autem Condyleas, non discrepant, quia apud Pausaniam in Arcadicis sumus. Ergo in cognomine Dianae et loco consentiunt. Praeterea Pausanias *αἴτιον* narrat, Clemens auctorem Callimachum nominat, id quod explicari non potest, nisi in communi fonte post narrationem auctoris nomen positum erat. Quod si est, Pausanias elegiae Callimacheae argumentum exponit¹⁾. Verum Pausaniae et Clementis consensus latius patet; ac facile animo memoriam auctoris communis resuscitamus. Nam uterque cum Dianam *Κονδυλίτιν* nominet, tamen in hoc cognomie paullulum differunt: Pausanias enim de Arcadum Diana loquitur, quam appellat *Κονδυλεῦτιν*, quod cognomen a nomine Condylearum derivat; contra Clemens Lesbiam Dianam habet, quam *Κονδυλίτιν* cum vocet, non a nomine loci, sed aut a voce *κονδύλη* aut a voce *κόνδυλος* videtur deducere: nam id illo capitulo agit, ut epitheta deorum ridicula congerat; atque suspicari certe illud quoque licet Clementis auctorem, ut *Ἀπαγχομένην*, ita etiam hanc *ἐπικλήσιν* aliqua fabula illustravisse. Haec igitur quamvis nunc inter se videantur discedere, tamen aliquando in uno libro coniuncta exstiterunt. Nam fac aliquem *ἐπικλήσεις* deorum sive compilando colligere sive disputando tractare: is, ubi Dianae *Ἀπαγχομένης* mentionem iniecit — atque in hac quidem Clemens et Pausanias utique conspirant — necessario debebat *Κονδυλεῦτιν* Arcadicam commemorare, quam Pausanias novit et eandem esse atque *Ἀπαγχομένην* diserte testatur. Quod simulac factum est, quid erat facilius aut aptius vel potius magis necessarium quam adnectere *Κον-*

¹⁾ Eandem in coniecturam incidit Rauchius, cui obloquitur Schneiderus ad Callim. fgm. 5, assentitur Wilamowitzius apud Knaeckium (Analecta Alexandrino-Romana, p. 25, 35). Kalkmannus verba facit p. 127, 2.

δυλίτιν Methymnaeorum? Itaque non solum non est cur offendamus, sed illud nisi statuisimus fuisse, omnino non intellegimus, cur apud Clementem Dianam *Ἀπαρχομένην* excipiat *Κονδυλίτις*. Immo, hic locus praecipue est idoneus, quo indolem ac naturam eius libri cognoscamus, quem de deorum cognominibus Pausanias et Clemens exscripserunt: erat sylloge vel compendium mythographorum more compilatum: ad eandem enim *ἐπικλήσιν* (*Κονδυλίτιν*) duo cultus loci erant adnotati, locorum diversitate expostulabatur interpretandi varietas, duo auctores adibantur, quorum nomina quin olim fuerint adscripta, quamquam unus Callimachus superest, iam nunc non licet dubitare. Quodsi uno eiusdem libri loco eiusdem *ἐπικλήσεως* duae formae (*Κονδυλεῖτις*, *Κονδυλίτις*) commemorabantur, perspicimus quam facile potuerit fieri, quod saepius factum esse infra observabimus, ut complures homines cum eundem eodem de cognomine locum exscriberent, alii alias eiusdem *ἐπικλήσεως* formas seligerent. Etiam illud lucramur, ut hominem eum, cuius sylloge Pausaniae et Clementi in usu erat, *ἐπικλήσεις* non ad elementorum ordinem intellegamus digessisse: nam una *Κονδυλίτιν* et *Ἀπαρχομένην* Dianam absolvit; cf. quae de Diogeniani et Athenaei fontibus in capitibus II et III eruimus.

Dianam *Κονδυλίτιν* apud Clementem excipit *Ποδάγρα*, quam praeter illum nemo commemorat, *Ποδάγραν* Apollo, cuius duo epitheta Clemens affert, *Κεχηρότα* et *Ὀψογάγον*. E quibus *Κεχηρώς* Clementis proprius est, *Ὀψογάγος* etiam apud Athenaeum occurrit:

Clemens

Athenaeus

II 38 *Πολέμων δὲ Κεχηρότος Ἀπόλλωνος οἶδεν ἄγαλμα καὶ Ὀψογάγον πάλιν Ἀπόλλωνος ἄλλο ἐν Ἡλίδι τιμώμενον.*

VIII 346 b *πρὸς τούτοις τοῖς Ὀψογάγοις, ἄνδρες εἰταῖροι, οἶδα καὶ τὸν παρ' Ἡλείοις τιμώμενον Ὀψογάγον Ἀπόλλωνα. μνημονεύει δὲ αὐτοῦ Πολέμων ἐν τῇ πρὸς Ἄιταλον ἐπιστολῇ.*

Athenaeus non modo eundem Polemonem eosdemque Eleos affert, quos Clemens, sed etiam librum Polemonis laudat, quo Clemens caret; quantopere alter cum altero conspiret, in aperto est.

Eleorum mentio effecit, ut Clemens alterum cultum Eleorum adiungeret, Jovem *Ἀπομνίον*. Eundem Jovem Pausanias commemorat:

Clemens

Pausanias

II 38 *ἐνταῦθα Ἀπομνίῳ Διὶ θύουσιν Ἡλείοι.*

V 14, 1 *γασὶ δὲ Ἡρακλεῖ τῷ Ἀλκμήνης θύοντι ἐν Ὀλυμπίᾳ δι' ὄχλου μάλιστα γενέσθαι τὰς μνίας· ἔξενρόντα οὖν αὐτὸν ἦ καὶ ὑπ' ἄλλον διδαχθέντα Ἀπομνίῳ θῦσαι Δίῃ, καὶ οὕτως ἀποτραπῆναι τὰς μνίας*

Pausanias

πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ. λέγονται δὲ
κατὰ ταῦτά καὶ Ἡλεῖοι θύειν τῷ
Ἀπομνίῳ Διὶ ἐξελαύνοντι τῆς Ἡλείας
[Ὀλυμπίας del. Facius] τὰς μνίας.

Rursus de consensu dubitatio exoriri nequit: communis auctor Pausaniae et Clementis comprehendebat ἐπίκλησιν, Eleos, αἴτιον cognominis: omnia descripsit Pausanias, fabulam omisit Clemens. Quis esset auctor fabellae, quamquam neuter exscripsit, tamen in communi fonte fuisse narratum vix vereor ne quis neget.

Jove absoluto Clemens Herculem Ἀπόμνιον aggreditur: quem alienum esse ab hoc loco suspicor, quia non tam ἐπίκλησιν Herculis, quam Πυρρετὸν respicit et Φόβον, quibus Romani sacrificari dicuntur: Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομνίῳ Ἡρακλεῖ, καὶ Πυρρετῷ δὲ καὶ Φόβῳ θύουσιν, οὓς καὶ αὐτοῖς μετὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἡρακλέα ἐγγράφουσιν: haec certe numina ad ἐπίκλησεις non pertinent. Ceterum neque Hercules Ἀπόμνιος nec qui illum excipiunt Juppiter Φαλακρός et Τιμαφός, Diana Χελῦτις in nostram quaestionem quidquam valent, quippe quae ἐπίκλησεις alibi non inveniuntur.

Alterum Clementis de cognominibus deorum excerptum (II 39) incipit a Venere: cuius obscœna epitheta partim apud Hesychium partim apud Athenaeum redeunt:

Clemens	Hesychius	Athenaeus
II 39 οὐχὶ δὲ Ἀφροδίτη Περιβασοῖ [Περιβασίη libri; corr. L. Dindorf] μὲν Ἀργεῖοι, Ἐταίρα δὲ Ἀθηναῖοι,	Περιβασώ· ἢ Ἀφροδίτη.	

XIII 571 c: ἢ ἀπὸ τῆς παρ' Ἀθηναίοις καλουμένης Ἐταίρας [τῆς] Ἀφροδίτης· περὶ ἧς φησιν ὁ Ἀθηναῖος Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς περὶ θεῶν οὕτως· ἑταίραν δὲ τὴν Ἀφροδίτην τὴν τοὺς ἑταίρους καὶ τὰς ἑταίρας συνάγουσαν κτλ.

καὶ Καλλιπύγῳ θύουσιν Συρακούσιοι, ἦν Νίκανδρος ὁ ποιη-

XII 554 c: οὕτω δὲ ἐξήρτηντο τῶν ἡδοναθειῶν οἱ τότε ὡς Καλλιπύγου Ἀφρο-

Clemens
*τῆς καλλίγλουτόνου
 κέκληκεν;*

Hesychius

Athenaeus
*δίτης ἰερὸν ἰδρύσασθαι ἀπὸ
 τοιαύτης αἰτίας. Sequitur
 fabella copiosius enarrata
 testimoniisque Cercidae et
 Archelai adornata. Cercidae
 autem versus hic est: ἦν
 καλλιπύγων ζεῦγος ἐν Συρα-
 κούσαις.*

Atque Hesychium quidem Clemens superat, cum ad idem Veneris cognomen *Περιβασοῦς* Argivos addat, de quibus ille nihil; superatur autem ab Athenaeo, qui de Venere Meretrice, cum eosdem Athenienses commemoret quos Clemens, Apollodori veriloquium affert ab illo non exscriptum. Etiam de Venere Callipygo, quamquam Athenaeus *αἴτιον* cognominis fabella copiose persecutus Archelai Cercidaeque versibus illustrat, Clemens autem nihil habet nisi Syracusanos Nicandrique testimonium, tamen uterque ex eodem auctore pendet: nam e Cercidae verbis ab Athenaeo allatis elucet Cercidam fabulam, quam Athenaeus exponit, integram enarravisse; qui enim ita loquitur ut ille (*ἦν καλλιπύγων ζεῦγος ἐν Συρακούσαις*), is narratiunculam aliquam incohat quam postea continuaturus est; eodem autem versu fabellam Cercidae Athenaeique discimus Syracusis agi, Syracusis conditam esse Venerem *Καλλιπυγον*. Itaque apud auctorem Athenaeo et Clementi communem Venerem *Καλλιπυγον* Syracusis coli erat commemoratum, appositum erat *αἴτιον* ex Cercida desumptum, testimonia praeter Cercidam addebantur Archelai et Nicandri; *ἐπικλήσιν*, Syracusas, Nicandrum Clemens transscripsit, reliqua Athenaeus, sed ita ut omnia ad Syracusanos pertinere in manifesto sit.

Venerem *Καλλιπυγον* apud Clementem Bacchus excipit *Χοιροψάλας*, quem locum tractabo, si de scholiis Clementis sermo erit. Nunc comprehendamus, quid adhuc effecerimus.

Clementis excerpta si omnino easdem *ἐπικλήσεις* exhibent, quas aut scholiasta Lycophronis aut Pausanias aut Athenaeus aut Hesychius commemorant, adeo cum his conspirant, ut semper eosdem omnibus auctores subesse primarios colligamus. Atque iam credi vix potest casu factum esse, ut illi homines quattuor eos ipsos exhaurirent fontes, quos Clemens exscripsit: in eam potius coniecturam adducimur, ut unum librum, quo *ἐπικλήσεις* illae collectae erant, et a Clemente expilatum et a reliquis adhibitum esse arbitremur. Eandem coniecturam fecimus, cum indolem locorum reputarem, qui erant de Diana Condylitide et de Venere Callipygo. At haec opino nostra ad liquidum

potest perduci: nam, ut Hesychius et scholiasta Lycophronis ad comprobandum idonei adhuc non sunt, quia cum Clemente non consentiunt nisi singulis in cognominibus, ita firmissima argumenta praebent Athenaeus et Pausanias. Athenaeus enim cum Clemente conspirat in Apolline Opsophago, quem Polemoni, in Venere Meretrice, quem Apollodoro, in Venere Callipygo, quem variis auctoribus (Archelao, Cercidae, Nicandro) uterque debet. Eisdem autem auctores quinque ab utroque usurpatos esse adeo mirum est, ut cogitari nequeat aut Clementem aut Athenaeum eos adisse ipsos; exscripsit utique librum uterque unum, quo omnium testimonia erant congesta. Idem in Dianam *Ἀπαρχομένην* vel *Κονδυλεύτιν* et in Jovem *Ἀπόρμιον* valet, quibus in cognominibus Pausanias cum Clemente facit: Dianam enim *Ἀπαρχομένην* e Callimacho uterque hausit; de Jove quem auctorem secuti sint, non liquet: certe a Callimacho erat diversus. Itaque ex his duobus neutrum ipsi evolverunt, sed librum aliquem, quo variae e variis libris *ἐπικλήσεις* erant excerptae. Nunc demum advocandi sunt scholiasta Lycophronis et Hesychius. Nam si Athenaei et Pausaniae ope comprobatum est Clementem sylloge aliqua *ἐπικλήσεων* usum esse, ad eandem deducimus etiam duos locos eos, quibus illi cum Clemente conspirant, praesertim cum alter locus (Juppiter *Ἀγαμέμνων*) petitus sit ex Staphylo, quem num ipsum scholiasta Lycophronis adhibuerit, per se dubium est. Ceterum alter exstat Hesychii locus, qui, si non cum Clemente, attamen cum Atheneaeo consentit, Bacchus *Συκείτης*:

Hesychius	Athenaeus
<i>Συκείτης</i> (<i>Συκαίης</i> cod; corr. L. Weber) <i>ὁ Διόνυσος.</i>	III 78 c <i>Σωσίβιος δ' ὁ Λάκων ἀποδεικνύς εὐρημα Διονύσου τὴν συκὴν εἶναι διὰ τοῦτό γησι καὶ Λακεδαιμονίους Συκίτην Διόνυσον τιμᾶν.</i>

Utramque *ἐπικλήσεως* formam recte se habere L. Weber demonstravit (quaest. Lac. p. 45 s.). Neque in formarum varietate est haerendum, quae quomodo potuerit exoriri et supra exposui et infra compluribus exemplis illustrabo. Sed haec *ἐπικλήσεις* cum fluxerit e Sosibio, adhuc iam argumentum certum non praebet, neque ego Hesychium nunc premo. De Sosibio autem quid sit iudicandum, infra oportebit disserere: nunc quoniam satis erat Hesychii cum Clemente et Atheneaeo concentum denotavisse, alia de Hesychio argumenta atque firmiora ardescenda sunt.

2.

Id potissimum nobis agendum est, ut scholiastam Lycophronis et Hesychium eadem ac reliquos *ἐπικλήσεων* sylloge usos esse osten-

damus. Certa autem argumenta et rationes ut subiciamus iis, quae comprobaturi sumus, utrumque opus est contendere cum Pausania. Qui non solum saepissime easdem novit *ἐπικλήσεις*, quas aut scholiasta Lycophronis aut Diogenianus, sed ubicumque eadem decorum cognomina habet, quae alter ex illis, loci ita sunt comparati, ut ex communi fonte eos manavisse omnes facile appareat. Atque hic quoque ita licebit progredi ut supra, cum de Clemente egimus: consensus enim Pausaniae, scholiastae Lycophronis, Hesychii cum non intra certos fines contineatur, sed ad plurimas ac multifarias *ἐπικλήσεις* pertineat, quas non unius fontis primarii esse, sed permultorum necessarium est, etiamsi nomina auctorum non apponuntur, sequitur nec Pausaniam nec scholiastam Lycophronis nec Diogenianum fontes primarios consuluisse, sed compilationem aliquam exhausisse, qua illi omnes congesti erant. Ita autem rem institutam, ut Pausaniam primum cum scholiis Lycophronis, deinde cum Hesychio componam, postremo scholia Lycophronis et Hesychius qua ratione inter se cohaereant ostendam.

Ac Lycophronis scholia, ubi cum Pausania possunt conferri, plerumque Hesychium habent consentientem. Principem igitur locum obtineant Neptunus *Ἴππιος* et Ceres *Ἐρινύς*.

Pausanias
VIII 25, 4 μετὰ δὲ Θέλπουσαν ἐπὶ τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος ὁ Λάδων κάτεισι τὸ ἐν Ὀγκαίῳ· καλοῦσι δὲ Ἐρινὺν οἱ Θελπούσιοι τὴν Θεόν, ὁμολογεῖ δὲ σφίσι καὶ Ἀντίμαχος ἐπιστρατεῖαν Ἀργείων ποιήσας ἐς Θήβας· καὶ οἱ τὸ ἔπος ἔχει· Δήμητρος τόθι φασὶν Ἐρινύς εἶναι ἔδεθλον. Ὁ μὲν δὲ Ὀγκίος Ἀπόλλωνός ἐστι κατὰ τὴν φήμην καὶ ἐν τῇ Θελπουσίᾳ περὶ τὸ χωρίον ἐδυνάστευε τὸ Ὀγκεῖον. 5 τῇ Θεῷ δὲ Ἐρινύς γέγονεν ἐπικλήσις· πλανωμένη γὰρ τῇ Δήμητροι, ἠρίκα τὴν παιδα ἐζήτει, λέγουσιν ἔπεσθαι οἱ τὸν Ποσειδῶνα ἐπιθυμοῦντα ἀντὶ μυχθῆναι, καὶ τὴν μὲν ἐς ἵππον μεταβαλοῦσαν ὁμοῦ ταῖς ἵπποις νέμεσθαι ταῖς Ὀγκίου, Ποσειδῶν δὲ συνήσεν

schol. Lycophr.
schol. 153: Ἐρκινν᾽ Ἐρινύς] ἐπώνυμα Δήμητρος· καὶ Καλλιμάχος καλεῖ τὴν Δήμητρα λέγων· Ἐρινύϊ Τιλφωσαίῃ. — P 153 ad vocem Ἐρινύς adnotat: δαίμων ἐν Ἀρκαδίᾳ· λέγει τὴν Δήμητραν. — schol. 1040 Τελφουσία δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ πόλις, ἐνθα ἡ Ἐρινύς τιμᾶται. — schol. 1225 Ὀγκαίου τινὲς τοῦ τῆς Δήμητρος τουτέστι τοῦ ἐρι-

Hesychius

Pausanias

ἀπατώμενος, καὶ συγγίγνεται τῇ Δίμητρι ἄρσενι ἵππῳ καὶ αὐτὸς εἰκασθεὶς· ὁ τὸ μὲν δὴ παρανίκα τὴν Δίμητρα ἐπὶ τῷ συμβέντι ἔχειν ὀργίλως, χρόνῳ δὲ ὕστερον τοῦ τε θυμοῦ παύσασθαι καὶ τῷ Λάδωνι ἐθελῆσαι φασιν αὐτὴν λούσασθαι. ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐπικλήσεις τῇ θεῷ γεγόνασι, τοῦ μηρίματος μὲν ἕνεκα Ἐρινύς, οἷ τὸ θυμῷ χρῆσθαι καλοῦσιν ἔρινύνειν οἱ Ἀρκάδες· Λουσία δὲ ἐπὶ τῷ λούσασθαι τῷ Λάδωνι

7 τὴν δὲ Δίμητρα τεκεῖν φασιν ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος θυγατέρα, ἣς τὸ ὄνομα ἐς ἀτελέστους λέγειν οὐ νομίζουσι, καὶ ἵππον τὸν Ἀρειόνα· ἐπὶ τούτῳ δὲ παρὰ σφίσις Ἀρκάδων πρώτοις Ἴππιον Ποσειδῶνα ὀνομασθήναι.

schol. Lycophr.

νωδους, παρ' ὅσον ἐν Ὀγκαις τῆς Ἀρκαδίας Ἐρινύς Δημήτηρ τιμᾶται, ὡς καὶ Καλλιμάχος· τὴν μὲν ὄγ' ἐσπέριμηνεν Ἐρινύϊ Τιλφωσαίῃ.

Hesychius

ἑ Λουσία· Δημήτηρ παρὰ Τελφουσίοις.

Ἴππ[ε]λιος· Ποσειδῶν. γρυσὶ κῶς φασὶ διὰ τὸ λέγειν τὸν ποιητὴν· αἶθ' ἄλλος ἵπποι ἀνδράσι γίγονται. ἢ κατὰ τὸν μῦθον οἷ ἵππους ἐγέννησε Ποσειδῶν Ἀρειόνα, Σκυρίον, Πήγασον.

Scholiorum Lycophronis trium unam esse doctrinam supra exposui (cf. cap. V p. 31). Cuius quamquam nunc nihil habemus nisi miseram laciniam, tamen aut in scholiis aut apud scholiastae auctorem olim plura et ampliora exstitisse patet e scholiis ipsis. Nam e Callimachi versu discimus ea, quae nunc videntur discerpta, olim ita inter se fuisse coniuncta, ut fabula de origine cognominis Ἐρινύος referretur, atque ea quidem ipsa, quam Pausanias servavit: eadem Callimachi verba non solum Cereris epitheto, sed etiam rebus a Neptuno gestis documento sunt: τὴν μὲν ὄ γ' ἐσπέριμηνεν Ἐρινύϊ Τιλφωσαίῃ, id est: filiam (τὴν) Neptunus (ὄγε) Cereri genuit. Accedit, quod scholio v. 1225 locus fabulae Oncae Arcadicae commemorantur: easdem Oncas novit Pausanias. Ergo hic quoque non modo in oculos incurrit duorum testium consensus, sed etiam manifestum est, quid fuerit apud communem auctorem: αἴτιον cognominis testimoniis Antimachi et Callimachi instructum. — Sed Pausanias praeter Cererem Ἐρινύν etiam Λουσίαν explicat, de qua Lycophronis scholiasta non loquitur, quia Lycophro eius mentionem non facit. Haec autem ἐπικλήσις apud Hesychium latet (s. v. ε Λουσία), atque ita quidem, ut de concentu nullus scrupulus haereat. — Contra Neptunus Ἴππιος paullo est difficilior. Nam Hesychius et Pausanias nonne primo obtutu videntur prorsus dissentire?

Dissentiunt, sed ita, ut utrique eundem librum praesto fuisse perspicimus. Hesychii enim auctor complures proposuit *ἐπικλήσεως* originationes; quarum quam primo loco posuit, ea e physicorum vel philosophorum doctrina fluxit. Cui veriloquio opponitur *μῦθος*. Sed quae affertur quasi una explicatio e fabulis repetita (*καὶὰ τὸν μῦθον*), re vera tres sunt explanationes aut certe fabulae: nam Ario equus Arcadum est, Scyphius Thessalorum, Pegasus Corinthiorum; neque Neptunus *Ἴππιος* vocatus esse ab Hesychio dicitur, quia tres equos genuisset — quae sententia per se esset inepta ac ridicula neque fabula ulla potest cogitari, qua equi illi tres coniungantur —, sed tria eiusdem cognominis *αἴτια* significantur, per excerptores varios in brevissimam formam decurtata. Ergo Diogenianus exscripsit continuam aliquam de Neptuno Equestri disputationem, qua non una explicatio proposita erat, sed diversorum ac multorum auctorum sententiae colligebantur. Similem disputationem e veriloquiis et fabulis mixtam Pausaniam ante oculos habuisse in capite sexto (p. 14) dixi; hanc fuisse eandem, cuius fragmentum apud Hesychium exstat, inde efficitur, quod uterque eandem de equo Arione fabulam adhibet ad *ἐπικλήσεως* originem illustrandam. Reliqua autem *αἴτια* Neptuni Equestris Hesychiana apud Pausaniam non inveniri mirum propterea non est, quia ille Neptunum *Ἴππιον* cum Cerere Thelpusia coniunxit: quod ubi fecit, nec Scyphio nec Pegaso locus erat, sed uni Arioni. Priore vero de parte glossae Hesychianae pauca infra proponam, unde confirmetur eam fluxisse ex ea *ἐπικλήσεων* sylloge, quam olim exstitisse effecturus sum.

Nunc venio ad Venerem *Μορῳά*:

Pausanias	Scholia Lycophr.	Hesych.
<p>III 15, 11 <i>ἐπικλήσεις μὲν δὴ τῆς Ἀφροδίτης ἐστὶν ἡ Μορῳά, κάθηται δὲ καλύπτραν τε ἔχουσα καὶ πέδας περὶ τοῖς ποσὶ· περιθεῖναι δὲ οἱ Τυνδάρεων τὰς πέδας γαστὴν ἀγομοιοῦντα τοῖς δεσμοῖς τὸ ἐς τοὺς συνοικοῦντας τῶν γυναικῶν βέλαιον. τὸν γὰρ δὴ ἕτερον λόγον, ὡς τὴν θεὸν πέδαις ἐτιμωρεῖτο ὁ Τυνδάρεως, γενέσθαι ταῖς θυματρᾶσιν ἐξ Ἀφροδίτης ἠγούμενος τὰ ὀνειδή, τοῦτον οὐδὲ ἀρχὴν προσέειπαι· ἦν γὰρ δὴ παντάπασιν εὐθήθες κέδρον ποιησάμενον ζῴδιον καὶ ὄνομα Ἀφροδίτην θέμενον ἐλπίζειν ἀμύνησθαι τὴν θεόν.</i></p>	<p>449 τὸ δὲ Μορῳά παροικήσουσι] τοῦτο τὸ ξόανόν φασι πεποιῆσθαι Ἀφροδίτῃ ὑπὸ Λακεδαιμόνος νομοθέτου αἰνιξαμένου τὸ μὴ ἀσελγαίνειν τὰς παρθένους ἢ πείσσεσθαι ταῦτά (περίθεσθαι ταύτη AT; corr. Willamowitz) τῇ θεᾷ· οἱ δὲ Τυνδάρεών φασι διὰ τὸ ἀμάρτημα Ἑλένης.</p>	<p><i>Μορῳά· ἡ Ἀφροδίτη.</i></p>

Easdem simulacri explicationes binas Pausanias et scholiasta Lycophronis amplectuntur; nam quod hic dicit τὸ μὴ ἀσελγαίνειν τὰς παρθένους, idem significat ac Pausaniae verba τὸ ἐς τοὺς συνοικοῦντας τῶν γυναικῶν βέβαιον. Quodsi eo videntur discrepare, quod a Pausania utraque interpretatio ad Tyndareum refertur, cum in scholiis altero ab auctore Tyndareus, ab altero Λακεδαίμων νομοθέτης nominetur, hoc tam leve discrimen non solum prae similitudine indubitata evanescit, sed cernimus, quod saepissime observare licet, Pausaniam auctorem suum non satis diligenter exscripsisse. Ceterum quis fuerit Λακεδαίμων νομοθέτης, certo affirmari non potest; aut Λακεδαίμων est nomen proprium, quo Lacedaemo, Jovis et Taygetae filius, heros eponymus Lacedaemonis (Apollod. III 10, 3, 1) significatur, aut Λακεδαίμων νομοθέτης appellatur Lycurgus; utique errat Tzetzes, cum scholii verba pronomine indefinito interpolato sic interpretatur: ὑπὸ Λακεδαιμονίου τινὸς νομοθέτου. De Hesychio vero uberius disserere non opus est.

Sequitur Minerva Σάλπιγξ:

Pausanias	Hesychius	Schol. Lyc.
Π 21, 3 Ἀθηνᾶς ἰδρύσασθαι Σάλπιγγος ἱερόν φασιν Ἠγέλεων. Τυρσηνοῦ δὲ τοῦτον τὸν Ἠγέλεων, τὸν δὲ Ἡρακλέους εἶναι καὶ γυναικὸς τῆς Ανδῆς, Τυρσηρὸν δὲ σάλπιγγα εὑρεῖν πρῶτον, Ἠγέλεων δὲ τὸν Τυρσηνοῦ διδάξαι τοὺς σὺν Τημένῳ Δωριέας τοῦ ὄργανον τὸν ψόφον, καὶ δι' αὐτὸ Ἀθηνᾶν ἐπονομάσαι Σάλπιγγα.	σάλπιγξ·... ἐκδέχονται δὲ καὶ Σάλπιγγος Ἀθηνᾶς ἱερόν παρὰ Ἀργείοις.	986 Σάλπιγγα] P: ἐπώνυμον Ἀθηνᾶς. = Etym. M. p. 708, 2 Σάλπιγξ Ἀθηνᾶ. Διὰ τὸ πρῶτον αὐτὴν εὑρεῖν σάλπιγγα, καὶ ἰδρύσθαι Σάλπιγγος Ἀθηνᾶς ἱερόν ἐν Ἀργεί.

Pausaniam cum Argos describat, eandem atque ceteros testes rem referre in propatulo est. Quodsi a Lycophronis scholio in Et^o M^o servato longius videatur recedere, primum ea, quae Pausanias narrat, utique neglegentissime ab eo ex auctore suo exscripta esse moneo; nam cum Tyrseum Heraclidam tubam invenisse memoriae prodatur, nullo pacto intellegi potest, cur Minervae maxime templum dedicatum sit, cur haec potissimum dea cognomen Σάλπιγγος acceperit. Itaque potest ambigi quis peccaverit, utrum Pausanias an eius librarii; quin peccatum sit, ambigi non potest. Nam quid vere a veteribus hac de re traditum sit, scholion V ad Iliadis Σ 219 docet: ibi cum tubarum apud Graecos genera enumerentur, haec verba exstant: σαλπύγγων δὲ εἶδη ἕξ· πρώτη ἢ Ἑλληνική μακρὰ τὸ σχῆμα, ἦν Τυρρηνοῦ (Τυρρηνοῖς vulgo) εἶδεν ἢ Ἀθηνᾶ, διὸ καὶ Σάλπιγξ παρὰ Ἀργείοις τιμᾶται κτλ. Ita si fabula propagabatur, intellegi poterat neque nexu carebat.

Pausaniae vero ad locum ex huius scholii doctrina eadem lux redundat atque ad Lycophronis scholium. Ille enim cum apud auctorem suum invenisset aut Minervam Tyrseno aut, id quod idem est, Tyrsenum auctore Minerva primam tubam fabricatum esse, facillimo omnium errore aut Tyrsenum pro Minerva posuit aut Minervam omisit; quam neglegentiam ab ipso commissam esse ut malim quam a librariis, eo adducor, quod cum omnino constat, quam indiligenter auctoribus omnibus Pausanias sit usus, tum hac in quaestione uno saltem exemplo confirmatum est. Lycophronis autem scholium ipsum quoque ad Tyrsenum pertinere manifestum est. Quae si recte disputavi, sequitur auctorem Pausaniae olim eadem tradidisse, quae Hesychius et scholia Lycophronis referunt. Ergo testes illi tres eundem auctorem adhibuerunt.

Quartus locus est de Neptuno Erechtheo, quo de epitheto haec memoriae produntur:

Pausanias	Scholia Lycophronis	Hesychius
I 26, 5 in describenda arce Atheniensium ἐσ-ελθοῦσι δὲ εἰσι βωμοὶ, Ποσειδῶνος, ἐφ' οἷ καὶ Ἐρεχθεὶ θύουσιν ἔκ του μαντεύματος κτλ.	157. p. 80, 4 K τὸ δὲ Ἐρεχθεὺς τινες μὲν ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ἄλλοι δὲ ἐπὶ τοῦ Διὸς ἤκουσαν. De Jove scholiasta v. 431, p. 106, 5 K, nonnulla exhibet. Cf. cap. V p. 17.	Ἐρεχθεὺς· Ποσειδῶν ἐν Ἀθήναις.

Pausanias et locum et ἐπίκλησιν affert et αἴτιον significat (ἔκ του μαντεύματος). Itaque hic quoque ceteris uberior est, sed ita, ut de consensu aut de auctore communi dubium nequeat exoriri.

Quintum teneant locum Apollo Ζωστήριος et Minerva Ζωστηρία, quibus in cognominibus explicandis Pausanias, Diogenianus et scholiasta Lycophronis hoc modo consentiunt:

Pausanias	Hesychius	Scholia Lycophronis
I 31, 1 ἐν Ζωστήρι δὲ ἐπὶ θαλάσσης καὶ βωμὸς Ἀθηναῖς καὶ Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος καὶ Αἰγιῶς. τεκεῖν μὲν οὖν Αἰγιῶ τοῖς παιδάς ἐνταῦθα οὗ γασσι, λύσασθαι δὲ τὸν ζωστήρα ὡς τεξομένην, καὶ τῷ χωρίῳ διὰ τοῦτο γενέσθαι τὸ ὄνομα.	Ζώστειρα· Ἀθηναῖς ἐπίθετον ἐν Βοιωτίᾳ. Ζωστήρ καὶ Ἀπόλλωνος παρὰ Ἀθηναίοις καὶ τόπος ἐνθα Αἰγιῶ ἐλύσατο τὴν ζώην.	Pad 1279: ἡ Αἰγιῶ εἰς Ἀθήνας παρεγένετο βουλομένη ἀποιεκεῖν τὸν Ἀπόλλωνα καὶ κεῖσε ἔλυσεν τὴν ζώην, διὸ καὶ Ζωστήρ ὁ τόπος ὠνόμασται καὶ ἐν αὐτῷ (αὐτῇ libri) Ζωστηρίου Ἀπόλλωνός ἐστιν ἱερόν.

Pausanias

Hesychius

Scholia Lycophronis

IX 17, 3: Thebis *πλησίον*
 δὲ Ἀμφικρύωνος δύο ἀγάλ-
 ματα λίθινα λέγουσιν Ἀθη-
 νᾶς ἐπὶ κλησιν Ζωστηρίας·
 λαβεῖν γὰρ τὰ ὄπλα αὐτὸν
 ἐνταῦθα, ἥνικα Εὐβοεῦσι
 καὶ Χαλκῶδοντι ἔμελλεν
 ἀντιτάξεσθαι. τὸ δὲ ἐν-
 δῦναι τὰ ὄπλα ἐκάλουν οἱ
 παλαιοὶ ζώσασθαι· καὶ δὴ
 Ὅμηρον ἄρει τὸν Ἀγα-
 μέμνονα ποιήσαντα εἰοικέ-
 ναι τὴν ζώνην, τῶν ὄπλων
 τὴν σκευὴν φασιν εἰκάζειν.

Pausanias Apollinis ἐπὶ κλησιν non diserte nominat, sed ita eloquitur, ut eandem rem eum tractare in aperto sit; Hesychii vero et Pausaniae de Minervae consensus inde elucet, quod hic Thebanorum res describit; erat enim altera Minerva Ζωστηρία apud Locrenses (cf. Steph. Byz. s. v. Ζωστήρ).

Venio ad Dianam Pheraeam. Quam Pausanias bis commemorat, primum in describenda Sicyone II 10, 7: ἀπὸ τούτων δὲ ἀνιούσιν ἐς τὸ γυμνάσιον ἔστιν ἐν δεξιᾷ Φεραίας ἱερὸν Ἀρτέμιδος· κομισθῆναι δὲ τὸ ξόανον λέγουσιν ἐκ Φερῶν; deinde in Argolicis II 23, 5: τῆς δὲ Ἀρτέμιδος τῆς Φεραίας, σέβουσι γὰρ καὶ Ἀργεῖοι Φεραίαν Ἀρτεμιν κατὰ ταῦτα Ἀθηναίος καὶ Σικωνίους, τὸ ἄγαλμα καὶ οὗτοί φασιν ἐκ Φερῶν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κομισθῆναι. Quamquam Pausanias in Atticis Dianae Pheraeae mentionem non incit, tamen sequitur eius auctorem rettulisse Dianam Pheraeam colī Athenis, Argis, Sicyone eiusque cultum has in urbes tres translatum esse Pheris. Eandem rem Diogenianus videtur significare, cum Hesychius scribat: Φεραία· Ἀθήνησι ξενικὴ θεὸς. Quodsi addit, οἱ δὲ τὴν Ἐκάτην¹⁾, haec apud Pausaniam non exstant, sed occurrunt in scholiis Lycophronis v. 1180, p. 175, 9 K: Φεραίαν τὴν ἐν Φεραῖς τιμωμένην. καὶ Καλλίμαχος· Ἄρτεμι Μουννηχίη λιμενοσπόπε χαῖρε Φεραίη. ἢ αὐτὴ δὲ δηλονότι τῇ Ἀρτέμιδι ἢ Ἐκάτη. Hoc idem est ἐπικλήσεως veriloquium, quod Pausanias habet. Itaque hi quoque loci inter se et consentiunt et supplet.

¹⁾ His verbis ipsis vetamur, glossam Hesychii inter Callimachi scholia (hymn. III 259) referre.

Minerva *Κυθωνία* apud Hesychium non invenitur, sed apud Pausaniam et apud scholiastam Lycophronis. Cuius verba nunc misere decurtata olim cum ampliora essent quin quadraverint ad Pausaniam, non dubito:

Pausanias
VI 21, 6 . . . καὶ Ἀθηναῖς ἐσὶν ἐπίκλησιν
Κυθωνίας ναός· . . . ἰδρῦσασθαι δὲ τῇ
θεῷ τὸ ἱερόν Κλύμενόν φασιν ἀπόγονον
Ἡρακλέους τοῦ Ἰδαίου, παραγενέσθαι δὲ αὐτὸν
ἀπὸ Κυθωνίας τῆς Κρηικῆς καὶ τοῦ Ἰαρθάνου
ποιαμοῦ. λέγουσι δὲ καὶ Πέλοπα οἱ Ἡλεῖοι
τῇ Ἀθηναῖ ἄσσει τῇ Κυθωνία πρὶν ἢ εἰς
τὸν ἄγωνα αὐτὸν τῇ Οἰνομάῳ καθίστασθαι.

Schol. Lycophronis
936, p. 153, 19 K: Ἀλοῦ-
τις καὶ Κυθωνία καὶ
Θρασὼ ἢ Ἀθηναῖ.

Deinceps, ut erat propositum, dicendum est de iis locis, quibus Pausanias cum solo Hesychio conspirat neque tertius testis superest. Quo ex genere nonnulli sunt, quos paucis annotatiunculis prosequi non erit inutile, velut is qui est de Herculis Ἴπποδέτου cognomine:

Pausanias
IX 26, 1: τοῦ Καβειρίου δὲ ἐν δεξιᾷ πεδίον
ἐστὶν ἐπώνυμον Τηρέρον μάντιως
. . . καὶ Ἡρακλέους ἱερόν μέγα ἐπίκλησιν
Ἴπποδέτου· τοὺς τε γὰρ Ὀρχομενίους φασὶν
εἰς τοῦτο ἀφῆχθαι στρατιᾶ. καὶ τὸν Ἡρακλέα
νύκτωρ τοὺς ἵππους λαβόντα συνδῆσαι σφισι
τοὺς ὑπὸ τοῖς ἄρμασι.

Hesychius
Ἴπποδέτης· ὁ Ἡρακλῆς ὁ
ἐν Ὀρχησιᾷ τιμώμενος,
οἱ δὲ ἐν Θήβαις.

Pausanias αὐτίον narrat locumque ita nominat, ut conspirare eum cum Hesychio intellegamus: in media enim via, quae a Thebis Onchestum ducit, collocat Herculis templum.

Item consentiunt loci hi:

Pausanias
I 29, 2 Athenis καινοῦσι δὲ εἰς αὐτήν (scil.
Academia) περίβολός ἐστιν Ἀρτέμιδος καὶ
ξόανα Ἀρίστης καὶ Καλλίστης. ὡς μὲν ἐγὼ
δοκῶ καὶ ὁμολογεῖ τὰ ἔπη τὰ Πάμφως [Σαπ-
φοῦς libri; corr. Hecker], τῆς Ἀρτεμιδός
εἰσιν ἐπικλήσεις αἵται.

Hesychius
Καλλίστη· (ἢ Θήρα τὸ
πρότερον). καὶ ἡ ἐν
τῷ Κεραμεικῷ ἰδρυμένη
Ἐκάτη, ἣν ἔνιοι Ἀρ-
τεμιν λέγουσιν.

VIII 35, 8 ἐπὶ δὲ ἄκρῳ τῷ χώματι ἱερόν
ἐστὶν Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Καλλίστης· δοκεῖν
δέ μοι καὶ Πάμφως μαθὼν τι παρὰ Ἀρχάδων
πρῶτος Ἀρτεμιν ἐν τοῖς ἔπεσιν ὠνόμασε
Καλλίστην.

Pamphi testimonium etiamsi demendum esse supra dixi (cf. cap. VI p. 6, adn. 4), tamen apud Pausaniam restant, quae apte cum Hesychio conferantur, ac iure Kalkmannus monuit (p. 234), Hesychium diversas fuisse de his cognominibus Dianae sententias significare. Etiam Pausanias ita loquitur, ut de interpretandis nominibus fuisse, qui dubitarent, colligamus.—

Pausanias

Hesychius

IX 34, 1 πρὶν δὲ εἰς Κορώνειαν εἰς Ἀλαλκομενῶν Ἰωνία· Ἀθηναῖ ἐν ἀμφικέσθαι, τῆς Ἰωνίας Ἀθηναῖς ἐστὶ τὸ ἱερόν· καλεῖται δὲ ἀπὸ Ἰώνου τοῦ Ἀμφικτύονος καὶ εἰς τὸν κοινὸν συνίασιν ἐνταῦθα οἱ Βοιωτοὶ σύλλογον.

Βοιωτία.

Uterque cum de Boeotia loquatur, consensus manifestus est; ceterorum enim testium Minervae Itoniae nonnulli a Thessalia profiscuntur (Strab. 581, 6; Steph. Byz. s. v. Ἰών).

Jam transeo ad eos locos, quorum de consensu dubitari adeo non potest, ut quidquam auctorum verbis addere supersedeam.

Pausanias

Hesychius

I 1, 3 Κνίδιοι γὰρ τιμῶσιν Ἀφροδίτην μάλιστα καὶ σμίσιν ἐστὶν ἱερὰ τῆς Θεοῦ· τὸ μὲν γὰρ ἀρχαιότατον Δωρίτιδος, μετὰ δὲ τὸ Ἀκραιάς, νεώτατον δὲ ἦν Κνιδίαν οἱ πολλοὶ, Κνίδιοι δὲ αὐτοὶ καλοῦσιν Εὐπλοίαν. (Cf. supra cap. VI p. 25).

Ἀκρέα [leg. Ἀκραιά], ἢ Ἀθηναῖ· καὶ ἢ Ἀφροδίτη.

I 24, 3 λέλεκται δέ μοι καὶ πρότερον ὡς Ἀθηναίοις περισσότερον τι ἢ τοῖς ἄλλοις εἰς τὰ θεῖά ἐστι σπουδῆς. πρῶτοι μὲν γὰρ Ἀθηναῖν ἐπωνόμασαν Ἐργάνην.

Hes. Ἐργάνη· . . . παρὰ δὲ Σαμίοις ἢ Ἀθηναῖ. Suid. Ἐργάνη ἢ Ἀθηναῖ, παρ' ὅσον ἔφορός ἐστι τῆς τῶν γυναικῶν ἐργασίας, ταύτη παρὰ Ἀθηναίοις καὶ Σαμίοις εἴρηται.

Cf. cap. II p. 5.

I 32, 2 Ἀθηναίοις δὲ τὰ ὄρη καὶ θεῶν ἀγάλματα ἔχει. Πεντέλῃσι μὲν Ἀθηναῖς, ἐν Ὑμηττῷ δὲ ἀγάλμα ἐστὶν Ὑμηττίου Διός. (Cf. supra cap. VI p. 27).

Ὑμηττίας· Ζεὺς παρὰ Ἀττικοῖς.

II 30, 3 ἐν Αἰγίνῃ δὲ πρὸς τὸ ὄρος τοῦ Πανελληνίου Διός ἰοῦσίν ἐστιν Ἀφαίας ἱερόν, εἰς ἣν καὶ Πίνδαρος ᾄσμα Αἰγινήταις ἐποίησε. φασὶ δὲ οἱ Κρηῖτες — τούτοις γὰρ ἐστὶ τὰ εἰς αὐτὴν ἐπιχώρια — Καρμάνορος τοῦ καθήραντος Ἀπόλλωνα ἐπὶ φόνῳ τῷ Πύθω-

Ἀφαία καὶ [ἢ cod., corr. Meursius] Δίκτυννα· ἢ [καὶ cod., corr. idem] Ἀρτεμις.

Pausanias

νος παῖδα Εὐβουλον εἶναι, Διὸς δὲ καὶ Κάρ-
 μης τῆς Εὐβούλου Βριτόμαρτιν γενέσθαι·
 χαίρειν δὲ αὐτὴν δρόμοις τε καὶ θήραις, καὶ
 Ἄρτεμιδι μάλιστα γίλῃν εἶναι. Μίνω δὲ
 ἔρασθέντα φεύγουσα ἔρριψεν εαυτὴν ἐς δίκτυα
 ἀφειμένα ἐπ' ἰχθύων θήρα. ταύτην μὲν θεὸν
 ἐποίησεν Ἄρτεμις, σέβουσι δὲ οὐ Κρηῆτες
 μόνον, ἀλλὰ καὶ Αἰγινῆται, λέγοντες ἀγανισθῆ-
 ναι [φαινέσθαι libri; corr. Kalkmann] ἐν τῇ
 νήσῳ τὴν Βριτόμαρτιν. ἐπίκλησις δὲ οἱ παρὰ
 τε Αἰγινῆταις ἐστὶν Ἀφαιά καὶ Δίκτυννα
 ἐν Κρήτῃ. — III 14, 19 ἐπανελθοῦσι δὲ
 ὁπίσω πρὸς τὴν λέσχην ἐστὶν Ἀρτέμιδος
 Ἰσσωρίας (Ἰσώρας cod., corr. L. Weber)
 ἱερὸν· ἐπονομάζουσι δὲ αὐτὴν καὶ Λιμναίαν,
 οὗσαν οὐκ Ἄρτεμιν, Βριτόμαρτιν δὲ τὴν
 Κρητῶν. τὰ δὲ ἐς αὐτὴν ὁ Αἰγίναϊὸς ἔχει
 μοι λόγος (Cf. cap. VI p. 16).

II 35, 1 apud Hermionenses καὶ Ἀρτέ-
 μιδος ἐπίκλησιν Ἰφιγενείας ἐστὶν ἱερὸν.

III 10, 7 τρίτῃ δὲ ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς εὐθείας
 ἐκβολὴ κατὰ τὰ δεξιὰ ἐς Καρύας ἄγει καὶ ἐς
 τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος. τὸ γὰρ χωρίον
 Ἀρτέμιδος καὶ Νυμφῶν ἐστίν, καὶ ἄγαλμα
 ἔστηκεν Ἀρτέμιδος ἐν ὑπαίθρῳ Καρυάτιδος·
 χοροὺς δὲ ἐνταῦθα αἱ Λακεδαιμονίων παρ-
 θένου κατὰ ἔτος ἰσιᾶσι καὶ ἐπιχώριος αὐταῖς
 καθέστηκεν ὄρχησις.

III 15, 9 Μόνοις δὲ Ἑλλήνων Λακεδαιμο-
 νοῖς καθέστηκεν Ἥραν ἐπονομάζειν Αἰγογά-
 γον καὶ αἶγας τῇ θεῷ θύειν. Ἥρακλέα δὲ
 λέγουσιν ἰδρῦσασθαι τὸ ἱερὸν κιλ. Sequitur
 αἴτιον.

III 18, 6 τὴν δὲ Ἀλεξάνδραν οἱ Ἀμυ-
 κλαιεῖς Κασσάνδραν τὴν Πριάμου φασὶν εἶναι.

III 26, 4 Leuctris πεποιήται δὲ καὶ Κασσάν-
 δρας τῆς Πριάμου ναὸς καὶ ἄγαλμα, Ἀλεξάν-
 δρας ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλουμένης.

Hesychius

Βριτόμαρτις· ἐν Κρή-
 τη ἢ Ἄρτεμις.

Cf. schol. Callim. hymn.
 Dian. 190:

Βριτόμαρτις· ὄνομα
 κύριον τῆς νύμφης, ἀφ' ἧς
 καὶ ἡ Ἄρτεμις ἐν
 Κρήτῃ, ὡς Διογε-
 νιανός.

(Cf. cap. II p. 4).

Ἰσσωρία· ἢ Ἄρτεμις.
 (καὶ τόπος καὶ ἑορτὴ
 ἐν Σπάρτῃ).

Ἰφιγένεια· ἢ Ἄρτεμις.

Καρυάτις· ἑορτὴ Ἀρτέ-
 μιδος καὶ ἱερὸν.

Cf. infra p. 23 s.

Αἰγογάγος· Ἥρα [χῆρα
 cod., corr. Heins.] ἐν
 Σπάρτῃ.

Κασσάνδρα· Ἀλεξάνδρα
 ἐν Λακεδαιμονίᾳ.

Pausanias

III 19, 7 *Θηρειτὰν δὲ ἐπονομάζουσιν* (scil. Martem Lacedaemonii) *ἀπὸ Θηροῦς· ταύτην γὰρ τροφὸν εἶναι τοῦ Ἄρεως λέγουσι κτλ.*
Cf. supra cap. VI p. 7.

VIII 47, 6 *Tegeatae ἐς δὲ τὴν Ἄρτεμιν τὴν Ἡγεμόνην τὴν αὐτὴν τοιάδε λέγουσιν. Ὀρχομενίων τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ τυραννίδα ἔσχεν Ἀριστομηλίδας κτλ.* Sequitur fabula de origine templi.

His tot locis satis puto esse demonstratum, quod volui, et scholiastam Lycophronis et Hesychium ea sylloge ἐπικλήσεων esse usos, quae Pausaniae in manibus fuit. Quae opinio ut omni a parte stabilietur, reliquum est, ut eos locos componam, ubi scholia Lycophronis cum Hesychio conspirant neque quisquam reliquorum testium superest; unde quae petita sunt argumenta, eo graviora sunt, quod scholia Lycophronis in Hesychio non insunt (cf. Scheeri praef. Lycophr. p. XIII). Plerosque autem locos, qui huc faciunt, satis erit in unum conspectum contulisse. Quorum tabula haec est:

Hesychius

Ἀγρίσκα [Ἀγρία; corr. Wakefield] Ἀθηναῖ.

Βομβυλία· ἢ Ἀθηναῖ ἐν Βοιωτίᾳ.

Γυᾶ· Ἀθηναῖ ἐγγώριος.

Δάειρα· (ἢ Περσεφόνη, coll. Etym. M. supplevit Schmidt) = Et. M. 244, 34. Δάειρα· ἢ Περσεφόνη παρὰ Ἀθηναίους· παρὰ τὴν δᾶδα· ἐπειδὴ μετὰ δᾶδων ἐπιτελεῖται αὐτῇ τὰ μυστήρια· ἢ ὅτι δᾶδα φορεῖ.

Hesychius

Θηρίτας· ὁ Ἐννάλιος παρὰ Λάκωσιν.

Ἡγεμόνη. Ἄρτεμις καὶ Ἀφροδίτη (καὶ ναῦς τις οὕτω καλεῖται).

Scholia Lycophronis

1152, p. 173, 18 K: Γυγαία καὶ Ἀγρίσκα καλεῖται ἢ Ἀθηναῖ.

786: Βομβυλία ἢ Ἀθηναῖ τιμᾶται ἐν Βοιωτίᾳ.

1152: Γυγαία καὶ Ἀγρίσκα καλεῖται ἢ Ἀθηναῖ. Eusthatus ad B 865 exscripto Strabonis loco, haec ponit e scholiis Lycophronis assumpta: ἕτεροι δὲ καὶ Ἀθηναῖν Γυγαίαν αὐτόθι (prope lacum Gygaeum) τιμᾶσθαι φασιν.

710 Θῆσει Δαείρα] ἢ Περσεφόνη.

Hesychius

Ἱατρός· (θεραπευτῆς ἢ ἐφαπτις ἢ ἥρωσ Ἀθήνησιν ἀρχαῖος) καὶ Ἀπόλλων. Cf. cap. II p. 11.

Ἱχναίην χώραν· (τὴν Μακεδονίαν, ἐνθα τὸ μαντεῖον Ἀπόλλων κατέσχε). καὶ τιμᾶται Ἱχναίη Θέμις.

Μάμερτος· Ἄρης.

Ὅμολώιος· Θήβησιν οὕτω προσαγορεύεται ὁ Ζεὺς.

Plenior glossa exstat apud Photium s v., cf. cap. II p. 9.

Παλαίμων· ὁ Ἡρακλῆς.

Παλληνίς· ἢ Ἀθηνᾶ ἐν Χαλκίδι.

Modo Hesychius, modo scholiasta uberiorem se praebet, nonnumquam ad verbum concinunt.

Pauca de hoc loco disputanda sunt:

Hesychius

Ἐνόρχης· Διόνυσος ἐν Σάμῳ.

Scholia Lycophronis

1377 ad verba χρησιμοῖς Ἱατροῦ Radnotat: τοῖς χρησιμοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος· ἱατρός γάρ.

129, p. 76, 17 K: θυγάτηρ δὲ τοῦ Ἡλίου Θέμις, διότι πάντι' ἐφορᾷ καὶ πάντι' ἐπακούει. ὕθεν καὶ Ἱχναία, διὰ τὸ κατ' ἶχνος τῶν ἀνθρώπων πορεύεσθαι. P 129 Ἱχναίας] τῆς κατ' ἶχνιον βαινοίσης καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐφορώσης, ἣτις ἐστὶν ἡ Θέμις· ἐν Ἱχνα[αι]ς γὰρ τῆς Μακεδονίας διέτριβεν.

1410, p. 193, 3 K: Κανδαῖος δὲ καὶ Μάμερτος ὁ Ἄρης.

519, p. 117, 11 K: καὶ ὁ Ζεὺς παρ' αὐτοῖς (scil. Θηβαίοις) Ὅμολώιος κτλ.

662, p. 132, 14 K: Παλαίμων δὲ ὁ Ἡρακλῆς διὰ τὸ παλαῖσαι αὐτὸν τῷ Διὶ ἢ τῷ Ἀχελώῳ ποταμῷ.

Cf. Et. M. s. v. Πολεμών.

1261, p. 181, 9 K: Μινδιά καὶ Παλληνίς ἢ Ἀθηνᾶ τιμᾶται.

Scholia Lycophronis

212, p. 85, 13 K: Ἐνόρχης δὲ ὁ Διόνυσος διότι μετ' ὀρχήσεως αὐτοῦ ἐπιτελεῖται τὰ μυστήρια; p. 85, 16 K: δαίμων δὲ Ἐνόρχης ὁ Διόνυσος παρὰ Λεσβίοις· φασὶ δύο ἀδελφούς συμμιγῆναι (συμμιγέντας A; T eandem rem aliis verbis usus refert), Θυέστιην καὶ τὴν Δαιτώ, ἐξ ὧν ἐτέχθη πρῶτος παῖς Ἐνόρχης, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Διόνυσος Ἐνόρχης· ὁ γὰρ παῖς αὐτοῦ † ἰδρύσατο ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος.

Eandem eiusdem dei fuisse ἐπίκλησιν uterque testis cum referat, consensus in lucido est; ac scholia Lycophronis uberiora quam

Hesychius ex auctore communi descripserunt, duas cognominis explanationes, alteram ex historia fabulari, alteram a cultus ratione et veriloquio nominis petitam. Quodsi scholiasta Lesbium, Hesychius Samum adferat, ne hoc quidem miramur, si indolis quae sylloges erat et esse debebat, rationem habemus; et varia hoc maxime loco in ea congesta fuisse scholiasta Lycophronis ipse testatur, quippe qui duas in explanando epitheto sententias adferat.¹⁾

Restat Apollo *Ἀλαῖος*, quem in corrupta glossa s. v. *Ἀυλῖς* apud Hesychium latere Schmidtius recte intellexit; eundem scholia Lycophronis v. 920 interpretata sunt, quorum doctrina nunc adeo corrugata est, ut ad verba *Ἀλαίου Παταρέως* P nihil exhibeat nisi voculas: *ἐπώνυμα Ἀπόλλωνος*. Aliquando autem pleniora adscripta fuisse Et^{um} M^{um} testis est. (s. v. *Ἀλαῖος* p. 58, 4)²⁾.

1) Praeter Bacchum *Ἐνὸρχην* unus est Juppiter *Ἐπιδῶτης*, in quo duo syllogae testes videntur dissentire: nam Pausanias III 17, 7 non de Jove, sed de daemone Epidota Spartae culto loquitur, Hesychius s. v. *Ἐπιδῶτης* habet Jovem *Ἐπιδῶτην* Laconicum (cf. L. Weberi quaest. Lac. p. 58). Sed Pausanias narrationem l. l. nescio quem secutus auctorem non tam ad cultum Epidotae adneetit quam ad statuas duas Pausaniae regis in periegesi commemoratas, quae cur constitutae sint, fabella ista explicat; cf. § 7 *παρὰ δὲ τῆς Χαλκιοῦκου τὸν βωμὸν ἐστῆσαι δύο εἰκόνες Πausανίου τοῦ περὶ Πλάταιαν ἠγησαμένου* et § 9 . . . *Δακτυδαμόνιοι δὲ ἐτελοῦντες πρόσταγμα ἐκ Δελφῶν τὰς τε εἰκόνας ἐποίησαντο τὰς χαλκᾶς καὶ δαίμονα τιμῶσιν Ἐπιδῶτην κτλ.* Itaque hic Pausanias locus ad *ἐπικλησεις* omnino non pertinet neque potest cum Hesyehio comparari, sed e fonte longe alio fluxit; et erravit Immerwahr (Die Lakonika des Pausanias, Berol. 1889, p. 90 s.), cum coniceret Pausaniam Sosibio usum esse. Pausanias autem cum referre videatur Mantinea coli Jovem *Ἐπιδῶτην* (VIII 9, 2 *Μαντινεῦσι δὲ ἐστὶ καὶ ἄλλα ἱερά καὶ τὸ μὲν Σωτήρος Διός, τὸ δὲ Ἐπιδῶτου καλουμένου*), quid velit, ambiguum est; nam possunt ad Jovem referri, possunt autem ita verti: *In Mantinea giebt es unter andern Heiligtümern das des Zeus Soter und das des sogenannten Epidotes*. Itaque ne hic quidem locus certo potest ad *ἐπικλησεις* referri; immo, cum ea interpretatio nominis Epidotae quam Pausanias addit (*ἐπιδιδόναι γὰρ δὴ ἀγαθὰ αὐτὸν ἀνθρώποις*), adeo vulgaris adeoque facilis sit inventu, ut ipse eam potuerit excogitavisse, neque huius opus sit fontem peculiarem statuere, ultra periegesim omnino non deducimur.

2) Huius glossae ope Euphorionis fragmentum XL (Mein.) removemus. Quod fragmentum apud Meinekium nititur in Tzetzae scholio Lyc. 911: *Φιλοκλήτης δ' ἐξῶσθη εἰς Ἰταλίαν πρὸς Καρπανούς καὶ . . . Κρίμισσαν κατοικεῖ, καὶ παυθεὶς τῆς ἄλης Ἀλαίου Ἀπόλλωνος ἱερὸν κτίζει, ᾧ καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ ἀνέθηκεν, ᾧς φησιν Εὐφορίων*. At Tzetzes hoc loco Et^{um} M^{um} (l. l.) exscripsit et contaminavit cum scholiis veteribus v. 911. Et^{um} autem Euphorionis nomen non habet, sed Orionem; cf. subscriptionem cod. Va; idem Orio in codicibus Tzetzae occurrit omnibus, nisi quod pauci exarant *Ἀρίων*, quod idem est; Euphorio e coniectura Sebastiani interpolatur. Ceterum vel pro Orione in Etⁱ Mⁱ glossa Orum esse restituendum docti in cap. II p. 8, adn. 1.

3.

Ea, quae in fronte huius capituli posui, ad liquidum perducta et ab omni parte stabilita esse nunc arbitror, fuisse olim corpus *ἐπικλήσεων*; quo usos esse Pamphilum (Athenaeum), Diogenianum, Clementem, Pausaniam, scholiastam Lycophronis. Nam primum cum describerem, quales fuissent *ἐπικλήσεων* auctores ab illis in usum vocati, enucleavi non modo similes, sed paene pares libros ab illis descriptos esse; deinde demonstravi singulis in locis iisque permultis inter se testes illos consentire, atque ita quidem, ut eadem sylloge, qua Clementem, Athenaeum et Pausaniam usos esse certum, Hesychium scholiastamque Lycophronis probabile sit; tum docui eadem *ἐπικλήσεων* collectione Diogenianum scholiastamque Lycophronis usos esse ac Pausaniam. Ergo omnes eundem librum adhibuerunt, id quod eo confirmatur, quod ex quinque illis hominibus non singuli cum singulis, sed quilibet paene cum quolibet conspirant; nam consentit Clemens cum Hesychio, Athenaeo, Pausania, scholiasta Lycophronis; consentit Athenaeus cum Hesychio et cum Clemente; consentit Hesychius cum Athenaeo, Clemente, Pausania, scholiasta Lycophronis; consentit Pausanias cum Clemente, Hesychio, scholiasta Lycophronis; consentit scholiasta Lycophronis cum Clemente, Hesychio, Pausania. Athenaeum autem neque cum Pausania neque cum scholiis Lycophronis artius conexum esse propterea mirum non est, quia Athenaeus tam paucas *ἐπικλήσεις* exhibet, ut facillime accidere potuerit, ut eas ipsas seligeret, quas illi omiserunt; qua in re propterea omnino nulla est offensio, quia Athenaeus ipse *ἐπικλήσεων* syllogen non inspexit, sed e Pamphilo hausit; qui cum per Diogenianum in Hesychium fluxerit, Hesychius et Athenaeus non duo testes sunt, sed unus; ac Pamphilum cum scholiis Lycophronis et cum Pausania facere ex Hesychio saepissime demonstravimus. Eam autem rationem inii, ut exponerem consentire illos scriptores non solum in uno auctore laudato, sed in libris naturae diversissimae exscriptis; aut ubi nec libri nec auctores nominarentur, *ἐπικλήσεις* ipsas esse tam varias, ut unus idemque auctor cogitari iam non posset. Itaque si complures auctores iidem eosdem homines expilaverunt, illos non singulos a singulis usurpatos, sed collectionem aliquam eorum adhibitam esse necessario sequitur. Quam ita institutam et compositam fuisse, ut supra contendimus, et locis ipsis inter se comparatis elucebat et iis, quae de singulis auctoribus supra exposui.¹⁾

¹⁾ Pausaniae eos locos in argumentando pro fundamento habebamus, qui aliqua de causa a periegesi secerni poterant. Nunc quoniam his locis nisi demonstravimus a Pausania syllogen quandam *ἐπικλήσεων* exscriptam esse eamque

Paullulum autem in Hesychio Pamphiloque erit commorandum, priusquam rem absolvamus. Ex iis enim *ἐπικλήσεων* glossis Hesychii, quas supra attuli, haud parva pars ad Lacedaemoniorum sacra spectat; quo quae pertinent, eas glossas Hesychii libro Sosibii Laconis, qui fuit *περὶ τῶν ἐν Λακεδαιμόνι θυσιαῶν*, ad unam omnes Lud. Weber (quaest. Laconic. p. 49 ss.) vindicavit. Ac verum est Sosibii doctrinam passim apparere in iis glossis, quae res sacras Spartanorum tractant. Sed cum in his maxime glossis Hesychium, id est Pamphilum, cum Pausania et cum scholiasta Lycophronis consentire comprobaverimus, qui non Sosibio, sed *ἐπικλήσεων* sylloge usi sunt, cumque eundem Sosibii librum ab auctore huius sylloges compilatum esse certum sit, iam certo dici non potest, utrum per lexicon Laconicum, quod Weberus (p. 37) olim exstitisse sibi persuasit, an per *ἐπικλήσεων* syllogen Hesychius doctrinam Sosibianam acceperit, nisi ex illo Pausaniae et scholiorum Lycophronis consensu veri multo similis est *ἐπικλήσεων* syllogen in his quoque glossis Laconicis fontem primum Pamphili et Hesychii esse. Una certe glossa evincitur eam praeter lexicon Sosibianum a Pamphilo esse adhibitam. Haec enim Hesychius:

Κάρναι. δένδρον. καὶ τόπος [τόπου cod. corr. Musurus]

Ἀρτέμιδος καὶ ἑορτή.

Καρνάτεια· θυσία· Λάκωνες.

Καρνάτις· ἑορτή Ἀρτέμιδος καὶ, ἱερὸν.

Quarum glossa prima cum e duabus conglutinata sit, nomen *δένδρον* ex hac quaestione mittendum est; reliqua autem non modo inter se, sed etiam cum altera glossa cohaerere L. Weber perspexit

inter auctores suos etiam periegetas recepisse, observandum est, num etiam in periegeticis Pausaniae descriptionis partibus vestigia sylloges deprehendi possint. Sed fallitur, si quis multa aut gravia expectat. Exempla propono haec: Hes. s. v. *Ἐλευθέριος* enumerat inter eos, qui Jovem *Ἐλευθέριον* colunt, Athenienses, Plae-taenses, Syracusanos, Tarentinos, Cares, Pausanias novit Jovem *Ἐλευθέριον* Atheniensem (I 3, 2) et Plataeensem (IX 2, 5); Hes. s. v. *Ἐλευθέρος* (leg. *Ἐλευθέριος*) Bacchum *Ἐλευθέριον* Atheniensem commemorat, eundem Pausanias I 20, 3; Hes. s. v. *Γαίδοχος* commemorat Neptunum *Γαίδοχον* Laconum, eundem Pausanias III 20, 2. 21, 8 (cf. Weber. l. l. p. 57). *Θεάριον* Apollinem habet Hes. s. v., *Θεάριος* idem Pausaniae audit II 31, 5; Junonem *Ἀργίαν* Argivorum Hesychius exhibet s. v., eandem *Ἀργαίαν* in Argolicis Paus. II 24, 1. At videmus quam incerta vel veri non similia haec sint. Multo incertiora, quae praeter has tam paucas glossas possunt colligi. Quae non modo mittenda sunt, ne videamur procedere in via lubrica, sed hic periegesis Pausaniae dissensus etiam argumentum est, quo comprobetur quod capite sexto demonstrabamus, *ἐπικλήσεων* fontem peculiarem Pausaniae fuisse.

(l. l. p. 60); qui quam incohavit, emendatio ita est perficienda, ut scribatur: *Κάρναι*· (δένδρον)· *καὶ τόπος*· *καὶ Καρνάτεια*· *ἑρμία Ἀρτέμιδος καὶ ἑορτή*· *Λάκωνες*. In quibus de verbis collocandis potest ambigi, de re dubium non est. Tertia autem in glossa illud mirum est, quod adscribitur *ἑορτή Ἀρτέμιδος*. Nam *Καρνᾶτις* est *ἐπικλήσις* Dianae, non dies festus. Idem in vocem *καὶ ἑρὸν* valet. Sed omnis offensio tolletur, ubicumque glossas proximas contulerimus. Hae enim plane eadem tradunt atque tertia; cuius verba *καὶ ἑρὸν* respondent illarum verbis *καὶ τόπος*, verba autem *ἑορτή Ἀρτέμιδος* ipsa antea redeunt. Sequitur eundem auctorem glossis *Κάρναι* et *Καρνάτεια*, eundem glossae s. v. *Καρνᾶτις* subesse. Qui ut bis compilaretur, fieri vix potuit in eodem eiusdem auctoris eundem ad finem composito libro, fieri potuit in lexico aut opere glossographico, ex multis libris conflato. Ac duas concurrere compilationes in manifesto est, alteram, quae ad Laconum res sacras pertinet, alteram, quae *ἐπικλήσεων* est. Nam fac aliquem Sosibii doctrinam in lexicon redeuisse: nonne inutile ac prorsus stultum ineptumque erat eadem duabus inter se excipientibus glossas repetere? Itaque Sosibio utramque glossam vindico, sed ita ut altera alterum per fontem in Hesychium derivata sit. Itaque etiam in glossis Laconicis *ἐπικλήσεων* sylloges vestigium certum detectum est. Itaque non licet Hesychii glossas *ἐπικλήσεων* Laconicarum omnes Sosibio attribuire; nam praeter Sosibium de rebus sacris Spartanorum ab auctore sylloges alios scriptores transcriptos esse et multitudo sententiarum docet in his potissimum cognominibus explicandis apud Pausaniam et alibi conspicua et aperte nominantur Staphylus a Clemente, Praxilla a Pausania.

Altera nos quaestio postulat, cuinam Pamphili operi Athenaeus *ἐπικλήσεων* excerpta debeat. Qui cum titulum libri Pamphilei non afferret, sed satis haberet Pamphilum nominavisse, nuper E. Oder (de Antonino Liberali, p. 46) illa de Venere Meretrice excerpta libri tertii decimi ad Pamphili opus revocavit, quod inscriptum erat *Λειμών*. Ac nos, cum supra ostenderimus, *ἐπικλήσεις* a Pamphilo aut in *γλωσσῶν καὶ ὀνομάτων* parte peculiari aut in peculiari libro, certe non prope reliquas lexici glossas collocatas esse, nunc, quoniam eundem Pamphilum etiam Hesychio subesse cognovimus, iure nobis videmur statuere ex eodem Pamphili opere ad utrumque *ἐπικλήσεων* fragmenta pervenisse; et cum apud Hesychium aliud cogitari non possit nisi vastum illud Pamphili glossarum corpus, ex eodem Athenaeum hausisse necesse est. Itaque Pamphili onomasticon ita fuit dispositum, ut capitibus ad ordinem rerum, non literarum digestis *ἐπικλήσεις* peculiari capite tractarentur. De Prato autem Pamphili quid sit

statuendum, me ignorare fateor; nam ut adhuc dubitarunt viri docti, utrum hoc opus ab onomastico esset diversum necne, ita nullum video argumentum, quo haec opinionum lis diiudicari possit. Oderi saltem opinio utique in mera coniectura nititur neque testimonio ullo neque firmo argumento stabiliri potuit.

4.

Verum tempus est ad finem properare et definire, qua aetate sylloge *ἐπικλήσεων* composita sit. Cui muneri ut satisfaciamus, tempora oportet respicere et eorum qui sylloge usi sunt et eorum quibus auctor sylloges usus est.

Inter illos ad aetatem artius circumscribendam nihil valent, qui Diogeniano usi sunt. Tamen apud Clementis scholiastam paullulum commoremur antiquiorem, cuius studia Baanis, Arethae notarii, opera in codice Parisino Gr. 451 servata sunt. Quem Diogenianum excerpisse duorum scholiorum subscriptiones cum doceant (p. 420, 20. 22, p. 423, 33 Dind.), cumque Clemens eodem *ἐπικλήσεων* auctore usus sit, quo Diogenianus, non mirum est occurrere in scholiis nonnulla, quae ut cum Clemente consentiunt, ita illo adeo ampliora sunt, ut ea ad eundem librum revocanda esse manifestum sit. Argumento sunt hi loci:

Clemens	Scholia	Pausanias
Π 38 ἐνταῦθα Ἰ 'Απομνίῳ Διὶ θύ- ουσιν Ἡλεῖοι.	ὅτι ἐν Ἡλίδι Ἀ- πομνίῳ, τῷ ἀπ- ελαστικῷ τῶν μυιῶν, Διὶ θύ- ουσιν Ἡλεῖοι.	V 14, 1 φασὶ δὲ Ἡρακλεῖ τῷ 'Αλκμήνης θύοντι ἐν Ὀλυμπίᾳ δι' ὄχλον μάλιστα γενέσθαι τὰς μυίας· ἐξευρόντα οὖν αὐτὸν ἦ καὶ ἰπ' ἄλλον διδαχθέντα Ἀπομνίῳ θῦσαι Διὶ καὶ οὕτως ἀποτραπῆναι τὰς μυίας πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ· λέγονται δὲ κατὰ τὰντὰ καὶ Ἡλεῖοι θύειν τῷ Ἀπομνίῳ Διί, ἐξελαύνοντι τῆς Ἡλείας [Ὀλυμπίας] τὰς μυίας.

Clementem scholia ceteroquin non diversa eo superant, quod vim *ἐπικλήσεως* commentantur: quae interpretatio in sylloge erat, unde ad Pausaniam pervenit. Atque hic quidem locus is est, cuius opera efficiatur Diogenianum etiam Etī Mⁱ auctori (s. v. Ἀπόμνιος) in manibus fuisse: eadem enim glossa apud illum invenitur p. 131, 23: Ἀπόμνιος· οὕτως ὁ Ζεὺς παρὰ τοῖς Ἡλείοις τιμᾶται Ἡρακλέους ἰδρυ-
σαμένου ἐπὶ ἀποτροπῇ τῶν μυιῶν.

Etiam in iis, quae de Veneris *Περιβασοῦς* cognomine et a Clemente et a scholiasta eius adferuntur, sylloges vestigia cerni possunt:

Clemens

Scholia

Π 39 οὐχὶ δὲ Ἄφροδίτῃ Περιβασοῦ ἄσχημοποιῶν ἐπίθετα δὲ ταῦτα τῆς μὲν Ἀργεῖοι (scil. Θύουσι) κτλ. Ἄφροδίτης.

Carent scholia Argivis, Clemens explicatione, quae in voce ἄσχημοποιῶν inest. Verum cum consentiant, ex eodem fonte hauserunt, quo utrumque comprehendebatur.

Res vero conficitur locis his:

Clemens

Scholia

Schol. Aeschylī

Π 39 Διόνυσον δὲ Χοιροψάλας Διόνυσος ἐν Σικωνῶνι τιμᾶται τῆς Βοιωτίας(?), ὡς Πολέμων ἐν τῇ πρὸς Ἄτταλον ἐπιστολῇ· ἔστι δὲ μεταλαμβάνον ὁ τὸν χοῖρον ψάλλον· τούτέστι τίλλων· χοῖρος δὲ γυναικεῖον αἰδοῖον (ὡς μαρτυρεῖ καὶ Ἀριστογάνης ἐν Ἀχαρνεῦσι λέγων· χοῖρε χοῖρε κοῦ κοῦ· τρώγοις ἄν ἐρεβίνθους; εἶπέ μοι κοῦ κοῦ).

Pers. 1033 K: ψάλλε ἀντὶ τοῦ τίλλε· καὶ χοιροψάλας ὁ Διόνυσος ὁ τίλλων τὰ μόρια τῶν γυναικῶν.

Eandem *ἐπίκλησιν*, eundem locum, eandem interpretationem et Clemens et scholiasta eius afferunt; scholiasta autem eminet, quod auctorem cum libro nominat, Polemonem, qui toties in hac quaestione nobis obversatus est.

Ac ne quis dubitet, etiam cum Hesychio scholia conspirant:

Hesychius

schol. Clem.

Ἐλευθερεῖς [Ἐλεῖθερος cod.] Διόνυσος ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἐλευθεραῖς. p. 430, 12 D: (Διονύσου) Ἐλευθερέως τοῦ ἐν ταῖς Ἐλευθεραῖς τιμωμένου· τόπος δὲ τῆς Βοιωτίας οὗτος.

Etiam Apollinem *Κλάριον* scholiasta videtur sumpsisse e Diogeniano. Clemens enim cum scripserit (protr. Π 11): τὸν Κλάριον, τὸν Πύθειον, τὸν Διδυμέα, τὸν Ἀμφιάρεων, τὸν Ἀπόλλω (?), τὸν Ἀμφίλοχον, scholiasta ad verba τὸν Ἀπόλλω p. 418, 6 Dind. adnotat τοῦ ἐν Μιλήτῳ Ἀπόλλωνος οὗτος (leg. οὔτως) γὰρ ἀπὸ τόπου Κολοσῶνος ἐκαλεῖτο. Quo scholio duae ac diversae explicationes, ad falsum lemma adscriptae, confunduntur, altera Apollinis Didymaei Milesiorum, a Clemente posteriore loco commemorati, altera Colophoniorum Apollinis Clarii. Ac Didy-

maeum statim adgrediar, Clarium autem a Diogeniano tractatum esse testatur Hesychius: κλάριον· (ἀμπελόφυτον)· καὶ ἐπίθετον Ἀπόλλωνος.

Quoniam igitur certum est ἐπικλήσεων syllogen in scholia Clementis fluxisse per Diogenianum eiusdemque Diogeniani frustula in Etymologico Magno superesse, etiam duo Clementis scholia, quae sunt de Apolline Didymaeo ad fontem revocari possunt. Scholiasta enim ad Clementis vocem Διδυμεία (protr II 11) praeter verba supra allata cum haec adnotaverit: p. 418, 1 ἐν Μιλήτῳ πόλει τῆς Καρίας Διδυμείως Ἀπόλλωνός ἐστι μαντιεῖον et postea ad vocem Διδυμαίῳ (protr. III 45) haec: p. 428, 9 Διδυμαῖος γὰρ Ἀπόλλων ἐν Μιλήτῳ τιμᾶται ἢ διὰ τὸ ἅμα τῇ ἀδελφῇ Ἀρτέμιδι γεγεννηθῆναι ἢ διὰ τὸ διπλᾶ ἱερὰ εἶναι αὐτοῦ ἐκεῖ, apparet utrumque scholion esse coniungendum. Ita duas ἐπικλήσεως Apollinis nanciscimur formas, cultus locum (Miletum; cf. schol. p. 418, 6), duas ἐπικλήσεως interpretationes. Itaque consentit Etⁱ Mi glossa p. 272, 44: Διδυμαῖος· ὁ Ἀπόλλων· καὶ Διδυμείος. ἀπὸ τῶν ἐν Μιλήτῳ Διδύμων. Καλλιμάχος· Φοῖβέ τε καὶ Ζεῦ Διδύμων γενάρχα. Ibi quoque duae ἐπικλήσεως formae exstant eadem, idem nominatur locus, explicationum altera est exscripta, testimonio ornata Callimachi, cuius versu idem ἐπικλήσεως veriloquium significatur, quod ultimis in verbis scholiastae inest. E scholiis autem Callimacheis haec Etymologici glossa non provenit, quia Callimachi versus neutram ἐπίκλησιν complectitur, neque ideo affertur ut ipse, sed ut illae illustrentur; praeterea scholia Callimachi, si quae sunt in lexicis maximeque in Etymologicis, solent ad Hecalen aut Aetia aut hymnos, pertinere, a quibus versiculus ille secludendus est propter metrum. Quod si est, et scholia Clementis et glossam Etymologici necessario ad Diogenianum revocamus, qui hanc quoque notitiam debet syllogae ἐπικλήσεων. Propterea autem haec Diogeniani glossa est memorabilis, quia docet me non finxisse, varias ἐπικλήσεων formas fuisse apud eundem sylloges auctorem: illa enim in glossa duae ἐπικλήσεως formae iuxta se in lemmate positae sunt, Διδυμαῖος et Διδυμείος.¹⁾

Multo maioris momenti sunt scholia Theocritea. Kalkmannus enim (p. 212 ss.) recte intellexit Pausaniae doctam et exquisitam de Apolline Carneio disputationem (III 13, 4 ss.) redire in scholiis ad

¹⁾ Non ad ἐπικλήσεις pertinet Zagreus, de quo ea, quae sunt in Et^o Mo (p. 406, 46) e Diogeniano fluxerunt; cuius glossam paene integram servavit Et^{um} Mum, priorem particulam e Diogeniano decurtato suo descripserunt Hes. Phot. s. v. Ζαγρεύς, posteriorem atque eam quidem Et^o Mo paullo pleniorum Et^{um} Gudum p. 227, 38. Novit certe integram Diogeniani glossam scholiasta Clementis p. 420, 1 et 420, 3 Dind. Horum quinque scriptorum auctor communis praeter Homericum, lexica rhetorica, Scripturam Sacram — quibus in hac re nullus locus est — cogitari non potest nisi unus Diogenianus.

Theocr. V 83°, atque ita quidem, ut neuter altero usus esse possit, sed ad communem auctorem uterque referri debeat. Itaque scholiasta Theocriti *ἐπικλήσεων* syllogen adhibuit, id quod eam quoque ob rem statuendum est, quia explicanda sunt illo Theocriti loco Carnea, dies festus Spartanorum, non Apollinis *ἐπικλήσις*, cuius apud Theocritum nulla mentio. Eadem de causa adducor, ut statuam Hesychii glossam s. v. *Καρνεῖος· ἐπιθεῖον Ἀπόλλωνος· ἕως ἀπὸ Κάρνον τοῦ Διὸς καὶ Εὐρώπης* non e scholiis Theocriti fluxisse, sed ex *ἐπικλήσεων* corpore; nam si Theocritea esset, lemma debebat esse *Κάρνεα*, non *Κάρνειος*. Sed est memorabilis scripturae varietas in scholiis, quorum codex omnium praestantissimus Ambrosianus 222 recte exaravit verba Praxillae *Πραξίλλα μὲν ἀπὸ Κάρνον γησὶν ὀνομάσθαι τοῦ Διὸς καὶ Εὐρώπης υἱοῦ, ὃς ἦν ἐρώμενος τοῦ Ἀπόλλωνος*, cum reliqui Theocriti libri Apollinis amasium *Κάρνειον* nomen. Verum in Ambrosiano esse et ratio docet et Hesychius testatur. Eo magis videmur nobis offendere in Pausaniae verbis, quia eandem corruptelam exhibent ac Theocriti codices deteriores: *Πραξίλλα μὲν δὴ πεποιημένα ἐστίν, ὡς [Διὸς καὶ add. Kalkmann] Εὐρώπης εἶη ὁ Κάρνειος καὶ αὐτὸν ἀνεθρέψαιτο Ἀπόλλων καὶ Αἰγιώ*. Sed id tenendum est talem corruptelam facillime apud utrumque potuisse nasci in disputatione, qua nulla alia res agitabatur nisi Apollo Carneus, neque Pausanias e scholiis pendet, quia paullulum in narrando differt: in scholiis enim dicitur Carnus *ἐρώμενος τοῦ Ἀπόλλωνος*, Pausanias eum ab Apolline et Latona nutritum esse tradit. Fortasse igitur eadem scripturae diversitas in sylloge *ἐπικλήσεων* erat, unde altera lectio ad Pausaniam, utraque in archetypum codicum Theocriteorum devenit. Scholia autem Theocriti nomina auctorem afferunt praeter *Praxillam* a Pausania aliena haec: *Theopompum*, Alcmanem, Demetrium, quem Sepsium fuisse vidit Gaedius (fgm. 2, p. 18).

Jam vero, ut accuratius definiamus, quo tempore sylloge composita sit, ad scholia Lycophronis redeundum est.

His ea, quae de deorum epithetis proferunt, si ex uno *ἐπικλήσεων* corpore fluxerunt, ab uno eodemque homine illata esse necesse est. Itaque verum est, quod supra aliis rebus commotus contendi, maximam eamque optimam scholiorum partem ex unius grammatici officina prodiisse, quaeque ab hoc recedere videntur, ea posthac nescio qua ratione aggregata esse; nam exposui, quotiens Lycophronis verborum tota explicatio ex interpretamentis *ἐπικλήσεων* penderet et quam arte haec doctrina cum ceteris scholiis cohaereret. Quod si probari potest, ultro ad Theonem grammaticum relegamur, qui unus commentator Lycophronis nominatim adfertur cuiusque reliquias in scholiis inesse satis multas dubitari nequit. Atque eiusdem Theonis manus multis

scholiorum Theocriteorum locis conspicua est: quid igitur verisimilius vel potius verius quam ab hoc homine illa ex *ἐπικλήσεων* eodem corpore excerpta scholiis et Theocriti et Lycophronis inserta esse?

Ad scholia Lycophronis et Theocriti accedunt scholia Pindari. In quibus quae ad *ἐπικλήσεις* pertinent, ea non omnia eodem ex fonte manaverunt. Nam id quod in quovis auctore poterat fieri, hic quoque factum est, ut saepius *ἐπικλήσεις* obiter commemorarentur, non sua ipsarum causa, velut Apollo *Οἰκιστῆς* et *Δωματίτης* schol. Nem. V 81, Juppiter *Ἀταβύριος* schol. Ol. VII 159, Juppiter *Λυκαῖος* schol. Ol. VII 153, IX 143, Juppiter *Ὀλύμπιος* schol. Isthm. II 34, VI 10, Juppiter *Σωτήρ* schol. Isthm. VI 10, Minerva *Ἐλλωτίς* schol. Ol. XIII 56, Minerva *Ἰαπία* schol. Pyth. IV 1. Ne ea quidem scholia, quibus *ἐπικλήσεις* explicentur, sed ita ut rationes non adhibeantur nisi tritissimae aut ex doctrina geographica a quovis auctore geographo petendae, apta sunt, quae in disputando pro fundamentis habeantur; ut quivis scholiasta vel paraphrasta eruditione grammatica mediocriter imbutus potuit scribere, quae de Jove Genethlio ad Ol. VIII 19, de Mercurio Enagonio ad Ol. VI 134 et Pyth. II 13, de Junone Telea ad Nem. X 3 adscripta sunt, et quivis scriptor geographus suppeditare potuit, quae de Jove Aetnaeo in schol. Ol. VI 158, Nem. I 4, 7 et de Jove Eleo in schol. Isthm. II 36 dicuntur. Quae omnia cum ad probandum idonea non sunt, tum speciem paraphrasticam prae se ferunt aut saltem a scholiis paraphrasticis nequeunt disiungi. Ad alios autem certos auctores possunt revocari Juppiter *Ἥλεῖος*, qui in schol. Ol. XI 55 adtingitur in ea lite, quae erat inter Aristodemum et Didymum de scriptura tradita librorum, Diana *Ἰστρία*, quae ipsa quoque in quaestione critica commemoratur in schol. Ol. III 46, Juno *Ἀλέα*, cuius *αἶτιον* e Menaechmio Sicyonio petitum in schol. Nem. IX 30 non propter *ἐπικλήσιν* affertur, sed propter Adrasti fugam; quicumque enim illud scholion confecit, is varias fabulas, quas repperiebat de Adrasti fuga, sive ipse conguessit sive congestas ex compendio mythographi alicuius sumpsit; atque in hoc fabularum Adrasti catalogo Menaechmii locus aptissime collocatur, neque causa est, cur secernatur.

Haec omnia, quae utique mittenda sunt, si dempserimus, tamen aliquot scholia restant, quae deorum *ἐπικλήσεις* ipsarum causa explicant. Quae scholia quamquam non multa sunt — hac enim in re interpretes a Pindaro pendent —, tamen satis luculenter docent, eandem *ἐπικλήσεων* syllogen esse adhibitam atque a scholiastis Lycophronis et Theocriti. Ac primum quidem syllogen aliquam subesse, non unum auctorem continuum, inde colligimus, quod, etiamsi unus adest scholiasta, tamen saepius complures explicationes adscribuntur, quae profectae esse non

possunt nisi a pluribus hominibus; quorum testimonia a scholiastis ipsis esse collecta, ut per se verisimile non est, ita credi non posse demonstrabo postea aliorum testium locis collatis. Nominibus autem in afferendis scholia parca sunt, quippe quae nunc exstant misere decurtata ac foede truncata; itaque nemo affertur nisi *Apollodorus* (de Diana Orthosia, schol. Ol. III 54), *Phaestus Laco* (de Jove Ammone schol. Pyth. IV 28. VIII 89), *Callimachus* (de Neptuno Petraeo, schol. Pyth. IV 246). Et ea, quae de deorum epithetis in scholiis exponuntur, neque ad reliqua scholia pertinere neque omnino primitus ad Pindarum explicandum conscripta, sed e peculiari quodam auctore petita esse hic quoque iis locis comprobatur, quibus *ἐπικλήσεις* explicantur a Pindaro non commemoratae, ut idem doctrinae coacervandae studium pernoscamus, quod in scholiis Lycophronis et Theocriti observavimus.

Sed iam eo properandum est, ut conferamus singulos scholiorum Pindaricorum locos cum reliquis testibus, quorum in consensu tota probatio erit posita. E quibus Hesychio, quippe in quo glossae Pindaricae insint, utendum non est, nisi omnis dubitatio sublata est, quin quae praebet e scholiis Pindaricis hausta non sint.

Ac Pindarus, cum Nem. carmen primum ita exordiat: *Ἀμπνευμα σεμνὸν Ἀλφειοῦ κλεινᾶν Συρακοσσᾶν Θάλος Ὀρτυγία, δέμνιον Ἀρτέμιδος, Δάλου κασιγνήτα*, scholia ad v. 3 primum Aristarchi sententiam apponunt, quae arte verbis poetae adiungitur nec ultra Pindarum egreditur. Sequitur autem alter interpres, qui quamquam Dianae *Ἀλφειώας* Pindarus mentionem nullam fecit, non modo ad hanc *ἐπίκλησιν* provocat, sed etiam fuse disserit, qua de causa Diana illud cognomen acceperit: quod cum et duplicem in modum illustret et apud Eleos in usu esse bis affirmet, cognoscimus quam inepte fons quidam a scholiis et Pindaro per se alienus adhibeatur: is enim non de Elide loquitur, sed de Syracusis. Quae autem alter ille interpres de Diana Alphaeae profert, ea cum Pausaniae Eliacis quam maxime consentiunt:

Schol. Pind. Nem. I 3

ἐνιοι δὲ ἱστορικώτερον ἀκούουσιν. τὸν γὰρ Ἀλφειὸν φασιν ἔρωτι ἀλόντα τῆς Ἀρτέμιδος ἐπιδιώξαι αὐτὴν ἄχρι τῆς Σικελίας. τοῦ δὲ τέλους τῆς διώξεως αὐτόθι γενομένην αὐτόθι συστῆναι τὴν Ἀρτέμιδα. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὴν Ἀρτεμιν Ἀλφειῶαν προσαγορεύεσθαι. καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ὁ Ἀλφειὸς

Pausanias

V 14, 6 μετὰ δὲ τοὺς κατελειγμένους Ἀλφειῶ καὶ Ἀρτέμιδι θύουσιν ἐπὶ ἐνὸς βωμοῦ. τὸ δὲ αἴτιον τούτου παρεδήλωσε μὲν πον καὶ Πίνδαρος ἐν ᾧδῇ, γράφομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς λόγοις τοῖς Αἰτριναίοις.

VI 22, 8 ἐπ' ἐμοῦ δὲ οἰκήματά τε ἐλείπετο ὀλίγα καὶ Ἀλφειαίας Ἀρτέμιδος ἄγαλμα ἐν ναφ' γενέσθαι δὲ

Schol. Pind. Nem. I 3

Pausanias

τῇ Ἀρτέμιδι συναγίδονται. καὶ τὴν ποταμίαν Ἀρτεμιν ἔνιοι παρὰ τῷ Πινδάρῳ (Pyth. II, 12) ἀκούουσι διὰ τὸ ἐπ' αὐτῇ τοῦ Ἀλφειοῦ πάθος· εἰσὶ δὲ οἱ Ἀλφειῶαν τὴν Ἀρτεμιν λέγουσιν διὰ τὸ τὸν Ἀλφειὸν πλησίον τῆς Ἡλείας Ἀρτεμισίας καταφέρεσθαι. (quae in scholiis sequuntur, verba tertii interpretis sunt, quae nihil ad ἐπικλήσεις.)

τὴν ἐπὶ κλησιν τῇ θεῷ λέγουσιν ἐπὶ λόγῳ τοιῶνδε· ἔρασθηνα τῆς Ἀρτέμιδος τὸν Ἀλφειὸν, ἔρασθηνα δὲ ὡς ἐπέγνω μὴ γενήσεσθαι οἱ διὰ πειθοῦς καὶ δεήσεως τὸν γάμον, ἐπιτολμῶν ὡς βιασόμενον τὴν θεὸν καὶ αὐτὸν ἐς παννυχίδα ἐς Λετρίνους ἔλθειν ὑπὸ αὐτῆς τε ἀγομένην τῆς Ἀρτέμιδος καὶ νυμφῶν, αἷς παίξων συνῆν αὐτῇ. τὴν δὲ, ἐν ὑπονοίᾳ γὰρ τοῦ Ἀλφειοῦ τὴν ἐπιβουλήν ἔχειν, ἀλείψασθαι τὸ πρόσωπον πηλῷ καὶ αὐτὴν καὶ ὕσαι τῶν νυμφῶν παρήσαν, καὶ τὸν Ἀλφειὸν, ὡς ἐστὶ λθεν, οὐκ ἔχειν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων διακρίναι τὴν Ἀρτεμιν, ἅτε δὲ οὐ διαγιγνώσκοντα ἀπελθεῖν ἐπὶ ἀπράκτῳ τῷ ἐγχειρίματι. Λετριναῖοι μὲν δὲ Ἀλφειαίαν ἐκάλουν τὴν θεὸν ἐπὶ τοῦ Ἀλφειοῦ τῷ ἐς αὐτὴν ἔρωτι.

Uterque ab eodem Alpei erga Dianam amore ἐπὶ κλησιν repetit, uterque Olympiae Dianam et Alpheum eadem in ara coli refert, uterque narrat, Alpheum Dianam non modo amavisse, sed amatam persecutum esse: quam fabulam scholiasta ad finem persequitur, cum usque ad Syracusas et Arethusam eam extendat; quae cum nulla ratione ad Dianam pertineant Pausanias omittit. Quodsi Pausanias dicit: τὸ δὲ αἴτιον τοῦτον παρεδήλωσε μὲν πον καὶ Πίνδαρος ἐν ῥῥῳ, nihil respici voluit nisi Nem. I 3.¹⁾ Itaque Pausanias aut Pindari exemplari usus est scholiis adornato — id quod propter varietatem quae est in formis ἐπικλήσεων non ita simile videtur veri — aut scholiasta et Pausanias eundem exscripserunt librum, in quo Nem. I 3 adferebatur. Hanc sententiam veram esse censeo; quae si probatur, cur in formis cognominis differant, facile explicatur. Confer, quae supra de Diana Condyleatide (p. 5), de Baccho Syceate (p. 9), de Apolline Didymaeo (p. 27) disputavi.

Jovem Ἑλλήριον Aeginetarum Pindarus Nem. V 17 commemorat, eundem Aeginetarum cultum Pausanias habet II 29, 7:

¹⁾ Ergo hic Pausaniae locus e fragmentorum Pindaricorum numero tollendus est.

Schol. Pind. Nem. V 17

Ἑλλήμιος δὲ Ζεὺς τιμᾶται ἐν Αἰγίνῃ παρὰ τῷ οὕτως Ἑλληνίῳ ἀκρωτηρίῳ καλουμένῳ· γασὶ γὰρ ἀνχοῦ ποτε πιέζοντος τὴν Ἑλλάδα, ἔνιοι δὲ κατακλυσμοῦ, συνελθόντας τοὺς Ἑλληνας καθικετεῦσαι τὸν Αἰακὸν ὡς ὄντα παῖδα Διὸς ἐξαιτήσασθαι τῶν τότε συσιάντων κακῶν τὴν ἴασιν τοῦτον δὲ εὐξάμενον ἀποθεραπεῦσαι τὰ δεινὰ καὶ οὕτω διὰ τὴν τῆς Ἑλλάδος σωτηρίαν Ἑλλήμιον παρὰ τοῖς Αἰγινήταις τετιμῆσθαι (τιμῆσαι cod.; em. Heyne) Δία.

Pausanias

II 29, 7 ἀνχοῦς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ χρόνον ἐπέεξε καὶ οὔτε τὴν ἐκτὸς Ἰσθμοῦ χώραν οὔτε Πελοποννησίους ἔεν ὁ θεός, ἐς δ' ἐς Δελφοὺς ἀπέστειλαν ἐρησομένους τὸ αἴτιον ὅτι εἶη καὶ αἰτήσοντας ἅμα λύσιν τοῦ κακοῦ. τοῦτοις ἢ Πυθία εἶπε ἰλάσκεσθαι, χρῆναι δέ, εἴπερ ὑπακούσῃ σφίσι, Αἰακὸν τὸν ἰκετεῦσοντα εἶναι. οὕτως Αἰακοῦ δεησομένους ἀποστέλλουσιν ἀφ' ἐκάστης πόλεως· καὶ ὁ μὲν τῷ Πανελληνίῳ Διὶ θύσας καὶ εὐξάμενος τὴν Ἑλλάδα γῆν ἐποίησεν ἕσθαι.

Ac Pausaniae locus, qui, quamquam ab illo ad statuas Graecorum ad Aeacum missorum adnectitur, tamen exit in Iovis cultum conditum, omni ab parte cum scholiasta conspirat, differt cognominis forma, quippe quae apud Pausaniam Πανελλήμιος audiat, apud scholiastam Ἑλλήμιος. Quae discrepantia quomodo exorta sit, ita potest illustrari, ut eundem auctorem utriusque subesse facile cognoscamus. Syllogae enim auctor primarius excerptus est in scholiis Aristophanis, quae ipsa sylloge usa non sunt. Confer schol. Ar. Eq. 1253: Ἑλλάνμιος Ζεὺς ἀπὸ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ἀνχοῦ ποτε γενομένου, ὅτε Αἰακὸς συναγαγὼν τοὺς Πανελλήνας ἐξίλεώσατο τὸν Δία. [τοῦτο δὲ λέγει ὁ ἀλλαντιοπώλης εἰληφῶς τὸν στέφανον.] Ἑλλάνμιος δὲ Ζεὺς τιμᾶται ἐν Αἰγίνῃ. In his ea, quae uncis inclusi, interpretis ipsius sunt, reliqua autem, quamvis sint decurtata, et agnoscunt cognominis formam, quam habet Pindari scholiasta, et illa Pausaniae propria non modo qua ratione potuerit de eodem cultu usurpari, verbis συναγαγὼν τοὺς Πανελλήνας explicant, sed etiam utramque potuisse coniungi ac fuisse olim coniunctam apud unum auctorem docent. Ergo hic quoque eundem fontem adhibuerunt et scholia Pindari et Pausanias.

Idem cadit in Iovem Ammonem. Pindarus enim cum hunc Pyth. IV 28 disertè commemoret et Libyam Pyth. VIII 89 Iovis hortum appellet, ad utrumque locum eadem in scholiis adnotantur:

schol. Pind. Pyth. IV 28

Ἄμμωνα Λιβνὲς τὸν Δία προσαγορεύουσιν καὶ οὕτω τιμῶσιν· καὶ ἔστιν αὐτοῦ μαντεῖον ἐν Λιβύῃ, καὶ γὰρ καὶ Φαῖστος ἐπιβάλλον (leg. ἐπι-

schol. Pind. Pyth. VIII 89

ἄλλως. πῶς Διὸς κῆπος ἢ Λιβύῃ; ὅτι δοκεῖ ὁ Ζεὺς ἐν Λιβύῃ Ἄμμων τιμᾶσθαι, ὡς Φαῖστος ὁ τὰ Λακεδαιμονικὰ συγγράψας.

schol. Pind. Pyth. IV 28
καλῶν) ἐν τοῖς Λακεδαιμονιακοῖς
φρσι· Ζεῦ Λιβύης Ἄμμων κερ-
τηφόρε κέκλυθι μάντι.

schol. Pind. Pyth. VIII 89
Ζεῦ Λιβύης Ἄμμων κερπηφόρε
κέκλυθι μάντι.

(praecedunt commenta alterius gram-
matici, quae ultra Pindari verba non
spectant).

Pausanias autem et Ammonem Libycum commemorat eiusque *αἴτιον* in mediis fabulis bellorum Messeniacorum ita interponit (IV 23, 1), ut ex alio fonte provenerit ac proxima necesse sit, et praeter Libycum Ammonem novit Ammonem Lacedaemoniorum, cuius mentio est in Laconicis III 18, 3: Προελθόντι δὲ ἐντεῦθεν ἱερόν ἐστιν Ἄμμωνος· φαίνονται δὲ ἀπ' ἀρχῆς Λακεδαιμόνιοι μάλιστα Ἑλλήνων χρώμενοι τῷ ἐν Λιβύῃ μαντείῳ. λέγεται δὲ καὶ Ἀνσάνδρῳ πολιορκοῦντι Ἄφρτιν τὴν ἐν τῇ Παλλήνῃ νύκτωρ ἐπιγανέντα Ἄμμωνα προαγορεύειν, ὡς ἄμεινον ἐκείνῳ τε ἔσοιτο καὶ τῇ Λακεδαιμόνι πολέμον πρὸς Ἄφρτιαίοις πανσαμένοις· καὶ οὕτω τὴν πολιορκίαν διέλυσεν ὁ Ἀνσάνδρος· καὶ Λακεδαιμονίους τὸν θεὸν σέβειν προήγαγεν ἐς πλέον. Ἄφρτιαῖοι δὲ τιμῶσιν Ἄμμωνα οὐδὲν ἧσσον ἢ οἱ Ἀμμώνιοι Λιβύων. Pausaniae locum recte e periegesi secluserit Immerwahr (l. l. p. 92); idem Plutarchi locum attulit (Lys. 20), qui eundem auctorem primarium adhibuit. Sed mera in coniectura collocata est Immerwahr sententia, qui et Pausaniam et Plutarchum Theopompo sua debere voluit. Nam etsi Pausanias et Plutarchus eandem rem eundem in modum narrant, tamen eo inter se differunt, quod consilia inter se diversa sequuntur: Plutarchus enim nihil agit, nisi ut res a Lysandro gestas depingat, Pausaniae cultus *αἴτιον* summa rei est. Ac nunc tandem intellegimus, quomodo potuerit fieri, ut in scholiis Iovis Ammonis Libyci testimonium Phaesti, qui carmen de rebus Lacedaemoniis conscripsit, afferretur. Quae res per se mira explicabitur, ubi primum cognitum erit, apud auctorem scholiastae primitus eadem exstitisse, quae Pausanias exhibet: Iovis Ἄμμωνος Libyci mentio et *αἴτιον*, Iovis Ἄμμωνος Laconici *αἴτιον* e Phaesto sumptum aut certe Phaesti versibus illustratum: nam Phaesti versum optime potuisse locum obtinere in ea fabula, quam Pausanias narrat, satis erit verbo monuisse. Itaque Phaesti memoria etiam apud Pausaniam servata est. Qui Phaestus quis fuerit nescio: Plutarchi autem consensus, nisi e Phaesto ipse explicatur, quominus ita expediatur, ut eundem historicum, quem ille exscripsit, sive Theopompos fuit, sive alius quis, Phaesto, poetae fortasse sequioris aetatis, carminis materiam suppeditavisse statuamus, equidem nihil video quod impediatur.

Transeo ad Neptunum Πειραῖον. Quo de cognomine quae leguntur in schol. Pyth. IV 246, ea idem scholion bis repetunt duplici

recensione: Παῖ Ποσειδῶνος Πετραίου] Πετραῖος τιμᾶται Ποσειδῶν παρὰ Θετταλοῖς, ὅτι διατεμῶν τὰ ὄρη τὰ Τέμπη πεποιήκε δι' αὐτῶν ἐπιτρέχειν τὸν ποταμὸν Πηγεῖον πρότερον διὰ μέσης πόλεως ῥέοντα καὶ πολλὰ τῶν χωρίων διαρθεύοντα. καὶ Καλλίμαχος· Φεῦγε δὲ καὶ Πηγεῖος ἐλισσόμενος διὰ Τέμπεων. οἱ δὲ ὅτι ἐπὶ τινος πέτρας κοιμηθεῖς ἀπεσπερμάτισε καὶ τὸν θορόν δεξαμένη ἡ γῆ ἀνέδωκεν ἵππον πρῶτον, ὃν ἐπωνόμασε Σχύφιον. § Ἄλλως. ἐπίθετον Ποσειδῶνος ὁ Πετραῖος. φησὶ δὲ καὶ ἀγῶνα διατίθεσθαι τῷ Πετραίῳ Ποσειδῶνι, ὅπου ἀπὸ τῆς πέτρας ἐξεπήδησεν ὁ πρῶτος ἵππος· διὸ καὶ Ἴππιος ὁ Ποσειδῶν. Eodem ex scholio fluxit glossa Etymologici Magni, s. v. Ἴππιος p. 473, 42: Ἴππιος· ὁ Ποσειδῶν, ὅτι δοκεῖ πρῶτον ἵππον γεγεννηκέναι, Σίσυφον (leg. Σχύφιον) ἐν Θεσσαλίᾳ, τῇ τριαίνῃ πέτρᾳ παῖσας. ὅθεν ἱερὸν Ποσειδῶνος Πετραίου καθίδρυται ἐν Θεσσαλίᾳ. Ac videmus Neptuni Πετραίου duas proponi explicationes, quarum ut neutra erat plane necessaria ad Pindarum explicandum, tamen utraque, quatenus ad Neptunum Πετραῖον refertur a Pindaro nominatum, non prorsus inepte in scholia recepta est. At altera harum fabularum non modo in Neptunum Πετραῖον desinit, sed etiam in Neptunum Ἴππιον, quem Pindarus ne verbo quidem tetigit. Inde cognoscimus eum, qui primus haec congressit, non Pindarum interpretatum esse, sed in deorum epithetis studium collocasse. Ac memorabile est eandem de Neptuno Equestri fabulam redire in glossa Hesychii s. v. Ἴππ[ε]ίος, quae nullo pacto e scholiis Pindari fluxit: Ἴππ[ε]ίος· Ποσειδῶν· φυσικῶς γασὶ διὰ τὸ λέγειν τὸν ποιητὴν (δ 700). αἰθ' ἄλῶς ἵπποι ἀνδράσι γίνονται. κατὰ τὸν μῦθον, ὅτι ἵππος ἐγέννησε Ποσειδῶν Ἀρίονα, Σχύφιον, Πήγασον. Elucet igitur verum esse quod supra dixi hac glossa varias eiusdem ἐπικλήσεως interpretationes contineri, unam philosophorum, tres fabulares: nam id quoque nunc comprobatum est, ultimis Hesychii verbis non dici Neptunum Ἴππιον vocatum esse, quod tres equos genuisset, sed tria αἴτια eiusdem cognominis significari: nam e tribus fabulis duas separatim non modo exstitisse, sed etiam ad interpretandam ἐπίκλησιν adhibitas esse nunc invenimus, alteram apud Pausaniam (VII 25, 7), alteram in Pindari scholiis, quae ab ἐπικλήσεων sylloge pendere Hesychii consensus docet.

Sequitur Diana Ὀρθωσία, de qua scholion longum exstat ad Ol. III 54. Ac primum quidem diremptae in libris et a Boeckhio in duo scholia, sed ad unum scholion coniungendae quattuor cognominis explicationes sunt hae: Ὀρθωσία ἢ Ἀρτεμις παρὰ τὸ Ὀρθώσιον ὅπερ ἐστὶν ὄρος Ἀρκαδίας. ἔστι δὲ καὶ ὄρος Ἀρκαδίας Ὀρθιον, ἀφ' οὗ καὶ ἡ θεὸς Ὀρθία καὶ Ὀρθωσία καλεῖται. ἦτοι τῇ ὀρθούσῃ τὰς γυναῖκας καὶ εἰς σωτηρίαν ἐκ τῶν τοκετῶν ἀγούσῃ. Ὀρθωσίᾳ, τῇ Ἀρτέμιδι. περὶ τῆς Ἀρτέμιδος Ἀπολλόδωρος γράφει· Ὀρθωσία δὲ ὅτι ὀρθοὶ εἰς σωτηρίαν [ἢ

ὄρθοι] τοὺς γεννωμένους. καὶ ἐν Ἀθήναις ἴδονται, τὸ ἱερὸν δὲ ἔστιν ἐν Κεραμεικῷ. Haec exscripta esse ex auctore aliquo, qui non Pindarum interpretatus est, sed de deorum epithetis varias sententias congressit, cum per se patet, tum inde efficitur, quod et Athenae commemorantur et Diana Ὀρθία explicatur a Pindaro aliena. Ex eodem scholio sumptae sunt glossae Etī Mi s. v. Ὀρθωσία 631, 2 et Hesychii s. v. Ὀρθία et Ὀρθωσία. Sequitur, ut saepius in Pindari scholiis, additamentum Didymi: καὶ παρ' Ἡλείοις Ὀρθωσίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν, ὡς φησι Λίδυμος. Didymi fragmentum non ultra ultima scholii verba a me exscripta porrigitur. Is autem qui collegit explicationes Dianae Ὀρθωσίας, cum de Diana Orthia loquatur, a Pausania (III 16, 10) discedit: Arcadum nempe Diana Ὀρθία si tractatur, non potest αἴτιον Laconicae narrari. Ceteroquin autem scholiasta Pindari cum uno e sylloge testibus consentit, cum scholiasta Lycophronis; qui quamquam ad v. 1331 adnotat: Ὀρθωσίαν] ἢ Ἀρτεμις, in solo nomine fides est quam maxima: illo enim Lycophronis loco Dianae nullus usus est et ipse scholiasta coactus hanc interpretationem reicere pergit: νῦν δὲ τὴν Ἀμαζόνα λέγει τὴν Ἰππολύτην.

De Semela Pindarus Ol. II 45 haec: ζῶει μὲν ἐν Ὀλυμπίοις, ἀποθανοῦσα βρόμῳ κεραννοῦ ταννέθειρα Σεμέλα, φιλεῖ δὲ νιν Παλλὰς αἰεὶ καὶ Ζεὺς πατὴρ μάλα, φιλεῖ δὲ παῖς ὁ κισσοσόρος. Verborum φιλεῖ δὲ νιν Παλλὰς αἰεὶ duplex exstat in scholiis commentarius, quorum alter ita interpretatur: τοῦτο οἱ μὲν ἀπλῶς διὰ τὴν ἐν θεοῖς διατριβὴν λέγουσιν, alter haec scripsit: οἱ δὲ ὅτι ὡς ἐπιχωρία θεός. ἄγαλμα γὰρ αὐτῆς ὁ Κάδμος ἰδρύσατο ἐν Ὀγκαις κόμῃ τῆς Βοιωτίας. Ὀγκαία οὖν ἢ Ἀθηναῖα τιμᾶται. Atque ille quidem nihil ad rem, hic autem rursus ad ἐπίκλησιν provocat a Pindaro quam alienissimam doctrinamque ex alio auctore depromptam ostentat. Qui cum videatur paullulum a Pausania recedere, tamen ex eodem fonte, quo ille usus est, sua petiit. Pausanias enim haec: IX 12, 3 (Thebis) ἐνταῦθα ἔστι μὲν ἐν ὑπαίθρῳ βωμὸς καὶ ἄγαλμα Ἀθηναῖς· ἀναθεῖναι δὲ αὐτὸ Κάδμον λέγουσι. τοῖς οὖν νομίζουσιν ἐς γῆν ἀμικέσθαι Κάδμον τὴν Θεβαῖδα Αἰγύπτιον καὶ οὐ Φοίνικα ὄντα ἔστιν ἐναντίον τῷ λόγῳ τῆς Ἀθηναῖς ταύτης τὸ ὄνομα, ὅτι Ὀγγα κατὰ γλῶσσαν τὴν Φοινίκων καλεῖται καὶ οὐ Σαῖς (leg. Σαῖτις) κατὰ τὴν Αἰγυπτίω γωνίῃ. Thebanorum Ὀγγαν scholiastam quoque novisse elucet ex illius verbis οἱ δὲ ὅτι ὡς ἐπιχωρία θεός, quibus Thebae respiciuntur. Sed fuit aliquando auctor unus, qui et utramque ἐπικλήσεως formam et utramque explicationem coniunctam exhibebat. Cuius auctoris ceteroquin ignoti fragmentum servavit schol. Aesch. Sept. 149 Kirchh.: Ὀγκα· ἢ Ἀθηναῖα παρὰ Θεβαίοις. [ἐπέυχεται δὲ τὴν ἐπιχώριον Ἀθηναῖν ὡς ὁ Θεταλός· Ζεὺ ἄνα Δωδωναίε (II 233), καὶ ὁ

Λύκιος· κλύθι ἀναξ ὅς που Λυκίης (Π 514), καὶ ὁ Ἴλιος· Ζεῦ Ἴδηθεν μεδέων (Ω 308). Ὅγκαία Ἀθηνᾶ τιμᾶται παρὰ Θηβαίοις, Ὅγκα δὲ παρὰ τοῖς Φοίνιξι. Uncis inclusi, quae scholiastae propria sunt. Scholia Aeschylea nec a Pindaricis pendent nec a Pausania; ne *ἐπικλήσεων* quidem sylloges vestigia certa cernuntur, quia is locus, quem supra de Baccho Choeropsala excerpimus, non satis ad comprobandum idoneus est. Censeo potius syllogae auctorem primarium subesse integrum scholio Aeschyli, decurtatum et Pausaniae et scholio Pindari.¹⁾

Sequitur Apollo *Καρνεῖος*, quem schol. Pyth. V 106 ita interpretatur: *Καρνεῖος Ἀπόλλων ἀπό τινος Κάρνου μάντεως, οὗ φουρευθέντος ὑπὸ Ἀλήτου τοῦ Ἡρακλείδου ὀργισθεὶς ὁ Ἀπόλλων λοιμὸν ἐνέβαλεν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν. Θέλοντες νῦν (leg. οὖν) ἐξιλεώσασθαι τὸν θεὸν ἐποίησαν αὐτῷ ἐορτὴν καλέσαντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Κάρνου Καρνεῖαν (leg. Καρνεῖα), ἐξ ἧς καὶ τὸν Ἀπόλλωνα ἐκάλεσαν Καρνεῖον.* Eadem scholiasta Theocriti V 83 narrat, quem *ἐπικλήσεων* sylloge usum esse Pausania collato (III 13, 4—5) supra docui: *ἢ μᾶλλον οὗτος ὁ Κάρνος μάντις ὢν εἶπετο τοῖς Ἡρακλείδαις ἄσημα τούτοις μαντενόμενος· ὄνινα ἐκτραπεῖς εἰς τῶν Ἡρακλείδων, Ἰππότης ὄνομα, λόγχῃ βαλὼν ἀπέκτεινε. δι' ὃν λοιμὸς ἐπεκράτησε τὴν Πελοπόννησον. ἀπελθόντες δὲ ἔλαβον χρησμὸν ἐξ Ἀπόλλωνος τιμῆσαι Καρνεῖον Ἀπόλλωνα. καὶ τοῦτο ποιήσαντες ἐπαύσαντο τοῦ λοιμοῦ:* Theopompi hanc historiam esse scholiasta Theocriti antea professus erat. Consensus autem utriusque scholii manifestus esset, nisi eum, qui Carnum interfecit, scholiasta Pindari Aletam, scholiasta Theocriti Hippotam nominavisset. Atque Hippotes quidem pater Aletae erat. Sed quoniam praeter *ἐπικλήσεων* syllogen, cuius reliquias scholion Theocriti l. 1. et Pausanias l. 1. servarunt, huius fabulae testes ii, quos inter se ulla ratione cohaerere credi non potest, Conon (26), Apollodorus (bibl. II 8, 3, 2), Oenomaus Cynicus (apud Eusebium, praep. ev. V 20²⁾, ad unum omnes in nomine Hippotae consentiunt, efficitur Aletae mentionem excerpenti errori vel negligentiae sive scholiastae ipsius sive librariorum, non scholiastae auctori deberi. Hunc errorem si sustulimus, hi quoque loci inter se concinunt.³⁾

Accedunt ex scholiis Pindaricis loci duo, qui cum alias omnino non redeant, conferri nequeunt, sed speciem eandem quam ceteri prae-

¹⁾ Hes. glossa Ὅγκα fluxit ex schol. Aeschyl. Sept. 149, glossa s. v. Ὅγκας Ἀθηνᾶς e scholio Aesch. Sept. 490.

²⁾ Scripsit Oenomaus καὶ διακοντίζει Κάρνον Ἰππότης ὁ Φύλαντος τὸν Αἰτωλῶν κτλ (ἰππότην Φυλάνδρου vulgo).

³⁾ Scholion Callim. h. II 77 e scholio Pindarico fluxisse erroris communitate evincitur.

se ferunt. Quorum alter est de Neptuno Damaeo, qui a Pindaro Ol. XIII 90 commemoratur. Quem ad versum duo scholia adscripta sunt, alterum paraphrasticum, spectans ad adiectivi *δαμαῖος* notionem: *καὶ Δαμαίῳ] τῷ δαμασικῷ. ἵππιος γὰρ ὁ θεός*, alterum diserte ad Neptunum *Δαμαῖον* Corinthiorum relatum: *ἡ Δαμαῖος λέγεται ὁ Ποσειδῶν ἐν Κορίνθῳ ἀπὸ τῆς τῶν ἵππων δαμάσεως*.

Alterum locum, qui est de Junone Parthenia, nunc sepono, paullo infra eundem aggressurus.

Quae si recte disputavi, in Pindari scholiis novem *ἐπικλήσεις* deorum copiosius illustrantur: quo e numero non minus septem redeunt apud reliquos sylloges testes, Pausaniam, scholiastam Lycophronis, Diogenianum, scholiastam Theocriti, atque ita quidem, ut omnes loci inter se quam maxime conspirent. Quoniam igitur Pindari scholia his octo locis diversissimorum auctorum sententias referunt, e quibus tres diserte nominant, Apollodorum Callimachum Phaestum, iidem autem auctores ab eo, qui *ἐπικλήσεων* syllogen confecit, esse exscriptos omnes rerum consensu demonstratum est, sequitur scholiastam Pindari eos non ipsos adiisse, sed *ἐπικλήσεων* corpus adhibuisse idem, quod grammaticis illis in manibus fuit. Quod si est, ea, quam supra periclitatus sum, coniectura comprobata est: idem liber exhaustus est in scholiis Lycophronis, Theocriti, Pindari: unus est Theo, qui traditur et in Lycophronem et in Theocritum et in Pindarum commentarios scripsisse. Nam unus Pindari locus, ubi nominatim laudatur, ita comparatus est, ut Theonem scholia Pindari scripsisse necessario colligamus. Schol. enim Ol. V 42 hoc est: *Ἰδαῖον ἄντρον ἐν Ἥλιδι. Δημήτριος ὁ Σκήψιος ἐν ἑφ (id est πέμπτῳ; corr. Bergk; νέων libri) διακόσμου (fgm. 45 Gaede) ἱερὸν Διός. ἔνιοι δὲ νομίζοντες μὴ τῶν ἐν Ἥλιδι χωρίων αὐτὸν μεμνησθαι, ὑπέλαβον μνημονεύειν Ἰδης τῆς ἐν Κρήτῃ ἢ τῆς ἐν Τροίᾳ. οὕτω Θεὸν φησί*. Ita qui scripsisse fertur, is nec de antro Idaeo in universum nec de alius poetae loco disputavit, sed in Pindari verba ipsa commentatus est.¹⁾ Ergo per Theonem *ἐπικλήσεων* sylloge haec in corpora

1) Ahrens, Bucolici graeci vol. II, praef. p. XXIX. Simile scholion adscriptum est ad Apoll. Rh. III 134, ubi cum non idem Demetrii Scepsii locus laudetur (fgm. 53 Gaede), miror Giesium (de Theone grammatico, p. 41) statuisse scholion Apollonii a Pindari scholiasta esse exscriptum et negavisse Theonem scholia Pindari scripsisse. Quae rationes si quid valerent, etiam scholia Lycophronis ab interpretibus Pindari adhibita esse consentandum esset; velut schol. Ol. II 127 (*τύρσις*) = schol. Lyc. 717, p. 136. 5 K; schol. Nem. IV 79 (p. 132, 12 Abel) = schol. Lyc. 186. 192, p. 83, 3—7. 19—21 K; schol. Nem. X 12 (p. 294, 7 Abel) = schol. Lyc. 601, p. 126, 3 K; schol. Isthm. VI 53 (p. 452, 4 Abel) = schol. Lyc. 455, p. 110, 7—13 K. Qui loci possunt augeri ad numerum satis magnum.

scholiorum devenit. Itaque quaeret fortasse aliquis, an eiusdem sylloges *ἐπικλήσεων* vestigia cernantur in scholiis Apollonii Rhodii, quorum magnum eamque optimam partem eiusdem Theonis diligentiae deberi pridem constat. Ac videntur nonnusquam scholia Apollonii cum reliquis syllogae testibus aliqua parte concinere; velut eadem Diana *Ἀνσιζώνος*, quae explicatur schol. Ap. Rh. I 288, est apud Hesychium s. v., aut Apollo *Ἰσμύριος* et in schol. Ap. Rh. I 537 et apud Pausaniam IX 10, 2 ab Ismeno fluvio derivatur; ac ne hic quidem Hesychius deest. At haec Ismenii Apollinis interpretatio tam trita est, ut trium hominum concentu nihil comprobetur; et Dianae *Ἀνσιζώνου* nomine solo — praeterea enim nihil servavit Hesychius — vix certi quidquam efficitur. Minerva vero *Ἰωνία*, cuius explicatio ex Armenida Thebano in schol. Ap. Rh. I 551 allata conspirat cum Pausania (IX 34, 1; cf. supra p. 17), quamquam dupliciter illustratur, non e sylloge ulla *ἐπικλήσεων* hausta est, sed e Corinnae commentario Alexandri Polyhistoris, qui l. l. diserte laudatur. Ne id quidem quidquam efficit, quod Socratis Coi *ἐπικλήσεις*, quae in nostra sylloge excerptae erant (cf. cap. II p. 12), ad Apollinem *Ἐκβάσιον* arcessuntur; nam laudatur Socrates non modo post Deilochum Cyzicenum, quem utique ipsum Theo saepius adhibuit, sed etiam ita, ut nulla nos cogat causa scholiastam Socratem ipsum usurpavisse negare. Hos praeter locos in scholiis Apollonii paucissimae commemorantur *ἐπικλήσεις*, quae plerumque alibi non redeunt.¹⁾ Quodsi sylloge nostra in scholiis Apollonianis adhibita non esse videtur, tamen nostra de Theone opinio non infringitur; nam ut quivis scholiasta, ita ille in rebus explicandis ab Apollonio ipso pendebat; qui cum paricissimus fuerit in deorum cognominibus, ne Theonem quidem peculiarem de his librum consuluisse nequaquam est mirum. Immo aliud inde lucratur: nunc enim ea quoque quaestio diiudicata est, quae nonnumquam viros doctos vexavit: saepissime enim cum praeter *ἐπικλήσεις* scholia Lycophronis, Theocriti, Pindari cum Apollonianis consentirent, dubitabatur, utrum scholia Apollonii a ceteris exscripta (cf. Ed. Schwartz, de Dionysio Scytoprachione p. 30 ss.) an Theoni eidem eadem ubique doctrina esset adtribuenda (cf. Er. Bethe, quaestion. Diodor. p. 90 ss.). Illam Schwartzii sententiam falsam, hanc Bethii veram esse ex iis efficitur, quae exposui: nam in deorum cognominibus scholia Apollonii in censum non veniunt, quippe quibus *ἐπικλήσεων* sylloge nota non fuerit, sed unus liber in scholiis Pindaricis, Theocriteis, Lycophroneis usurpatus

¹⁾ Apollo *Ἰηπαιών* (schol. Ap. Rh. II 699) ex Apollodoro desumptus est; cf. Macrob. Sat. I 17, 15.

est; quae sententia comprobata est his scholiorum corporibus comparatis non inter se, sed cum ceteris grammaticis, qui eadem syllogae sunt usi. Ergo, si recte collegimus syllogae notitiam debere ex illis scholiorum corporibus neque alteri alterum neque ullum scholiis Apollonianis, sed eiusdem scholiastae — Theonis — opera syllogae fragmenta omnibus esse inserta, sequitur omnino, si quando illa scholiorum corpora inter se concinunt, non alterius scholion ex altero descriptum esse, sed omnia scholia, quae eandem doctrinam prae se ferunt, ex eius grammatici officina prodiisse, qui illis in scholiis omnibus studia sua collocavit, Theonis: nam eam rationem, quam de uno libro intercedere inter corpora scholiorum illa demonstravimus, necesse est valere in omnes fontes scholiis Theocriti, Lycophronis, Pindari, Apollonii communes. Itaque tandem poterit fieri, ut Theonis memoria suscitetur¹⁾, et definiatur, qua temporis serie commentarios suos conscripserit. Nam quam arte ea, quae praeter *ἐπικλήσεις* Theo dedit, cum his ipsis cohaereant, documento est scholion Pind. Ol. VI 149. Ibi Pindarus Junonem Partheniam commemoravit, quam scholia primum ita interpretantur: "*Ἦραν Παρθενίαν*] τὴν ἐν τῇ Παρθενίᾳ τῷ ὄρει τῆς Ἀρκαδίας τιμωμένην, ἢ γ', τὴν ἐν Ἀρκαδίᾳ. Hic scholiasta nil respexit nisi verba Pindari auctoremque geographum praeterea fortasse adhibuit; ab eodem grammatico paraphrasis versui 148 adscripta profecta est. Sequitur autem alter scholiasta, qui cum negaverit Junonem Arcadicam a Pindaro hic intellegi, hanc opinionem eo refutat, quod obvertit etiam Argis Junonem *Παρθενίαν* coli: *οὕτω* (id est: hoc cognomine) *δὲ καὶ ἐν Ἄργει τιμᾶται Ἦρα*. Quae ipse sentit, statim edit: "*Ἦραν, τὴν Θαλαμίαν Ἦραν* (rursus a librariis in excerpando et decurtando diremta sunt, quae dirimenda non erant). Tertius autem exurgit grammaticus, ne is quidem ullo auctore usus nisi Pindaro: *τινὲς δὲ τὸν Ἀγγεῖαν φασὶν ἰδρύσασθαι τὸ ἄγαλμα*. Posthac autem videtur induci interpres quartus, cum novam se opinionem proponere scholia verbis *οἱ δὲ* simulant. Sed si accuratius perlustramus ea quae sequuntur, intellegimus eiusdem hominis sententiam continuari, qui antea Junonem *Παρθενίαν* interpretatus erat *Θαλαμίαν*. Haec enim eius sunt verba: *οἱ δὲ ὅτι γαμήλιος καὶ αἰτία γενέσεωσ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ παρθένος ἐκαλεῖτο καὶ ποταμὸς Παρθένιος (ἐν Σάμῳ add. Wilamowitzius), ὃς Ἰμβρασος ἐκλήθη. Καλλιμαχος Ἄντι γὰρ ἐκλήθης, Ἰμβρασε, Παρθενίου*. Itaque tres sunt huius loci scholiastae, duo, qui in Pindari verbis acquiescunt, tertius, qui alterum ex illis redarguit, ipse autem in

¹⁾ Nonnulla conguessit Bethe l. l. 92.

redarguendo illo et in sua stabilienda sententia ad ἐπικλήσεις provocat, atque ita quidem, ut urbem et insulam nominet quam alienissimas, Argos et Euboeam. Rursus igitur et syllogae nostrae et Theonis vestigia deteximus certa. Ab eodem Theonis scholio divelli non possunt ultima, quae de Imbraso fluvio dicuntur: ad Junonem enim Παρθένον pertinent. Plane autem simillima redeunt in scholiis Apollonii: Ἰμβρασίης] τὴν Σάμον φησίν. Ἰμβρασος γὰρ ποταμὸς Σάμου, ὃς μετεκλήθη Παρθένιος διὰ τὸ ἐκεῖ παρθένον οὔσαν τετραγράφαι Ἦραν. καὶ Καλλίμαχος μέμνηται. (Sequitur scholion Tarrhaei ab hoc diversum). Sed ibi Juno Παρθένος deest: itaque scholion Apollonii a scholiasta Pindari exscriptum non est, sed unus grammaticus utrumque composuit.

Verum haec non huius loci. Nos redeamus ad ἐπικλήσεις. Is igitur, qui syllogen composuit, auctoribus usus est his:

Aeschylō, Aglaosthene, Alcmane, Alexide Samio, Andrisco, Antimacho, Apollodoro Atheniensi, Archelao, Aristophane Thebano, Autocrate, Callimacho, Cercida, Cratete Mallota, Demetrio Scepsio, Dionysio Scionaeo, Eualce, Gorgone, Hellanico, Homero, Istro, Neanthe, Nicandro, Philochoro, Pindaro, Polemone, Praxilla, Sosibio, Staphylo, Telesilla, Theopompo.

E quibus Hellanicus praeter eum locum, ubi diserte laudatur, etiam Pausaniae de Diana Colaenide narratiunculae subest:

Pausanias

Scholia Aristophanis

I 31, 5 τὸ δὲ ἐν Μυρρινοῦντι ξόανόν ἐστι Κολαινίδος. Ἀθμονεῖς δὲ τιμῶσιν Ἀμαρυσίαν Ἀρτεμιν. πνιθανόμενος δὲ σαφὲς οὐδὲν ἐς αὐτὰς ἐπισταμένους τοὺς ἐξηγητὰς εὔρον, αὐτὸς δὲ συμβάλλομαι τῆδε. ἔστιν Ἀμάρυνθος ἐν Εὐβοίᾳ· καὶ γὰρ οἱ ταύτη τιμῶσιν Ἀμαρυσίαν. ἑορτὴν δὲ καὶ Ἀθηναῖοι τῆς Ἀμαρυσίας ἄγουσιν οὐδὲν τι Εὐβοέων ἀφανέστερον. ταύτη μὲν γενέσθαι τὸ ὄνομα ἐπὶ τούτῳ παρὰ Ἀθμονεῦσιν ἠγοῦμαι, τὴν δὲ ἐν Μυρρινοῦντι Κολαινίδα ἀπὸ Κολαινοῦ καλεῖσθαι. γέγραπται δ' ἤδη μοι τῶν ἐν τοῖς δήμοις φάναι πολλοὺς, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς ἐβασίλευον τῆς Κέρροπος. ἔστι δὲ ὁ Κολαινὸς ἀνδρὸς ὄνομα πρότερον ἢ Κέρροψ ἐβασίλευσεν, ὡς οἱ Μυρρινοῦσιοι λέγουσιν, ἄρξαντος.

Aves 873 φησὶ δὲ Ἑλλάτικος Κόλαινον, Ἐρμού ἀπόγονον, ἐκ μαντείου ἱερὸν ἰδρῦσασθαι Κολαινίδος Ἀρτέμιδος.

Apollodori Atheniensis vestigia apud eundem Pausaniam occurrunt locis compluribus. In Atticis enim ille haec: I 3, 4 πρὸ δὲ τοῦ νεῶ (scil. Apollinis Patroi), inquit, τὸν μὲν Λεωχάρης, ὃν δὲ καλοῦσιν

Ἀλεξίκακον (scil. Apollinem) Κάλαις ἐποίησε. τὸ δὲ ὄνομα τῆς θεῆς γενέσθαι λέγουσιν, ὅτι τὴν λοιμώδη σφίσι νόσον ὁμοῦ τῆς Πελοποννησίων πολέμῳ πιέζουσιν κατὰ μάντευμα ἔπαυσεν ἐκ Δελφῶν. Ad hanc Apollinis potestatem bis redit, atque ita quidem, ut ipse nos ad hunc locum remittat, primum VI 24, 6: Ἡλείοις δὲ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ τῆς ἀγορᾶς τὰ ἐπιφανέστατα ναὸς ἔστι καὶ ἄγαλμα Ἀπόλλωνος Ἀκείσιον. σημαίνει δ' ἂν τὸ ὄνομα οὐδέν τι ἄλλοῖον ἢ ὁ καλούμενος Ἀλεξίκακος ὑπὸ Ἀθηναίων. deinde VIII 41, 7: Phigaliae χωρίον τέ ἐστι καλούμενον Βῦσσαι καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἐπικούριου, λίθου καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ὄροφος. Ναῶν δὲ ὅσοι Πελοποννησίοις εἰσιν, μετὰ τὸν γε ἐν Τεγῆ, προτιμῶτο οὗτος ἂν τοῦ λίθου τε ἐς κάλλος καὶ τῆς ἀρμονίας ἔνεκα. τὸ δὲ ὄνομα ἐγένετο τῷ Ἀπόλλωνι ἐπικουρήσαντι ἐπὶ νόσῳ λοιμώδει καθότι καὶ παρ' Ἀθηναίοις ἐπωνυμίαν ἔλαβεν Ἀλεξίκακος ἀποτρέψας καὶ τούτοις τὴν νόσον. ἔπαυσε δὲ ὑπὸ τὸν τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πόλεμον καὶ τοὺς Φιγαλέας καὶ οὐκ ἐν ἐτέρῳ καιρῷ· μαρτύρια δὲ αἱ τε ἐπικλήσεις ἀμφότεραι τοῦ Ἀπόλλωνος εἰκόσις τι ὑποσημαίνουσαι, καὶ Ἰκτίνος ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ ἐν Φιγαλίᾳ ναοῦ γεγονὼς τῇ ἡλικίᾳ κατὰ Περικλέα καὶ Ἀθηναίοις τὸν Παρθενῶνα καλούμενον κατασκευάσας. Ultimo loco propter Ictinum celeberrimo Pausanias duos fontes contaminavit, alterum ad historiam artis pertinentem, cui omnia praeter ἐπικλήσιν debet, alterum ἐπικλήσεως auctorem. Atque in propatulo est, qua ratione utrumque concinnaverit: ἐπικλήσεως auctor cum rettulisset, Apollinem Ἐπικούριον Phigaliae coli utpote Medicum pestis, Pausanias inde profectus nisusque artis scriptore eo progressus est, ut pestem ad temporum rationem revocaret. Quae ratiocinatio nullius est nisi Pausaniae. Ergo sylloges auctor nihil de illa peste aut eius aetate commemoraverat, sed Ἐπικούριον Apollinem, ut Ἀλεξίκακον et Ἀκείσιον, ex Apollinis potestate sanandi interpretatus erat. Ergo apparet tres locos esse coniungendos Pausaniaeque auctorem continuo eas ἐπικλήσεις Apollinis tractavisse, quae ad morbos medendos spectarent, easque ita adhibuisse, ut iis Apollinis facultatem sanandi illustraret. Idem fecit Apollodorus Atheniensis in libris, qui inscribebantur περὶ θεῶν. Ibi enim de Apolline Medico copiose disseruit atque is quoque ita quidem, ut hanc potestatem Apollinis ex cognominibus explicaret. Cuius disputationis nunc parvulae laciniae supersunt apud Macrobius, cuius auctorem Jamblichum Apollodoro esse usum Münzel luculenter demonstravit (de Apollodori libris περὶ θεῶν, Bonnae 1883, p. 19); eadem satis docent Apollodorum quoque profectum esse ex Apolline Alexicaco Atheniensium et progressum ad alias ἐπικλήσεις eiusdem notionis; vide enim ea, quae Macrobius tradit: Sat. I 17, 15 ut Apollinem appellentem mala intellegas, quem Athenienses Ἀλεξίκακον

appellant. sed et Lindii colunt Apollinem Δοίμιον, hoc cognomine finita pestilentia nuncupatum. Pauca sunt, quae Macrobius servavit, at sufficiunt.

Alter locus Apollodori est apud Pausaniam: I 19, 5 *ἐθέλουσι δὲ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλων θεῶν ἱερὸν εἶναι τὸν Εἰλισσὸν καὶ Μουσῶν βωμὸς ἐπ' αὐτῷ ἐστὶν Εἰλισσιάδων.* Confer Steph. Byz. p. 331, 4 M: *Ἴλισσός· ποταμὸς τῆς Ἀττικῆς, ἐν (leg. ἐφ') ᾧ τιμῶνται αἱ Μοῦσαι Ἴλισσίδες, ὡς Ἀπολλόδορος.*

Tertium locum Apollodoro e coniectura adtribuo. Apollodorus enim non modo unus philosophus est, quem a sylloges auctore exscriptum esse docere potui, sed unus certe stoicus, quem et syllogae et Cornuto subesse potest cogitari. Itaque si quando sylloge cum Cornuto consentit, Apollodorea deprehendimus. Unum habeo exemplum certum:

<p>Hesychius</p> <p>Ἴππ[ε]ῖος· Ποσειδῶν. φυσικῶς φασὶ διὰ τὸ λέγειν τὸν ποιητὴν (δ 708)· αἱ θ' ἄλως ἵπποι ἀνδράσι γίνονται.</p>	<p>Cornutus</p> <p>p. 43, 19 L: ἵππιος δὲ (scil. Ποσειδῶν λέγεται) τάχα ἀπὸ τοῦ ταχεῖαν τὴν διὰ θαλάττης φορὰν εἶναι καθάπερ ἵπποις ἡμῶν ταῖς νανσὶ χρωμένων.</p>
---	---

Ceterum neque unus neque potissimus syllogae fons fuit Apollodorus; cuius libri *περὶ θεῶν* indolis quam maxime diversae erant. Tamen, si plura constarent de eius doctrina quam adhuc enucleaverunt viri docti, non dubito, quin contingeret, ut plures eius reliquiae etiam in hac literarum provincia detegerentur.

Polemonis contra in sylloge saepissime adhibiti vestigia ultra locos laudatos me non detexisse aegre fero; Venerem certe ad *Μορφώ* adhibitus esse non videtur. Haec enim cum ad simulacra catenis vineta pertineret, fortasse erat a Polemone tractata: cf. schol. Pind. Ol. VII 95 *Πολέμων γάρ φησι παρὰ Χίους μὲν τὸν Διόνυσον δεδέσθαι καὶ παρ' Ἐρυθραίοις δὲ τὸ ἔδος τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ ὅλως πολὺν κατεσπάρθαι λόγον περὶ τῶν ἀγαμάτων ὡς μὴ μενόντων, ἀλλὰ πορευομένων ἄλλοσε πολλάκις.* Sed haec ipsa verba Polemonis docent eum alia ratione simulacra talia interpretatum esse atque auctores fabularum in sylloge congestarum: conferlocos supra (p. 12) allatos.

Hos ad auctores accedit Heraclides Ponticus:

<p>Pausanias</p> <p>IX 16, 6 <i>πρὸς δὲ ταῖς καλουμέναις Πυλαῖς Προιτίσι θεάτρον ᾠκοδόμηται, καὶ ἐγγυτάτω τοῦ θεάτρον Διονύσου ναὸς ἐστὶν ἐπίκλησιν</i></p>	<p>Photius</p> <p><i>Ἀύσιοι τελεταί· αἱ Διονύσου· Βοιωτοὶ γὰρ ἄλόντες ὑπὸ Θρακῶν καὶ φηγόντες εἰς Τροφονίου κατ' ὄναρ ἐκείνου Διόνυσον ἔσεσθαι βοηθὸν</i></p>
---	---

Pausanias

Λυσίου· Θηβαίων γὰρ αἰχμαλώτους ἄνδρας ἐχομένους ὑπὸ Θορακῶν ὡς ἀγόμενοι κατὰ τὴν Ἀλιαρτίαν ἐγίνοντο, ἔλυσεν ὁ θεὸς καὶ ἀποκτείναι σφίσι τοὺς Θορακὰς παρέδωκεν ὑπνωμένους.

Ac Photii glossam, quae reedit apud Hesychium (s. v. *λύσειοι τελευταί*) omnino non modo Diogeniano, sed etiam syllogae *ἐπικλήσεων* adscriberem, praesertim cum Aristophanes quoque Thebanus utique ab huius auctore usurpatus sit (cf. Phot. s. v. *Ὀμολόγιος*), nisi e lemmate disceremus, eam non *ἐπικλήσεως* causa conscriptam esse.

Accedit praeterea Clitopho Milesius, homo ceterum ignotus, si fides habenda est subscriptioni scholii Homericī:

Pausanias

VII 24, 5 ἐνταῦθα ᾠκητο Ἐλικη πόλις, καὶ Ἴωσιν ἱερὸν ἀγιώτατον Ποσειδῶνος Ἐλικωνίου. διαμεμένηκε δέ σφισιν, καὶ ὡς ὑπὸ Ἀχαιῶν ἐκπεσόντες ἐς Ἀθήνας καὶ ὕστερον ἐξ Ἀθηνῶν ἐς τὰ παραθαλάσσια ἀφίκοντο τῆς Ἀσίας, σέβασθαι Ποσειδῶνα Ἐλικωνίου· καὶ Μιλησίοις τε ἰόντι ἐπὶ τὴν πηγὴν τὴν Βιβλίδα Ποσειδῶνος πρὸ τῆς πόλεως ἔστιν Ἐλικωνίου βωμός.

Photius

φῆσαντος μεθύουσιν ἐπιθέμενα τοῖς Θοραξίν ἔλυσαν ἀλλήλους· καὶ Διονύσου Λυσίου ἱερὸν ἰδρῦσαντο, ὡς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ὡς Ἀριστοφάνης δέ, διὰ τὸ λυτρώσασθαι Θηβαίους παρὰ Ναξίων ἄμπελον.

Schol. Ven. B. JI.

XX 404 Ἐλικωνίου ἀμφὶ ἄνακτα] τὸν Ποσειδῶνα ἦτοι ὅτι ἐν Ἐλικῶνι ὄρει τῆς Βοιωτίας τιμᾶται, ἢ ἐν Ἐλικῆ· μᾶλλον οὖν παρὰ τὸν ἐν Ἐλικῆ, ὅτι Ἐλικῶν μὲν Βοιωτίας ὄρος, Ἐλικῆ δὲ νῆσος ἱερὰ Ποσειδῶνος. Νηλεὺς ὁ Κόδρον χρησμὸν λαβὼν ἀποικίαν ἔστειλεν ἐς Μίλητον καὶ τὴν Καρίαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀχαικῆς Ἐλικῆς. παραγεγόμενος δὲ εἰς τὴν Καρίαν ἱερὸν Ποσειδῶνος ἰδρῦσατο καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἐλικῆ τεμένου Ἐλικωνίου προσηγόρευσε sequitur sacrificii descriptio; tum in fine haec: ἢ ἱστορία παρὰ Κλειτοφῶντι.

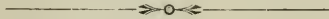
In aperto est Pausaniam eandem fabulam suis verbis reddere.

Addendus est postremo Armenidas Thebaicorum scriptor, qui schol. Ap. Rh. I 551 Minervam Ἴωνίαν ad eundem Itonem, Amphictyonis filium, deduxit ac Pausanias IX 34, 1 (cf. supra p. 17 et 38; Kalkm. l. l. p. 128).

Horum omnium recentissimus est Apollodorus Atheniensis. Antiquissimus autem ex iis, qui *ἐπικλήσεων* syllogem exscripserunt, est Theo. Itaque sylloge primo ante Christum saeculo confecta est. Quam quis composuerit, nescio: poterit aliquis suspicari Socratem Coum, cuius liber a Diogeniano laudatus (Phot. s. v. *Κύννειος*) neque Pamphilo

ignotus (Ath. III 111 b) inscriptus fuit Ἐπικλήσεις, eam compilavisse; sed haec suspicio propterea speciem veri non habet, quod ex iis locis, quibus doctrina Socratis servata est (Phot. l. l., schol. Ap. R. I 966), elucet eum non tam compilando aliorum sententias congressisse, sed ipse quid sentiret, esse professum.¹⁾ Id autem fortasse non inutile erit monere saeculi primi a. Chr. proprium fuisse ea quae doctrina et sagacitate aetatis superioris effecta erant, in usum virorum doctorum colligere: etiam illud compendium mythographum, quod fuisse olim Bethius (l. l.) comprobare studuit, primo a. Chr. saeculo fuit conscriptum.

¹⁾ Socratem Coum eundem esse atque grammaticum Socratem in Et^o M^o (p. 389, 18) commemoratum J. Toepffer non debebat contendere (Att. Geneal. 302, 2); qui grammaticus l. l. non modo contra Orum, hominem tertii p. Chr. saeculi, disserit, cum Socratem ἐπικλήσεων auctorem ab Atheneo (id est a Pamphilo) in panium catalogo (III 111 b) laudari Toepffer ipse animadverterit, verum etiam nomen eius in Et^o M^o non traditum est, sed Musuri debetur coniecturae (cf. Gaisfordi annotationem); e siglis codicis Etⁱ Mⁱ l. l. nihil videtur posse elici, nisi haec verba . . . οὕτως Ὡρος, ὁ δὲ γραμματικός ἀντιλέγει κτλ. Itaque vera est Wilamowitzii sententia, qui censet vocibus ὁ δὲ γραμματικός significari Herodianum: qui sescenties ab Ori placitis discedit et γραμματικός vocatur κατ' ἐξοχήν.

AUCTOR DE VITA SUA

Natus sum *Georgius* Henricus Eduardus Hermannus *Wentzel* *Oppolii* die XXVI mensis Octobris anni 1862, patre *Hermanno*, quem praematura morte ante hos quattuor annos mihi ereptum doleo, matre *Jenny* e gente *Ziegler* adhuc superstite. Baptizatus sum in fidem catholicam.

Anno 1871 adii gymnasium *Glaciense*, quod tunc *Johannis Oberdickii*, v. d., auspiciis florebat, patremque secutus, qui gymnasii directoris munere fungebatur, gymnasia frequentavi anno 1874 *Bytumiense*, anno 1879 *Oppoliense*. Inde a patre ipso maturitatis testimonio instructus *Berolinum* me contuli, ubi per octies sex menses studiis incumberem philologicis, archaeologicis, historicis. Auctumno anni 1884 tantopere aegrotavi, ut ad parentes reversus per unum fere annum omnibus studiis abstinere. Anno 1885, ut totum me philologiae dederem, *Gottingam* migravi, ubi per quattuor annos civis academicus fui. Examen rigorosum mense Novembri anni 1888 superavi. Docuerunt me *J. G. Droysen* †, *A. Kirchhoff*, *Mommsen*, *Robert*, *Spitta*, *de Treitschke*, *Vahlen*, *Zeller* Berolinenses, *Guil. Meyer*, *Roethe*, *Sauppe*, *Volquardsen*, *de Wilamowitz-Moellendorff* Gottingenses. Ut in seminarium philologicum Gottingense reciperer eiusque essem per tria semestria sodalis ordinarius, senior suffectus per menses duos, egregia erga me benevolentia *Hermanni Sauppi* et *Udalrici de Wilamowitz-Moellendorff* factum est; idem *Sauppius* aditum seminarii paedagogici Gottingensis mihi aperuit. Exercitationibus ut interesset philologicis *Vahlenus* et *Wilamowitzius*, historicis *Mommsen* et *Volquardsen*, archaeologicis *Robert*, palaeographicis *G. Meyer*, epigraphicis et metricis *Wilamowitzius*, Goethianis *Roethe* benigne concesserunt.

Quibus cum omnibus meritas habeam gratias, eximias debeo *Vahleno* et *Roberto*, *Sauppio* et *Wilamowitzio*, quorum quanta semper erga me fuerit liberalitas ac benevolentia, numquam equidem obliviscar.

24419

LaGr.Gr
W481e

Wentzel, Georg

ΕΠΙΚΑΘΗΣΕΙΣ ΘΡΩΝ; sive, De deorum cog-
nominibus.

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

